

T.C.

BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

**TÜRK DIŞİŞLERİ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
FİLİSTİN'E YAHUDİ GÖÇLERİ VE TÜRKİYE'NİN
FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE YAPTIĞI
YARDIMLAR (1945-1960)**

**Mehmet Yusuf ALTUĞ
2215051007**

Tez Danışmanı:

Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Bandırma 2025

T.C.
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

Yüksek Lisans Tezi

TÜRK DIŞİŞLERİ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE
FİLİSTİN'E YAHUDİ GÖÇLERİ VE TÜRKİYE'NİN
FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE YAPTIĞI
YARDIMLAR (1945-1960)

Mehmet Yusuf ALTUĞ
2215051007

Tez Danışmanı:
Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN

Bandırma 2025

ETİK BEYAN
TÜRKİYE CUMHURİYETİ
BANDIRMA ONYEDİ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik ilkelere uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (30/06/2025)

ÖZET

TÜRK DIŞİŞLERİ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE FİLİSTİN'E YAHUDİ GÖÇLERİ VE TÜRKİYE'NİN FİLİSTİNLİ MÜLTECİLERE YAPTIĞI YARDIMLAR (1945-1960)

Mehmet Yusuf ALTUĞ

Tarihsel süreç içerisinde şiddet, baskı, sürgün ve ötekileştirmeye maruz bırakılan Yahudiler, özellikle Fransız İhtilalinin ortaya çıkarttığı liberal ve milliyetçi fikirlerle birlikte, dini ve ekonomik nedenlerinde etkisiyle, 19. yüzyıl Avrupa'sında artan Yahudi karşıtlığına tepki olarak “Siyasal Siyonizm” fikrini benimsemeye başlamışlardır.

Osmanlı Devleti'nin, yurt arayışında olan Yahudilerin idaresi altında tuttuğu Filistin'i pazarlık konusu yapma cüretini göstermelerine karşı müsamaha göstermemesi, hiç şüphesiz ki Siyonistleri karamsarlığa sürüklese de 1917'de İngilizlerin önce Balfour Deklarasyonunu yayımlamaları ve hemen ardından da Filistin'i işgal etmeleri, bir taraftan Yahudilerin kaybolmaya yüz tutmuş umutlarını yeniden alevlendirirken bir diğer taraftan da bölgedeki Arapları endişe ve ümitsizliğe sevk etmiştir.

Siyonistlerin, Filistin topraklarına yönelik izledikleri yurt kurma fikri ve “yayılmacı” politika, hiç şüphe yok ki tarihsel, kültürel ve jeopolitik konumundan dolayı geçmişten günümüze gerilim, çatışma ve savaşların eksik olmadığı Orta Doğu'yu her geçen gün biraz daha şiddet sarmalının içine iterek günümüze değin süren kan ve gözyaşına neden olmuştur. Yahudilerin, yurt kurma hayaliyle yola çıktıkları bu mücadelede, 1945-1960 yılları arasında resmi yada gayriresmi yollardan Filistin topraklarına yönelik göçleri, maddi ve manevi destek arayışları ile ortaya çıkan mülteci sorununa karşı Türkiye'nin yaptığı yardımlar, çalışmamızın ana hatlarını oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Filistinli Mülteciler, İsrail, Siyonizm, Türkiye, Yahudi Göçleri.

ABSTRACT

JEWISH MIGRATION TO PALESTINE AND TURKEY'S AID TO PALESTINIAN REFUGEES ACCORDING TO TURKISH FOREIGN OFFICE DOCUMENTS (1945-1960)

Mehmet Yusuf ALTUG

Jews, who have been subjected to violence, oppression, exile and marginalization in the historical process, started to adopt the idea of “Political Zionism” as a reaction to the increasing anti-Semitism in 19th century Europe, especially with the liberal and nationalist ideas brought about by the French Revolution, as well as religious and economic reasons.

Although the Ottoman Empire's intolerance of the Jews, who were in search of a homeland, daring to use Palestine under its administration as a bargaining chip undoubtedly led the Zionists to pessimism, the British issuance of the Balfour Declaration in 1917 and the subsequent occupation of Palestine, on the one hand, rekindled the fading hopes of the Jews, and on the other hand, caused the Arabs in the region to worry and despair.

There is no doubt that the idea of establishing a homeland and the “expansionist” policy pursued by the Zionists towards the Palestinian territories have pushed the Middle East, where tensions, conflicts and wars have not been absent from the past to the present due to its historical, cultural and geopolitical position, into a spiral of violence day by day, causing blood and tears until today. In this struggle in which the Jews set out with the dream of establishing a homeland, Turkey's aid to the refugee problem that emerged with their official or unofficial migration to Palestinian territories between 1945 and 1960, and their search for material and moral support constitute the main lines of our study.

Key Words: Palestinian Refugees, Israel, Zionism, Turkey, Jewish Migrations.

ÖNSÖZ

Geçmişten günümüze yaşadığımız çağın en önemli sorunlarından biri olmayı sürdüren, dini, coğrafi ve içinde barındırdığı kültürel ve ekonomik zenginliklerle, hem bölgesel hem de uluslararası siyasete yön veren aktörlerin tüm dikkatlerini üzerine çeken Filistin, doğal olarak yapılan pek çok araştırmaya da konu olmuştur.

Hiç şüphesiz ki Filistin'i bu kadar önemli yapan etkende, yurt arayışında olan Yahudilerin gözlerini bu topraklara dikmesi olmuştur. Biz de, üzerinde kara bulutların eksik olmadığı Filistin ve bu toprakları bir oldubittiye getirerek sahiplenmeye çalışan Yahudilerin, 1945-1960 yılları arasında gerek resmi gerekse de gayriresmi yollardan başlangıçta Filistin, 1948'in ikinci yarısından sonra ise İsrail topraklarına yönelik göç girişimlerine ve bölgeye gelen her bir Yahudi'ye karşılık evinden, işinden ve toprağından vazgeçerek zorunlu göç etmek mecburiyetinde kalan Filistinli mültecilere yönelik Türkiye'nin yaptığı yardımları ele almaya çalıştık. Ancak, Yahudi göçleri meselesini ele alırken dönem itibariyle yeni kurulmuş bir devlet olan İsrail'in, içinde bulunduğu ekonomik konjonktürü de göz önünde bulundurmaya özen gösterdik.

Belirtmeliyiz ki, yaptığımız bu çalışma yalnızca Türk Dışışleri arşivi ile sınırlı kalmamış, Türk Kızılay arşivi, Cumhuriyet arşivi, meclis zabıt defterleri, dönemin gazete ve dergileri, kitap, makale, internet kaynakları gibi konu üzerine yazılmış pek çok çalışmadan da yararlanılarak desteklenmeye çalışılmıştır. Bu çalışma esnasında karşılaştığımız belli başlı problemlerle de söz konusu olmuştur. Bunlar, gerek Türk Dışışleri arşiv belgelerinde Yahudi göçmenlerin sayılarına dair paylaşılan verilerde gerekse de Filistinli mültecilere Türkiye'nin yaptığı yardımlara dair, Türk Dışışleri ve Türk Kızılay arşiv belgelerinde rastlanılan belli başlı farklılıklardır (gönderilen ürünün hangi kurum tarafından gönderildiğı, miktarı, nakliye ve sigorta ücreti, nereden alındığı gibi). Neticede, tespit edebildiğimiz bu farklılıkları açıklayıcı dipnotlar ile belirtmeye çalıştık.

Umudumuz odur ki, geçmişte olduğu kadar şuan bu satırların yazıldığı günümüze değin yaşadığımız çağın en önemli sorunlarından biri olan Filistin konusunda, Yahudi

göçmenler ve Filistinli mülteciler meselesine dair yaptığımız bu çalışma ile alana katkıda bulunabilmişizdir.

Böylesine zor ve ihtimam isteyen bir konuyu yüksek lisans tezi olarak seçtiğim andan itibaren, her konuda destek, bilgi ve ilgisini esirgemedi yol göstererek bu çalışmanın tamamlanmasında bana yardımcı olan danışman hocam Prof. Dr. Mehmet KARAYAMAN'a teşekkürü bir borç bilirim.

Son bir teşekkür ise, bu zorlu süreç boyunca benden desteklerini esirgemeyerek her daim yanımda olan ve her türlü huysuzluğuma katlanan başta annem Hülya ALTUĞ ve babam M. Atilla ALTUĞ'a sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mehmet Yusuf ALTUĞ

BANDIRMA

2025

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN SAYFASI.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ.....	iv
İÇİNDEKİLER.....	vi
TABLolar.....	ix
GRAFİKLER.....	xi
KISALTMALAR.....	xii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSRAİL DEVLETİ'NİN KURULUŞU

1. SÜRGÜNDEN DEVLETE.....	4
1.1. Filistin'in Tarihi ve Yahudilerin Bölgeye İlk Yerleşimi.....	4
1.2. Milliyetçilik Hareketlerinin Yahudiler Üzerindeki Etkisi.....	8
1.3. Yahudilerin Yurt Kurma Arayışları ve Siyonizm	10
1.4. Sultan II. Abdülhamit'in Yahudi Davasına Yaklaşımı.....	13
1.4.1. Yurt Arayışında Olan Yahudilerin Düzenlediği 1. ve 2. Siyonist Kongreler.....	15
1.4.2. Sultan II. Abdülhamit ve Theodor Herzl Arasındaki Münasebetler...	17
1.5. Filistin'e Yönelik Yahudi Göçlerine Karşı İttihatçı Liderlerin Tavrı.....	19
1.6. Filistin Topraklarında İngiliz Manda Rejimi.....	22
1.7. Yahudilerin "Siyon" Gayesi Gerçekleşiyor.....	27

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ (1945-1960)

1. TÜRKİYE'NİN ORTA DOĞU VE FİLİSTİNLİ MÜLTECİLER MESELESİNE YAKLAŞIMI.....	35
1.1. CHP Türkiye'sinin Filistin ve Yahudi Devletine Yönelik Politikaları.....	35
1.2. Filistinli Mülteciler Meselesi ve 1948-1950 Yılları Arasında Yapılan Yardımlar.....	42

1.3. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi.....	58
1.4. Demokrat Parti'nin Orta Doğu'ya Yönelik Politikaları.....	62
1.5. Demokrat Parti'nin Filistinli Mültecilere Yönelik Politikası.....	69

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞİŞLERİ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE 1945-1960 YILLARI ARASINDA FİLİSTİN'E YÖNELİK YAHUDİ GÖÇLERİ

1. RESMÎ YADA GAYRİRESMÎ YOLLARDAN YAHUDİ GÖÇLERİ.....	74
1.1. Filistin'e Yahudi Göçleri.....	74
1.2. Türkiye'nin Yahudi Göçlerine Bakış Açısı.....	80
1.3. İngiltere'nin Türkiye Üzerinden Gerçekleştirilmeye Çalışılan Yasadışı Yahudi Göçlerini Engelleme Girişimleri.....	82
1.3.1. İngiltere'nin Kaçak Yahudi Göçmen Taşıyan Gemilere Yönelik Talep Ettiği Yaptırımlara Türk Hükümetin Kararı.....	86
2. 1945-1960 YILLARI ARASINDA YASADIŞI YOLLARDAN SİLAH VE YAHUDİ GÖÇMEN TAŞIDIĞINDAN ŞÜPHELENİLEN TÜRK BANDIRALI GEMİLER.....	88
2.1. Galata Vapuru.....	89
2.2. Yıldırım Vapuru.....	90
2.3. İkbâl Vapuru.....	95
2.3.1. Türkiye'de Bulunan ve Amacı Yahudileri Yasadışı Yollardan Suriye ile Irak'a Kaçırmak Olduğu İddia Edilen Örgüt.....	95
3. 1945-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE ÜZERİNDEN YASADIŞI YOLLARLA YAHUDİ GÖÇMEN TAŞIDIĞINDAN ŞÜPHELENİLEN YABANCI BANDIRALI GEMİLER.....	96
3.1. Paducah Vapuru.....	96
3.2. Northland Vapuru.....	99
3.3. Pan Crescent Vapuru.....	101
3.4. Pan York Vapuru.....	103
3.5. İsraîl Bandıralı Vapur.....	104

4. İSRAİL DEVLETİ KURULDUKTAN SONRA BÖLGEYE YÖNELİK YAHUDİ GÖÇLERİ (1948-1960).....	105
4.1. İsrail'e Göç Eden Yahudilerin İskanı ve Yaşanılan Problemler.....	106
4.2. 1948-1950 Yılları Arasında İsrail'e Gerçekleşen Göçler ve Bu Göçlerin Sebep Olduğu Siyasi ve Ekonomik Krizler.....	110
4.3. 1951-1952 Yılları Arasında İsrail'deki Ekonomik Krizin Etkileri ve Yahudi Göçleri.....	118
4.3.1. Genç Aliya.....	124
4.4. 1953-1955 Yılları Arasında İsrail'de Devam Eden Siyasi ve Ekonomik Krizin Göçlere Etkisi.....	127
4.5. 1956-1957 Yılları Arasında İsrail'e Gerçekleşen Göçler.....	130
4.5.1. 1948-1957 Yılları Arasında Dünyanın Çeşitli Yerlerinden İsrail'e Yapılan Göçler.....	133
4.6. 1958-1960 Yılları Arasında İsrail'e Gerçekleşen Göçler.....	135
SONUÇ	137
KAYNAKÇA	145
EKLER	165

TABLÖLAR

Tablo 2.1: 1947’de Filistin’deki Arapların Bölgelere Göre Dağılımı.....	42
Tablo 2.2: Filistinli Mültecilerin Oranı.....	44
Tablo 2.3: Arap Ülkelerindeki Filistinli Mültecilerin Taksimi.....	44
Tablo 2.4: Türk Kızılay Derneği’nin 1948’de Filistinliler İçin Ürdün’e Gönderdiği Sıhhi Malzemeler.....	46
Tablo 2.5: Filistinli Mültecilere Türk Hükümeti’nin Yaptığı Yardımlar.....	52
Tablo 2.6: Filistinli Mültecilere Kızılay Derneği’nin Yaptığı Yardımlar.....	52
Tablo 2.7: Birleşmiş Milletlerin Filistinli Mülteciler İçin Aldığı Yardım Kararı ve Yardım Eden Ülkeler.....	55
Tablo 2.8: Filistinli Mültecilere Türk Hükümeti ve Kızılay Tarafından Yapılan Yardımlar (1950-1952).....	71
Tablo 3.1: İngiliz Kraliyet Raporunda Filistin’e Yahudi Göçleri (1930-1936).....	79
Tablo 3.2: 1948-1950 Yıllarında İsrail’e Gerçekleşen Göçlerin Yüzdesel Olarak Yaş Aralıkları.....	112
Tablo 3.3: 1948-1950 Yıllarında İsrail’e Gerçekleşen Göçler.....	112
Tablo 3.4: İsrail’in 1950 Yılı Nüfus İstatistikleri.....	113
Tablo 3.5: 1950 Yılı İçinde İsrail’de Yerleştirilen Göçmenlerin Sayısı.....	115
Tablo 3.6: 1951 Yılında İsrail’e Gelen Göçmenler.....	119
Tablo 3.7: 1951 Yılında İsrail’den Ayrılan Göçmenler.....	120
Tablo 3.8: 1951 Yılında İsrail’e Gerçekleşen Göçlerin Yüzdesel Olarak Yaş Aralıkları.....	120
Tablo 3.9: 1951 Yılında İsrail’e Gerçekleşen Göçler.....	121
Tablo 3.10: 1951 Yılında İsrail’e Gerçekleşen Göçlerin Aylara Göre Dağılımı.....	122

Tablo 3.11: 1952 Yılında İsrail’den Ayrılan Göçmenler.....	124
Tablo 3.12: 1934-1951 Yıllarında Genç Aliya Hareketine Katılan Çocuklar.....	125
Tablo 3.13: Genç Aliya Hareketine Bağlı Eğitim Merkezleri.....	126
Tablo 3.14: Genç Aliya Hareketine Katılan Çocukların Ülkelere Göre Dağılımı...	126
Tablo 3.15: İsrail’in 1956-1957 Nüfusu Hakkında Bilgi.....	133
Tablo 3.16: İsrail’e Gelen Göçmenler Hakkında Bilgi.....	134
Tablo 3.17: İsrail’e Gelen Göçmenler Hakkında Bilgi.....	134

GRAFİKLER

Grafik 3.1: İsrail'in Nüfusu Hakkında İstatistikler.....132

Grafik 3.2: İsrail'in Nüfusu Hakkında İstatistikler.....132

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.m.	: Adı Geçen Makale
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
BCA Arşivi	: Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet
BM	: Birleşmiş Milletler
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DP	: Demokrat Parti
DSÖ	: Dünya Sağlık Örgütü
H.z.	: Hazreti
ICRC	: Uluslararası Kızılhaç Komitesi
M.Ö.	: Milattan Önce
MP	: Millet Partisi
M.S.	: Milattan Sonra
NATO	: Kuzey Atlantik Paktı Örgütü
s.	: Sayfa
ss.	: Sayfa Sayısı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TDA	: Türk Diplomatik Arşivi

TKA	: Türk Kızılay Arşivi
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü
UNHCR	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu
UNRPR	: Birleşmiş Milletler Filistin Mültecilerine Yardım
UNRRA	: Birleşmiş Milletler Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi
UNRWA	: Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistinli Mültecilere Yardım ve Bayındırlık Ajansı
UNSCOP	: Birleşmiş Milletler Filistin Özel Komitesi
vb.	: Ve Benzeri

GİRİŞ

İnsanlık tarihinin hemen hemen her döneminde farklı boyutlarda göçler gerçekleşmiştir. Nitekim, söz konusu bu göçler kimi zaman daha cazip koşullara ulaşma isteğinden kaynaklanırken, kimi zamanda içinde bulunulan mevcut yaşam koşullarını ve kişinin kendini daha güvende hissetme isteğinden kaynaklanmıştır. Örneğin, Coğrafi Keşifler ve Sanayi Devriminin yarattığı yeni fırsatlar, insanların kitlesel göçlerine yol açan olumlu sebepler olurken, modern sömürgeler ve gelişmiş kölelik sistemleriyle ortaya çıkan pek çok siyasi kargaşa ve savaşlar ise kitlesel göçleri tetikleyen olumsuz unsurlar olmuştur.

İnsanoğlundan ayrı bir kavram olarak düşünülmeyen göç, süreç içerisinde karşılaşılan tüm zorluklar karşısında topraklarını, kendi istekleri veya başkalarının tehdit ve baskıları neticesinde terk etmek zorunda kalarak, geçici veya kalıcı bir çözüm yolu olarak yaşamlarını sürdürebilmek adına daha güvenli yerlere sığınmak mecburiyetinde kalınması ile çeşitlenerek farklı boyutlarda nitelik kazanmıştır. Nitekim, karşılaşılan bu zorlukların temelinde de genel olarak, ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenler yatmaktadır.¹

İnsanlık tarihinin başladığı dönemden bu yana var olan göç olgusunu farklı şekillerde açıklamak mümkündür.² Nitekim, pek çok tanımı olan göçün Türk Dil Kurumu (TDK) sözlüğündeki karşılığı; “*ekonomik, toplumsal, siyasi sebeplerle bireylerin veya toplulukların, bir ülkeden başka bir ülkeye veya bir yerleşim yerinden başka bir yerleşim yerine gitme işi*” şeklinde tanımlanmaktayken,³ Taylan Akkayan ise göçleri; “*kişilerin hayatlarının gelecekteki kısmının tamamı veya bir parçasını geçirmek üzere, tamamen yahut geçici bir süre için iskân ünitesinden (şehir, köy gibi) diğerine yerleşmek kaydıyla yaptıkları coğrafi yer değiştirme olayı*” olduğunu belirtmiştir.⁴

¹ Ayfer Karahan, **XXI. Yüzyılda Dünyada ve Türkiye’de Düzensiz Göçler**, Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Göç Araştırmaları Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Hatay, 2024, s.1.

² Yüksel Koçak, Elvan Terzi, “**Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri**”, Kafkas Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt 3, Sayı 3, 2012, s.165. “Çevrimiçi” <https://www.kafkas.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/file/03/7.pdf>, Erişim Tarihi 15/05/2025.

³ Türk Dil Kurumu Sözlükleri, **Güncel Türkçe Sözlük**, (t.y), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 15/05/2025.

⁴ Taylan Akkayan, **Göç ve Değişme**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1979, s.21.

Göç meselesine Avrupa Konseyi'nin yorumu ise, *“nedeni ne olursa olsun, insanların her türlü hareketini kapsayan, uluslararası bir sınırı geçerek veya bir ülke içinde yer değiştirme süreci”* olurken,⁵ Suat Kolukırık göç kavramını; *“birey, grup veya ulusların doğal, ekonomik, siyasal ve benzeri zorluklar nedeniyle yeni bir fiziki ve kültürel ortama yerleşmeleri”* olarak tanımlamıştır.⁶ Netice itibarıyla, göç kavramı hakkında yapılan yorumları okuduğumuzda genel hatlarıyla göçler için, geçici veya sürekli olmak üzere insan ve insan topluluklarının, bulundukları bölgelerden başka bölgelere gitmeleri ve yerleşmeleri yoluyla ortaya çıkan “yer değiştirme” hareketi olduğunu söyleyebiliriz.⁷

Göç olgusunun beraberinde getirdiği pek çok kavram bulunmaktadır. Fakat, bunlar arasında en çok yanlışla düşünülen iki sözcük “mülteci” ve “göçmen” dir. Göç literatüründe yer alan bu iki sözcük pek çok kez aynı anlamı ifade ediyormuş gibi kullanılsa da esas itibarıyla iki sözcük arasında önemli bir hukuki fark bulunmaktadır. Bu da, mültecilerin uluslararası hukuk tarafından tanımlanarak korunmasıdır.⁸ Nitekim, mülteci kavramı için Birleşmiş Milletler'in (BM) yaptığı yorum, *“ırkı, dini, tabiiyeti, belli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi görüşü nedeniyle zulüm göreceğinden haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülkenin dışında bulunan ve bu ülkenin korumasından yararlanamayan ve böyle bir korku nedeniyle yararlanmak istemeyen; veya tabiiyeti olmayan ve daha önce daimi ikamet ettiği ülkenin dışında bulunan, bu ülkeye dönemeyen veya böyle bir korku nedeniyle dönmek istemeyen”*⁹ kişiler olmuştur. Buna karşılık, her ne kadar uluslararası düzeyde kabul gören bir göçmen tanımı bulunmasa da, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumlar ise göçmen kavramını tanımlamada kabul görmüştür.¹⁰ Fakat, ister göçmen olsun isterse de mülteci, gerçek olan bir şey var ki o da bu insanları göç etmeye iten unsurlardır. Nitekim, bunların

⁵ Avrupa Konseyi, **Göç ve Göçmenler**, “Çevrimiçi” <https://www.coe.int/en/web/compass/migration>, Erişim Tarihi 15/05/2025.

⁶ Suat Kolukırık, Bulgaristan'dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt 30, No 1, Mayıs, 2006, s.1.

⁷ Abdullah Saydam, **Kırım ve Kafkas Göçleri (1856-1876)**, Ankara, Türk Tarih Kurum Basımevi, 1997, s.1.

⁸ Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, **Mülteci ve Göçmen?** “Çevrimiçi” https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, Erişim Tarihi 15/05/2025.

⁹ Birleşmiş Milletler, **Mülteciler**, “Çevrimiçi”, <https://www.un.org/en/global-issues/refugees>, Erişim Tarihi 15/05/2025.

¹⁰ Editör: Bülent Çiçekli, **Göç Terimleri Sözlüğü**, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü, 2009, s.22.

da temelinde, daha öncede değindiğimiz gibi ekonomik, toplumsal ve siyasal nedenler yatmaktadır.

Göç kavramının içinde farklı anlamlar barındırması benzer şekilde ortaya konulan göç çeşitlerine de bir netlik kazandıramamaktadır. Ancak, genel olarak ifade etmek gerekirse; nedeni, hacmi, yönü, zamanı vb. sebeplerden dolayı büyük farklılıklar gösteren göç türleri, çeşitli sınıflandırmalar altında incelense de kendi içinde “iç” ve “dış” göçler diye ikiye ayrılmış,¹¹yaptığımız çalışmayla da yakından ilgili olması nedeniyle bizim bu noktada üstünde durduğumuz ise, hiçbir baskıya maruz kalmadan kişilerin kendi tercihleri doğrultusunda gerçekleştirdikleri gönüllü göçler¹²ile çatışma, zulüm, kuraklık veya kıtlık gibi çevresel sebeplerle yaşadıkları yerleri terk etmek zorunda kalan insanların zorunlu göçleri olmuştur.¹³Tıpkı, Siyonistlerin Filistin’e yönelik gönüllü göçleri ile Ağustos 1940’ta Romanya’da Yahudilere karşı yürürlüğe giren ırkçı kanunlar neticesinde, yasa dışı yollardan Filistin’e gitmek için¹⁴46 metre boyundaki Panama bandıralı Bulgar kömür gemisi Struma ile Yahudilerin çıktıkları zorunlu göç yolculuğu örneklerinde olduğu gibi.¹⁵

Her ne kadar Yahudilerin Filistin’e yönelik gerçekleştirdikleri göçlere dair daha önce muhtelif kaynaklardan yararlanarak ortaya konulmuş çalışmalar mevcut olsa da Türk Dışişleri arşiv belgelerinin kullanıma yeni açılması ve bunların baz alınarak konu hakkında yazılmış bir çalışma ile Türkiye’nin Filistinli mültecilere yaptığı yardımlara dair kapsamlı bir araştırmanın bulunmaması, bundan önce ortaya konulan çalışmalara farklı bir bakış açısı kazandırarak katkıda bulunma isteği, bu konunun belirlenmesinde etkili olmuştur.

¹¹ Esra Yeşertmen, **İkinci Dünya Savaşı Öncesi Romanya’dan Türkiye’ye Göçler ve İskân (Çumra Örneğinde 1935-1939)**, Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Artvin, 2021, s.7-8.

¹² Koçak, Terzi, a.g.m., s.171.

¹³ Karahan, a.g.t., s.8.

¹⁴ Tahir Kodallı, **Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı (1939-1945) Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin’e Yahudi Göçleri**, Atatürk Dergisi, Cilt 5, Sayı 3, 2007, s.148, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/26171>, Erişim Tarihi 3/04/2024.

¹⁵ Türk Yahudi Toplumu, **Holokost-Struma**, “Çevrimiçi” <https://www.turkyahudileri.com/content-page.php?lang=tr&page=struma&category=>, Erişim Tarihi 15/05/2025.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSRAİL DEVLETİ’NİN KURULUŞ SÜRECİ

1. SÜRGÜNDEN DEVLETE

1.1. Filistin’in Tarihi ve Yahudilerin Bölgeye İlk Yerleşimi

20. yüzyılın başlarına kadar Fransızların, Osmanlı İmparatorluğu’nun toprakları için kullandıkları “Yakın Doğu” tabiri “Orta Doğu” kavramının öncülüydü. 19. yüzyıldan itibaren İngiltere’nin, Hindistan ve Çin’in zenginliklerine doğru yayılması da “Uzak Doğu” kavramının kullanımına yol açmış ve dolayısıyla söz konusu bu iki kavramın Batılı devletler için ortaya çıkarttığı yeni bir bölgesel tanımlama ihtiyacına İngilizlerin çözümü ise Osmanlı Devleti sınırlar içerisinde kalan ve Uzak Doğu’ya geçişte önemli bir eşik olan bölgeye “Orta Doğu” kavramını kullanmaya başlamaları ile giderilmiştir.¹

Coğrafi tanımlama olarak günümüzde oldukça yaygın bir şekilde kullanılan Orta Doğu kavramının, her ne kadar sınırları hakkında tam bir fikir birliği olmasa da en geniş sınırlarıyla; Batı’da Fas’tan başlayarak, Tunus, Cezayir, Libya, Somali, Etiyopya, Sudan ve Mısır; Doğu’da Umman Körfezi’ne kadar uzanan Irak, Kuveyt, Bahreyn, Katar, Birleşik Arap Emirlikleri ve Umman; Kuzeyde Türkiye, Kafkasya ve Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ile birlikte İran, Afganistan ve Pakistan; Güneyde ise Suudi Arabistan’dan Yemen’e kadar uzanan Arap Yarımadası’nı çevreleyen ve ortada Suriye, Lübnan, Ürdün, İsrail ve Filistin’ini kapsayan bir coğrafya olduğu söylenebilir.²

Geçmiş çağlardan itibaren pek çok medeniyet ve kültüre ev sahipliği yapan Orta Doğu, bölgede yaşayan halkların uğradıkları fetih ve göçler sonucunda dil, din ve ırk bakımından oldukça kozmopolit bir yapıya sahip olmuştur.³ Orta Doğu’nun en eski

¹ Serdar Sakin, Can Deveci, “**Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme**”, History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı, 2011, s.283-284. “Çevrimiçi” https://www.historystudies.net/ortadogu-kavrami-ve-sinirlari-uzerine-bir-degerlendirme_272, Erişim Tarihi 15/05/2025.

² Hüseyin Kaygısız, **Filistin’e Yapılan Yahudi Göçleri**, Kilis 7 Aralık Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kilis, 2014, s.1.

³ Bernard Lewis, **Ortadoğu**, 3. Baskı, Ankara, Arkadaş Yayınevi, 2006, s.23-36.

yerleşim yerlerinden biri olan Filistin ise Doğu'da Akdeniz, Batı'da Ürdün, Kuzey'de Lübnan ve Suriye ile Güney'de Sina Yarımadası ile çevrilidir.⁴

Başlı başına bir tarih olmaktan ziyade, tarihte bir yeri olan ve İncil'de adı Kenan diyarı olarak geçen Filistin adını, M.Ö. 12. yüzyılda Girit veya Güney Anadolu kıyılarından bugünkü Filistin kıyılarına göç ettikleri söylenen ve İbraniler tarafından da halkına Pelishtin, yaşadıkları bölgeye de “Filistinlilerin ülkesi” manasına gelen Pelesheth'ten almıştır.

Filistin'de yapılan arkeolojik kazılarda M.Ö. 50.000-12.000 yıllarına ait bazı insan kalıntılarına rastlansa da, uygarlığa ait ilk eserler M.Ö. 10.000-5.000 yılları arasında görülmüş ve Filistin'in bilinen tarihi M.Ö. 3.000-2.000 yılları arasındaki Bronz Çağı'na rastlamıştır. Nitekim, Filistin'in ilk halkı da Arabistan Yarımadası'ndan bölgeye göç eden Sami ırkından insanlar olmakla birlikte bölgeye yönelik ilk göç dalgasının da M.Ö. 5.000-3.000 yılları arasında Kenanîler olduğu anlaşılmaktadır.⁵

Kalde'nin Ur şehrinde doğan ve Sami ırkına mensup olan Yahudilerin atası Hz. İbrahim'in, M.Ö. 2160'lı yıllarda Kenan diyarına göç etmesi⁶ ve Tevrat'ta da Allah tarafından kendisine “Bir yabancı olarak yaşadığın toprakları, bütün Kenan ülkesini sonsuza dek mülkünüz olmak üzere sana ve soyuna vereceğim. Onların Tanrısı olacağım”⁷ yazması ise, Musevilerce “arz-ı mev'ûd” sayılan Filistin'in,⁸ Yahudiler ile arasındaki tarihi bağları Tevrat'a dayandırmıştır.⁹ Ancak, Filistin'in Yahudi tarihindeki önemi, M.Ö. 11. asırda ilk İsrail Devletini kuran Hz. Davut ve ondan sonra başa geçen oğlu Hz. Süleyman'ın, diplomasi, siyaset ve ekonomide kaydettiği aşama ile gerçekleşmiş ve Kudüs merkezli bir krallık kurulmuştur. Neticede, Kudüs'ün başkent

⁴ Davut Dursun, **Filistin Sorununun Ortaya Çıkışı**, Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt VI, Sayı 2, Kasım, 1985, s.194, https://uludag.edu.tr/dosyalar/iibfdergi/logolar/eski_sayilar/1985_2.pdf, Erişim Tarihi 3/07/2024.

⁵ Fahir Armaoğlu, **Filistin Meselesi ve Arap İsrail Savaşları (1948-1988)**, 8. Baskı, İstanbul, Kronik Kitap, 2023, s.15-17.

⁶ Kaygısız, a.g.t., s. 5.

⁷ **Tevrat**, Yaratılış, 17:8.

⁸ Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, **İsrail**, “Çevrimiçi” <https://islamansiklopedisi.org.tr/israil>, Erişim Tarihi 15/05/2025.

⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.18.

olması ile İsrail geleneğinde Hz. Musa'nın vahiy aldığı Sina Dağı yerini Kudüs'teki Siyon Dağı'na devretmiştir.¹⁰

Uzun yüzyıllar boyunca sürgün hayatı yaşayan Yahudi toplumu¹¹ise vaat edilmiş topraklara¹² M.Ö. 13. yüzyılda Mısır'dan gelerek yerleşmişlerdir.¹³ Önce Babil kralı Nebukadnezar tarafından M.Ö. 586'da Kudüs'ün yakılıp yıkılarak Süleyman Tapınağı yerle bir edildikten sonra sürgün edilen Yahudiler,¹⁴M.Ö. 141'de Makedon Krallığı'na karşı ayaklanarak Filistin'de yeni bir Yahudi Devleti daha kurmuş,¹⁵fakat Yahudilerin Roma'ya isyan etmeleri sonucunda kurdukları bu devlet de M.S. 70 yılında Titus komutasındaki Roma ordusu tarafından yerle bir edilmiştir.¹⁶ Böylece, Yahudiler 2. ve 4. asırlarda Romalılar ve Hristiyanlar tarafından ikinci kez yurtlarından kovulmuşlardır.¹⁷

Yahudilerin dünyanın dört bir yanına dağılmasıyla birlikte “Diaspora”¹⁸ denilen şey gerçekleşmiş ve nitekim Kudüs 288 yıl, yani 638 yılında, tekrardan Hz. Ömer tarafından fethedilinceye kadar Perslerin elinde Hristiyan şehri olarak kalmıştır.¹⁹Fakat, bu noktada şunu da belirtmemiz gerekir ki bu dönemde bölgede bulunan Müslüman ve Yahudiler arasında herhangi bir çatışma ortamı da söz konusu değildi. Çünkü, Yahudilerin temel hak ve özgürlükleri “Medine Anayasası” ile güvence altına alınmıştı.²⁰

Kudüs'teki bu huzur ortamını bozan şey ise Papa II. Urban'ın çağrısı üzerine toplanan Haçlı ordularının, 461 yıl sonra Filistin topraklarına gelerek 15 Temmuz

¹⁰ Nuh Arslantaş, **İslami Dönemde (638-1099) Filistin'e Yahudi Göçü**, Belleten, Cilt 75, Sayı 274, Aralık, 2011, s.646. <https://belleten.gov.tr/tam-metin/150/tur>, Erişim Tarihi, 15/05/2025.

¹¹ Bayram Kodaman, Nedim İpek, **Yahudilerin Filistin'e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak II. Abdülhamid'e 1879'da Sunulan Layiha**, Belleten Türk Tarih Kurumu, Ağustos, 1993, Cilt 57, Sayı 219, s.565, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1731388>, Erişim Tarihi 17/08/2024.

¹² **Tevrat**, Tekvin, 18:21

¹³ Dursun, a.g.m., s.194.

¹⁴ Ramazan Kurtoğlu, **Babil'den Günümüze İsrail-Amerika Kehanetleri: MESİH-USA VE TÜRKİYE**, 1. Baskı, İstanbul, Destek Yayınları, 2019, s.526.

¹⁵ Kodal, a.g.m., s.133.

¹⁶ Ramazan Kurtoğlu, **Evanjelizm Tanrısı Kıyamete Zorlamak**, 12. Baskı, İstanbul, Destek Yayınları, 2018, s.174.

¹⁷ Kodaman, İpek, a.g.m., s.565.

¹⁸ Herhangi bir ulusun veya inanç mensuplarının ana yurtları dışında azınlık olarak yaşadıkları yer. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, **Güncel Türkçe Sözlük**, (t.y.), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim tarihi 02/07/2025.

¹⁹ Kurtoğlu, **Evanjelizm Tanrısı Kıyamete Zorlamak**, s.174.

²⁰ Necati Demircan, **Yahudi Devletinin İnşası ve Arap-İsrail Çatışmasının Başlangıcı**, Ulisa: Uluslararası Çalışma Dergisi, Cilt 4, Sayı 2, Aralık, 2020, s.218, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1481452>, Erişim Tarihi 5/05/2024.

1099'da bölgeyi ele geçirmeleri olmuştur.²¹Nitekim, 88 yıl boyunca Haçlı krallığı tarafından yönetilen Filistin toprakları, 1187 yılında Selahaddin Eyyubi tarafından tekrar İslam egemenliğine dahil edilmiş ve böylece Eyyubilerin ünlü hükümdarı tarafından Yahudilerin Kudüs'e geri dönmeleri için çağrıda bulunulmuştur. Zaman içerisinde Eyyubiler de yaşanan iç karışıklıklar ve merkezi otoritenin zayıflaması, bölgede bozulan düzeni yeniden tesis etmek amacıyla olan Aybek'in Mısır'a gelerek, 1250'de Memlûk Devleti'ni kurmasıyla sonuçlanmıştır.²²

Portekizlilerin, Hint Okyanusu'ndaki ticarete daha etkin olabilmek adına 1502 yılından itibaren Araplarla amansız bir mücadeleye girişmeleri ve bu mücadeleler sonrasında da önce 1505'te Aden Körfezinde ki Sokotra adasını, daha sonra da 1507'de Basra Körfezi ağzında bulunan Hürmüz Adasını ele geçirerek Kızıldeniz'deki Cidde'ye kadar sokulmaları, donanma ve ateşli silahlar bakımından Portekizlilerle boy ölçüşecek durumda olmayan Memlûk Devleti'ni tedirgin etmiştir. Nitekim, zaman Memlûkler'in bu tedirginliğini haklı çıkartmış ve 1509'da Al-Gavri'nin büyük emeklerle yaptırdığı donanma Portekizliler tarafından tamamen yok edilmiştir.

Portekizlilerle mücadele halinde olan Memlûkler'e Osmanlılar tarafından uzatılan ilk yardım eli 2. Bayezid zamanında gerçekleşmiştir. Fakat, gönderilen bu yardım gemilerine Rodos şövalyeleri tarafından el konulmuştur. Ancak, bu durum Osmanlı Devleti'ne geri adım attırmamış, 1511'de yapılan yardım bu defa yerine ulaştırılmış, ardından 1512'de ise Osmanlılar tarafından Memlûkler'e gemi yapımında yardımcı olacak ustalar gönderilmiştir.

Portekizlilerin, Kızıldeniz ve Aden Körfezi'ndeki faaliyetleri ile Mekke ve Medine'yi tehdit etmeleri, bölgedeki seyitler tarafından 1516'da Osmanlı Sultanı Yavuz Sultan Selim'e bir heyet gönderilmek istenmesine sebebiyet vermiştir. Fakat, bu durumun Memlûkler tarafından engellenmesi, ardından hem Şah İsmail ile Osmanlı Sultanı Yavuz arasındaki Çaldıran Savaşı'nda Memlûkler'in tarafsız kalmayı tercih etmeleri hem de Yavuz Sultan Selim'in savaş dönüşü Dulkadiroğlu Beyliğini ortadan kaldırarak Harput'u ele geçirmesi, doğal olarak iki taraf arasındaki savaşı da kaçınılmaz kılmıştır. Neticede,

²¹ Sean Martin, **Tüm Gizemleriyle Tapınak Şövalyeleri**, 1. Baskı, İstanbul, Kalkedon Yayıncılık, 2009, s.15.

²² Kodal, a.g.m., s.134.

Memlûkler'e karşı harekete geçen Osmanlı Devleti, önce Mervidabık daha sonra da Ridaniye savařlarıyla²³Suriye, Filistin, Hicaz ve Mısır topraklarını ele geçirmiştir.²⁴ Her ne kadar bu süreçte Yahudiler, Kudüs başta olmak üzere bölgede zor günler geçirseler de Filistin topraklarının Osmanlı hakimiyetine geçmesiyle birlikte bölgeye yönelik Yahudi göçleri de hızlanmıştır.²⁵

Henüz daha Orta Çağ'da Batı Avrupa'da artan Yahudi düşmanlıklarıyla birlikte sürgün edilmeye başlayan Yahudiler, 1492'de İspanya, 1497'de Portekiz başta olmak üzere 14. ve 20. yüzyıllar arasında pek çok ülkeden kovularak Osmanlı Devleti'ne sığınmışlardır.²⁶

20. yüzyılın başlarında "Tüm Savaşları Bitirecek Savaş" başladığında ise hala Osmanlı Devleti'nin egemenliği altında bulunan Filistin toprakları, önce 1917'de İngilizler tarafından ele geçirilmiş,²⁷ ardından bölgede yeni bir dönem başlayarak ilk önce askeri bir yönetim kurulmuş, daha sonra bu yönetim yerini Milletler Cemiyetinin onayıyla İngiliz mandasına bırakmıştır. Nihayetinde, tarihler 1948'i gösterdiğinde manda yönetiminin bittiği gün resmi olarak İsrail Devleti de kurulmuştur.²⁸

1.2. Milliyetçilik Hareketlerinin Yahudiler Üzerindeki Etkisi

Batı medeniyetinin insanları ve toplumu yeniden dizayn ettiği, 1688'deki İngiliz Devrimi²⁹ ile başlayıp 1789'daki Fransız İhtilaliyle son bulan Aydınlanma Çağı, kişilerin özerkliği ile birlikte hümanizm öğretisini savunuyordu.³⁰Fakat 18. yüzyılın sonlarında ortaya çıkan "Romantizm" akımı ise Aydınlanma Çağı fikirlerini bir kenara atarak iyi bir

²³ Halil İnalcık, **Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 1, Klasik Dönem (1302-1606: Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim)**, 59. Baskı, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2017, s.140-143.

²⁴ İsmail Hakkı Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi 2. Cilt, İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar**, 11. Baskı, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 2016, s.292.

²⁵ Kodal, a.g.m., s.134.

²⁶ Demircan, a.g.m., s.218.

²⁷ İlkin Başar Özal, **Kısa Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2018, s.296.

²⁸ Dursun, a.g.m., s.194-195.

²⁹ "İngiliz Devrimi", 1688-1689 yıllarında II. James'in tahttan indirilmesi ve III. William ile II. Mary'nin parlamento tarafından monark ilan edilerek meşruti sistemin kurulmasıdır. Britannica, **Görkemli Devrim-İngiliz Tarihi (1688-1689)**, "Çevrimiçi" <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution>, Erişim Tarihi 20/08/2024.

³⁰ Ayşe Usta, **Aydınlanma Düşüncesine Kısa Bir Bakış**, Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi, Sayı 1, Güz 2018, s.75-79, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1673364>, Erişim Tarihi 20/09/2024.

yurtseverliğin önemini vurgulayan fikirleri ön plana çıkartmıştır. Bireylerin hak ve özgürlüklerini ön plana çıkaran sürecin yurtseverliğin önemi ile devam etmesi deyim yerindeyse puzzle'ın son parçasını da tamamlamış ve 19. yüzyıla damgasını vuran en önemli siyasi ve sosyal düşünce akımlarından biri olan “milliyetçilik”, 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Avrupa’da gelişip büyümeye başlamıştır.

Tüm dünyayı etkisi altına almaya başlayan bu fikir hareketleri, başta Fransa olmak üzere diğer batı Avrupa ülkelerini de etkilemiş ve Yahudilerin kısıtlanmış olan temel hak ve özgürlükleri geri verilmiştir.³¹Fakat hiç şüphe yok ki, Yahudiler her ne kadar ticaretle meşgul olduklarından dolayı bulundukları ülkeler de ekonomik olarak güçlü bir konumda bulunsalar da, Fransız İhtilaliyle birlikte Avrupa’da ortaya çıkan milliyetçilik hareketlerinden olumsuz anlamda en fazla etkilenen millet de yine kendileri olmuştur.³²19. yüzyılın ikinci yarısında Avrupa’da yükselen milliyetçilik, milli duyguları geliştirmiş Yahudi düşmanı toplumlarda şiddetli bir anti-semitizm’e³³ dönüşmüştür.³⁴Nitekim Yahudilerin, Avrupada maruz kaldıkları bu düşmanca tavrın altında yatan temel sebep ise din olmuştur. Çünkü Yahudiler, Hristiyanlara göre Hz. İsa’yı tanımamakla kalmamış aynı zamanda onun öldürülmesine de sebep olmuşlardır.³⁵

Avrupa’da her türlü baskı ve ayrımcılığa maruz kalan Yahudiler, bulundukları ülkelerde belirli gettolarda yaşamaya ve onlar için seçilmiş belirli iş gruplarında çalışmaya zorlanarak eğitim ve memur olma hakları da ellerinden alınmıştır.³⁶Batı Avrupa’da bunlar olurken Doğu Avrupa’da ise durum çok farklı değildi. Nitekim Yahudiler, henüz daha 1881’de Rusya’da Çar II. Aleksandr’ın öldürülmesinden sorumlu tutularak katliamlara uğramış ve bunun sonucunda da pek çok kişi kitleler halinde başka ülkelere göç etmek zorunda kalmıştır. İlerleyen yıllarda da devam eden zulümler karşısında usanan Yahudiler, ikinci göç dalgalarını Doğu ve Güney Doğu Avrupa ülkelerinden başlayarak sürdürmüş ve başta Amerika Birleşik Devletleri olmak üzere

³¹ Mim Kemal Öke, **Siyonizm-Filistin Sorunu (1880-1923)**, 8. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2021, s.25-27.

³² Mücahit Düzgün, **Türk Kamuoyunda İsrail (1948-1973)**, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Doktora Tezi, İzmir, 2006, s.10.

³³ Yahudilere karşı ön yargılı olan, düşmanca duygular besleyen ve buna göre uygulamalar isteyen görüş. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, **Güncel Türkçe Sözlük**, (t.y.), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 02/07/2025.

³⁴ Kodal, a.g.m., s.134-135.

³⁵ Öke, a.g.e., s.31.

³⁶ William L. Cleveland, **Modern Ortadoğu Tarihi**, 1. Baskı, İstanbul, Agora Kitaplığı, 2008, s.267.

farklı ülkelere göç etmişlerdir.³⁷Nitekim 1881’den I. Dünya Savaşı’nın başladığı 1914 yılına kadar geçen zaman zarfında, Avrupa’dan 3 milyon Yahudi Amerika Birleşik Devletleri’nin yolunu tutarken aynı dönem içerisinde 300 bin kadarı da İngiltere, Güney Afrika ve Kanada’ya göç etmiştir.³⁸

Yahudilerin bu göç yolculuklarında uğradıkları bir diğer alternatif durak ise Osmanlı Devleti olmuştur. Osmanlı Devleti, Doğu Avrupa’daki zulümlerden kaçarak gelen söz konusu bu Yahudi göçmenleri sahiplenerek onları ülkenin çeşitli yerlerine yerleştirmiş,³⁹özellikle bazı Yahudilerin bu dönem içerisinde, Mesih’in Safed’ten çıkacağına inandıklarından dolayı bu bölgeye gittikleri de görülmüştür.⁴⁰Şüphesiz ki tüm bu baskı ve zulüm karşısında Siyon’a bir gün geri dönme hayali, Yahudilere önlerinde duran diaspora gerçeğine dayanmaları için bir umut ışığı da aşılyordu.⁴¹

1.3. Yahudilerin Yurt Kurma Arayışları ve Siyonizm

Yahudilerin hem Batı hem de Doğu Avrupa’da karşılaştıkları zulüm ve baskılar neticesinde, kendilerini güvenli bir limana atabilmek umuduyla başlattıkları kitlesel göçler de bazılarının yolu Filistin’e düşmüştür. Öyle ki, 1840-1900 yılları arasında farklı rakamlar telaffuz edilse de, bu sayının hemen hemen 35.000 kişi olduğu tahmin edilmektedir.⁴²Filistin’e yönelik bu göç hareketleri her ne kadar başlangıçta siyasi bir anlam taşımasa da bazı Yahudi liderlerinin ön ayak olmasıyla,⁴³ Yahudiler “Yakup’un evine gidelim” ayetini bir slogan olarak kullanan “Sion Aşıkları”⁴⁴ adını verdikleri bir dernek kurmuş ve soydaşlarının, Filistin ve Kudüs’e yerleşmelerini amaçlayarak hem

³⁷ Behiye Mehtap Pardoğan, **Başlangıcından Bugüne Filistin Sorunu**, T.C. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1993, s.12.

³⁸ Kodal, a.g.m., s.135-136.

³⁹ Vahdettin Engin, **Pazarlık-İkinci Abdülhamid ile Siyonist Lider Dr. Theodore Herzl Arasında Geçen “Filistin’de Yahudi Vatanı” Görüşmelerinin Gizli Kalmış Belgeleri**, 25. Baskı, İstanbul, Yeditepe Yayınevi, 2024, s.23.

⁴⁰ Hüseyin Aziz Akyürek, **İstihbarat Savaşları- Birinci Dünya Savaşı’nda Suriye ve Lübnan’da Casusluk Faaliyetleri**, 2. Baskı, İstanbul, Kronik Kitap, 2020, s.85.

⁴¹ Cleveland, a.g.e., s.267.

⁴² Kodal, a.g.m., s.135.

⁴³ Akyürek, a.g.e., s.85.

⁴⁴ Demircan, a.g.m., s.219.

Siyonizm'in ilk adımlarını atmış⁴⁵ hem de bazı politik fikirlerin Yahudiler arasında filizlenmesine neden olmuşlardır.⁴⁶

Yaşanılan süreç içerisinde uğradıkları haksızlıklara artık boyun eğmek istemeyen Yahudiler böylece harekete geçmiş ve 1882'ye kadar uyuyan bir milletin, yaşanılan pogromlardan⁴⁷ sonra tılsımlı uykusundan uyandığını belirterek,⁴⁸ Rus Yahudilerinden oluşan örgütlü bir grup aracılığıyla, Filistin'de çiftlik kooperatifleri oluşturmayı amaçladıkları Bilu'yu kurmuşlardır.⁴⁹ Böylece Siyon'a giden yolda yeniden bir kıvılcım tutuşturan Yahudiler,⁵⁰ bir yandan soydaşlarının Filistin'e göç etmelerini teşvik ederken bir yandan da Yehuda bölgesi olarak bilinen yerde Yahudi yerleşimleri kurmayı amaçlamışlardır. Nitekim bu doğrultuda faaliyetlerini gerçekleştiren cemiyet de, 1883'te önce bazı aileleri Hayfa'ya göndererek buradaki arazilere yerleştirmiş, ardından da burada modern kulübeler inşa ederek Yahudi göçmenler için iki köy kurmuştur.

Filistin'de Yahudi milli yurdunun kurulması için Yahudiler tarafından başlatılan bu girişimlerin önündeki en büyük engel ise maddi imkansızlıktı. Nitekim Yahudiler hem kurulacak devletin propagandasını yapmak hem de en çok ihtiyaç duydukları maddi desteği temin etmek adına, önce 1887'de Avrupa'da aralarında Baron de Rothschild'in de olduğu bir dizi görüşmelerde bulunmuş, ardından artan Rus baskısıyla da birlikte 1890'da bu kez Yahudi Kolonizasyon Cemiyeti'ni kurarak, Yahudiler için toprak satın alabilecek zengin kişilere ulaşmayı ve toplanan paralarla Filistin'deki Yahudilerin nüfuzlarını güçlendirmeyi amaçlamışlardır.⁵¹

Yahudilerin örgütlenmesinde ve Yahudi halkının anavatanlarına geri dönerek İsrail topraklarında Yahudi egemenliğinin yeniden tesis edilmesi adına girişilen ulusal

⁴⁵ Engin, a.g.e., s.23.

⁴⁶ Akyürek, a.g.e., s.85.

⁴⁷ Soykırım. Türk Dil Kurumu Sözlükleri, **Güncel Türkçe Sözlük**, (t.y.), "Çevrimiçi" <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 02/07/2025.

⁴⁸ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Siyonizm'le İlgili Metinler: BILU Manifestosu (1882)**, "Çevrimiçi", <https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu-manifesto>, Erişim Tarihi 20/08/2024.

⁴⁹ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Bilu (21 Ocak 1882)**, "Çevrimiçi", <https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu-2>, Erişim Tarihi 11/06/2025.

⁵⁰ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Siyonizm'le İlgili Metinler: BILU Manifestosu (1882)**, "Çevrimiçi", <https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu-manifesto>, Erişim Tarihi 20/08/2024.

⁵¹ Akyürek, a.g.e., s.86-87.

harekette⁵²yani Siyonizmin benimsenmesinde etkili olan başka etmenler ise, Dreyfus olayı ile Theodor Herzl'in⁵³ ortaya çıkışıdır.⁵⁴1894'te haksız yere vatana ihanetle suçlanarak mahkûm edilen Yahudi Yüzbaşı Dreyfus hadisesi, Fransız İhtilalinin özgürlükçü fikirlerini yayan Fransa gibi bir ülkede Yahudilere yönelik antisemitizmi gözler önüne sermiştir. Nitekim Theodor Herzl, kendisini çok fazla etkileyen bu olaydan sonra, 1896'da kaleme aldığı⁵⁵ve Yahudi çevreler tarafından da adeta Tevrat gibi saygı gören⁵⁶ “Yahudi Devleti” adlı kitabında, bir Yahudi Devleti kurulması çağrısında bulunmuştur.⁵⁷Böylece Theodor Herzl ile birlikte siyasi Siyonizm,⁵⁸ antisemitizme bir tepki olarak 19. yüzyılın sonlarında Orta ve Doğu Avrupa'da, ulusal canlanma hareketi olarak ortaya çıkmıştır.⁵⁹ Nitekim Herzl'in söz konusu kitabındaki şu cümleler ise ulusal canlanmaya en iyi örnek olmuştur:

“Sadece çok kısa süren bir dönem için bize hoşgörülü davranır ancak ne var ki hemen ardından tekrar tekrar düşmanlıkları gösterdiler bize. Dünya, her nasılsa bizim başarılarımızla tahrik oluyor. Dünya, yüzyıllardır bizi yoksulluktan bitap düşmüş ulusların içinde en aşağılık topluluk olarak görmeye alışkın. Kendi ahmaklıkları ve bilgisizlikleri, kalplerinin karalığı içinde bizim özelliklerimizi azaltan ve Museviliğimizi zayıflatan başarıımızı anlayamamak zaafına düşüyorlar. Bu sadece bizim soy ağacımıza sarılmamıza yardımcı oluyor ve bizi daha öncesine gün daha yabancılaştıran nefreti kapsıyor. Böylece hoşumuza gitse de gitmese de biz varız ve ortak özelliğimiz olan yanlış

⁵² Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Siyonizm: Siyonizmin Tanımı**, “Çevrimiçi”, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/a-definition-of-zionism>, Erişim Tarihi 23/08/2024.

⁵³ Bağımsız bir Yahudi Devleti kurmayı amaçlayan ve Siyonist örgütünün kurucusu ve başkanı olan Theodor Herzl, bu amacının gerçekleştiğini göremeden 1904 yılında ölse de İsrail Bağımsızlık Bildirgesi'nde adı geçen tek kişi olacaktır. Herzl Enstitüsü, **Theodor Herzl (1860-1904)**, “Çevrimiçi” <https://herzlinstitute.org/en/theodor-herzl/>, Erişim Tarihi 23/08/2024.

⁵⁴ Pardoğan, a.g.t., s.13.

⁵⁵ **Şalom**, “II. Abdülhamit ve Osmanlı Yahudileri”, 20.09.2018, “Çevrimiçi”, <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/108032/iiabdulhamit-ve-osmanli-yahudileri>, Erişim Tarihi 19/07/2024.

⁵⁶ Akyürek, a.g.e., s.219.

⁵⁷ **Şalom**, “II. Abdülhamit ve Osmanlı Yahudileri”, 20.09.2018, “Çevrimiçi”, <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/108032/iiabdulhamit-ve-osmanli-yahudileri>, Erişim Tarihi 19/07/2024.

⁵⁸ Roger Garaudy, **Siyonizm Dosyası**, 1. Basım, İstanbul, Pınar Yayınları, 1983, s.18.

⁵⁹ İbrahim Dağılma, **Roger Garaudy'nin Gözüyle Siyonizm**, Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi, İstanbul, 2023, 1-15, s.4, <https://sdam.org.tr/tema/genel/uploads/dokuman/dosya/ibrahim-dag%CC%86%C4%B1lma-1.pdf>, Erişim Tarihi 15/07/2024.

anlaşılmaya kapalı özelliğimizle tarihi bir topluluk olarak bundan sonra da kalıcı olacağız. Biz bir ulusuz!’’⁶⁰

Böylece, 1882’de Yahudi milli yurdunun kurulması amacıyla başlatılan bu girişimlerle birlikte,⁶¹Yahudilerin kitlesel göçleri artık farklı bir anlam daha kazanmış, aile bireylerinin canlarını kurtarmak amacıyla başlayan süreç, Filistin’de Yahudi yurdu kurmak veya buna zemin hazırlama durumuna da evrilmiştir.⁶²

1.4. Sultan II. Abdülhamit’in Yahudi Davasına Yaklaşımı

Eski dünyanın hoşgörölü ve cömert kurumu Osmanlı Devleti, Yahudilerin hem Batı hem de Doğu Avrupa’da karşılaştıkları antisemitizm ve onu takip eden zorunlu kitlesel göçlerde, her zaman bu milletin savunucusu ve sığındığı güvenli limanlardan biri olmuştur.

1880 yılında İngiltere’deki Yahudi sayısının 46 bin, Fransa’da ise bu rakamın 51 bin olduğu⁶³ 19. yüzyıl’da, Osmanlı Devleti hem toprak kayıplarının arttığı hem de kaybedilen söz konusu toprakların geri alınamadığı ve devletin içinde bulunduğu gerilemeyi durdurmak adına pek çok alanda ıslahat yaptığı⁶⁴ bir dönem de bile Yahudi milletine her zaman kapılarını açmaktan geri kalmamış ve nitekim 1844 yılında devletin sınırları içerisinde 150 bin olan Yahudi sayısı, 1893’te 184 bine yükselmiş ve ilerleyen yıllarda da bu sayının artarak devam ettiği görölmüştür.⁶⁵Osmanlı Devleti’nin içinde bulunduğu böylesi zor bir sürece bir de İngiltere’nin Filistin’deki Yahudilerin koruyuculuğunu üstlenmesi ve 1875’te de devlet ekonomisinin iflas bayrağını çekmesi eklenmiş ve tüm bu sancılı süreç içerisinde 19. yüzyılın son çeyreğinde tahta sultan II. Abdülhamit (1876-1909) çıkmıştır.

⁶⁰ Theodor Herzl, **Yahudi Devleti**, Çeviren: Sedat Demir, 2. Baskı, İstanbul, Ataç Yayınları, 2007, s.32-33.

⁶¹ Akyürek, a.g.e., s.88.

⁶² Ali Arslan, **Avrupa’dan Türkiye’ye Yahudi Göçünün Stratejik Olarak Kullanılması (1880-1920)**, Güvenlik Stratejileri Dergisi, Cilt 3, Sayı 5, Ocak, 2007, s.10, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/84558>, Erişim Tarihi 21/09/2024.

⁶³ Orhan Koloğlu, **Abdülhamid Gerçeği**, 12. Baskı, İstanbul, Pozitif Yayınevi, 2020, s.372-373.

⁶⁴ Mustafa Karabulut, **Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Değişim Süreci, Sosyal ve Kültürel Durum**, Mecmua, Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, Güz 2016, Yıl 1, Sayı 2, s.64, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/274309>, Erişim Tarihi 25/09/2024.

⁶⁵ Koloğlu, a.g.e., s.372.

Sultan II. Abdülhamit, 33 yıllık saltanatı süresince ülkenin parçalanmasının önüne geçerek toprak bütünlüğünü korumaya çalışmıştır. Özellikle dış politikada, büyük devletlerin menfaatlerinin farkında olarak, yeri geldiğinde onlar arasındaki rekabeti kızıştırmış yeri geldiğinde de sahip olduğu hilafetin gücünü kullanmak istemiştir. Fakat sultan bunları yaparken de kimi zaman tavizkar kimi zaman da tehditkâr olmuş, fakat çoğu zaman sorunları barışçıl yollarla çözmek istemiştir.⁶⁶Nitekim Sultanın uygulayacağı bu politik tutum, onun Yahudi davasına yaklaşımında da önemli bir rol oynamıştır.

Yahudilerin karşılaştıkları her felaketten sonra onlara kol kanat geren Osmanlı'nın, Yahudilere karşı bakış açısını değiştiren olaylar silsilesi ise hiç şüphe yok ki 1875'te Osmanlı ekonomisinin iflas etmesi ile filizlenmeye başlamıştır. Devlet ekonomisinin kötü olması ve borçlardan kurtulmak için paraya duyulan ihtiyaç, tarihi bir emel olarak Filistin'e yerleşmek için İngiltere nezdinde destek arayışında olan Yahudilerin, Filistin'den toprak satın alma hevesine kapılmalarına neden olmuştur. Nitekim tarihler 1879'u gösterdiğinde, Yahudilerin hayallerini süsleyen bu fikir Laurence Oliphant tarafından bir proje haline getirilerek II. Abdülhamit'e sunulsa da, Yahudilerin Filistin topraklarına göçmen olarak yerleştirilmeleri hükümet tarafından kabul görmemiştir.⁶⁷Ancak, Filistin konusunda yapılan bu girişime rağmen Osmanlı hükümeti Yahudilere sırtını dönmemiş, Doğu Avrupa'daki mezalimlerden kaçarak Osmanlı'ya sığınmak isteyen Rus Yahudilerine, 24 Haziran 1882 tarihli hükümet kararıyla, Osmanlı uyruğuna geçmeleri ve Filistin dışında gösterilecek herhangi bir yerde yüz-yüz elli haneyi geçmemeleri şartı ile yerleştirilmelerine izin verilmiştir.⁶⁸

Hiç şüphe yok ki, II. Abdülhamit ile Yahudiler arasındaki Filistin mücadelesinin fitili ateşleyen bu ilk kıvılcımlar, alınan karardan da anlaşılacağı üzere, Osmanlı nezdinde Yahudiler aleyhinde herhangi bir olumsuz intibaya dönüşmemiş, fakat bu durum yalnızca 15 sene, yani Ağustos 1897'ye kadar sürmüştür. 1897'de düzenlenen 1. Siyonist kongre de Yahudilerin, soydaşlarının Filistin'e yerleştirilmelerini gündeme getirmeleri ile artık

⁶⁶ Engin, a.g.e., s.1-6.

⁶⁷ İngiliz yazar ve gezgin olan Laurence Oliphant'ın, Filistin'i Yahudi kolonisi haline getirmek için Osmanlı'ya sunduğu bu teklifte; Filistin yakınlarındaki Belka sancağının Yahudi yerleşimine açılarak bir çeşit özerklik verilmesi ve güvenliklerinden de kendilerinin sorumlu olması isteniyordu. Engin, a.g.e., s.22.

⁶⁸ Engin, a.g.e., s.21-23.

olayların seyri değişmiş ve iki taraf arasındaki ilişkilerin zedelenmesine sebebiyet vermiştir.⁶⁹

1.4.1. Yurt Arayışında Olan Yahudilerin Düzenlediği 1. ve 2. Siyonist Kongreler

Siyonizm'i, siyasi ve milliyetçi bir ideoloji haline getiren Theodor Herzl'in⁷⁰ hızlı yükselişi, onu 1897'de İsviçre'nin Basel şehrinde toplanan 1. Siyonist Kongre'de politik olarak dinamik bir güce dönüştürmüştür.⁷¹ Nitekim yaşanan süreç içerisinde, Yahudilerin içinde bulundukları durumu, Avrupa'da hızla artan antisemitizmi ve sonraki süreçte nasıl bir yol haritası çizileceğine dair Theodor Herzl'in büyük çabası ve Max Nordau'nun yardımlarıyla Ağustos 1897'de,⁷² seksenini Rus Yahudilerinin oluşturduğu⁷³ toplamda 200 delegenin katılımıyla gerçekleşen 1. Siyonist Kongre de, Yahudiler bir takım fikir alışverişlerinde bulunmuşlardır.

İlginçtir ki, kongre de Yahudilerin nereye göç edeceklerine dair yapılan tartışmalarda,⁷⁴ Herzl ve arkadaşları tarafından ilk etapta Filistin topraklarında bir Yahudi devleti kurulması fikri düşünülmemiş dikkatlerini daha çok Arjantin veya Büyük Britanya'nın Doğu Afrika'daki topraklarına vermişlerdir. Fakat, Siyonist hareket için son derece önemli olan bu kongre, Yahudilerin yurdu olarak gözünü Filistin'e dikmekle kalmamış aynı zamanda Avrupa'daki Yahudilerin Filistin'e göç ederek yerleşmeleri fikrini de benimsemiştir.⁷⁵

Siyonizm hareketinin tek bir merkezden yönetilmesi adına başkanlığını Herzl'in yaptığı ve Dünya Siyonist Örgütü'nün⁷⁶ de kurulduğu bu kongre de alınan kararlar ise şunlar olmuştur:

⁶⁹ Koloğlu, a.g.e., s.374.

⁷⁰ Rifat N. Bali, **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri, Aliya: Bir Toplu Göçün Öyküsü (1946- 1949)**, 2. Baskı, İstanbul, İletişim Yayınları, 2003, s.26.

⁷¹ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **İsrail Çalışmaları Bir Antoloji: Siyonizm Tarihi**, "Çevrimiçi", <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-studies-an-anthology-the-history-of-zionism>, Erişim Tarihi 23/08/2024.

⁷² Akyürek, a.g.e., s.219.

⁷³ Pardoğan, a.g.t., s.15.

⁷⁴ Akyürek, a.g.e., s.219.

⁷⁵ **Şalom**, "II. Abdülhamit ve Osmanlı Yahudileri", 20.09.2018, "Çevrimiçi", <https://www.salom.com.tr/arsiv/haber/108032/iibdulhamit-ve-osmanli-yahudileri>, Erişim Tarihi 19/07/2024.

⁷⁶ Pardoğan, a.g.t., s.15.

- 1) Filistin yurt haline getirilene kadar tarım ve zanaat ehli göçmenler tarafından imar edilecek.
- 2) Dünyanın çeşitli bölgelerine dağılmış olan Yahudiler için bir örgüt kurulacak ve söz konusu bu örgüt bulunulan ülkenin yürürlükte olan kanunları dahilinde faaliyet gösterecektir.
- 3) Dinlerini dahi açıklamaktan sakınan Yahudilere yapılacak propagandalarla mensubu oldukları dinin yüceliğine inandırılarak onlara özgüven aşılacak.
- 4) Dünyanın geri kalanına Siyonizmin gayesini anlatmak ve Yahudi yurdu kurma fikrini desteklemelerine çalışılması.
- 5) Dünyadaki bütün Yahudiler, Siyonist cemiyetinin doğal üyesidir ve Yahudiler söz konusu bu cemiyete yıllık en az 1 Frank yardım yapmak zorundadır.
- 6) Ödemesini yapan Siyonistler, yılda bir kez düzenlenmesi öngörülen Siyonist Konferansı'na gidecek temsilcileri seçme hakkına sahip olacak ve ayrıca her 100 kişi 1 temsilci seçecektir.

Alınan kararlardan da anlaşıldığı üzere, Siyonizm davası Yahudiler için artık bir teoriden çıkarak pratiğe dönüşmüş⁷⁷ ve adeta ulusal bir devrim niteliği taşıyan kongre sonrasında hareket de hız kazanmıştır. Nitekim, açılan Siyonist derneklerinin sayısı 900'ü bulmakla birlikte, Yahudilerin Filistin'de toprak satın almaları için fonlar ve bölgedeki Yahudilere mali destek sağlamak amacıyla da “Yahudi Sömürge Vakfı” ve “AngloFilistin Şirketi” gibi müesseseler de kurulmuştur.⁷⁸

28 Ağustos 1898'de düzenlenen 2. Siyonist Kongreye ise, 600 aşkın Yahudi katılım sağlayarak örgütün parasal sorunlarını aralarında tartışmış ve 2 milyon Sterlin sermaye ile “Yahudi Müstemleke Bankası” adını alacak bir bankanın Londra'da kurulmasına karar vermişlerdir.⁷⁹ Şunu da belirtmekte fayda var ki, toplanan kongreler de farklı oturumlarda üyeler arasında Siyonizm konusunda ciddi fikir ayrılıkları yaşansa da, hem artan delege sayısı hem de bu davanın Yahudilerce benimsenerek sahip çıkılması, Herzl'in başarısını da gözler önüne sermektedir.⁸⁰ Nitekim 1. Siyonist Kongresi

⁷⁷ Akyürek, a.g.e., s.219-220.

⁷⁸ Demircan, a.g.m., s.220.

⁷⁹ Engin, a.g.e., s.85-86.

⁸⁰ Cleveland, a.g.e., s.269.

sonrasında Theodore Herzl'in günlüğüne "Basel'de Yahudi devleti kuruldu" notunu düşmesi⁸¹de, Yahudilerin hayalini kurdukları Siyon'a ulaşmak adına yapılan tespitteki haklılık payını ilerleyen süreçte ortaya koymuştur.

1.4.2. Sultan II. Abdülhamit ve Theodor Herzl Arasındaki Münasebetler

Osmanlı Devleti'nin içinde bulunduğu mali sorun ve dış borçların farkında olan Theodor Herzl, Osmanlı'ya yapılacak birkaç milyonluk altın yardımı ile Filistin'in Yahudi yurdu haline getirilebileceğini düşünüyordu.⁸²Nitekim davasını güttüğü Siyasal Siyonizm'in bir an evvel başarıya ulaşması adına vakit kaybetmeden harekete geçen Herzl, önce II. Abdülhamid'in Avrupa'daki hafiyelerinden biri olduğunu öğrendiği Kont Philipp de Newlinski'yi mücadelesine ikna ederek onu Sultanla gerçekleştireceği görüşmelerde arabulucu olarak kullanmak istemiştir.⁸³

İkili arasında Viyana'da yapılan görüşmede, her ne kadar Newlinski tarafından Sultanın Filistin'den değil ama Anadolu'dan toprak satmaya yanaşabileceği Herzl'a ifade edilmişse de, Filistin'in ortak bir bölge olabileceği ümidini taşıyan Herzl bir de bunu sultanın ağızından duymak istemiş ve Sultan II. Abdülhamid ile görüşmeye ikna ettiği Newlinski ile birlikte Haziran 1896'da İstanbul'a gelmiştir. Nitekim, 19 Haziran 1896'da II. Abdülhamid ve Newlinski arasında gerçekleşen ilk görüşmede de Sultan, Filistin'in Yahudi yerleşimine açılmasına soğuk bakmış ve "...ben canlı bir beden üzerinde ameliyat yapılmasına müsaade edemem..." ifadesiyle de yapılan teklifi geri çevirmiştir.

Sultan II. Abdülhamid'in, Filistin'in Yahudi yerleşimine açılması teklifini kabul etmemesi, Theodor Herzl'in davasını güttüğü Siyonizmin başarısına olan inancında karamsarlığa kapılmasına neden olmamıştır. Gerçekleşen ilk görüşmeden istediği neticeyi alamasa da, Herzl Avrupa'ya döndükten sonra bir taraftan kaynak arayışında olmuş bir diğer taraftan da Edmond Rothschild gibi önemli kişilerle temas kurarak Siyonizm davasına destek aramıştır. Özellikle 1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan sonra Berlin Antlaşması ile bağımsızlıklarını kazanacakları hayaline kapılan Ermenilerin, amaçlarına ulaşamayınca terör eylemlerine kalkışmaları da Osmanlı Devleti'nin bir hayli başını

⁸¹ Demircan, a.g.m., s.220.

⁸² Engin, a.g.e., s.63.

⁸³ Öke, a.g.e., s.66.

ağrıtmaktaydı.⁸⁴Bunu da bir koz olarak kullanmak isteyen Herzl, Newlinski'nin de telkinleriyle, Ermenilerin Sultan'a karşı başlattıkları karalama kampanyalarını Avrupa basınında güçlü olan Yahudiler aracılığıyla bastırabildikleri takdirde, Sultan'dan Filistin konusunda bir takım lütuflar koparabilecekleri hayalini kuruyorlardı.⁸⁵

Theodor Herzl'ı bu umuda iten sebepler hiç kuşkusuz ki sadece bunlarla sınırlı değildi. Ekonomik olarak iflas etmiş ve alacaklıların kapıda beklediği bir ülkeyi devralan Sultan II. Abdülhamit'in, tahta geçtikten kısa bir süre sonra patlak veren 93 Harbi dolayısıyla devletin var olan borçlarının artması ve Sultanın her ne kadar savaş sonunda alacaklı ülkelerle yaptığı anlaşma sonucunda mevcut borçlar da indirim yapılmasını sağlayarak toplamda 252 milyon liralık borcu 125 milyon liraya düşürse de, söz konusu borçların ödenmesi amacıyla Osmanlı Devletinin %25 ila %30'u arasında bir rakama tekabül eden gelirlerine el koyan Düyun-ı Umumiye gerçeği de gün gibi ortadaydı.⁸⁶ Dolayısıyla böyle bir ortamda, Osmanlı Devleti'ne hem maddi destek sağlanması hem de Ermeni ve Batı kamuoylarının Osmanlı lehine çevrilmesi durumunda Filistin topraklarının Yahudi yerleşimcilere açılması içten bile değildi.

Tüm bu umut aşıl原因 gelişmeler sonucunda II. Abdülhamid ile görüşmek için harekete geçen Theodor Herzl, bu defa Newlinski'nin ölümü üzerine Sultanın İngiltere'deki ajanı Arminius Vambery aracılığı ile gerçekleştirdiği temaslar neticesinde,⁸⁷17 Mayıs 1901'de Cuma selamlığından sonra ilk defa II. Abdülhamid'in karşısına çıkmayı başarmıştır. Yapılan görüşmede ise Theodor Herzl, ne Filistin'den toprak satılması ne de bölgede Yahudi yerleşimine izin verilmesi konularında Sultana bir talepte bulunmuş, yalnızca II. Abdülhamid'in güvenini kazanmayı arzu etmiştir.

Sultan II. Abdülhamid'in ise Theodor Herzl ile ilgili çok daha farklı düşünceleri vardır. Devletin dış borçlarında yeniden bir indirime gidilerek borçların birleştirilmesini ve mali olarak kapitülasyonları tek taraflı kaldıracak güce sahip olmak isteyen Sultan, bu amaca yönelik olarak hem Avrupalı alacaklılara karşı Theodor Herzl'ı bir denge unsuru olarak kullanmak istemiş hem de Yahudilerin dağınık olarak Mezopotamya'ya

⁸⁴ Engin, a.g.e., s.63-72.

⁸⁵ Öke, a.g.e., s.67.

⁸⁶ Engin, a.g.e., s.104.

⁸⁷ Öke, a.g.e., s.67-69.

yerleşmelerini önermiştir. Fakat bu tekliften memnun kalmayan Herzl, II. Abdülhamid'den Mezopotamya'ya ek olarak Filistin'de Hayfa ve ona bağlı olan yerleri de içine alan bir bölgenin soydaşlarına açılmasını, bunun karşılığında da devletin borçları birleştirildiği takdirde bu borçların %80'ini ödeyecekleri taahhüdünde bulunmuştur.

Sonuç olarak, II. Abdülhamit yapılan bu teklifi kabul etmemiş ve nitekim Theodor Herzl'ı kullanarak Avrupalılara karşı elini güçlendiren Sultan, yaptığı siyasetin başarıya ulaşması sonucunda devletin mevcut borçlarını tek bir kaleme toplayarak 75 milyon liradan 32 milyon liraya düşürdükten sonra da artık Theodor Herzl'a ihtiyacı kalmadığından dolayı 1903 yılında karşılıklı ilişkileri sonlandırmıştır.⁸⁸Tüm bu yaşanan süreç hiç şüphesiz ki Siyonistlerin, Sultan II. Abdülhamid ile anlaşabilecekleri yolundaki umutlarını da öldürmüştür. Nitekim Ağustos 1903'te düzenlenen Siyonist kongrede de, yurt olarak kendilerine İngiltere tarafından önerilen Doğu Afrika'daki Uganda toprakları 295 oyla kabul edilse de, Chaim Weizmann'ın liderliğini yaptığı hayır oyu veren cephe, Temmuz 1905'teki Siyonist Kongre de Uganda önerisini kabul eden delegeleri kararlarından vazgeçirerek, Siyonistlerin Filistin'e olan bağlılıklarını yeniden teyit etmişlerdir.⁸⁹3 Temmuz 1904'te Theodor Herzl'ın kalp krizinden ölmesi⁹⁰ise hem daha sonra toplanan kongreler de onun yıllarca uyguladığı siyasetin eleştirilmesine yani örgüt içindeki halı altına süpürülmüş meselelerin su üstüne çıkmasına neden olmuş⁹¹ hem de Herzl'ın ölümüyle doğan boşluk, başkanlığına David Wolffsohn'un getirilmesiyle giderilmeye çalışılmıştır.⁹²

1.5. Filistin'e Yönelik Yahudi Göçlerine Karşı İttihatçı Liderlerin Tavrı

Genç Osmanlılar⁹³ adıyla anılan Türk entelektüellerinin varlığı, Sultan II. Abdülhamid'e muhalefet edenlerin hem teşkilatlanmasında hem de onların belli bir fikir etrafında örgütlenmelerine imkân tanıyordu. Nitekim Askeri Tıbbiye'de okuyan İbrahim Temo ve Abdullah Cevdet gibi bir grup öğrenci tarafından oluşturulan İttihad-ı Osmani

⁸⁸ Engin, a.g.e., s.104-136.

⁸⁹ Öke, a.g.e., s.76.

⁹⁰ Engin, a.g.e., s.140.

⁹¹ Öke, a.g.e., s.77.

⁹² Engin, a.g.e., s.140.

⁹³ 1865-1876 yılları arasında Osmanlı aydınlarının idareye karşı oluşturduğu muhalif topluluk. Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, **Genç Osmanlılar**, "Çevrimiçi" <https://islamansiklopedisi.org.tr/genc-osmanlilar>, Erişim Tarihi 03/07/2025.

de, temelde Sultan II. Abdülhamid'in hem bazı politikalarına karşı çıkmış hem de İttihad ve Terakki Cemiyeti'nin çekirdeğini oluşturan ilk gizli yapılanma olmuştur.⁹⁴

Özellikle, 1903 yılından sonra başta Rumeli olmak üzere ülke içinde yürüttüğü II. Abdülhamid karşıtı eylemleri hızlandıran İttihad ve Terakki örgütü, Osmanlı Devleti'nin kurtuluş reçetesi olarak hem kendini görmekte hem de hızlı bir şekilde iktidarı ele geçirmeyi amaçlamaktaydı. Öyle ki, bu amaç doğrultusunda örgüt, özellikle 1907'den sonra bir takım devlet görevlilerine suikastlar düzenleyerek silahlı propagandaya da başlamıştır.⁹⁵ 1889'dan 1908'e kadar II. Abdülhamid'in örgüt üyeleriyle mücadelesi ise, jurnale konu olan kişiler hakkında soruşturma yapılması ve gerekli görüldüğü takdirde bunların sürgüne gönderilmesi idi. Fakat, Resneli Niyazi'nin iki yüzü aşkın adamıyla birlikte dağa çıkması ve sonrasında yaşanan gelişmeler, Yıldız Sarayı'nın durumun vahametini anlamasına yardımcı olmuş⁹⁶ ve nitekim örgütün Manastır'da giriştiği faaliyetler de adeta II. Meşrutiyete kapı aralamıştır.⁹⁷

23 Temmuz 1908'de II. Meşrutiyetin ilan edilmesi⁹⁸ ile başlayan süreç, önce Sultan II. Abdülhamid'in rejim değişikliğiyle 30 yılı aşkın bir süredir devam eden iktidarını,⁹⁹ ardından 31 Mart olayından sonra da tahtını kaybetmesiyle sonuçlanmıştır.¹⁰⁰ Nitekim bu durum Yahudilere de yeni bir umut ışığı olmuştur.¹⁰¹ Çünkü Sultan II. Abdülhamid, tahtta kaldığı zaman zarfında Yahudilerin Filistin'e yerleşmelerinin önüne geçebilmek adına bir takım önlemler almaya çalışmış fakat yapılan tüm bu engelleme girişimleri başarısız olmuştur. Nitekim, Filistin'deki Yahudi nüfusu

⁹⁴ Hüseyin Raşit Yılmaz, **Bayrak Kalpak Revolver-İttihad ve Terakki Nasıl Tartışılmalı**, 3. Baskı, İstanbul, Timaş Tarih, 2023, s.41.

⁹⁵ Engin, a.g.e., s.141.

⁹⁶ Yılmaz, a.g.e., s.42-43.

⁹⁷ Samih Nafiz Tansu, **Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe, İttihat ve Terakki**, 3. Baskı, İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, 2017, s.55.

⁹⁸ Engin, a.g.e., s.141.

⁹⁹ Oya Dağlar, **II. Meşrutiyet'in İlanının İstanbul Basını'ndaki Yansımaları (1908)**, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No 38 (Mart 2008), s.157, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/5328>, Erişim Tarihi 3/10/2024.

¹⁰⁰ Selim Sezer, **Volkan Gazetesinde 31 Mart Vakası**, Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2017, Cilt 5, Sayı 2, s.156, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/560188>, Erişim Tarihi 4/10/2024.

¹⁰¹ Düzgün, a.g.t., s.12.

(1882-1908) 80 bine çıkmakla kalmamış, aynı zaman zarfında 250 kilometrekare toprak satın alınan Yahudiler bölgede 36'da yerleşim yeri kurmuşlardır.¹⁰²

Artık bir parti hüviyetine kavuşan İttihad ve Terakki'nin iktidara gelmesi,¹⁰³ Yahudi göçlerine yönelik bakış açısını değiştirmiştir. Çünkü ittihatçı liderler ülke ekonomisi açısından Yahudi göçlerinin faydalı olacağına inanıyorlardı.¹⁰⁴ Nitekim bu doğrultuda adım atan yeni hükümet, II. Abdülhamid zamanında Filistin'e gelen Yahudi ziyaretçilerin pasaportları alınarak yerine verilen kırmızı renkli ikamet tezkeresi uygulamasını kaldırmış¹⁰⁵ ve Yahudilerin bölgeden toprak satın almalarına da izin vermiştir.

II. Meşrutiyetin ilanı ile birlikte Osmanlı topraklarına gelen bu bahar havası ise çok sürmemiştir. Bu dönemde milliyetçilik akımlarının hızlanması hem ittihatçı liderleri endişeye sevk ederek “Türkçülüğe” sarılmalarına sebebiyet vermiş hem de Siyonistlerin faaliyetlerinden şüphelenilerek onlara toprak satışının yasaklanmasına neden olmuştur. Fakat, tüm bunlara rağmen ülke ekonomisini Avrupalıların denetiminden kurtarmak ve Hristiyanların ekonomik üstünlüklerine son vermek için milli ekonomi ve yerli burjuvazi yaratmak isteyen ittihatçılar, önemli bir faktör olarak gördükleri Yahudilerden yararlanmak istemiş, Mezopotamya'nın ekonomik olarak Yahudiler aracılığıyla kalkınmasını sağlamak adına onların bu bölgeye yerleştirilmelerini gündeme getirmişlerdir.¹⁰⁶

Osmanlı İmparatorluğu'nun arka arkaya yaşadığı savaşlar (1911-1913) ve toprak kayıpları da ekonomik olarak zor günler geçiren ittihatçıların elini kolunu bağlamaktaydı. Ekonomik olarak güçlü bir konumda bulunan Siyonistler ise yaşanan bu durumdan yararlanmak istiyordu. Nitekim, yaşanan bu krizi fırsata çevirmek isteyen Yahudiler, imparatorluğa yapacakları hizmetler karşılığında Filistin'den bir takım siyasi imtiyazlar elde etmeyi amaçlarken, imparatorluğu içine düştüğü dar boğazdan kurtarmak isteyen

¹⁰² Koloğlu, a.g.e., s.374-375.

¹⁰³ Engin, a.g.e., s.141.

¹⁰⁴ Düzgün, a.g.t., s.12.

¹⁰⁵ Engin, a.g.e., s.145.

¹⁰⁶ Düzgün, a.g.t., s.12-14.

ittihatçılar ise bazı şartlar öne sürerek, söz konusu Yahudi göçlerini onaylamayı istemişlerdir. İttihatçılar tarafından öne sürülen şartlar ise şu şekilde olmuştur:

- a) İmparatorluk sınırları içinde diğer etnik gruplar gibi milli bir sorun yaratmamaları.
- b) Yabancı müdahalesini davet etmeyecek bir biçimde yerleştirilmeleri.
- c) Göçün kitlesel olmaması ve Filistin üzerinde yoğunlaşmamaları.
- d) Araplarla uzlaşmaları ve Osmanlı uyruğuna girmeleri.¹⁰⁷

Böylece, II. Meşrutiyetle birlikte Filistin'e yönelik artan Yahudi göçlerine karşı İttihad ve Terakki Partisi her ne kadar sıkı önlemler almaya çalışmış olsa da, Ocak 1914'te alınan tüm tedbirler işe yaramadıkları gerekçesiyle parti tarafından yürürlükten kaldırılmış,¹⁰⁸bu süreçte gözünü Filistin'e dikmiş İngiltere'nin ise, bölgeyi ne Yahudilere ne de Araplara kaptırmak gibi bir niyeti de yoktur.¹⁰⁹

1.6. Filistin Topraklarında İngiliz Manda Rejimi

Osmanlı Devleti'nden sonra sahip olduğu topraklarda en fazla Müslüman nüfus barındıran ülke İngiltere'dir. Nitekim, Osmanlı Devleti'nde 1908'de ilan edilen II. Meşrutiyet ile ülkede çok sayıda ortaya çıkan milliyetçi örgütler ve iç politik gelişmeler, İngiltere'nin hem gözünü ittihatçıların faaliyetlerine çevirmesine hem de bu olayların sahip oldukları sömürgelerde sebep olabileceği etkilere dikkat kesilmelerine sebebiyet vermiştir. İngiltere, böylece başta Mısır olmak üzere Arap bölgelerindeki ayrılıkçı faaliyetlerin etkilerini yakından takip etmekle kalmamış,¹¹⁰I. Dünya Savaşı boyunca Filistin'e hâkim olmak için çeşitli yöntemler geliştirmekten de geri durmamıştır.¹¹¹

I. Dünya Savaşı patlak verdiğinde ise Osmanlı Devleti, önce 3 Ağustos 1914'te seferberlik ilan etmiş ve hemen bir gün sonra da sadece ticari gemilerin kontrollü geçişine izin verilecek şekilde boğazları kapattığını açıklamıştır.¹¹²Nitekim bu süreç, 1914 sonbaharında İngiltere'nin Osmanlı'ya savaş ilan etmesi ile devam etmiş ve böylece

¹⁰⁷ Pardoğan, a.g.t., s.22-23.

¹⁰⁸ Engin, a.g.e., s.145.

¹⁰⁹ Pardoğan, a.g.t., s.24.

¹¹⁰ Resul Yavuz, **Ortadoğu Şekillenirken**, 1. Baskı, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, 2020, s.129-136.

¹¹¹ Engin, a.g.e., s.145.

¹¹² Özal, a.g.e., s.224.

İngilizler, Arap Yarımadası'ndaki ayrılıkçı gruplara karşı davranışlarını da değiştirmişlerdir.

İngiltere'nin Osmanlı Devleti'ne savaş ilan etmesi topraklarında yaşayan çok sayıda Müslümanın tepkisine neden olabilirdi. Bunun için son derece temkinli davranmak isteyen İngilizler, hem Akdeniz ve Doğu sömürgeleri arasındaki bağlantıyı korumak hem de Osmanlı'nın cihat ilan etme olasılığı karşısında bu bölgeden verilecek desteğin önünü kesmek amacıyla, 14 Kasım 1914'te Arap yarımadası için kaleme aldıkları bildiride, Osmanlı Devleti ile savaşmanın Müslümanlar ile savaşmak anlamına gelmediğini ve kendilerini Türk hakimiyetinden kurtarmak isteyen Araplara yardım edecekleri sözünü vermişlerdir. Nitekim bölgede İbn-i Suud'la temas halinde olan İngilizler, Mekke emiri Şerif Hüseyin'le de irtibat kurmak istemiş,¹¹³ İngiltere'nin İbn-i Suud'a yaklaştığının farkında olan Şerif Hüseyin ise bölgedeki liderlik yarışında kaybeden taraf olmamak adına bunu fırsata çevirmek istemiştir.¹¹⁴

İki taraf arasındaki ilk temas, 4 Şubat 1914'te Şerif Hüseyin'in oğlu Abdullah'ı İngiltere'nin Kahire'de Arap Bürosu şefi Lord Kitchener ile görüşmeye göndermesi ile başlamıştır.¹¹⁵ Amacı İngilizlerin ağzını aramak olan Şerif Hüseyin, her ne kadar ilk etapta umduğunu bulamasa da Lord Kitchener savaş bakanı olduktan sonra İngilizlerin Şerif Hüseyin'e karşı tavırları değişmiş ve böylece Filistin'i de içine alacak şekilde, İngiltere'nin Arap birliğini destekleme taahhüdü olan ve "McMahon-Hüseyin Yazışmaları" olarak bilinen gizli pazarlıklar başlamıştır. Böylece Kahire, Osmanlı Devleti'ne karşı Arap milliyetçiliğinden yararlanmak isteyen İngiltere'nin, Arap isyanını yöneteceği merkez olmuştur.¹¹⁶

İngiltere'nin, Araplarla yaptığı gizli pazarlıklar sonucu onlara vaat ettiği Kızıldeniz ve Akdeniz'e kıyısı olan büyük ve bağımsız bir devlet sözü,¹¹⁷ Osmanlı Devleti topraklarına yönelik pazarlık masasına oturdukları unsurlardan yalnızca bir tanesiydi. Nitekim İngiliz Başbakan David Lloyd George, Siyonist Chaim Weizmann'la da

¹¹³ Yavuz, a.g.e., s.134-137.

¹¹⁴ M. Kemal Öke, M. L. Karaman, E. Turam, M. Baydur, O. Koloğlu, **Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı**, 2. Baskı, İstanbul, İrfan Yayıncılık, 2013, s.18.

¹¹⁵ Yavuz, a.g.e., s.138.

¹¹⁶ Öke, vd., **Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı**, s.18-19.

¹¹⁷ Engin, a.g.e., s.145.

görüşerek, Yahudilerin kendilerine sağlayacağı maddi destek karşılığında savaş sonrasında İngiliz hükümeti tarafından Siyonistlere verilecek destekten de bahsetmiştir. Fakat, İngilizler bununla da yetinmemiş bir diğer taraftan da Fransa ile Orta Doğu topraklarını paylaştıkları 16 Mayıs 1916 tarihli Sykes-Picot antlaşmasını imzalamışlardır.¹¹⁸ Mark Sykes ile Fransız hükümeti adına Georges Picot tarafından imzalanan söz konusu bu gizli anlaşmaya göre Suriye, Lübnan, Kilikya ve Musul Fransa'ya bırakılırken, Ürdün, Irak ve Kuzey Filistin ise İngiltere'nin olmuştur.¹¹⁹

İngiltere'nin maddi destek talep ederek mavi boncuk dağıttığı Siyonistlerin hedefi ise Filistin'in Yahudi yurdu kabul edilerek bağımsızlık verilmesi ve bölgeye yapılacak göçlerin İngiliz hükümeti tarafından serbest bırakılmasıydı. Siyonistlerin İngiliz hükümetinden istedikleri talepler her ne kadar kabinede tartışmalara neden olsa da, Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Wilson'ın onayı ile İngiltere Dışişleri Bakanı Balfour 2 Kasım 1917'de; İngiltere Siyonist Dernekleri Federasyonu Başkanı Lord Rothschild'a yazdığı Balfour Deklarasyonu¹²⁰ ile Filistin'de Yahudi olmayan toplulukların haklarını güvence altına alma koşuluyla bölgede Yahudi Devleti kurulmasına izin veren ve¹²¹İsrail'in "Tapusu" olan mektubunu kaleme almıştır.¹²²

Aralık 1917'de İngiltere'nin Kudüs'ü ele geçirmesi,¹²³ 7 Kasım 1918'de de Fransa ve İngiltere'nin Orta Doğu konusunda yayımladıkları ortak bildiride, bölgede yaşayan toplulukların kendi serbest seçimleriyle milli yönetim ve hükümetler kurma amaçlarının altını çizmeleri, Araplar tarafından kendilerine bağımsızlıklarının verileceği şeklinde okunsa da,¹²⁴ bölge 1920 yılına kadar İngiliz askeri idaresi altına alınmış ve bu dönemde İngiltere, Chaim Weizmann ile Şerif Hüseyin'in oğlu Suriye Kralı Faysal aracılığıyla Siyonizm ve Arap milliyetçiliğinin anlaşmazlığa sebep olan isteklerinde arayış bulmak istemiştir.¹²⁵

¹¹⁸ Pardoğan, a.g.t., s.25.

¹¹⁹ Oral Sander, **Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e**, 4. Baskı, Ankara, İmge Kitabevi, 1995, s.277.

¹²⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.42.

¹²¹ Ali Çimen, **Tarihi Değiştiren Konuşmalar**, 15. Baskı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2020, s.111.

¹²² Öke, vd., **Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı**, s.31.

¹²³ Cleveland, a.g.e., s.271.

¹²⁴ Engin, a.g.e., s.146.

¹²⁵ Cleveland, a.g.e., s.271.

İngiltere'nin iki taraf arasında yürüttüğü arabuluculuk, 3 Ocak 1919'da Londra'da imzalanan antlaşma¹²⁶ ile meyvelerini vermeye başlamış, Filistin'in ekonomik olarak kalkınması için Araplarla iş birliği yapacaklarını belirten Yahudilerin bu sözlerine karşılık Araplar, Filistinli Arapların haklarının korunması ve Suriye'nin bağımsızlığı karşısında, hem Balfour Deklarasyonu'nu tanıyacaklarını hem de bölgeye gerçekleşen Yahudi göçlerine de rıza göstereceklerini belirtse de, Fransa'nın Suriye'yi işgali bu antlaşmayı geçersiz kılmıştır.¹²⁷

1920 yılına gelindiğinde ise Orta Doğu San Remo Konferansı ile Fransa ve İngiltere arasında paylaştırılmıştır. Suriye ve Lübnan mandasının Fransa'ya, Filistin, Irak ve Ürdün mandasının da İngiltere bırakılmasıyla,¹²⁸ Filistin'deki İngiliz askeri idare yerini sivil idareye bırakmış, 1922'de de Milletler Cemiyeti İngiliz mandasını onaylamakla yetinmemiş, bölgedeki Arapların tepkilerini çekmek pahasına hem Balfour Deklarasyonunu benimsediğini hem de Filistin'deki resmi dili İbranice olarak tanıdığını da açıklamıştır.¹²⁹

Balfour Deklarasyonu'nun Filistin'de Yahudi Devleti kurulmasını desteklemesi, bölgeden çıkarılma korkusu yaşayan Arapları bir taraftan hayal kırıklığına uğrattırken bir diğer taraftan da Arap milliyetçiliğinin Siyonizm aleyhtarlığı üzerinden büyümesine neden olmuştur. Bağımsız büyük bir devlet hayaliyle çıktıkları yolda İngilizler tarafından kandırıldıklarını idrak eden Araplar, 1920 yılı ile birlikte küçük çaplı ayaklanmalar gerçekleştirerek Yahudi yerleşim yerlerine saldırmaya başlamış, 1929'da ise en kanlı teşebbüslerini gerçekleştirmişlerdir. Nitekim, bu saldırılardan sonra İngiltere tarafından bölgeye gönderilen heyetin yaptığı incelemeler sonucunda hazırladığı Passfield White Paper adlı rapor da, Yahudi göçleri ve toprak satışlarının kısıtlanması ile Arap-Yahudi iş birliğine dayalı yönetim kurulması gerekliliğinin altını çizmiştir.

1936-1939 yılları Filistinli Araplar için milli bir uyanış olarak da değerlendirebileceğimiz ve üç yıl sürecek ilk örgütlü ayaklanmalara sahne olmuştur.¹³⁰ Özellikle 1936 yılında başlayan ve Araplar ile Yahudiler arasında bütün bir

¹²⁶ Engin, a.g.e., s.146.

¹²⁷ Cleveland, a.g.e., s.273.

¹²⁸ Engin, a.g.e., s.147.

¹²⁹ Cleveland, a.g.e., s.273.

¹³⁰ Demircan, a.g.m., s.221-222.

Filistin'i de içine alacak şekilde altı ay süren şiddetli çatışmalar, İngiltere'yi Filistin konusunda yeni bir çözüm arayışına itmiş ve en nihayetinde de Lord William Robert Peel başkanlığında kurulan Kraliyet Filistin Komisyonu, incelemelerde bulunmak üzere Filistin'e gitmiştir. Heyetin, İngiliz hükümetine Temmuz 1937'de sunduğu 404 sayfalık rapor, her ne kadar Filistin'in Araplar ve Yahudiler arasında bölüştürülmesi gerekliliğini savunsa da¹³¹komisyon, Arap ve Yahudi Devleti kurulana kadar Yahudilerin, Arap Devletine tahsis edilen toprakları satın almalarının yasaklanmasını da tavsiye etmiştir.¹³²

Peel komisyonunun Filistin topraklarını Araplar ve Yahudiler arasında bölüştürme teklifi, Ağustos 1937'de toplanan Siyonist Kongrede Yahudiler tarafından da tartışmaya açılmıştır. Fakat, komisyonun ortaya sunduğu öneri hem Balfour Deklarasyonu'nun Yahudi Devleti için öngördüğü toprakları talep eden Siyonistler tarafından kabul görmemiş hem de İngilizleri memnun etmemiştir. Böylece söz konusu bu bölüşüm raporundan memnun olmayan İngilizler, yapılan taksim sınırlarının ayrıntılı bir şekilde belirlenmesi için Nisan 1938'de, Sir John Woodhead başkanlığında kurulan yeni bir heyeti Filistin'e göndermişlerdir. Woodhead başkanlığındaki heyet tarafından hazırlanan yeni rapor ise Filistin'i; Arap ve Yahudi Devleti ile İngiliz mandası olarak üçe ayırarak sınırları da buna göre çizmiştir.¹³³

Filistinli Arapların üç yıl süren ayaklanmaları beraberinde pek çok kayıp getirirse de yaşanan olaylar bölgede yaşayan iki toplumun artık birbirinden ayrışmasına ve İngilizlerin de Filistinli Araplara olan yaklaşımlarında farklılıklara neden olmuştur. Nitekim 1939'da yayımlanan MacDonald Beyaz kitabı ile İngiltere, hem Orta Doğu'daki petrol kaynaklarını tehlikeye atmamak hem de bölgedeki Arapların Almanların etkisi altına girmemesi için Yahudi Devletine direk destek olmayı uygun görmemiştir. 1939 tarihli Beyaz kitabın, Arap-Yahudi toplumlarının birlikte yaşaması, on yıl içerisinde bölgede Filistin Devleti'nin kurulması ile Yahudi göçlerini 75 binle sınırlandırması,¹³⁴özellikle bölgeyi imar ederek gelişmesine yardımcı olduklarını öne süren Siyonist Weizmann tarafından sert bir şekilde eleştirilmiş, bunun Araplar tarafından

¹³¹ Armaoğlu, a.g.e., s.57-63.

¹³² Yahudi Sanal Kütüphanesi, **İngiliz Filistin Mandası: Peel Komisyonu (Temmuz 1937)**, "Çevrimiçi", <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-peel-commission>, Erişim Tarihi 28/08/2024.

¹³³ Armaoğlu, a.g.e., s.63-64.

¹³⁴ Demircan, a.g.m., s.222.

biraz şiddet gösterildiği takdirde istediklerini elde edebileceklerine imkân tanıyarak iki toplum arasındaki ilişkileri kökünden yıkacağı şeklinde yorumlanmıştır.¹³⁵

Sonuç olarak, II. Dünya Savaşı sürecinde Alman militarizminin hem Yahudileri yok etme de hem de Avrupa'nın bir enkaz haline gelmesinde oynadığı rol, Hitler ve nasyonal sosyalizmi hiç şüphesiz ki tüm dünyanın kötü gördüğü bir korku malzemesi haline getirmiştir.¹³⁶Nitekim Nazilere göre Yahudiler, çoğu Avrupalının ait olduğu saf ırktan (Aryan) farklı olarak, aşağı ve düşman bir ırktan geldikleri için Avrupa'nın davetsiz misafirleriydiler. Bu yüzden de II. Dünya Savaşı yıllarında bir milyonu çocuk olmak üzere toplamda altı milyon Yahudi'yi yalnızca Yahudi oldukları için yok etmişlerdir.¹³⁷ İki savaş arası dönemde başta Holokost olmak üzere Yahudilerin yaşadıkları karşısında vicdanlarını rahatlatmak isteyen Batı uygarlığı ise Yahudilerin Filistin'e yerleşme fikrini benimsemiş, hatta Siyonizm davasına ilgi duymayan Amerikalı Yahudiler de artık bu dönemde olayların merkezinde yer alarak Filistin davasının ateşli birer destekçisi olmuşlardır. Amerikalı Yahudilerin, Biltmore Oteli'nde 9-11 Mayıs 1942'de düzenledikleri Siyonist Kongrede de, hem Filistin'e yönelik Yahudi göçlerinin serbest bırakılarak orada devlet kurulmasını¹³⁸hem de yayımlanan MacDonald raporunu kabul etmediklerini açıklamaları¹³⁹ise Filistin'de azınlığı oluşturan Yahudilerin, çoğunluğu oluşturan Müslüman nüfus üzerinde kurmak istediği mutlak egemenliği de kesin bir şekilde ortaya koymaktadır.¹⁴⁰

1.7. Yahudilerin “Siyon” Gayesi Gerçekleşiyor

Arapların kendi aralarında birlik olamamaları ve başlarında bir liderin de bulunmayışı, onların Filistin konusunda ortak hareket etmelerinin önündeki en büyük engellerden biriydi.¹⁴¹Ayrıca, yaşanan II. Dünya Savaşı'yla birlikte iç kargaşanın hüküm sürdüğü Filistin'de, Yahudilerin Dünya Siyonist Teşkilatı'nın kontrolündeki örgütler aracılığıyla aralarında İngilizlerin de bulunduğu çeşitli gruplara düzenledikleri terör

¹³⁵ TDA, 522/2850.22286.1.

¹³⁶ Nicholas Goodrick-Clarke, **Kara Güneş- Aryan Kültleri, Ezoterik Nazizm ve Kimlik Politikaları**, 1. Baskı, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi, 2013, s.159.

¹³⁷ Bernard Lewis, **Semitizm ve Anti-Semitizm**, 1. Cilt, İstanbul, Everest Yayınları, 2004, s.17-20.

¹³⁸ Cleveland, a.g.e., s.289.

¹³⁹ Pardoğan, a.g.t., s.33.

¹⁴⁰ Armaoğlu, a.g.e., s.64.

¹⁴¹ Pardoğan, a.g.t., s.33.

saldırıları da, savaşın hüküm sürdüğü yıllarda Filistin'deki iç kargaşayı alevlendiren etmenlerdendi.¹⁴²Fakat, II. Dünya Savaşı her ne kadar Filistinli Araplar arasında olmasa da Arap ülkeleri arasında nispeten bir birlik ve dayanışma oluşmasını da sağlamıştır. Nitekim, Arapların İskenderiye'de 25 Eylül-7 Ekim 1944 arasında gerçekleştirdikleri toplantılar, 22 Mart 1945'te kurulan Arap Ligi'nin de önünü açmıştır.¹⁴³

II. Dünya Savaşı'nı kazanmak için elindeki tüm dolar ve altın rezervlerinin kullanarak dışa bağımlı hale gelen İngiltere,¹⁴⁴ savaşın sona ermesiyle birlikte Filistin konusunda ne şekilde bir yol haritası çizmesi gerektiği yolunda çözüm üretebilmiş değildi. Bir taraftan Siyonistlerin istek ve talepleri, diğer taraftan da 1939 tarihli MacDonald raporunun uygulanmasını isteyen Arapların baskısı altında ezilen İngilizler, çözüm olarak Amerika'dan medet ummaktaydılar. Nitekim, savaş sonunda ortaya çıkan Yahudi mülteci sorunu da Amerika'nın bu sürece müdahil olmasını hızlandırmıştır.

Amerika'nın, savaş sonunda ortaya çıkan Yahudi mülteci sorununa karşı Avrupa'da yaptığı araştırma da (Harrison Raporu), 100.000 Yahudi'nin Filistin'e gönderilmesi gerekliliğinin altı çizilmiştir.¹⁴⁵1945'te Amerika'da başkanlık koltuğuna oturan ve Biltmore programının savunucusu olan Truman,¹⁴⁶her ne kadar söz konusu bu mültecileri kendi ülkesine kabul etmek için istekli olmasa da, bunların Filistin'e kabul edilmeleri için İngiliz Başbakan Clement Attlee'ye bir mektup kaleme almış, fakat Filistin'deki ekonomik kaynakların yetersizliğini öne süren İngilizler,¹⁴⁷ “...Anglo-Amerikan Araştırma Komisyonu'nun Almanya'dan gelen 100,000 mültecinin derhal Filistin'e kabul edilmesi planını engellemek için büyük

¹⁴² Turgay Murat, **İsrail Devletinin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 29, Sayı 2, Temmuz, 2019, s.455, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/854632>, Erişim Tarihi 7/10/2024.

¹⁴³ Pardoğan, a.g.t., s.33-34.

¹⁴⁴ Mahmut Akkor, **II. Dünya Savaşı'nın Sonu ve Truman Doktrini'nin Ortaya Çıkışı**, Vakanüvis, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, Cilt 2, Sayı 2, 2017, s.5, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/362024>, Erişim Tarihi 9/10/2024.

¹⁴⁵ Pardoğan, a.g.t., s.34-35.

¹⁴⁶ Cleveland, a.g.e., s.290.

¹⁴⁷ Pardoğan, a.g.t., s.35.

çaba...’’göstermişlerdir.¹⁴⁸Şüphesiz ki, Amerikan Başkanı Truman’ın yaptığı bu girişimler, İngilizlere Amerika’yı da Yahudi sorununun içine çekme fırsatı vermiştir.¹⁴⁹

Amerikan Hükümeti’nin Filistinliler ve Yahudiler konusunda İngilizlerle yaşadıkları fikir ayrılıkları ve Yahudilerin Filistin’e yönelik göçlerine uyguladığı kısıtlamanın kaldırılması için İngilizler üzerinde artan baskılar,¹⁵⁰13 Kasım 1945’te İngiltere Dışişleri Bakanı Ernest Bevin’in bin beş yüz Yahudi’nin Filistin’e yerleştirileceğini açıklamasıyla sonuçlanmıştır.¹⁵¹Ayrıca, İngilizler tarafından Filistin sorununu incelemek üzere Aralık 1945’te kurulan komitenin de, yaptığı tahkikat sonucunda Nisan 1946’da başkan Truman’a sunduğu raporda,¹⁵²Avrupa’daki 100.000 Yahudi mültecinin Filistin’e göç etmesi, toprak satışı kısıtlamasının kaldırılması ve BM gözetiminde Filistin’de iki uluslu bir devlet kurulması önerilmişse de, Filistin’de federe bir Yahudi-Arap planını savunan İngilizler, söz konusu raporun ilk iki maddesini kabul etmemişlerdir.¹⁵³

Filistin konusunda Amerika’ya boyun eğerek geri adım atmak niyetinde olmayan İngiltere, İngiliz-Amerikan Soruşturma Komisyonu’nun hazırladığı rapora karşı, sayıları 65.000’i bulan Filistin’deki silahlı Yahudi örgütlerinin ellerinde ki silahları teslim ederek dağılmadıkları ve Yahudi Ajansı’nın da Yahudilerin İngilizlere karşı yaptıkları saldırıları engellemediği müddetçe söz konusu 100.000 Yahudi’nin Filistin’e göç etmelerine müsaade edilmeyeceğini açıklamıştır.¹⁵⁴İngiltere’nin kendi menfaatleri doğrultusunda Filistin topraklarına yönelik sergilediği bu tavır ise Yahudilerin tepkisini çekmiştir. Nitekim, “Direniş Hareketinin Sesi” olduğunu iddia eden ve Yahudi Ajansı’nın genel yönetimi altında çalışan “Kol Israel” yayın istasyonu, 12 Mayıs 1946’da İngilizlere yönelik yayımladığı bildiri de şu ifadelerle yer vermiştir:

¹⁴⁸ TDA, 522/2850.20483.2.

¹⁴⁹ Pardoğan, a.g.t., s.35.

¹⁵⁰ Murat, a.g.m., s.455.

¹⁵¹ Mohammed Alkhader, **Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail’in Kuruluşundaki Roller**, T.C. Polis Akademisi, Güvenlik Birimleri Enstitüsü, Uluslararası Güvenlik Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2015, s.63.

¹⁵² Armaoğlu, a.g.e., s.84-85.

¹⁵³ Murat, a.g.m., s.455.

¹⁵⁴ M. Ali Duran, **Filistin Taksim Planı ve İngiliz Manda İdaresinin Sona Ermesinin Cumhuriyet ve Ulus Gazetelerine Yansımaları (1947-1948)**, İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi, No 8, Yaz, 2021, s.49, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2085542>, Erişim Tarihi 16/10/2024.

“...Mevcut İngiliz politikası tehlikeli bir manevra yürütmekte ve hatalı bir varsayıma dayanmaktadır: İngiltere, Suriye, Lübnan ve Mısır'ı boşaltarak askeri üslerini Filistin'de yoğunlaştırmak niyetindedir ve bu nedenle manda yönetimi üzerindeki hakimiyetini güçlendirmek istemekte ve Yahudi halkına karşı sorumluluğunu sadece bu amaca ulaşmak için bir araç olarak kullanmaktadır. Ancak bu ikili oyun işe yaramayacaktır. İngiltere ipin iki ucunu da elinde tutamaz; bir yandan mandater güç olarak trajik Yahudi sorununu kendi çıkarları için kullanırken, diğer yandan bu mandanın kendisine yüklediği çeşitli sorumluluklardan sıyrılmaya çalışamaz. Siyonist bakış açısına göre, Komisyon'un ılımlı sonuçlarının Yahudi halkının siyasi talepleriyle hiçbir ilgisi yoktur, ancak yine de bu önerilerin uygulanmasında, İngiliz Hükümeti hem hayal kırıklığı yaratan hem de itibarını zedeleyen bir kararsızlık sergilemektedir. Bu nedenle Majestelerinin Hükümetini, manda altındaki sorumluluklarını yerine getirmediği takdirde -özellikle de göç sorunuyla ilgili olarak- Yahudi halkının, İngilizlerin Filistin'i terk etmesi talebini dünya uluslarının önüne koymak zorunda hissedeceği konusunda açıkça uyarmak isteriz. Yahudi Direniş Hareketi, İngiliz Üslerinin Filistin'e taşınmasını ve ülkede kurulmasını engellemek için her türlü çabayı gösterecektir.”¹⁵⁵

Tarihler 22 Temmuz 1946'yı gösterdiğinde yaşanan bir olay İngiliz-Yahudi ilişkilerinde yeni bir dönüm noktasını teşkil etmiştir. İngilizlerin Filistin'de karargâh olarak kullandıkları King David oteline, Yahudi Irgun¹⁵⁶örgüt elemanlarının¹⁵⁷otel çalışanlarının elbiselerini giyerek süt kavanozları içinde 350 kg patlayıcıyı, otelin deposuna yerleştirmeyi başarak düzenledikleri saldırı sonucunda, her ne kadar farklı rakamlar telaffuz edilse de 82 kişinin hayatına mal olan olay,¹⁵⁸Filistin'de kurulacak Arap ve Yahudi Devletlerinin kendisine bağlı kalmasını isteyen İngiltere'nin,¹⁵⁹Filistin siyasetinde değişikliklere gitmesine neden olmuştur.

¹⁵⁵ TDA, 522/2850.20165.1.

¹⁵⁶ Irgun Zvai Leumi : Haganah içindeki muhaliflerin ayrılarak kurdukları bu yeraltı örgütünün amacı; Yahudi bağımsızlığının önündeki en büyük engel olarak gördükleri İngiliz ve Araplara karşı pek çok silahlı eylem organize etmektir. Örgüt, İsrail devletinin kurulmasından sonra İsrail Savunma Kuvvetleri'ne entegre edilmiştir. Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Irgun Tz'va'i Le'umi (Etzel): Arka Plan ve Genel Bakış (1931-1948)**, “Çevrimiçi”, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-of-the-irgun-etzel>, Erişim Tarihi 16/10/2024.

¹⁵⁷ Duran, a.g.m., s.49.

¹⁵⁸ Alkhader, a.g.t., s.66.

¹⁵⁹ Murat, a.g.m., s.456.

İngiltere, bir taraftan Filistin sorununu çözüme kavuşturmak isterken bir diğer taraftan da Yahudilerin gerçekleştirdikleri saldırılara karşı önlem almaya çalışmakta¹⁶⁰ ve bölgeye yönelik gerçekleşen göçlere de mâni olmak istemekteydi.¹⁶¹ Bu amaçla, 4 Şubat 1947’de Londra’da toplanan konferansta, her ne kadar Yahudi temsilciler katılım göstermeseler de, Filistin’in taksim edilmesi gündeme gelmiş fakat Arap temsilciler hem Filistin’e yapılan Yahudi göçlerine hem de Filistin’i bölme kararına kesin bir dille karşı çıkmışlardır. Böylece, Filistin’de belli bir bölgeye değil de bütün bir alana yerleşmek isteyen Yahudiler ile Filistin’i kendi ülkeleri olarak gören ve tek bir toprak parçasını dahi vermek istemeyen Araplar, II. Dünya Savaşı dolayısıyla zaten ekonomik olarak zayıflamış İngiltere’yi, askeri ve ekonomik bir külfet oluşturan Filistin mandasından kurtulma arayışına itmiştir.¹⁶² En nihayetinde, Londra’da yapılan görüşmelerin sonuçsuz kalması üzerine, İngiltere sorunu Birleşmiş Milletlere götürme kararı almış ve 2 Nisan 1947’de de BM resmi başvuruda bulunmuştur.¹⁶³

İngiltere’nin BM yaptığı resmi başvurunun ardından Filistin meselesini çözüme kavuşturmak amacıyla, 29 Nisan-15 Mayıs 1947 tarihleri arasında konu BM Genel Kurulu’nda görüşülmüştür. Yapılan görüşmelerin neticesinde, aralarında büyük devletlerin olmadığı ve Filistin’e giderek rapor hazırlaması istenilen bir soruşturma komisyonunun kurulmasına karar verilmiş ve böylece BM Filistin Özel Komitesi (UNSCOP) kurulmuştur.¹⁶⁴ 15 Mayıs 1947’de 7 oya karşılık 45 oyla kurulan ve 11 üyeden oluşan komitenin, hazırlayacağı raporu da en geç 1 Eylül’de sunması kararlaştırılmıştır.¹⁶⁵ Ayrıca, Filistin meselesinin dünya siyaseti açısından ortaya çıkardığı hassas durumu da göz önünde bulunduran BM Genel Kurulu, 79. oturumda üye devletlere aşağıdaki şu ifadelerle sükunetin korunması gerekliliği çağrısında da bulunmuştur:

“...Özel Tahkikat Komisyonu raporu hakkında karar ittihaz oluncaya kadar, bütün hükümet ve milletleri, kuvvet veya tehdide başvurmaktan ve Filistin meselesinin acilen

¹⁶⁰ Duran, a.g.m., s.49-50.

¹⁶¹ **Cumhuriyet**, “Yahudiler Bir Saat Grev Yaptılar”, 18.02.1947, s.3.

¹⁶² Duran, a.g.m., s.50.

¹⁶³ Murat, a.g.m., s.456.

¹⁶⁴ Arda Baş, **Filistin Uzlaştırma Komisyonu ve Türkiye**, Tarih Dergisi, Sayı 69 (2019/1), İstanbul, 2019, s.137, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/832613>, Erişim Tarihi 20/10/2024.

¹⁶⁵ Murat, a.g.m., s.456.

halline engel olabilecek bir hava yaratacak mahiyette herhangi bir hareket tarzından kaçınmaya davet eder."¹⁶⁶

Çok fazla zaman kaybetmeden harekete geçen UNSCOP, öncelikle bölgeye giderek her iki tarafla da görüşmelerde bulunduktan sonra Yahudi mülteci kamplarını da ziyaret etmiş ve 28 Temmuz'dan itibaren de Cenevre'de hazırlamaya başladıkları Filistin raporunu,¹⁶⁷ 31 Ağustos 1947'de açıklamışlardır.¹⁶⁸ Açıklanan raporda komite üyeleri tarafından oy çokluğuyla kabul edilmiş bir çoğunluk ve birkaç üye tarafından desteklenmiş azınlık planı yer almaktaydı. Raporda yer alan çoğunluk planına göre Filistin, Arap, Yahudi ve Kudüs bölgesi olarak üçe bölünmekle birlikte, 1 Eylül 1947'den itibaren Arap ve Yahudi Devletleri iki yıllık bir geçiş sürecinden sonra bağımsızlıklarına kavuşacaklardı. Aynı raporda yer alan azınlık planında ise Filistin, Arap ve Yahudiler arasında bölünmekle birlikte Kudüs'ün başkent olması şartıyla, Arap ve Yahudi Devletleri'nin ortaklığından oluşan bağımsız bir Filistin Federal Devleti kurulması önerilmekteydi.¹⁶⁹

Tarihler 10 Kasım 1947'yi gösterdiğinde, ABD ve Sovyetler Birliği Filistin'in Arap ve Yahudi Devleti olarak taksim edilmesini desteklediklerini açıklamışlardır. Hemen ardından İngiltere'nin de 1 Ağustos 1948'e kadar Filistin'den çekileceğini duyurması¹⁷⁰ ile başlayan süreç, Kasım 1947'de BM Genel Kurulu'ndan Filistin'in taksim planının görüşülmeye başlanması ile devam etmiş¹⁷¹ ve en nihayetinde de 29 Kasım 1947'de de bu karar onaylanmıştır.¹⁷² Araplar her ne kadar ABD ve Sovyet Rusya'nın verdiği desteğe ve Filistin'in bölünme kararına şiddetle karşı çıksalar da, BM Filistin Özel Komitesi'nin üyelerinin çoğunluğu tarafından kabul edilen çoğunluk planı, BM Genel Kurulu'nda 10'u çekimser olmak üzere 13 ret oya karşılık 33 oyla kabul edilmiş ve böylece Filistin topraklarının %42,88'i Araplara, %56,47'si de Yahudilere bırakılacak şekilde bölünürken Kudüs'e ise milletlerarası bir statü tanınmıştır.¹⁷³ Halbuki söz konusu

¹⁶⁶ TDA, 522/2784.23366.12.

¹⁶⁷ Pardoğan, a.g.t., s.38-39.

¹⁶⁸ Baş, a.g.m., s.137.

¹⁶⁹ Armaoğlu, a.g.e., s.91-92.

¹⁷⁰ Baş, a.g.m., s.137-138.

¹⁷¹ Duran, a.g.m., s.56.

¹⁷² Baş, a.g.m., s.138.

¹⁷³ Duran, a.g.m., s.56.

taksim yapılırken Filistin topraklarının %94'üne sahip olan Araplara karşılık Yahudiler yalnızca %6'lık bir toprak parçasına sahipti.¹⁷⁴

29 Kasım 1947'de BM'in Filistin'in taksim kararını onaylaması bir yandan bölgede karışıklıklara neden olurken bir yandan da İngiltere'nin bölgedeki askerlerini geri çekmesine yol açmıştır. Fakat, Yahudilerin bölünme sonrası kendilerine ayrılan toprakları İngiltere'nin bölgeden ayrılmasına imkân tanımadan ele geçirmeye kalkışması, Arapların tepkisine neden olmuş ve nitekim bölgede uzun yıllar sürecek mücadelelerin fitilini ateşleyerek, Arap-Yahudi çatışmalarına sebebiyet vermiştir.¹⁷⁵

Süreç içerisinde her iki tarafın vatandaşlarını askere çağırımları¹⁷⁶ve Aralık 1947'den itibaren, İngilizlerin bölgedeki askerlerini yavaş yavaş çekmeye başlamaları ile bölgede artan gerilim ve şiddetli çatışmalar, her ne kadar iki taraftan da ölümlerin yaşanmasına sebebiyet verse de,¹⁷⁷ bu çatışma ortamından zarar gören bir diğer millette Türkler olmuştur. Türklerin Araplara yardımcı olduğu iddiasında bulunan Siyonistler, bölgede yaşayan Türkleri de hedef tahtasına oturtarak saldırılarda bulunmuş,¹⁷⁸ nitekim birisi Tekirdağlı Kazım Ayvar isminde sporcu, diğeri de Burhan adında olmak üzere iki Türk vatandaşı yaşamını yitirmiştir.¹⁷⁹ Bunun üzerine harekete geçen Türk hükümeti, gerekli tedbirleri almak amacıyla Filistin'deki vatandaşlarının sayısını öğrenmek istemiş,¹⁸⁰ yapılan soruşturma neticesinde de aile efradı da dahil Türk ırkından, Hayfa'da 10, Yafa'da 5, Akka'da 18, Yahudi ırkından ise Tel-Aviv'de 764, Hayfa'da 52, Kudüs'te de 13 kişi olduğu bilgisine ulaşılmıştır.¹⁸¹ Böylece Türk yetkililer, yaşanan karışıklıklardan dolayı vatandaşların zarar görmemeleri adına geri dönmelerini veya güvenli olduğuna emin oldukları yerlere gitmelerini tavsiye etmiştir.¹⁸²

Tüm bu yaşananlar sonucunda tarihler Mayıs 1948'i gösterdiğinde, Filistin'deki İngiliz manda yönetiminin sona ermesinden birkaç saat önce Tel Aviv'de toplanan Yahudi

¹⁷⁴ Murat, a.g.m., s.457.

¹⁷⁵ Duran, a.g.m., s.56-57.

¹⁷⁶ TDA, 522/88055.320651.40.

¹⁷⁷ Armaoğlu, a.g.e., s.95-97.

¹⁷⁸ TDA, 522/2784.23381.6.

¹⁷⁹ **Ulus**, "Filistin'deki Türk tabaası", 19.02.1948, s.3.

¹⁸⁰ TDA, 522/2784.23381.3.

¹⁸¹ TDA, 522/2784.23381.2.

¹⁸² TDA, 522/2784.23381.1.

Ulusal Konseyi'nin, İsrail Devleti'nin kurulduğunu açıklaması ile başlayan gece, 14 Mayıs 1948'de saatler 24:00 gösterdiğinde manda yönetiminin son bulması¹⁸³ve “İstiklal Beyannamesi” nin, İsrail Geçici Milli Konseyi önünde okunmasıyla devam etmiştir.¹⁸⁴Sonuçta Yahudiler, “Siyon” hayallerine ulaşmak adına henüz daha 1882'ler de çıktıkları yolda aradan geçen 66 çetin yılın ardından hedeflerine ulaşmayı başarmışlardır. Fakat, hiç şüphesiz ki tüm bu yaşananlar diplomasi ve siyaset sanatındaki ustalıkları ile bilinen İngilizlerin,¹⁸⁵Filistin'de yaşananları bir rayına sokmadan bölgeden çekilmeyeceklerini ifade etmelerine rağmen günün sonunda Araplarla Yahudileri boğaz boğaza bırakarak vatanlarına dönmeleri,¹⁸⁶ bölgedeki tüm sorunları çözüme kavuşturmadığı gibi günümüze değin sürecek şiddetli çatışmalara da kapı aralamıştır.

¹⁸³ Tayyar Arı, **Geçmişten Günümüze Orta Doğu**, 7. Baskı, İstanbul, Akademi Yayıncılık, 2017, s.249.

¹⁸⁴ TDA, 538/2392.21470.1.

¹⁸⁵ Mahmut Dikerdem, **Orta Doğuda Devrim Yılları**, İstanbul, İstanbul Matbaası, 1977, s.23.

¹⁸⁶ Akis Dergisi, “**Dış Politika-Bir Revizyon Lüzumu**”, Sayı 96, 1956, s.4.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE-İSRAİL İLİŞKİLERİ (1945-1960)

1. TÜRKİYE’NİN ORTA DOĞU VE FİLİTİNLI MÜLTECİLER MESELESİNE YAKLAŞIMI

1.1. CHP Türkiye’sinin Filistin ve Yahudi Devletine Yönelik Politikaları

Orta Doğu’nun dünya politikasındaki tarihi rolü, Asya, Avrupa ve Afrika kıtaları arasında ekonomik ve kültürel “aracı” olma imkânı tanımaktaydı. Grek, Hindu ve Çin’in bilimsel ve felsefi düşüncelerini koruyan, geliştiren ve Avrupa’ya aktaran Orta Doğu, aynı zamanda Musevilik, Hristiyanlık ve Müslümanlığında doğduğu yer olmuş, önemli su yollarını da ev sahipliği yapan bölge, yirminci yüzyıla birlikte Asya ile Avrupa’nın enerji ihtiyaçlarının da büyük bölümünün karşılandığı petrol üretim sahası olmuştur. Dolayısıyla hammadde zengini olan bu bölge kaçınılmaz olarak büyük devletlerin rekabet alanı haline gelerek¹küresel çatışmaların da odak noktasını oluşturmuştur.²

Birinci Dünya Savaşı ile birlikte Orta Doğu ülkelerinin hemen hemen hepsi için özgürlüğe giden yolun kapıları aralanmıştır. Özellikle, iki savaş arası dönemin ana sorununu teşkil eden Arap milliyetçiliği ve bu milliyetçiliğin ortaya koyduğu ulusal bağımsızlık davranış biçimi yepyeni bir süreci de başlatmış olacak,³böylesi bir ortamda ise Türkiye, 1922-32 yılları arasında içeride kendi güç ve egemenliğini pekiştirmek isterken, dışarıda ise bağımsızlık ve toprak bütünlüğünü korumak istemiştir. 1932-42 yılları arasında ise içeride ulus devlet kimlik anlayışının pekiştirilmesi adına köklü siyasi reformlar yapan Türkiye, dışarıda ise Avrupa’da yükselen faşizmin ve adım adım yaklaşan savaş tehlikesine karşı batısındaki ve doğusundaki ülkelerle sınır güvenliği açısından ittifaklar kurma arayışına girmiştir.⁴

¹ Oral Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, 23. Baskı, Ankara, İmge Kitapevi, 2013, s.38-39.

² Ahmet Emin Dağ, **İnönü Dönemi Türkiye-Ortadoğu İlişkileri**, Uluslararası Ekonomi, Politika, Beşerî ve Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 6, Sayı 1, 2023, s.42, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2817723>, Erişim Tarihi 2/01/2025.

³ Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, s.37-58.

⁴ Birol Akgün, **Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler**, Akademik Ortadoğu, Altı Aylık Ortadoğu Araştırmaları Dergisi, 6. Sayı, s.10-11,

CHP yönetimindeki Türkiye, henüz daha Atatürk döneminin sonlarında bölgede yaşanan çatışmalardan, Filistin sorununun gitgide içinden çıkılmaz bir hal almasından endişe duyarak rahatsız olsa da Filistin halkının özgürlük mücadelesine sempati ile yaklaşarak, bölgede kurulan gayriresmi Yahudi yerleşimlerinin durdurulması ilkesini savunmuştur. Fakat bu durum, 1930'lu yıllarda küçük kitleler halindeki Yahudilerin, Türkiye üzerinden Filistin topraklarına gerçekleştirecekleri göçlere Türkiye'nin göz yummasına engel bir durum teşkil etmese de II. Dünya Savaşı'nda gözetilen hassas dengeler sebebiyle izlenen politika değişmiş, söz konusu Yahudi göçleri kimi zaman ya engellenmiş yada kısıtlamalara tabii tutulmuştur. 1936 yılında ise bölgede başlayan şiddetli çatışmalar ve beraberinde gelen ölümler, 1939'da İngiltere'nin çözüm üretmek amacıyla Londra'da bir konferans toplaması ile sonuçlanmış ve nitekim İngilizler, hem Arap ayaklanmasının bir türlü önüne geçilememesi hem de kendini iyiden iyiye hissettiren dünya savaşı sebebiyle, Yahudi göçlerini sınırlandırdıkları ve on yıl içinde de Filistinli Araplara bir devlet kurma sözünü verdikleri Beyaz Kitabı yayımlamış, bu durum ise Türkiye tarafından memnuniyetle karşılanmıştır.⁵

II. Dünya Savaşı başlamadan kısa bir süre önce Atatürk ölmüş, yerine tecrübeli bir devlet adamı olan İsmet İnönü Cumhurbaşkanı seçilmiştir.⁶ Atatürk'ten sonra onun tedbirli, serüvenci olmaktan uzak ve barışçıl politikalarını sürdürmek isteyen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü önderliğindeki Türk dış politikasını yönetenler, I. Dünya Savaşı'nda yaşanan hatalardan ders almış bir şekilde Türkiye'yi, II. Dünya Savaşı'nın dışında tutmayı başarmışlardır.⁷ Milletler Cemiyeti'nin etkinliğini tamamen yitirdiği ve "Süper Güçlerin" üstünlük mücadelelerinin uluslararası sistemi anarşiye döndürdüğü bu çatışma ortamında kendi sınır güvenliği bir tehlikeye düşmedikçe savaş veya herhangi bir ittifakın içinde bulunmak istemeyen Türkiye,⁸ Batıda ki müttefikleri ile güneydeki Arap komşularının kıyasıya mücadelesinde bir denge unsuru oluşturmayı amaçlayarak⁹ adeta bir "denge oyunu" oynamış, fakat oynanan bu oyun Türkiye'yi, batının gözünde

http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu6%20makale/birol_akgun.pdf, 3/01/2025.

⁵ Dağ, a.g.m., s.42-51.

⁶ Akgün, a.g.m., s.16.

⁷ Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, s.77-78.

⁸ Akgün, a.g.m., s.17.

⁹ Dağ, a.g.m., s.42.

güvenilmez bir ortak yaparken, Sovyetler Birliği'nin gözünde ise Türkiye, toprakları paylaşılmaya hazır korumasız bir ülke konumunda olmuştur. Dolayısıyla 1945-47 yılları Türkiye'nin kendini uluslararası arenada yalnız hissettiği bir dönem olmuştur.¹⁰

1945-1948 yılları iki kutuplu dünyaya evrilen uluslararası arenada Türkiye'nin, Arap ülkeleri ile ilişkilerinde Batı faktörünün en az olduğu¹¹ve özellikle 1947 yılına kadar olan süreç içerisinde de bölgede bir Yahudi Devleti kurulmasına sıcak bakılmadığı yıllar olmuştur.¹²Çünkü, her ne kadar küçük çaplı Yahudi göçlerine izin verilse de, Atatürk ve İnönü dönemlerinde Arap özgürlük mücadelelerine duyulan sempati ve bunun bir yansıması olarak da¹³hem BM Genel Kurulu'nda Arap ülkelerinin Filistin'e bağımsızlık verilmesi isteklerinin desteklenmesi, hem de 29 Kasım 1947 tarihli BM Genel Kurulu'nun 181 sayılı kararıyla Filistin'in, Araplar ve Yahudiler arasında paylaştırılmak istenmesine, Araplarla birlikte hareket edilerek karşı çıkılması,¹⁴bize bu durumu en somut şekilde göstermektedir. Ancak kurulması planlanan Yahudi Devleti'ne destek arayışında olan Yahudilerin de bu dönemde boş durmaya niyetleri yoktur. Amerika'da ki "Yeni Siyonist" örgütü Başkanı Albay Morris J. Mendelsohn tarafından, Türkiye Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye bizzat gönderilen telgraftan da anlaşılacağı üzere, Filistin'deki mandater durumdan memnun olmayan Yahudiler, bölgede bağımsız bir Yahudi Devleti kurulması konusunda Türkiye'den açık bir destek beklemekteydiler.¹⁵

Hitler Almanya'sının savaşı kaybedeceğini anlayan Türkiye,¹⁶kurulacak yeni dünya düzeninde kendisine yer açmak istiyordu.¹⁷BM'in kuruluşunun görüşüleceği San

¹⁰ Akgün, a.g.m., s.17-18.

¹¹ Yavuz Kanay, **Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Demokrat Parti Dönemi Türk-Arap İlişkileri (1950-1960)**, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kocaeli, 2008, s.22.

¹² Hasan Karaköse, **Türkiye'nin Filistin ve İsrail Siyaseti (1939-1949)**, Uluslararası Akademik Sosyal Kaynaklar Dergisi, Cilt 7, Sayı 44, Aralık 2022, s.1774, https://www.researchgate.net/publication/367217697_Turkiye'nin_Filistin_ve_Israil_Siyaseti_1939-1949, Erişim Tarihi 19/01/2025.

¹³ Dağ, a.g.m., s.43.

¹⁴ Türel Yılmaz, **Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze**, Akademik Ortadoğu, Altı Aylık Ortadoğu Araştırmaları Dergisi, 9. Sayı, s.10, http://www.akademikortadogu.com/belge/ortadogu9makale/turel_yilmaz.pdf, Erişim Tarihi 3/01/2025.

¹⁵ TDA, 522/2774.23447.3. Ayrıca, TDA, 522/2774.23447.2. No'lu belgede de müsvedde kağıdına, kim tarafından yazıldığı bilinmemekle birlikte, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderilen telgrafı, "Dışişleri Bakanlığına Gönderilecek" notu el yazısı ile düşülmüştür.

¹⁶ Akgün, a.g.m., s.18.

¹⁷ Karaköse, a.g.m., s.1774.

Francisco Konferansına, yalnızca Almanya ile Japonya'ya karşı savaşan ülkelerin katılacağına açıklanması ise Türkiye'yi harekete geçirmiş ve söz konusu bu ülkelere savaş ilan edilmiştir.¹⁸Nitekim Milletler Cemiyeti'ndeki Türk delegesi başkanı Feridun Cemal Erkin tarafından gazetecilere verilen demeçte de “...İngiltere ile ittifak ve Birleşmiş Milletler teşkilatına sadakat Türk harici siyasetinin esas ve değişmez iki prensibidir...”¹⁹ sözleri, Türkiye'nin hem Batılı güçlerin yanında yer almak istediğinin hem de sonraki süreçte Filistin konusunda atılacak adımlarda gözetilecek tutumun da ilk sinyallerini vermiştir.

II. Dünya Savaşı sona erdiğinde kaybeden Avrupa olurken “Süper Güç” olarak anılacak iki devlet yani Amerika Birleşik Devletleri ve Sovyet Rusya, bu savaşın kazananı olmuşlardır.²⁰Nitekim savaşla birlikte artık eli oldukça güçlenen Sovyetler, bir taraftan doğu Avrupa'ya doğru genişlerken, bir diğer taraftan da henüz daha Çarlık Rusya döneminden kalma politikaları olan sıcak denizlere inme yolunda sinyaller vermiş,²¹çok geçmeden de 17 Aralık 1925'te Türkiye ve Sovyetler Birliği arasında imzalanan ve süresi 7 Kasım 1945'te bitecek olan Türk-Sovyet Dostluk ve Saldırmazlık Antlaşması'nı yenilemek istemeyerek Türkiye'den bir takım taleplerde bulunmak istemişlerdir. Sovyetler Birliği'nin Türkiye'den talep ettikleri ise şunlar olmuştur:

- Montrö sözleşmesinin yeniden gözden geçirilerek iki taraf arasında bir anlaşmaya varılması,
- Türk-Sovyet doğu sınırında değişiklik yapılması,
- Gerçekleşecek herhangi bir saldırı karşısında İstanbul ve Çanakkale Boğazlarının ortak savunulması adına Sovyetlere Boğazlar'dan üs verilmesi.

Sovyet Hükümeti'nin, Türkiye tarafından kabul görmeyen bu istek, talep²²ve izledikleri politikalar Türkiye'nin, Sovyetler Birliği'ni bir tehdit unsuru olarak algılamasına ve çift kutuplu dünyada Batı bloğunda yer almak istemesine sebep

¹⁸ Akgün, a.g.m., s.18.

¹⁹ TDA, 571/68149.297467.274.

²⁰ Karaköse, a.g.m., s.1774.

²¹ Akgün, a.g.m., s.18.

²² Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, s.133.

olmuştur.²³Böylece Batı bloğunda güvenlik arayışında olan Türkiye, bir taraftan Orta Doğu'nun Batı müttefiki Ürdün, Irak ve İran gibi ülkelerle yakınlaşarak güvenlik eksenini daha da genişletmeyi arzularken, bir diğer taraftan da Suriye ve Mısır gibi Doğu bloğuna yakın olan ülkelerle kurulan ilişkilerde ise soğuk rüzgarlar estirilmiştir. Fakat tüm bunlar bölgede hassas dengeler gözetken Türkiye'nin, Mart 1945'te kurulan²⁴ve amacı, Filistin'in bağımsızlığı, İngiliz mandasının kaldırılması ve Yahudi göçlerinin durdurulması olarak açıklanan²⁵ "Arap Birliği"ne,²⁶ her ne kadar dahil olmayı hiçbir zaman aklından geçirmese de ilişkilerin geliştirilmesi adına dostane yaklaşmasını engellememiştir.²⁷Nitekim Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'de 1 Kasım 1949'da mecliste yaptığı konuşmada, Arap Birliği devletleriyle siyasi ilişkilerin karşılıklı güven ve Orta Doğu'da işbirliğine dayanan bir hava içinde gelişmesini ümit ettiklerini açıklamıştır.²⁸

Dönem itibarıyla Türkiye'yi kaygılandıran koşullar yalnızca Sovyetlerin izlediği politikalar değildi. Yahudilerin Filistin'de kurdukları "kibbutz"ların²⁹ Sovyet Rusya'daki Kolhozlara benzerliği de Türkiye açısından, yeni kurulacak Yahudi Devleti'nin SSCB yanlısı bir devlet olacağı yönünde endişe duyulmasına neden olurken, olası bir Arap-İsrail Savaşı'nda da ABD ve SSCB'nin desteğini arkasına almış bir İsrail'in savaşı kazanma olasılığı da, Türkiye'nin kuzeyden ve güneyden SSCB baskısına maruz kalması anlamını da içinde barındırıyordu.³⁰Dolayısıyla Türkiye açısından böylesine endişelerin arttığı bir ortamda, ABD'nin kendi menfaatleri doğrultusunda dünya barışını tesis etmek amacıyla bölgesel ve küresel kuruluşlara yönelmesi iki ülkeyi hızla birbirine yaklaştırmıştır. Böylece Türkiye, komünizmin yayılmasının önüne geçmek isteyen Amerika'nın,

²³ Ayça Eminoğlu, **Tarihsel Süreçte Türkiye İsrail İlişkilerinin Değişen Yapısı**, Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi, Cilt 7, Sayı 15, 2016, s.91., https://www.researchgate.net/publication/290212007_TARİHSEL_SURECTE_TURKIYE_ISRAIL_ILISKILERIN_IN_DEGISEN_YAPISI, Erişim Tarihi 3/01/2025.

²⁴ Dağ, a.g.m., s.42-43.

²⁵ TDA, 522/2773.22261.2.

²⁶ Arap Birliği, merkezi Kahire olmak üzere, Mısır, Suriye, Ürdün, Irak, Lübnan, Yemen ve Suudi Arabistan tarafından kurulmuştur. Britannica, **Arap Birliği**, "Çevrimiçi" <https://www.britannica.com/topic/Arab-League>, Erişim Tarihi 05/01/2025.

²⁷ TDA, 571/68149.297467.274.

²⁸ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:4, Cilt:21, s.8.

²⁹ Ortak üretim ve paylaşım çiftlikleri.

³⁰ Karaköse, a.g.m., s.1774.

uygulayacağı çevreleme siyasetinin Orta Doğu'daki en önemli sac ayağını oluşturmuştur.³¹

II. Dünya Savaşı'nı kazanmak için elindeki tüm altın ve dolar rezervlerini tüketen ve bu nedenle de dışa bağımlı hale gelen İngiltere'nin, savaş sonrası Türkiye ve Yunanistan'a verdiği ekonomik ve askeri yardımları Mart 1947'de keseceğini ABD'ye bildirmesi, komünizmin yayılmasını engellemek adına bölgede Türkiye ve Yunanistan'ın desteklenmesi gerektiğini düşünen ABD'yi harekete geçirmiştir.³²Önce Amerikan Başkanı Truman tarafından 22 Mayıs 1947'de onaylanan kanun ile hissesine düşen 100 milyon dolarlık mali yardımdan faydalanan Türkiye,³³daha sonra Amerika Dışişleri Bakanı George Marshall'ın, 5 Haziran 1947'de Massachusetts'te yaptığı konuşmada hem savaş yorgunu Avrupa'yı ayağı kaldırmak hem de komünizmin yayılmasını engellemek adına “Ruslara yaklaşmayın, biz size bakarız” içerikli mesajı, neticede dışişleri bakanının kendi adıyla anılan Marshall yardımını başlatmış ve Türkiye’de, %90’ı hibe olan 17 milyar dolarlık yardımdan kendi hissesine düşen payı almıştır.³⁴

Batıdan alınan destekler, Türkiye’nin Filistin’de kurulmasına karşı çıktığı İsrail Devleti’ne yönelik tutumlarında değişimler meydana getirmiştir.³⁵Başta ABD Başkanı Truman’ın kişisel ilgisi olmak üzere Batı’nın İsrail davasına yönelik tutumu da Türkiye’nin bu politika değişiminde önemli bir rol oynamıştır.³⁶Nitekim Türkiye’nin değişen politikasının en somut göstergesi ise, 11 Aralık 1948 tarih ve 194(III) sayılı karar ile kurulan ve amacı,³⁷dünyanın üç büyük dini için kutsal topraklar olarak addedilen bir ülkenin topraklarında akan kanı durdurmak ve söz konusu bu ülkenin hem içinde hem de dışında kalıcı barışın yolunu açmak³⁸için Filistin meselesine taraf olan devletlerin aralarındaki ihtilafları halletmelerine yardım etmek olan, “Filistin Uzlaştırma

³¹ Akgün, a.g.m., s.19-20.

³² Akkor, a.g.m., s.4-5.

³³ Ulvi Ufuk Tosun, **Truman Doktrini’nin İlanı ve Türkiye’deki Etkileri**, MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi, Cilt 11, Sayı 4, 2022, s.1709, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2513510>, Erişim Tarihi 05/01/2025.

³⁴ Çimen, a.g.e., s.170-176.

³⁵ Karaköse, a.g.m., s.1774-1775.

³⁶ Yılmaz, a.g.m., s.10.

³⁷ TDA, 538/2686.22364.1.

³⁸ TDA, 538/2771.22221.11.

Komisyonu’’na³⁹Türkiye’nin, Arapların karşıt tutumlarına rağmen lehte oy kullanarak kabul edilmesi olmuştur.⁴⁰Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, Arapların tepkisini çeken bir diğer hamle ise komisyona Türk Hükümeti adına İstanbul Milletvekili Hüseyin Cahit Yalçın’ın atanması olmuştur.⁴¹Çünkü dönem itibariyle Almanya’nın Yahudilere yönelik politikalarını eleştiren ender gazetecilerden biri olması, Arap dünyasında ki eleştirileri de beraberinde getirmiştir.⁴²

Filistin’deki manda yönetimini sona erdiren İngiltere’nin, bölgeden çekilmesinin hemen ardından, 14 Mayıs 1948’de İsrail Devleti’nin kurulduğunun açıklanması, ilk anda Türkiye tarafından endişeyle karşılanmıştır.⁴³“Bekle-gör” politikası izleyerek İsrail Devleti’ni hemen tanıma yoluna gitmeyen Türkiye, 1948 yılında başlayan ilk Arap-İsrail savaşında da tarafsızlığını korumak istemiştir.⁴⁴Fakat başta ABD olmak üzere Batı bloğundaki ülkelere siyasi, askeri ve ekonomik bağlılığı bulunan Türkiye, en nihayetinde Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak vasıtasıyla Şubat 1949’da İsrail’i tanıyabileceğinin ilk sinyallerini vermiş⁴⁵ve çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu ilk ülke sıfatıyla da⁴⁶28 Mart 1949’da İsrail’i fiilen tanımıştır.⁴⁷Nitekim, Yakın Doğu’nun en kuvvetli askeri devleti olan Türkiye’nin İsrail hükümetini tanınması, İsrailli yetkililerinde belirttiği üzere onların Araplar karşısındaki vaziyetlerini de büyük ölçekte sağlamlaştırmıştır.⁴⁸Böylece, İsrail Devleti’nin kurulması sonraki süreçte bölgedeki siyasi gelişmeleri etkileyen başlıca unsurlardan birini teşkil etmiştir.⁴⁹

³⁹ TDA, 538/2686.22364.1. Ayrıca uzlaştırma komisyonuna dahil 3 devlet, Türkiye, ABD ve Fransa’ydı. Fakat İngiltere’de iştirak etmekteydi. TDA, 538/2686.22364.1. Şunu da belirtmeliyiz ki BM’deki ABD delegesi, Türk ve Fransız azalarının söz konusu bu komisyona girmemeleri adına çaba gösterse de başarılı olamayacaktı. TDA, 522/2775.23351.1.

⁴⁰ Yılmaz, a.g.m., s.10.

⁴¹ BCA, 30.18.1.2./118.87.1.

⁴² Burak Şenel, **İsrail Devleti’nin Kuruluşunda Türkiye’nin İsrail’i Tanıma Süreci**, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Çanakkale, 2014, s.90.

⁴³ Topçu, a.g.m., s.166.

⁴⁴ Yılmaz, a.g.m., s.11.

⁴⁵ Karaköse, a.g.m., s.1775.

⁴⁶ **İkili İlişkiler-1949’dan Bu Yana İsrail-Türkiye İkili İlişkileri**, “Çevrimiçi” <https://new.embassies.gov.tr/ankara/tr/the-embassy/bilateral-relations>, Erişim Tarihi 5/01/2025.

⁴⁷ Eminoğlu, a.g.m., s.91.

⁴⁸ TDA, 538/2393.21123.2.

⁴⁹ Özgür Yetüt, **Türkiye İsrail İlişkileri’nin Ortadoğu Çatışma Sürecine Etkisi**, Kadir Has Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2009, s.69.

Sonuç olarak, “Süper Güçler”in çatıştığı Orta Doğu’da petrol, bu çatışma ortamının temel sebebiyse, Arap ve Yahudi milliyetçiliği de söz konusu bu çatışmayı şiddetlendiren faktör olmuştur. İki taraf arasındaki çatışmalar ve özellikle de Siyonist Yahudilerin “yayılmacı” politikası ise tüm dünyayı yeni bir sorunla karşı karşıya bırakmıştır. Bu çözülmesi gereken sorunun adı ise Nisan 1948’de, Yahudilerin “Deir Yassin” adlı bir Arap köyünde düzenledikleri katliamlar sonucunda ortaya çıkan ve savaşın bir başka yüzünü gösteren “Filistin Mültecileri” sorunudur.⁵⁰Nitekim 1948 yılında gerçekleşen savaşın hemen akabinde de görüleceği üzere binlerce Filistinli Arap, mülteci durumuna düşmüş⁵¹ve bu sorun çığ gibi büyüyerek deyim yerindeyse tüm dünyanın elini taşın altına koymasına gereken bir sorun haline gelmiştir.

1.2. Filistinli Mülteciler Meselesi ve 1948-1950 Yılları Arasında Yapılan Yardımlar

14 Mayıs 1948 günü Tel Aviv’de, Rothschild bulvarındaki Güzel Sanatlar Müzesinde toplananlara hitap eden Ben Gurion’un, karşısında kendisini heyecanla dinleyen topluluğa İsrail’in kurulduğunu müjdelemesi, Arapları memnun etmemiş olacaktı ki hemen ertesi gün şafakla birlikte Mısır uçakları İsrail’i bombalamıştır.⁵² Böylece Irak, Suriye, Mısır, Ürdün ve Lübnan ordularının Filistin’e girmeleriyle başlayan ilk Arap-İsrail savaşında, Araplar her ne kadar başlangıçta görece üstünlük elde etmişlerse de Sovyetler Birliği’nin desteğini arkasına alan İsrail Devleti üstünlüğü ele geçirmiş ve 1949’da yapılan ateşkes antlaşmalarıyla da son bulan savaşta Filistin; İsrail, Mısır (Gazze Şeridi) ve Ürdün (Doğu Kudüs ve Batı Şeria) arasında paylaştırılmıştır.⁵³

İsrail’in idaresine geçmiş olan Filistin topraklarında, 1947’de ikamet eden Arapların bölgelere göre dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo. 2.1. 1947’de Filistin’deki Arapların Bölgelere Göre Dağılımı

Safed	51.300
Akka	67.500
Taberiye	26.800
Nasıra	39.900

⁵⁰ Sander, **Siyasi Tarih 1918-1994**, s.156-158.

⁵¹ Arı, a.g.e., s.255.

⁵² Akis Dergisi, “**Dünyanın Barut Fıçısı: Orta Doğu**”, Sayı 80, 1955, s.20.

⁵³ Nigâr Neşe Kemiksiz, **Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları**, Journal of Awareness, Cilt 3, Sayı 5, 2018, s.133, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/659643>, Erişim Tarihi 07/01/2025.

Hayfa	127.600
Baysan	17.100
Yafa	124.900
Remle	104.600
Biri-Seba	59.700
Kudüs	65.300 (Tahmini Rakam)
Tulkarim	32.600 (Tahmini Rakam)
Gazze	30.000 (Tahmini Rakam)*
Toplam	747.300

Kaynak: TDA, 538/2829.21457.1.

* Mısırlıların işgalindeki arazi dahil değildir.

Böylece, her ne kadar farklı rakamlar telaffuz edilse de Taksim Planına göre topraklarının büyük bölümünü kaybeden Filistin’de, yaklaşık olarak 750-800⁵⁴bin dolaylarındaki Filistinli Arap mülteci⁵⁵durumuna düşmüştür.⁵⁶Fakat İsraili yetkililer ise verilen bu rakamları yalanlamış, İsrail Devleti’nin elinde olan Filistin’deki Arapların tamamının, İngiliz mandası altında yapılan sayımlarda 691 bin kişi olduğunu, hali hazırda İsrail’de de 170 bin Arap mevcut olduğuna göre mültecilerin en fazla 520 bin kişi olacağını, ayrıca mülteciler arasındaki çoğalmanın da dikkate alınması durumunda 1951 sonu itibariyle de bu rakamın en fazla 550 ile 600⁵⁷bin kişiyi bulacağını iddia etmişlerdir.⁵⁸Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, İsraili yetkililer verdikleri bu sayının tamamını da mülteci olarak kabul etmemektedirler. Çünkü, başka ülkelere iltica ederek oralara yerleşip iş gücü sahibi olmuş kişiler, uluslararası yardımlardan faydalanmaya ihtiyacı kalmadığı anlamına geliyordu, nitekim bunlar söz konusu rakamdan düşüldüğünde geriye sadece 470.000 mülteci kalıyordu.⁵⁹Buna karşılık üç yıl içinde Arap ülkeleri ve Kuzey Afrika’dan İsrail’e

⁵⁴ TDA, 522/2775.23328.1. No’lu belgede The New York Times’a dayanarak verilen haberde Arap kaynaklarına göre toplam mülteci sayısının 1.000.000, İsraili temsilciler göre 560.000 fakat Uzlaştırma Komisyonu’na göre de bu sayının 711.600 olarak kabul edildiği yazılmıştır.

⁵⁵ BM Genel Kurul’unun 11 Aralık 1948 tarihli kararının 11. paragrafı uyarınca, 29 Kasım 1947 tarihinden sonra İsrail makamlarının kontrolü altında bulunan toprakları terk eden ve o tarihte Filistin vatandaşı olan Arap kökenli (Filistin Arap toplumuna mensup olan ve kendilerini bu topluma mensup sayan) kişilerle birlikte söz konusu tarihten sonra, o tarihe kadar yerleşmiş oldukları toprakları terk eden Arap kökenli vatansız kişiler mülteci olarak kabul edilecekti. TDA, 538/2771.22236.1.

⁵⁶ Nigâr Neşe Kemiksiz, **Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları**, s.133.

⁵⁷ TDA, 538/2829.21457.1. Şubat 1956 tarihli söz konusu belge de ise mülteci sayısı 587.000 olarak verilecek, ayrıca buna karşılık 160.000 kişinin de yerlerinden ayrılmadığı belirtilecektir.

⁵⁸ TDA, 538/2828.21437.1. Ayrıca söz konusu belge de BM yakın şark Arap mültecileri ve yardım ajansının, 1 Mayıs 1951 tarihinde mültecileri 860 bin kişi olarak tahmin ettiği yazmaktadır.

⁵⁹ TDA, 538/2829.21457.1.

gelen Yahudi mültecilerin sayısını ise 237.200 olarak açıklamışlardır. Bunların 107 bini Irak olmak üzere, 40 binden fazlasının da Yemen'den geldiği belirtilmiştir.⁶⁰

Filistinli mültecilerin yaş aralıklarına göre yüzdesel oranları şu şekildedir:

Tablo. 2.2. Filistinli Mültecilerin Oranı

2 yaşının altındaki çocuklar	%12
2 ile 5 yaş altı çocuklar	%18
6 ile 18 yaş altı çocuklar	%36
Hamile ve emziren kadınlar	%10
Yaşlılar	%8

Kaynak: TKA, K/3275, B/130.2.

İsrail'e göre Filistinli mültecilerin Arap ülkelerine yüzdesel olarak taksimi de şu şekildedir:

Tablo. 2.3. Arap Ülkelerindeki Filistinli Mültecilerin Taksimi

Arap Hakimiyeti Altındaki Filistin'de	% 66
Irak	% 5
Suudi Arabistan	% 9,5
Lübnan	% 14
Suriye	% 10

Kaynak: TDA, 538/2828.21437.1.

Toplumlar, Filistinli Arap mülteciler konusunda yapacakları seçimle iki şeye karar vereceklerdi. Ya binlerce insanın hayatını kurtaracak yada söz konusu bu insanların sefalet içinde ölümü beklemelerine göz yumacaklardı. Çünkü yerlerinden yurtlarından edilmiş bu mülteciler, on kişi için bile yetersiz olan çadırlarda elli kişi barınarak hayatta kalmaya çalışacak, ayrıca terk edilmiş kışlalara, hapishanelere, eski harabelere, mahzenlere, garaj ve depolarla birlikte mağaralara sığınacaklardı. Yaklaşık bin kişi, Suriye'nin güneyindeki Busra eski Şam'da bulunan ve yaklaşık bir asır önce Türk zindanı olarak kullanılan Roma amfiteyatrosunun altındaki yeraltı mezarlığında hayat mücadelesi vermeye çalışırken pek çok kişi de Güney Lübnan'da binlerce yıl önce Fenikeliler tarafından kayadan oyulmuş mezar mağaralarında yaşam mücadelesini sürdürecekti.⁶¹Nitekim bu mültecilerden üç bin kadarının da yolu Türkiye'ye düşmüştür.⁶²Tüm bu koşullar yetmezmiş gibi mültecilerin paçavraya dönmüş giysileri,

⁶⁰ TDA, 538/2828.21437.1. Fakat Şubat 1956 tarihli, TDA, 538/2829.21457.1. No'lu belgede Irak ve Yemen'den 250.000 kişinin, 120.000 kişinin de K. Afrika'dan geldiği yazılmıştır.

⁶¹ TDA, 522/2775.23350.2.

⁶² TDA, 522/2741.23781.7. Nitekim bunlar arasında Beyrut elçiliği vasıtasıyla yurda gönderilen Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı iki ailede bulunmaktadır. TKA, K/3275, B/182.1.

kötü hayat koşulları, yaz sıcağı ve beraberinde gelen haşarat ve sinek de onlar için ciddi bir sağlık tehdidini ortaya çıkartmıştır.⁶³

Filistinli mültecilere yönelik yardımlar, BM Filistin Mültecilerine Yardım (UNRPR) örgütünün varlığından önce tamamen Filistin'i çevreleyen Arap ülkelerinin hükümetleri ve gönüllü yardım kuruluşları tarafından yürütölmekteydi. Örneğın, henüz daha 4 Mayıs 1948'de Mısır Bakanlar Kurulu acil bir oturumla toplanmış ve Filistinli mültecilere yardım için 110.000 Mısır Poundu tahsis edildiğini açıklamıştır. Sadece bununla da yetinmeyen Mısır hükümeti, komşu hükümetlere aşı ve ilaç tedariğı ile birlikte mülteciler için Kantara'da bir de kamp kurulmasına ve yerel alımlar için de toplam 250.000 Mısır Poundunun Mısır Kızılay'ının emrine verildiğini de açıklamıştır. Suriye ise on yaşından büyük tüm mültecilere nakit para yardımı yapmakla birlikte, tıbbi malzeme ve yaklaşık 20.000 kadar da battaniye yardımında bulunmuştur. Ürdün ise sınırları içindeki mülteciler için 300, işgal altındaki topraklarda yaşayanlar içinse günde 150 gram un istihkakı belirlemiştir.⁶⁴

Filistin'de yaşanan çatışmalara ve içinde bulunulan koşulların, bölge insanı üzerindeki olumsuz etkilerine kayıtsız kalamayan Türk Kızılay Derneğı ise henüz daha 6 Nisan 1948 tarihli ve 5400 sayılı yazı ile Dışışleri Bakanlığı'na başvurarak, Filistin'e sıhhi bir heyet gönderilmesi talebinde bulunmuş, nitekim Filistin'deki mevcut şartlardan dolayı gönderilecek heyetin nispeten az sayıda kadrolu olmasına dikkat edilmesi koşuluyla bu istek hükümet tarafından kabul görmüştür.⁶⁵ Ayrıca Türk Kızılay Derneğı, Uluslararası Kızılhaç Komitesi (ICRC)⁶⁶ ile varılan antlaşma neticesinde de Filistin'de savaşıan Arap ordularının yaralı askerleri için Haziran ayında 38 sandık dolusu ilaç ve pansuman malzemesini de⁶⁷ Ankara'dan trenle Amman'a göndermiştir.⁶⁸ Nitekim söz konusu bu yardımlar için belirlenen üst sınır 10.000 Türk lirası olarak belirtilse de⁶⁹ tutar 9.260.00 lira olmuştur.⁷⁰

⁶³ TDA, 522/2775.23350.2.

⁶⁴ TDA, 522/2775.23350.10.

⁶⁵ TDA, 522/2778. 23467.2.

⁶⁶ TDA, 522/2774.23424.3.

⁶⁷ TKA, K/3275, B/274.1.

⁶⁸ TKA, K/3275, B/265.1.

⁶⁹ TKA, K/3275, B/280.1.

⁷⁰ TKA, K/3275, B/286.1.

Kızılay Derneği'nin Ürdün'e gönderdiği yardım malzemeleri ise şunlardır:

Tablo. 2.4. Türk Kızılay Derneği'nin 1948'de Filistinliler İçin Ürdün'e Gönderdiği Sıhhi Malzemeler

Sayı	Gönderilen Ürün	Miktarı
1	Cerrahi alet ve malzemeyi kapsayan ilk yardım ünitesi (Fransız Modeli)	2
2	Cerrahi alet ve malzemeyi kapsayan ilk yardım ünitesi (Amerikan Modeli)	2
3	Harp Paketi	5000 Adet
4	Sargı	10000 Adet
5	Pamuk İdrofil	200 Kg.
6	Gaz İdrofil	1000 (M2)
7	Tentürdiyot*	50 Kg.
8	Sulfaguanil	10 Kg.

Kaynak: TDA, 522/2774.23424.2.

* Türk Kızılay Arşivinin, TKA, K/3275, B/3.1. No'lu belgesinde ise tentürdiyodun brüt olarak 183,900 kg olduğu yazmaktadır.

Tarihler Ağustos 1948'i gösterdiğinde, Filistinli mülteciler sorunu içinden çıkılmaz bir hal almıştır. Nitekim görevin büyüklüğü arttıkça daha geniş çaplı bir yardıma ihtiyaç duyulacağının anlaşılması, 3 Ağustos'ta Büyük Britanya'nın, sorunun ICRC tarafından incelenmesi çağrısında bulunmasıyla sonuçlanmıştır.⁷¹

15 Mayıs 1948'de başlayan ilk Arap-İsrail savaşıyla birlikte,⁷² 20 Mayıs 1948'de BM tarafından kendisine Filistin'deki taraflar arasında arabuluculuk yapma görevi verilen⁷³ ve bunun sürdürülebilirliği içinde, Ağustos ayı itibariyle %30'unu beş yaşından küçük çocukların, %10'undan fazlasını da hamile veya emziren kadınların oluşturduğu ve sayıları 330.000 olan Filistinli mülteciler ile 7000 Yahudi göçmenin ortaya çıkardığı büyük insani felakete çözüm üretmek amacıyla olan Kont Bernadotte,⁷⁴ 16 Ağustos'ta aralarında Türkiye'nin de olduğu yirmi dört ülkeye doğrudan çağrıda bulunarak, acil yardım için ihtiyaç duyulan belirli malları talep etmiştir.⁷⁵ Nitekim Filistin arabulucusunun Türkiye'den talep ettikleri ise Beyrut veya Akabe limanlarına yönlendirilmek üzere, 20 ton zeytinyağı veya susam yağı ile birlikte incir ve hurma da dahil olmak üzere 50 ton kuruyemiş gönderilmesi olmuştur. Söz konusu bu ürünlerin

⁷¹ TDA, 522/2775.23350.10.

⁷² Kemiksiz, **Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları**, s.133.

⁷³ Arı, a.g.e., s.251.

⁷⁴ TDA, 522/2774.23425.23.

⁷⁵ TDA, 522/2775.23350.10.

%10'unun en yakın limanlarda bulunan stoklardan hemen karşılanarak tedarik edilmesini, kalan bakiyenin %90'ının da en geç üç ay içinde gönderilmesini ve bu konuda da hızlı hareket edilmesini isteyen⁷⁶Filistin arabulucusu Kont Bernadotte'un bu talepleri, Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak tarafından bir gün sonra da Başbakanlığa iletilmiştir.⁷⁷

İngiltere'nin 3 Ağustos'ta ICRC'yi göreve çağırması henüz daha Ağustos ayı bitmeden meyvelerini vermiştir. Nitekim 18 Ağustos 1948'de Stockholm'de toplanan 17. Uluslararası Kızılhaç Konferansı'nda⁷⁸tüm hükümet ve kuruluşlar "ırk, inanç ya da siyasi statü gözetmeksizin" Yakın Doğu'daki acıları hafifletmek için ellerinden geleni yapmaya çağırılmış ve Ağustos ayı bitmeden de Uluslararası Çocuk Acil Yardım Fonu (UNICEF) ve Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) de bu kampanyaya katıldıklarını açıklamışlardır.

Tarihler 1 Eylül'ü gösterdiğinde ise Filistin Arabulucusu Kont Bernadotte, yirmi dokuz ülkeye daha telgrafla yardım çağrısında bulunmuştur.⁷⁹Türkiye ise Filistin arabulucusunun mültecilere yönelik 16 Ağustos tarihli yardım çağrısına henüz daha olumlu yada olumsuz bir geri dönüş yapmamıştı. Nitekim dönem itibariyle, bir taraftan aralarına girilmeye çalışılan Batı'nın İsrail konusundaki hassasiyetine yaraşır davranmaya, bir diğer taraftan da Arap ülkeleri ile işbirliği ve bunun yaratacağı muhtemel ekonomik potansiyeli değerlendirme amacıyla olan Türkiye'nin uyguladığı "denge siyaseti", devlet adamlarını bir hayli zorlamaktaydı.⁸⁰3 Eylül günü Dışişleri Bakanlığı'nın Başbakanlığa gönderdiği yazıda da, *"...Birleşmiş Milletler aracısına tarafımızdan henüz müsbet bir cevap verilememiş olması bazı Arap memleketlerinde tereddütler uyandırarak Filistin meselesinde şimdiye kadar takip edilen siyasetimizde bir değişiklik olabileceği tefsirine de yol açtığı bazı Elçiliklerimizin iş'arından anlaşılmaktadır..."*⁸¹ifadesi bunun en somut örneği olmuştur. Fakat daha fazla bu konuyu sürüncemede bırakmak istemeyen Türkiye, 6 Eylül'de toplanan Bakanlar Kurulu toplantısında, Filistinli göçmenlere yapılması istenen yardımları kabul etmiş⁸²ve 8 Eylül'de de hükümet kararıyla, Filistinli Arap göçmenlere aynı yardım yapılacağı ve en

⁷⁶ TDA, 522/2774.23425.23.

⁷⁷ TDA, 522/2774.23425.22.

⁷⁸ TKA, K/3275, B/81.1.

⁷⁹ TDA, 522/2775.23350.10.

⁸⁰ Dağ, a.g.m., s.52.

⁸¹ TDA, 522/2774.23425.21.

⁸² TDA, 522/2774.23425.20.

kısa zamanda da bu kararın uygulanacağı önce Filistin arabulucusu Kont Bernadotte'a,⁸³daha sonra da Cidde,⁸⁴Bağdat, Şam, Beyrut, Amman ve Kahire elçiliklerine bildirilmiştir.⁸⁵

Filistinli mültecilerin içinde bulunduğu koşullar, acil ve bir an önce halledilmesi gerekliliği zaruriyetini doğuruyordu. Nitekim BM'de, Filistin'de Arap ve Yahudiler arasındaki barışı yeniden tesis etmek için en azından Filistinli mülteciler arasındaki açlık ve yoksulluk koşullarının hafifletilmesi gerektiğini düşünüyordu.⁸⁶Yapılacak seçimle ya binlerce insanın hayatını kurtaracak ya da ölmelerine izin verileceğinin farkında olan BM Filistin arabulucusu Kont Bernadotte'ta, BM Genel Kurul'una sunacağı 18 Eylül 1948 tarihli raporunun III. bölümünde, gerekli tedbirlerin alınması ve uygulanması için harekete geçilmesini istemiştir.⁸⁷Fakat Filistin arabulucusunun, savaşan iki tarafı bir ateşkese ikna etmek için gerçekleştirdiği dört haftalık mütarekeler sırasında, Kudüs şehrinin Araplara bırakılması ve Yahudi göçlerinin kontrol edilmesini teklif etmesi, Yahudileri kızdırmış ve onlar tarafından, BM Genel Kurulu'nun Filistin'in taksimi hakkında 29 Kasım 1947'de almış olduğu kararı dikkate almadığı gerekçesiyle suçlanmasına sebebiyet vermiştir.⁸⁸Nitekim tüm bunlar Yahudi yer altı örgütü "Stern"⁸⁹üyelerince 17 Eylül günü,⁹⁰saat 2:00'de Bernadotte'a suikast düzenlenmesi ile sonuçlanmış,⁹¹vücuduna altı mermi isabet eden Kont Bernadotte, Hadassah hastanesine

⁸³ TDA, 522/2774.23427.1.

⁸⁴ TDA, 522/2774.23425.19.

⁸⁵ TDA, 522/2774.23425.18.

⁸⁶ TDA, 522/2775.23350.12.

⁸⁷ Birleşmiş Milletler, **Filistinli Mültecilere Yardım/UNRPR'nin Kurulması, Özel Fon-GA Kararı**, "Çevrimiçi" <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-179872/>, Erişim Tarihi 15/01/2025.

⁸⁸ TDA, 522/88055.320651.2.

⁸⁹ Stern Grubu: Amacı, Britanya İmparatorluğuna karşı savaşmak, İngiltere'nin Filistin'den tamamen çekilmesi ve Fırat'tan Nil'e kadar bir İbrani uygarlığı kurmak olarak açıklanan Yahudi yeraltı örgütünün, "Bamahteret" adında bir de resmi yayın organı bulunmaktaydı. Örgüt, Irgun Zvai Leumi'nin 1939'da faaliyetlerini geçici olarak durdurma kararı alması üzerine, Irgun içinde muhalif bir grup olarak ortaya çıkmıştır. Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Lehi veya Stern Çetesi**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/lo-x1e25-amei-x1e24-erut-israel>, Erişim Tarihi 09/01/2025.

⁹⁰ Arı, a.g.e., s.251.

⁹¹ TDA, 538/2813.23592.2.

nakledilse de olay anında öldüğü anlaşılmıştır.⁹²Böylece yerine İsrail yanlısı Amerikalı Ralph Bunche⁹³vekaleten Filistin arabulucusu olarak atanmıştır.⁹⁴

Türkiye, 6 Eylül'de toplanan Bakanlar Kurulu toplantısında alınan kararla, Filistinli mültecilere yardım edileceğini duyurmuştu. Mültecilere gönderilecek söz konusu yardım malzemelerinin akıbeti hakkında bilgi almak isteyen Dışişleri Bakanlığı, 28 Eylül'de Kızılay genel merkezine telefon etmiş ve “...İzmir Üzüm ve İncir Tarım Şirketi 15 ton incir, 20 ton üzüm,⁹⁵ İstanbul Ticaret Ofisi 15 ton fındık, 20 ton rafine susam yağı verecektir. Bu hususta gereken gümrük ihraç lisansı alınmıştır. 8 Ekim'de Beyrut'a hareket edecek olan Türk vapuru ile sevk edilecektir...”cevabını almıştır. Fakat iki gün sonra, iki kurum arasında yeniden gerçekleştirilen görüşmelerde, yardımların “Kadeş” vapuru ile 10 Ekim'de hareket edeceği bilgisi ilgili bakanlıkla paylaşılmış,⁹⁶Dışişleri Bakanlığı da İstanbul limanından ayrılarak Beyrut'a gidecek gemi hakkında eldeki son bilgileri, BM Mülteciler ve Yerinden Edilmiş Kişiler Direktörü Sir Raphael Cilento'ya önce 1 Ekim'de haber vermiş,⁹⁷ardından dört gün sonra da yardımın Türk Kızılay'ı aracılığıyla Beyrut'taki Uluslararası Kızılhaç'a gönderileceğini belirtmiştir.⁹⁸

Tarihler 7 Ekim'i gösterdiğinde ise Türk Kızılay Derneği, Ağustos 1948'de Stockholm'de düzenlenen 17. Uluslararası Kızılhaç Konferansı'nda alınan karar gereğince, Türk Hükümeti'nin yaptığı yardımlardan bağımsız Kızılay'ın bir hediyesi olarak Filistinli mültecilere dağıtılmak üzere Beyrut'taki Uluslararası Kızılhaç'a kısa süre içinde 10 ton bulgur, 5 ton makarna, 2 ton ırmik, 2 ton kireç klorür, 1 ton süt tozu, 5000 metre pamuklu kumaş ve 200 adet yün battaniyenin gönderileceğini açıklamış,⁹⁹Türk Hükümeti de söz konusu bu yardım malzemelerini sevk etmek için hükümetin yardım

⁹² Yahudi Sanal Kütüphanesi, **İsrail'in Modern Tarihi: Kont Bernadotte'un Suikastı (17 Eylül 1948)**, “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-assassination-of-count-bernadotte>, Erişim Tarihi 08/01/2025.

⁹³ Arı, a.g.e., s.251.

⁹⁴ The Nobel Prize, **Nobel Barış Ödülü 1950-Ralph Bunche Biyografik**, “Çevrimiçi” <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1950/bunche/biographical/>, Erişim Tarihi 08/01/2025.

⁹⁵ TKA, K/3275, B/147.1. No'lu belgeye göre incir, üzüm ve susam yağının İzmir'den, fındığın ise İstanbul'dan gönderileceği yazmaktadır.

⁹⁶ TDA, 522/2774.23425.15.

⁹⁷ TDA, 522/2774.23425.10. Fakat aynı gün Kahire elçiliğine gönderilen TDA, 522/2774.23425.12. No'lu belgede 15 ton olan fındık 20, 20 ton olan üzüm de 15 ton olacak şeklinde rakamlar yanlış yazılmıştır.

⁹⁸ TDA, 522/2774.23425.9.

⁹⁹ TDA, 522/2774.23425.8.

malzemeleri için kararlaştırılan 10 Ekim tarihine yetiştirmeye çalışmıştır.¹⁰⁰Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, Türkiye’den Filistinli mültecilere dağıtılmak üzere Beyrut’taki Uluslararası Kızılhaç Komitesi’ne gönderilen yardımların ihtiyaç sahiplerine ulaştırılmasından da, Uluslararası Kızılhaç Teşkilatı ile BM Yardım Heyeti sorumlu olmuştur.¹⁰¹

Göreve başlar başlamaz Filistinli mültecilere yardım konusunda kolları sıvayan Filistin geçici arabulucusu, kritik durumda olduklarını belirttiği mültecilerle ilgili BM Genel Kurulu’na sunduğu 18 Ekim 1948 tarihli ek raporunda, olası bir felaketin önlenbilmesi adına yapılan yardımların devam ettirilmesini değil, çok büyük ölçüde artırılmasının gerekliliğini vurgulamıştır.¹⁰²Bunun üzerine 28 Ekim’de UNICEF, BM Yardım ve Rehabilitasyon İdaresi (UNRRA) hesabından aldığı 12.000.000 doların 6.000.000 dolarını Filistin mültecilerine yardım için ayırmış, 29 Ekim’de ise Belçika, Hollanda, ABD ve Birleşik Krallık, BM Genel Kurulu Sosyal Komitesi’ne, Arap ve Yahudi Filistinli mültecilere 1 Aralık 1948’den 1 Ağustos 1949’a kadar gönüllü bir yardım programı oluşturulmasını ortaklaşa önermişlerdir.¹⁰³BM ise 18 Kasım 1948 tarihli 163. Genel Kurul toplantısında, BM’ye üye olsun yada olmasın bütün devletleri aynı veya nakdi gönüllü katkıda bulunmaya davet etmiş, 1 Aralık 1948-31 Ağustos 1949’a kadar ki dokuz aylık süre zarfında da 500.000 mülteciye yardım sağlamak için yaklaşık olarak 29.500.000 dolara ihtiyaç duyulacağını, ayrıca idari ve yerel operasyonel giderler için de yaklaşık 2.500.000 dolarlık ek bir tutara daha ihtiyaçları olduğunu açıklamıştır.¹⁰⁴Söz konusu yardımların derhal başlayabilmesi için BM İşletme Sermayesi Fonundan 5 milyon dolar avans verilebileceğini de açıklayan BM,¹⁰⁵Filistinli mültecilere yapılacak yardımı genişletmek amacıyla da DSÖ, Uluslararası Mülteci Örgütü (UNHCR), Gıda ve Tarım Örgütü (FAO), UNICEF ve ICRC gibi uluslararası kuruluşlarla birlikte, yerel hükümetlerin uygun kuruluşlarını da söz konusu yardım planına destek olmaya

¹⁰⁰ TDA, 522/2774.23425.7. Kadeş vapuru ile gönderilen ürünlerin sevk ve nakil masrafları 21.631,42 Türk lirası tutmuştur. TKA, K/3275, B/178.2.

¹⁰¹ TDA, 522/2774.23425.3.

¹⁰² Birleşmiş Milletler, **Filistinli Mültecilere Yardım/UNRPR’nin Kurulması, Özel Fon-GA Kararı, “Çevrimiçi”** <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-179872/>, Erişim Tarihi 15/01/2025.

¹⁰³ TDA, 522/2775.23350.10.

¹⁰⁴ TDA, 522/2775.23350.12.

¹⁰⁵ TDA, 522/2775.23350.1.

çağırıştır.¹⁰⁶Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, Mısır'daki Amerikan Büyükelçisi Stanton Griffis, görevinden izinli olarak Filistinli Mülteciler Yardım Bürosu (UNRPR) Direktörlüğüne atanmış ve göreve başladıktan on gün sonra da BM Projesinin dağıtım ve saha operasyonlarını yürütmek üzere ICRC, Kızılhaç Dernekleri Birliği ve Amerikan Dostlar Hizmet Komitesi (Quaker) ile anlaşma imzalamıştır.¹⁰⁷Böylece Gazze bölgesindeki BM malzemelerinin dağıtımı Quaker'lar tarafından yürütülürken, Kızılhaç Dernekleri Birliği Lübnan, Suriye ve Trans-Ürdün'de bulunan 275,000 mülteciye, ICRC ise hem Arap hem de Yahudi kontrolündeki kuzey ve orta Filistin'deki 250,000 mülteciye hizmet sağlamıştır.¹⁰⁸

Türkiye'nin, 1948 yılında Filistinli mültecilere yapacağı son yardım ise bizzat BM Genel Sekreteri Trygvie Lie'nin,¹⁰⁹ 30 Kasım 1948'de Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'den talep ettiği çadırlardır. Nitekim bu talep, Bakanlar Kurulu'nun 9 Aralık 1948 tarihli toplantısında görüşülmüş ve 2000 mahruti çadırın hükümet yardımı olarak Filistinli mültecilere tahsis edilmesi uygun görülmüştür.¹¹⁰Bunun üzerine bizzat Başbakan Hasan Saka tarafından Kızılay Genel Başkanı Ali Rana Tarhan'a gönderilen telgrafla, söz konusu çadırların bedel ve nakil ücretleri hükümetçe karşılanacağı bildirilerek Kızılay aracılığıyla sevki istenmiştir.¹¹¹ Böylece Genel Sekreter Lie'ye, söz konusu çadırların 20 Aralık'ta İskenderun'daki Kızılay merkezinde bulundurulacağı bildirilmiş, fakat Stanton Griffis'in söz konusu çadırlardan 1000 tanesinin Beyrut'taki ICRC'ye, diğer yarısının da Port Said'de bulunan Quakerlar adresine gönderilmesi talebi üzerine, yapılan bu başvuru Türk hükümeti tarafından kabul görmüş¹¹²ve nitekim söz konusu çadırlar, 10 Ocak 1949 Pazartesi akşamı İskenderun limanından İzzet ve Tevfik vapurlarına yüklenerken,

¹⁰⁶ TDA, 522/2775.23350.12.

¹⁰⁷ TDA, 522/2775.23350.10.

¹⁰⁸ TDA, 522/2775.23350.8.

¹⁰⁹ Trygvie Lie (1896-1968): II. Dünya Savaşı'ndan sonra Birleşmiş Milletler'in kuruluş çalışmalarına katılan Lie, Nisan 1945'te San Francisco'daki BM konferansına katılan Norveç heyetine başkanlık etmiştir. BM Anayasası'nın taslağını hazırlayan konferans komisyonunun da başkanlığını yapan Lie, 1 Şubat 1946'da BM Genel Kurulu tarafından 5 yıllık bir süre için BM genel sekreterliğine seçilmiştir. New World Encyclopedia, **Trygve Lie**, "Çevrimiçi" https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Trygve_Lie, Erişim Tarihi 15/01/2025.

¹¹⁰ TDA, 522/2778.23460.3.

¹¹¹ TKA, K/3275, B/110.2.

¹¹² TDA, 522/2778.23470.4.

Beyrut¹¹³ ve Port Said'e¹¹⁴ doğru yola çıkartılmıştır.¹¹⁵ Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, Türk hükümeti ayrıca Filistinli mülteciler için İskenderun'daki Kızılay bürosunda yirmi çadır kurulacağını da açıklamıştır.¹¹⁶

1948 yılında Filistinli mültecilere yönelik Türkiye'nin, hem hükümet nezdinde hem de Türk Kızılay Derneği aracılığıyla gerçekleştirdiği yardımlara bakacak olursak, öncelikle CHP yönetiminin yaptığı yardımlar şunlar olacaktır:

Tablo. 2.5. Filistinli Mültecilere Türk Hükümeti'nin Yaptığı Yardımlar

Gönderilen Ürünün Cinsi	Miktarı	Değeri
Susam Yağı	20 Ton	46.000,00
Kuru Üzüm	20 Ton	13.574,57
İncir	15 Ton	8.550,00
İç Fındık	15 Ton	21.056,00
Çadır	2.000 Adet	577.732,22*
Toplam		666.912,79**

Kaynak: TDA, 522/2778.23460.3.

* T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, s.223'te söz konusu çadırların bedel ve nakliye ücretleri 573.472.00 Türk lirası olarak belirtilmiştir.

** TKA, K/3275, B/62.2. No'lu belgeye göre incir ve üzümün, bedel ile taşıma ücreti, 23.696,83 Türk lirası olarak yazılmış bununla birlikte T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:14, s.107'de ise fındık, yağ, incir ve üzümün bedel ve nakliye masrafları 97.000 Türk lirası olarak belirtilmiştir.

Türk Kızılay Derneği tarafından yapılan yardımlar ise şunlardır:

Tablo. 2.6. Filistinli Mültecilere Kızılay Derneği'nin Yaptığı Yardımlar

Gönderilen Ürünün Cinsi	Miktarı	Değeri
Bulgur	10 Ton	5.079,60
Makarna	5 Ton	3.450,00
İrmik	2 Ton	1.290,00
Pirinç*	2 Ton	2.475,00
Kireç Klorür**	2 Ton	552,00
Süt Tozu	1 Ton	3.620,00
Pamuklu Kumaş	5.000 Metre	6.200,00
Battaniye	200 Adet	3.000,00
Sulfaguanidin	20.000 Komprime	625,00
Tentürdiyot	49 Kg. 785 Gr;	273,82
Sargı, Harp Paketi vs.		8.711,85

¹¹³ Bin çadırın, İskenderun'dan Beyrut'a nakliye ücreti 2000 Türk lirası tutacaktır. TKA, K/3275, B/28.2.

¹¹⁴ Bin çadırın İskenderun'dan Port Said'e nakliye ücreti 4000 Türk lirası tutacaktır. TKA, K/3275, B/27.2. Ayrıca, buna sigorta ücreti de eklendiğinde rakam 15.800 Türk lirasına yükselecektir. TKA, K/3275, B/73.2. Nitekim 68 ton ağırlığındaki söz konusu bu çadırların yükleme FOB ücreti de 680 Türk lirası olacaktır. TKA, K/3275, B/29.2.

¹¹⁵ TKA, K/3275, B/49.2.

¹¹⁶ TDA, 522/2778.23472.10.

Atebrin	200.000 Komprime	740,00
Kamyon Alımına İştirak		5.000,00
Toplam		41.017,27***

Kaynak: TDA, 522/2778.23460.3.

* TKA, K/3275, B/121.2. No'lu belgede söz konusu pirincin 1980 kg olduğu ayrıca brüt ağırlıklarıyla birlikte süt tozunun 1120, makarnanın 5750, bulgurun 9960 ve kireç klorürün ise 2200 kg olduğu belirtilmiştir.

** Söz konusu belgenin ikinci sayfasındaki “kireç klorür” Kızılay yardımı olarak gözükmekteyken belgenin son sayfasında ise hükümet yardımı olarak yazılmakta ve bundan dolayı da rakamsal farklılıklar ortaya çıkmaktadır. Biz burada, TDA, 522/2774.23425.6.No'lu belgeyi baz aldık.

*** TDA, 522/2778.23452.1. No'lu belgede söz konusu rakam 40.465.00 olarak yazılmıştır. Ayrıca aynı belgede Kızılay'ın Ekim 1948'de gönderdiği ürünlerin maliyeti ise 25.465.00 Türk lirası olarak belirtilse de gönderilen ürünlerin maliyet değeri toplandığında rakam 23.191.60 Türk lirası olarak çıkmaktadır.

Türkiye tarafından yapılan yardımları toparlamamız gerekirse, sevk edilen bu ürünlerden gıda maddeleri, atebrin¹¹⁷ ve 1000 adet çadır ICRC adına Beyrut'a gönderilirken, İlaç ve Sıhhi Malzemeler Ürdün Sağlık Genel Müdürlüğüne, geriye kalan 1000 adet çadır ise Quakerlar adına Port Said'e gönderilmiştir. Ayrıca kamyonet ise; Mültecilere yardım işlerinde kullanılmak üzere satın alınarak Lübnan Kızılhaç'ına yollanması için bedeli Kızılay ve Kızılhaçlar Birliği adına İsviçre'ye gönderilmiştir. Tüm bu sevk edilen ürünlerin nakliye ve sigorta ücretleri ise 6.435,86 liradan toplamda 714.365,92 liraya mal olmuştur.¹¹⁸

Şunu da belirtmeliyiz ki 1948 yılında Türkiye haricinde, Filistinli mültecilere yönelik yapılan yardımlara, dünyanın farklı yerlerindeki birçok ülkenin hükümetleriyle birlikte özel kurum ile kuruluşlardan da destek sağlanmıştır. Nitekim başta Mısır hükümeti ve Kızılay'ı olmak üzere, İngiliz hükümet ve Kızılhaç'ı, Amerikan Kızılhaç'ı, İran Kızıl Aslan ve Güneş Derneği, Büyük Britanya Katolik Komitesi, İngiltere Arap Öğrenciler Birliği ve Fransız Çocuk Yardım Komiteleri bu duruma en iyi örnek olacaktır.¹¹⁹

BM'in Filistinli mültecilere yönelik, üye olan veya olmayan tüm ülkelere gönderdiği yardım çağrılarına olumlu geri dönüşler yapılırsa da bunlar son derece kısıtlı

¹¹⁷ Söz konusu ilaçlar 31 Aralık 1948 Cuma günü, İstanbul'dan kalkacak Fransız uçağıyla, takriben yüz Türk lirası taşıma ücreti karşılığında gönderilmiştir. TKA, K/3275, B/78.2., TKA, K/3275, B/79.2., TKA, K/3275, B/80.2., TKA, K/3275, B/89.2.

¹¹⁸ TDA, 522/2778.23460.3.

¹¹⁹ TKA, K/3275, B/151.2., TKA, K/3275, B/152.2., TKA, K/3275, B/153.2., TKA, K/3275, B/154.2., TKA, K/3275, B/155.2., TKA, K/3275, B/156.2., TKA, K/3275, B/157.2.

olmuştur. 1949 yılı ile birlikte tekrar düğmeye basan UNRPR Direktörü Stanton Griffis, bölgedeki mültecilerin içinde bulundukları kötü yaşam koşullarına yakından şahit olduğu gerekçesiyle,¹²⁰ 21 Ocak 1949'da Türkiye Cumhuriyeti Devleti Beyrut elçisi Celal Osman Abacıoğlu'na¹²¹ bir mektup göndererek,¹²² Türkiye'den yeniden yardım talebinde bulunmuştur.¹²³ Türk hükümeti, her ne kadar 1949 yılı içinde ülkede yaşanan kuraklık, sel¹²⁴ ve ekonomik dar boğazla birlikte yapılan yardımların da payına düşen miktarı fazlasıyla karşıladığını düşünse de,¹²⁵ hem Kızılay vasıtasıyla 91.728,03 liralık şartlı bağış yoluyla iâşe yardımı yapmaktan¹²⁶ hem de Filistinli mültecilere yardım için Kızılay Derneği'ne 533.427 liralık bir ödenek verilmesini de ayrıca meclisten talep etmiştir.¹²⁷ Şunu da belirtmeliyiz ki, Filistinli mültecilere yapılan yardımların dağıtılmasında kullanılmak üzere ICRC'nin 10 Şubat 1949'da Türk Kızılay Derneği'ne başvurarak 1 adet kapalı kamyonet talebine¹²⁸ ise Türk Kızılay'ı, hem elinde istenilen aracın olmaması hem de ülkede yaşanan döviz sıkıntısı nedeniyle motorlu taşıt ithalat ve alımında yaşanan aksaklıklardan dem vursa da, istenilen aracın satın alınması amacıyla 5000 Türk lirası tutarındaki meblağı tahsis edeceğini de 13 Mart'ta bildirmiştir.¹²⁹

BM tarafından yapılan yardım çağrılarına ülkelerin kısıtlı geri dönüşleri, Gazze, Ürdün, Lübnan, Suriye ve Batı Şeria'daki Filistinli mültecilere yönelik kurulan ve onların korunma ve ekonomik entegrasyonlarını yeniden sağlamak amacıyla olan “Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilere Yardım ve Çalışma Ajansı”nı (UNRWA) da¹³⁰ zor durumda bırakmaktaydı. Elindeki paranın yetersizliği nedeniyle mültecilere sağladığı yardım ve gıda miktarlarında kesinti yapmak zorunda kalan UNRWA, salgın

¹²⁰ TDA, 522/2778.23468.4.

¹²¹ 1946-1952 yılları arasında Beyrut elçiliği görevinde bulunmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Beyrut Büyükelçiliği, **Büyükelçilik Tarihi ve Önceki Büyükelçilerimiz**, “Çevrimiçi” <https://beyrut-be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, Erişim Tarihi 15/01/2025.

¹²² TDA, 522/2778.23468.5.

¹²³ TDA, 522/2778.23468.4.

¹²⁴ TDA, 522/2778.23464.10.

¹²⁵ TDA, 522/2778.23468.2.

¹²⁶ Türk Kızılay Derneği, **Kongreye Sunulan Raporlar-1950**, Ankara, Ulus Basımevi, 1950, s.17.

¹²⁷ T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Toplantı:3, Cilt:20, s.19.

¹²⁸ TKA, K/3094, B/8.1-4.

¹²⁹ TKA, K/3094, B/8.5.

¹³⁰ Tamer Küçükyağcı, **Uluslararası Mülteci Hukukunda UNRWA ve UNHCR: Filistinli Mültecilerin Hukuki Koşullarına Bakış**, Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi, Cilt 5, Sayı Filistin, 2024, s.70, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/4172727>, Erişim Tarihi 16/01/2025.

gibi olası bir yeni felaket senaryosuyla karşı karşıya kalınması durumunda da çalışmalarını sonlandırmak zorunda kalacaktı. Bu yüzden söz konusu yardımların sürdürülebilmesi adına bütün ülkelerden kararlarını yeniden gözden geçirmeleri¹³¹ve teşkilata ek mali yardım yapılması talep edilmiştir.¹³²

İlerleyen süreçte, Filistinli mültecilere yapılmakta olan yardımların sürdürülebilmesi adına ICRC¹³³ve BM'in, hem Türkiye'nin BM daimî delegesi Selim Sarper aracılığıyla¹³⁴hem de hükümet nezdinde yaptıkları yardım¹³⁵çağrılarına, ki buradaki en büyük sıkıntı gıda ürünlerindeydi,¹³⁶CHP yönetimindeki Türkiye, Başbakan Şemsettin Günaltay'ın "...Türkiye şimdiye kadar elinden gelen yardımları yaptı. Şimdiden sonrada imkanları nisbetinde yardım etmekten geri kalmayacaktır..."sözlerine rağmen¹³⁷top Dışişleri Bakanlığı'na atılarak son karar onlara bırakılmış, Dışişleri Bakanlığı da "...Biz Hükümete, yardım yapmanın muvafık olacağını mütalea olarak bildirmiştik. Bunun bizim bütçeden herhangi bir şekilde teminine kanuni imkân yoktur. Bu şerait içinde Birleşmiş Milletlere menfi cevap vermeği düşünüyoruz..."¹³⁸cevabını bildirmiş ve neticede New York'ta ki Türk Daimî Delegeliğinden, hiçbir devletin Filistinli mülteciler için yapması gereken yardımları tamamlayamadığı bilgisini alan Türk Hükümeti de,¹³⁹BM tarafından yapılacak müracaatların cevapsız bırakılmasına karar vermiştir.¹⁴⁰

BM'in 1948'de Filistinli mültecilere yönelik yardım çağrılarına olumlu geri dönüş sağlayan ülkelerle ilgili Mart 1949'da paylaştığı veriler ise şu şekildedir:

Tablo. 2.7. Birleşmiş Milletlerin Filistinli Mülteciler İçin Aldığı Yardım Kararı ve Yardım Eden Ülkeler

Ülkeler	Amerikan Doları Cinsinden Değeri	Tanımlama
Avustralya	160.500	1.000 Ton Un

¹³¹ TDA, 522/2778.23466.5.

¹³² TDA, 522/2778.23466.4.

¹³³ TDA, 522/2778.23464.5.

¹³⁴ TDA, 522/2778.23454.3.

¹³⁵ TDA, 522/2778.23464.13.

¹³⁶ TDA, 522/2778.23464.12.

¹³⁷ TDA, 522/2778.23454.3.

¹³⁸ TDA, 522/2778.23466.2.

¹³⁹ TDA, 522/2778.23464.1.

¹⁴⁰ TDA, 522/2778.23454.3.

Belçika	432.000	Tıbbi malzemeler ve Tekstil Ürünleri
Kanada	726.000	Un, Balık ve Fasulye
Danimarka	130.000	Kararlaştırılmadı
Mısır	166.000	40.000 İngiliz Poundu
Fransa	233.100	50.000.000 Fransa Frangı
Hindistan	69.770	230,800 Rupı
Yeni Zelanda	95.362	Kurutulmuş Bezelye ve Reçel
Norveç	60.484	Norveç Kronu
Pakistan	30.299	100,000 Rupı
İsveç	270.051	İsveç Kronu
Güney Afrika Birliği	31.049	Balık
Birleşik Krallık	3.629.032	Sterlin
Amerika Birleşik Devletleri	8.000.000*	Amerikan Doları
Yemen	-----	Değeri Belirsiz Az Miktarda Gıda
Bahreyn	30.230**	1,000,000 Rupı
Endonezya	154.000	Pirinç ve Şeker
İsviçre	23.364	Tıbbi Malzemeler
Toplam	14.241.241 Dolar	

Kaynak: TDA, 522/2775.23350.3.

* ABD'nin Filistinli mülteciler için toplamda 16.000.000 dolarlık yardım kararı alması üzerine, temsilciler meclisi 8.000.000 doların hemen verilmesine izin veren yasayı onaylayacak ve söz konusu yasa Şubat 1949'da senatodan onay alacaktır. TDA, 522/2775.23350.3. Başkan Truman ise bu yasayı 24 Mart'ta imzalamıştır. TDA, 522/88055.320651.107.

**TDA, 522/2775.23350.9.No'lu belgede Bahreyn şeyhinin 100.000 rupi bağışta bulunduğu yazılmaktadır. Dolayısıyla tabloda belirtilen rakama dahil olup olmadığını bilmiyoruz.

Nitekim her geçen gün sayıları katlanarak artan mültecilere 1949 yılının ilk çeyreği sona erdiğinde, 21,870 tondan fazla temel gıda maddesi dağıtılmış, buna ek olarak UNICEF'in hamile ve emziren annelere sağladığı gıda maddeleri ise 6,885 tonu bulmuştur. Bununla birlikte, 620,850 battaniyenin yanı sıra özellikle sıtma ile mücadele için büyük miktarlarda tıbbi malzeme ve 12,500 çadır da teslim edilmiş, 6,000 çadırın ise kısa süre içinde bölgeye gönderileceği belirtilmiştir.¹⁴¹

Filistinli mültecilere yönelik devletlerin ve özel kuruluşların yapacakları yardımlar her ne kadar BM'in talep ettiğinden az olsa da söz konusu bu yardımlar 1949 yılı boyunca da devam etmiştir. Nitekim örnek vermemiz gerekirse, yalnızca İngiltere'nin 1949 yılının ilk yarısı tamamlandığında sağladığı destek 1.924,500 sterline ulaşmıştır.¹⁴² Arap Birliği ise, UNESCO'nun Orta Doğu'daki mülteci çocuklara yardım çalışmalarına destek olmak amacıyla 2.000 Mısır poundu bağışladığını duyurmuş,¹⁴³ yine

¹⁴¹ TDA, 522/88055.320651.107.

¹⁴² TDA, 522/2775.23350.1.

¹⁴³ TDA, 522/88055.320651.105.

aynı yıl içinde Fransa 400 milyon frank ve bu döneme kadar hiçbir yardımda bulunmayan Dominik Cumhuriyeti ise 10 bin dolarlık bir katkıda bulunmuştur.¹⁴⁴Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki ABD Hükümeti, BM Filistinli Mültecilere Yardım Fonu'na eşleştirme esasına göre fon sağlamaktaydı,¹⁴⁵yani muhtelif hükümetlerce Filistin mültecilerine yapılmış olan yardımın toplam tutarına eşdeğer bir yardım yapmayı taahhüt etmişlerdir.¹⁴⁶

Tüm bunlara ek olarak; UNRWA, DSÖ ve UNICEF arasında varılan bir mutabakatla da DSÖ, anne ve çocuklar için kullanılmak üzere ayrılan eski UNRRA fonlarından, sağlık ve koruyucu hekimlik programı için 50.000 dolar tahsis edecekti. UNICEF ise mülteci nüfusunun yüzde ellisinden fazlasını oluşturan emziren ve hamile anneler ile çocuklar için büyük miktarlarda süt, margarin ve diğer konsantreler tedarik ederek genel sağlık programına önemli ölçüde yardımcı olmakla birlikte 150.000 dolar değerindeki tıbbi malzemeyi de bu iş için ayırmıştır.¹⁴⁷Tüm bu olayların merkezindeki İsrail ise 1951 yılı sonu itibariyle İsrail'deki Filistin mültecilerine yardım amacıyla 16.775.000 dolar harcandığını ayrıca 1948-1951 yılları arasında da UNRPR ve UNRWA'ya yapılan yardımlarında 150 bin doları bulduğunu açıklamıştır.¹⁴⁸Ancak, İsrail'in bölgedeki varlığı tehlikeye düşmesin diye Filistinli mültecilere evlerine geri dönüş yolunu kapatan ve onları girdikleri yeri çöle çevirmekle suçlayan aynı İsrail,¹⁴⁹ mültecilerin ülkelerinden kaçarken bölgedeki finans kuruluşlarında geri de bıraktıkları 6.000.000 sterlin tutarındaki mevduatı önce 20 Temmuz 1948'de¹⁵⁰dondurmayı, daha sonra ise söz konusu mal varlıklarına el koyarak gelirleri bloke etmeyi de ihmal etmemiştir.¹⁵¹

Sonuç olarak, BM'in Filistinli mültecilere yapılacak yardımlar için 32 milyon dolar olarak öngördüğü rakam, Ağustos 1949 itibariyle 28 ülkenin katılımıyla toplam da 26,755,860 dolarda kalmış, nitekim bu tutarın 13.377,930 doları ise yalnızca ABD

¹⁴⁴ TDA, 522/2778.23464.1.

¹⁴⁵ TDA, 522/2741.23781.8.

¹⁴⁶ TDA, 522/2741.23781.7.

¹⁴⁷ TDA, 522/2775.23350.2.

¹⁴⁸ TDA, 538/2828.21437.1.

¹⁴⁹ Akis Dergisi, "Dünyanın Barut Fıçısı: Orta Doğu", Sayı 80, 1955, s.20.

¹⁵⁰ TDA,522/2778.23456.13.No'lu belgede tarih 30 Temmuz 1948, TDA, 522/2778.23456.11. No'lu belgede ise 27 Temmuz olarak verilmiştir.

¹⁵¹ TDA, 522/2778.23456.10.

tarafından karşılanmıştır.¹⁵² BM Genel Kurulu ise, Filistinli mültecilere yapılan yardımların sürdürülebilmesi adına, 8 Aralık 1949'daki 273. Genel Kurul toplantısında¹⁵³ kabul ettiği kararla, 1 Ocak-31 Aralık 1950 dönemini kapsayan süre zarfında doğrudan yardım için 20.200.000, ayrıca çalışma programları içinde yaklaşık olarak 13.500.000 dolara ihtiyaç duyulacağını açıklamış,¹⁵⁴ Genel Sekreter Trygve Lie ise mevcut operasyonları finanse etmek amacıyla Örgütün Döner Sermaye Fonu'ndan üç milyon dolar çekmek için gerekli adımları attığını, ayrıca programların yürütülebilmesi adına faizsiz kredi çekmek amacıyla UNHCR ile de müzakerelere başladığını fakat bu tedbirlerin, 1950 yılının ilk çeyreğinden sonra asgari bir yardım sağlanmasını zorlaştıracığını belirtmiştir.¹⁵⁵

1.3. Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi

II. Dünya Savaşı'nda müttefik devletlerin kazanan taraf olmaları, otoriter rejimlere karşı demokrasinin bir zaferi olarak yorumlanmış ve bu süreç, hürriyetçi ve demokratik rejimlere sahip ülkelerin katılacağı bir teşkilatın kurulması fikrini de ön plana çıkartmıştır.¹⁵⁶ Nitekim, 26 Nisan 1945'te toplanan San Francisco Konferansı'nda imzalanan ve 24 Ekim'de yürürlüğe giren BM antlaşmasının, Türkiye tarafından 15 Ağustos 1945'te onaylanması,¹⁵⁷ Türkiye'nin de iç ve dış politikasını derinden etkileyerek bir an önce demokratik düzene geçme zorunluluğunu doğurmuştur. Nitekim yaşanan gelişmelerin bir tezahürü olarak da 19 Mayıs 1945'te İsmet İnönü, çok partili düzene artık geçileceğinin ilk sinyallerini vermiştir.¹⁵⁸

Türkiye her ne kadar demokratikleşme yolunda adım atacağının ilk sinyallerini verse de söz konusu muhalefetin kendi içinden değil, tıpkı Atatürk dönemindeki Serbest Cumhuriyet Fırkası'nda (SCF) olduğu gibi ismi üzerinde anlaşılan ve parti dışından biri

¹⁵² TDA, 522/88055.320651.104.

¹⁵³ TDA, 522/2778.23461.18.

¹⁵⁴ Birleşmiş Milletler Yakın Doğu'daki Filistin Mültecilerine Yardım ve Çalışma Ajansı, **Genel Kurul Kararı 302**, "Çevrimiçi" <https://www.unrwa.org/content/general-assembly-resolution-302>, Erişim Tarihi 20/01/2025.

¹⁵⁵ TDA, 522/2778.23461.17.

¹⁵⁶ Kanay, a.g.t., s.27.

¹⁵⁷ Birleşmiş Milletler Türkiye, **Birleşmiş Milletler Antlaşması**, "Çevrimiçi" https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf, Erişim Tarihi 22/01/2025.

¹⁵⁸ Kanay, a.g.t., s.27.

olması arzu edilmekteydi.¹⁵⁹Fakat bir taraftan Köy Enstitüleri nedeniyle başlayan tartışmalar bir diğer taraftan da 1945 yılı bütçesi ve Çiftçiyi Topraklandırma Kanunu üzerinde yapılan uzun görüşmeler sırasında¹⁶⁰dönemin Başbakanı Şükrü Saraçoğlu ve CHP Milletvekili Adnan Menderes arasında yaşanan şiddetli tartışmalar,¹⁶¹CHP içerisindeki muhalefetin bir araya gelmesine ve “Dörtlü Takrir”¹⁶² adı verilen önerenin CHP Meclis Grup Başkanlığına sunulmasıyla sonuçlanmıştır.¹⁶³

Sunulan önerenin, parti içinden gelen tepkilere neden olması ve yapılan oylamada da reddedilmesi, Adnan Menderes ve Fuat Köprülü’nün Tan ve Vatan gazetelerinde hükümeti eleştiren yazılar kaleme almalarına ve basın yoluyla bazı milletvekilleri ile de tartışma yaşamalarına sebebiyet vermiştir. Nitekim tüm bu tartışmaların sonucunda 21 Eylül 1945’te toplanan CHP Parti Divanı önce Adnan Menderes ve Fuat Köprülü’yü, ardından da 2 Ekim’de Refik Koraltan’ı CHP’den ihraç etmiştir. Eylül ayının sonunda ise Celal Bayar önce milletvekilliğinden, Aralık ayında da partisinden istifa etmiş, Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün 1 Kasım 1945’deki Meclis açılış konuşmasında ise Celal Bayar ile arkadaşlarını bir muhalefet partisi kurmaya davet etmesi üzerine de 7 Ocak 1946’da Demokrat Parti (DP) resmi olarak kurulmuştur.¹⁶⁴

Hiç şüphesiz ki DP’nin kurulması başlangıçta CHP tarafından olumlu karşılanmış,¹⁶⁵hatta yeni kurulan partiye jest yapmak isteyen hükümet partisi, kaldırılan müstakil grup odasını da DP’ye tahsis etmiştir.¹⁶⁶Fakat DP’nin hızlı bir şekilde örgütlenmesi, CHP’nin tutumunda bir takım değişimleri de beraberinde

¹⁵⁹ İdris Tetik, **Demokrat Parti’nin 1950-1960 Yılları Arasında Uyguladığı Siyasi Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2015, s.29.

¹⁶⁰ Seyfi Yıldırım, “Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti Dönemi”, Editör: Nurgün Koç, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-Demokrasi ve Dış Politika (1938’den 2000’li Yıllara)**, 1. Baskı, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, 2021, s.50-51.

¹⁶¹ Tetik, a.g.t., s.29.

¹⁶² CHP Tüzüğü’nde ve bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve demokratik rejime geçilmesini öneren önerge.

¹⁶³ Yıldırım, a.g.e., s.51.

¹⁶⁴ Yasemin Selimefendioğlu, **Fuat Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası (1950-1955)**, Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Erzurum, 2018, s.35-36.

¹⁶⁵ Muharrem Gümüş, **1950-1960 Arası Türk Dış Politikası**, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Bolu, 2006, s.37.

¹⁶⁶ Yıldırım, a.g.e., s.52.

getirmiştir.¹⁶⁷ Artık karşısında katı bir muhalefet partisi olduğunu gören CHP,¹⁶⁸ halkı memnun etmek için bir yandan kısmen de olsa üniversitelere özerklik, Toprak Mahsulleri Vergisi'nin kaldırılarak Çalışma Bakanlığı ve İşçi Sigortaları Kanunlarının çıkartılması, gazete kapatma yetkisinin hükümetten alınarak mahkemelere bırakılması ve çeşitli sınıflara mensup kişilerin parti ve sendika kurabileceği gibi kararlara imza atarken, bir diğer taraftan da asıl hamlesini gerçekleştirerek, henüz parti teşkilatlanmasını tamamlamamış DP'nin hem önünü kesmek hem de seçime hazırlıksız yakalanması amacıyla, tek dereceli seçim sistemini öngören seçim kanunun kabul edildiğini ve 1947 yılında gerçekleşecek genel seçimlerin de erken seçim kararı alınarak bir yıl öne çekildiğini duyurmuştur.¹⁶⁹

21 Temmuz 1946'da gerçekleştirilen ve "Hileli Seçimler" olarak da adlandırılan genel seçimler beklenildiği gibi CHP'nin üstünlüğüyle sonuçlanmış fakat demokratik ortamdan uzak olan bu seçim sonuçları, muhalefet ve halkın tepkisini çekerek CHP'nin saygınlığına da gölge düşürmüştür.¹⁷⁰ Böylece, 7-11 Ocak 1947'de DP'nin gerçekleştirdiği kongrede, Anti-demokrat kanunların kaldırılması, seçimlerin yargı kontrolünde yapılması, cumhurbaşkanlığı ile parti başkanlığının ayrılmasını konularının görüşülmesi¹⁷¹ ve bu kongre sonrasında da Hürriyet Misakının kabul edilmesi,¹⁷² iki taraf arasındaki gerilimi daha da arttırmış ve CHP yönetimi bunu bir tehdit olarak algılamıştır.¹⁷³

Taraflar arasında yaşanan bu çatışma ortamı yetmezmiş gibi Şubat 1947'de gerçekleştirilen köy muhtarları seçimlerine de hile karıştırıldığı iddiası iki tarafı bir kez daha karşı karşıya getirmiştir. Nitekim tırmanan gerilimi düşürmek amacıyla İsmet İnönü araya girmiş ve bir uzlaştırma niteliğinde olan "12 Temmuz Beyannamesi"ni

¹⁶⁷ Gümüş, a.g.t., s.37-38.

¹⁶⁸ Kanay, a.g.t., s.28.

¹⁶⁹ Tetik, a.g.t., s.34.

¹⁷⁰ Yıldırım, a.g.e., s.54.

¹⁷¹ Yeter Kurtboğan, **Mehmet Fuat Köprülü'nün Dış İşleri Bakanlığı Döneminde Türk Dış Politikası ve Adana Basınına Yansıması (1950-1956)**, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kahramanmaraş, 2020, s.6.

¹⁷² Oğuz Kaan, **İktidar ve Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti'nin Birinci Kongresi**, Akademik Hassasiyetler, Cilt 8, Sayı 15, Nisan, 2021, s.175, <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akademik-hassasiyetler/issue/61981/844812>, Erişim Tarihi 05/07/2025.

¹⁷³ Yıldırım, a.g.e., s.55.

yayımlayarak, hem tarafsız kalacağını hem de muhalefetin haklarını koruyacağını açıklamıştır.¹⁷⁴Fakat bu yaşananlar iki parti içinden de çatlak seslerin yükselmesine sebebiyet vermiş, DP'li muhalifler partinin muhalefet görevini yerine getiremediği savunurken,¹⁷⁵CHP dışında herhangi bir partinin varlığını kabul etmeyen Recep Peker ve arkadaşları ise İsmet İnönü'nün gereksiz yere ılımlaştığını savunmuşlardır.¹⁷⁶Nitekim tüm bu çatışmaların bir sonucu olarak da bir tarafta sertlik yanlısı Recep Peker hükümeti istifa ederek yerine ılımlı bir isim olan Hasan Saka gelmiş, diğer tarafta ise DP'den ayrılanlar yeni bir parti (MP) kurmuşlardır.¹⁷⁷

1948 yılına damga vuracak olan olay ise, Hasan Saka hükümetinin 13 Ocak 1948'de CHP Meclis Grubu'na sunduğu seçim kanunu olmuştur. Gizli oy, açık tasnif ve seçime katılan parti adına sandık başında müşahit bulundurulması kararına itiraz eden DP, seçimlerin idari değil adli makamlar tarafından denetlenmesini istemiş ve 1948 yılındaki ara seçimlere katılmama kararı almıştır. Böylece seçim emniyetini bir kez daha sağlayamadığı gerekçesiyle eleştiri oklarının hedefi olan CHP hükümeti, tekrar zor durumda kalmış ve MP'nin de katılmadığı seçime tek başına girmiştir. Netice itibariyle tüm bu yaşananlar ve ekonomik alanda yapılması beklenen düzenlemelerin de yapılamaması, Hasan Saka hükümetini de yıpratmış ve nitekim 14 Ocak 1949'da kabine dağılmıştır.

Sonuç olarak, iki taraf arasındaki bu tartışma ve mücadeleler 1950 yılına kadar sürmüş, 16 Şubat 1950'de kabul edilen yeni seçim sistemine göre de seçimlerin tek dereceli seçim sistemi, çoğunluk usulüne göre, genel, eşit, gizli oy ilkesi ile açık sayım şeklinde yapılması kararlaştırılmıştır.¹⁷⁸Nitekim dönemin koşulları da göz önüne alındığında, oyların %75'ine sahip olan köylü seçmenin oy potansiyelinin farkında olan DP, propaganda merkezini köylere kaydırmış¹⁷⁹ve neticede 14 Mayıs 1950'de yapılan

¹⁷⁴ Selimefendgil, a.g.t., s.43.

¹⁷⁵ Yıldırım, a.g.e., s.55.

¹⁷⁶ Selimefendgil, a.g.t., s.43.

¹⁷⁷ Yıldırım, a.g.e., s.55-56.

¹⁷⁸ Selimefendgil, a.g.t., s.45-47.

¹⁷⁹ Tetik, a.g.t., s.75.

seçimlerde, ezici bir çoğunlukla 408 milletvekili ile meclise girmeyi başararak, kendi deyimleriyle “Ak devrimi” gerçekleştirmişlerdir.¹⁸⁰

1.4. Demokrat Parti’nin Orta Doğu’ya Yönelik Politikaları

Demokrat Parti’nin 1950 yılında CHP’den iktidarı devraldığı dönemde adeta patlamaya hazır bir bomba olan Orta Doğu’da, deyim yerindeyse sırtını İngiltere ve Fransa’ya yaslayarak ayakta durmaya çalışan monarşiler görev başındaydı. Böylesi bir ortamda ise yeni Türk hükümeti, bir taraftan Arap ölkeleri ile ilişkilerin geliştirileceği yönünde işaretler verse de¹⁸¹ henüz daha II. Dünya Savaşı’ndan sonra yönünü ABD ve Batı ittifakına çevirerek kendine yer açma arayışında olan CHP’nin, Batıya dönük politikalarının da aktif bir şekilde sürdüröleceğini de açık yüreklilikle dile getirilmiştir.

DP hükümeti, dış politikadaki hedef ve çıkarlarının, Batı’nın dış politikadaki hedef ve çıkarları ile ayniyet sağlaması için ABD ile sıkı bir işbirliği yapılması gerekliliğini zaruri görüyordu. Fakat, ABD ile kurulacak sıkı bir dostluk ilişkisine duyulan arzu ve iki ölkce arasında kurulacak geniş kapsamlı bağlantıların, biçimsel bir güvenlik garantisinden daha etkili olacağı düşüncesinin ABD tarafınca bir karşılığının olmaması, DP hükümetini pek çok sorumluluk üstlenmeye ve Orta Doğu’da aktif bir rol oynamayı kabul etmesine yol açmıştır.¹⁸²

İngilizlerin ekonomik olarak zayıf olması ve bölgedeki siyasi istikrarsızlık, ne Orta Doğu ölkelerinin ne de İngiltere’nin bölgeyi tek başına savunamayacağı gerçeğini gözler önüne sermekteydi.¹⁸³ Orta Doğu’da Türkiye önderliğinde askeri bir pakt kurarak bölgedeki menfaatlerini korumak düşüncesinde olan Batılı devletler, bölgede kurulacak ittifakı ise NATO’ya dayandırarak Türkiye’yi Sovyet tehlikesi karşısında da yalnız bırakmamayı düşüneceklerdi. Neticede, bölgede hem Batı’nın etkinliği artacak hem de Orta Doğu’dan ayrılmak istemeyen ve bir o kadar da önemli bir askeri güce sahip olan İngilizlerin de bu sayede kaygıları giderilecekti.¹⁸⁴ ABD ise başlangıçta bu fikre her ne

¹⁸⁰ Gümüş, a.g.t., s.39.

¹⁸¹ Kemal Özbakır, **TBMM Tutanaklarına Göre 1950-1960 Döneminde Türkiye’nin Dış İlişkileri**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Manisa, 2014, s.142-143.

¹⁸² Süleyman Alıcı, **1950-1960 Dönemi Türk Dış Politikası**, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2009, s.17-19.

¹⁸³ Özbakır, a.g.t., s.144-145.

¹⁸⁴ Gümüş, a.g.t., s.58-59.

kadar olumlu yaklaşıma da Kore Savaşı'nın engellenememesi ve İngilizlerin Mısırda olan sorunlarını çözmemesi, onların ortaya koyduğu bu tutumu yeniden gözden geçirmelerine neden olmuştur. Böylece, Orta Doğu konusunda rekabet halinde olan iki müttefik, 24-26 Ocak 1951'de Malta'da bir araya gelmiş ve Türkiye üzerinden yürütülen rekabet sonucunda da, İngilizlerin Orta Doğu'daki varlıklarını sürdürme çabasının bir tezahürü olan “Orta Doğu Komutanlığı”¹⁸⁵ projesi filizlenmiştir.¹⁸⁶Nitekim söz konusu iki ülke, bu projeyi hayata geçirmek amacıyla da 1952'de Türkiye'yi NATO üyesi olarak kabul ettiklerini açıklamışlardır.¹⁸⁷Fakat tüm bu girişimler, İngilizlerin Mısır'ı projeye dahil edememesi üzerine “Orta Doğu Savunma Organizasyonu”¹⁸⁸ fikrini ortaya çıkartmış, ancak bu organizasyondan da Arapların istememeleri ve Mısır'ın kışkırtmaları sonucunda vazgeçilmiştir.¹⁸⁹Bu noktada şunu da belirtmemiz gerekir ki, tercihini Batı'dan yana kullanan DP'nin ilk ve en önemli kararını vererek NATO'ya üye olması, aynı zamanda müttefiklerinin Orta Doğu'daki politikalarına arka çıkılacağı anlamını da içinde barındırmaktaydı.

DP hükümetinin, Orta Doğu'ya yönelik atacağı adımlarda dikkat edeceği prensipler de şunlar olacaktır:

- Komünizmin bölgeye girmesini engellemek adına güvenlik tertibatı oluşturmak,
- Orta Doğu'da güvenlik ve istikrarın korunması,
- Arap ülkeleri ile İsrail arasındaki anlaşmazlığın, tarafları memnun edecek bir çözüme kavuşturulması.¹⁹⁰

Eski bir asker olan ve Komünizme karşı aktif bir politika izleme gayesi taşıyan Dwight Eisenhower'ın, Ocak 1953'te ABD başkanlık koltuğuna oturması hem ABD'nin SSCB ve Komünist Çin'e yönelik çevreleme politikası izlemesine hem de Orta Doğu'nun

¹⁸⁵ Dışişleri Bakanı Fuat Köprülü, 19 Aralık 1951'de mecliste yaptığı konuşmada Orta Doğu Komutanlığı'nı, dışarıdan gelebilecek saldırılara açık olan Orta Doğu'nun savunulması için planlar yapılması ve Orta Doğu ülkelerine böyle bir savunma için askeri bakımdan ihtiyaçlarının tespit ve temin projesi olduğunu açıklayacaktır. T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:9, Toplantı:2, Cilt:11, s.6.

¹⁸⁶ Özbakır, a.g.t., s.145.

¹⁸⁷ Kurtboğan, a.g.t., s.66.

¹⁸⁸ ABD, İngiltere, Fransa, Türkiye, Avustralya, Yeni Zelanda ve Güney Afrika'dan müteşekkil olması planlanmaktaydı. Atatürk Araştırma Merkezi, **Orta Doğu Komutanlığı Projesi, “Çevrimiçi”** https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1052/Orta_Do%C4%9Fu_Komutanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Projesi, Erişim Tarihi 30/01/2025.

¹⁸⁹ Selimefendigil, a.g.t., s.149-150.

¹⁹⁰ Gümüş, a.g.t., s.57-59.

güvelğine yönelik daha etkili adımlar atılmak istenmesine neden olmuştur. Hiç şüphe yok ki tüm bunlar bölge ülkelerinin öneminin bir kat daha artmasına da sebebiyet vermiştir. Bu amaçla da yerinde incelemeler yaparak, bölge ülkelerinin hem nabzını tutmak hem de yeni politikalar doğrultusunda adım atmalarını sağlamak amacıyla Amerikan Dışişleri Bakanı John Foster Dulles, 11-28 Mayıs 1953'te bir takım ziyaretler de bulunarak şu konulara çözüm aramıştır:

- Arap-İsrail çatışması,¹⁹¹
- İngiltere-Mısır anlaşmazlığı,
- Orta Doğu'nun alacağı cephe pozisyonu.

ABD Dışişleri Bakanı Dulles'in, bu ziyaretler sırasında 26-27 Mayıs tarihlerinde yolu Türkiye'ye de düşmüştür.¹⁹²Nitekim söz konusu bu ziyaretler sonrasında Dulles, Arap ülkelerinin gündemini meşgul eden asıl konunun Sovyet tehdidi olmadığını, daha ziyade İngiltere, Fransa ve İsrail'le olan anlaşmazlıklardan dem vurulduğunu belirterek,¹⁹³Orta Doğu Savunma Organizasyonun yerine de Türkiye, Pakistan, İran ve Afganistan'dan müteşekkil Kuzey Kuşağı'nın kurulması teklifinde bulunmuştur. Nitekim yapılan bu teklif üzerine de 2 Nisan 1954'te Karaçi'de, Türkiye ile Pakistan arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşması imzalanmıştır.¹⁹⁴

DP'lilerin muhalefette olduğu dönem içerisinde iktidar partisi CHP'ye yönelik eleştiri oklarını yönelttikleri en önemli konulardan biri de, yanlış ve gereksiz bir şekilde Türkiye'nin doğu komşuları ile olan ilişkilerini ihmal ettiğinin vurgulanmasıydı. Dolayısıyla DP iktidar koltuğuna oturduğunda, Türkiye'nin Arap ülkeleri ile olan ilişkilerini de düzeltmekte kararlı olmuş ve Orta Doğu'nun zayıf Müslüman ülkelere karşı "Big Brother" rolünü üstlenmek istemiştir. Nitekim bu amaçla da hem iyi olmayan ilişkileri düzeltmek hem de Orta Doğu'da bir savunma paktı oluşturulması adına, Adnan

¹⁹¹ Dulles'e göre Arap-İsrail çatışmasının temelinde üç konu vardı. Bunlar; Arap mülteci meselesi, İsrail ve Arap Devletlerinin güvenlik sorunu ve son olarak da sınır meselesiydi. Akis Dergisi, "Yakın Doğu İsrail-Mısır Gerginliği", Sayı 71, 1955, s.16-17.

¹⁹² Hatice Alanoğlu, **The Times Gazetesine Göre Demokrat Parti'nin Dış Politikası (1950-1960)**, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya, 2018, s.59-60.

¹⁹³ Kaan Doğanoglu, **Siyasi Yönleriyle İsrail Tarihi ve Türkiye ile Olan İlişkileri (1948-1967)**, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Kırşehir, 2020, s.74.

¹⁹⁴ Kurtboğan, a.g.t., s.66.

Menderes ve beraberindeki kalabalık delegasyon heyeti Nisan 1953'te Irak, Lübnan ve Suriye ziyaretlerinde bulunmuş, fakat Irak ve onun tam bir Batılı hayranı olan Başbakan Nuri Sait Paşa dışında, özellikle başını Mısır'ın çektiği diğer Arap devletleri buna karşı çıkmışlardır.¹⁹⁵Nitekim Mısır, Türkiye ile işbirliği yapmanın Batı ile işbirliği yapmak olacağını, yerel basında ise bu iddialar bir adım daha ileri taşınarak, Türkiye ile bir ittifak kurmanın dolaylı olarak İsrail'le ittifak yapmak anlamına geldiği dillendirilmiştir.¹⁹⁶

Tüm bu tartışmaların ortasında ise tarihler 24 Şubat 1955'i gösterdiğinde,¹⁹⁷komünizm tehlikesini önlemek amacıyla Batılıların Orta Doğu'da hayata geçirerek,¹⁹⁸bölgede güvenlik, barış ve istikrarı sağlamayı umdukları Bağdat Paktı, Türkiye ile Irak arasında imzalanmış,¹⁹⁹ve sırasıyla 5 Nisan'da İngiltere, 23 Eylül'de Pakistan, son olarak da 3 Kasım'da İran bu pakta katılım sağlamıştır.²⁰⁰ABD ise söz konusu bu pakta, hem Arapları bütünüyle Rusya'nın kucağına atmamak hem de bu paktın kendisine karşı oluşturulduğunu ileri süren İsrail ve ABD'deki Yahudilerin hükümet nezdindeki baskıları neticesinde katılmamıştır.²⁰¹Böylece Orta Doğu'da iki ayrı kuvvet ortaya çıkmış, bunlardan biri Bağdat Paktı olurken bir diğeri ise Mısır, Suudi Arabistan, Yemen ve Suriye tarafından kurulan Bağımsız Arap Bloğu olmuştur.²⁰²

Bağdat Paktının kurulmasına sinirlenen ve Arap-İsrail anlaşmazlığını uygun bir şekilde çözmeye gayret gösteremedikleri gerekçesiyle Batılılara kızan²⁰³ ve Batıdaki basın tarafından da "Nil'deki Hitler" adıyla anılan Nasır önderliğindeki Mısır ise²⁰⁴Orta Doğu siyasetini kendi emellerine göre şekillendirmek istiyordu. Nitekim Nasır'ın buradaki en büyük kozu da Orta Doğu petroleri olmuştur.²⁰⁵Şüphesiz ki Nasır'ın Batıya

¹⁹⁵ Alıcı, a.g.t., s.33-35.

¹⁹⁶ Doğanoglu, a.g.t., s.75.

¹⁹⁷ Alıcı, a.g.t., s.36.

¹⁹⁸ Mehmet Gönübol ve diğerleri, **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, 10. Baskı, Ankara, Siyasal Kitabevi, 2014, s.289.

¹⁹⁹ Alıcı, a.g.t., s.37.

²⁰⁰ Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, **Bağdat Paktı**, "Çevrimiçi" <https://islamansiklopedisi.org.tr/bagdat-pakti>, Erişim Tarihi 30/01/2025.

²⁰¹ Akis Dergisi, "Orta Doğu-Bir Kar Helvası", Sayı 97, 1956, s.21.

²⁰² Akis Dergisi, "Orta Doğu-İki Blok", Sayı 108, 1956, s.16.

²⁰³ Akis Dergisi, "Orta Doğu", Sayı 101, 1956, s.14.

²⁰⁴ Akis Dergisi, "Cemal Abdülnasır", Sayı 123, 1956, s.13.

²⁰⁵ Akis Dergisi, "Harici Siyaset", Sayı 135, 1956, s.8.

yönelik bu tavrı, kendi çıkarları doğrultusunda fırsat kollayan SSCB'yi de harekete geçirmiştir.²⁰⁶

Bağdat Pakı'nın Arap devletlerini birleştireceği yerde Kahire ile Bağdat arasındaki uçurumu iyice ortaya çıkarması²⁰⁷ ise 16 Aralık 1955'te meclis kürsüsünde konuşan İsmet İnönü tarafından da eleştirilmiş ve İnönü, Orta Doğu'da İngiltere ve Amerika ile birlikte barışı korumak adına Türkiye'nin işbirliği içinde olduğunu ve bu pakt ile de Orta Doğu siyasetinin bir sistem haline geldiğinin altını çizmiştir.²⁰⁸

Bölgede yaşanan gelişmeler SSCB tarafından tedirginlikle takip edilmekteydi. 1951 yılında Orta Doğu Komutanlığı'nın kurulması planının başarısızlığa uğramasının ardından, ABD ve İngiltere'nin dolambaçlı yollardan, tek başlarına ya da ikili olarak, kendi liderlikleri altında başka askeri gruplar oluşturmak için adımlar attığını düşünen Sovyetler, özellikle 1954 tarihli Türkiye-Pakistan ve Şubat 1955 tarihli Türkiye-İrak askeri ittifaklarına atıfta bulunarak,²⁰⁹ bölge ülkelerinin hem Sovyet tehdidi gibi saçma uydurmalarla hem de kendilerini bu tehdide karşı savunma gibi sahte bahanelerle saldırgan blokların içine çekildiğini ama asıl niyetin onları sömürge statüsüne indirgemek olduğunu açıklamıştır.

Orta Doğu'da oluşturulan blokları ve yabancı askeri üsleri, doğrudan SSCB'nin güvenliğiyle bağdaştıran ve artık bu duruma kayıtsız kalmak istemeyen Sovyetler,²¹⁰ bu blokların oluşturulmasında Batılıların Türkiye'ye verdikleri rolden de endişe duyuyordu. Çünkü tüm bu yaşananlar, bir taraftan Türklere bölgede yeniden hakimiyet kurma olanağı tanırken bir diğer taraftan da Arapları, bağımsızlıklarının tehdit altına düşeceği yönünde endişeye sevk ediyordu.²¹¹ Nitekim harekete geçen SSCB, Bandung Konferansı'nda temsil edilen tüm bölge ülkelerine,²¹² tıpkı Mısır, İran ve Suudi Arabistan'a yapıldığı gibi²¹³ "bazı Batılı güçler tarafından uygulanan baskının" devam etmesi halinde, konuyu BM taşıyarak

²⁰⁶ Akis Dergisi, "Orta Doğu", Sayı 101, 1956, s.14.

²⁰⁷ Akis Dergisi, "Ben Gurion-Bir Felaketzede", Sayı 132, 1956, s.14.

²⁰⁸ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:10, İçtima:2, Cilt:8, s.8-9.

²⁰⁹ TDA, 571/35796.141079.9.

²¹⁰ TDA, 571/35796.141079.10.

²¹¹ TDA, 571/35796.141079.9.

²¹² TDA, 571/35796.141079.7.

²¹³ TDA, 571/35796.141079.10.

yardım ve koruma sözü vermeyi de ihmal etmemiştir.²¹⁴Bu noktada şunu da belirtelim ki, SSCB Filistin Uzlaştırma Komisyonunu da, Amerika ve İngiltere'nin Orta Doğu işlerine karışmak için oluşturdukları bir maşa olarak tanımlamıştır.²¹⁵

Arap basını ise tüm bu yaşananları, “...Sovyetler bize İsrail'e karşı değil, kendi düşmanlarına karşı yardım etmeyi teklif ediyor. Filistin'in kaderiyle ilgilenmiyorlar; hatta Arap-İsrail gerginliğinin devam etmesini tercih ediyorlar. Bölünme için oy vermediler mi ve Siyonist devleti tanımadılar mı?” şeklinde yorumlarsa da, hem Amerika'nın Filistin sorunundaki tek taraflılığının komünizme yaradığını hem de Batının Filistin'deki adaletsizliğin sonuçlarından kaçmak için Türkleri kullanarak büyük bir hata yaptığı düşüncesi içinde,²¹⁶özgür dünyanın kendilerini İsrail saldırganlığının yakaladığı zayıflık, bölünmüşlük ve az gelişmişlik pozisyonunda tutmaya çalıştığına inanarak, umutsuzluk içinde de olsa SSCB'ye yönelmişlerdir.²¹⁷

Orta Doğu ülkeleri arasında birlikteliği sağlayamayan ve bloklaşmalara sebep olan Bağdat Paketi,²¹⁸Temmuz 1958'de Irak'ta gerçekleştirilen askeri darbe sonucunda önce iktidarın devrilmesi, ardından da 24 Mart 1959'da Irak'ın, kurulan bu ittifaktan resmen ayrılmasıyla uzun ömürlü olmamıştır.²¹⁹Böylece geçerliliği kalmayan söz konusu bu paktın içindeki tek Arap devleti Irak'ın ayrılmasıyla, paktın diğer üyeleriyle ABD arasında Merkezi Anlaşma Teşkilatı (CENTO) süreci başlamış ve ABD ile Türkiye, İran ve Pakistan arasında ikili antlaşmalar imzalanmıştır.²²⁰

Tarihler 5 Ocak 1957'yi gösterdiğinde ise Amerika'nın 34. Başkanı Eisenhower, hem bölge ülkelerinin mali sıkıntılarının giderilmesine yardımcı olmak hem de ikili veya toplu ilişkiler yoluyla bu ülkelere komünizm hegemonyasını anlatmak ve bu tehlikeye karşı mücadele etmelerine yardımda bulunmak amacıyla, kendi adıyla anılacak doktrini

²¹⁴ TDA, 571/35796.141079.7.

²¹⁵ TDA, 538/2686.22364.1.

²¹⁶ TDA, 571/35796.141079.8.

²¹⁷ TDA, 538/2733.15376.1.

²¹⁸ Doğanoglu, a.g.t., s.77.

²¹⁹ Kurtboğan, a.g.t., s.71.

²²⁰ Uğur Matıç, **Ortadoğu Krizlerine Yönelik Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası**, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Doktora Tezi, İstanbul, 2017, s.181.

açıklamıştır.²²¹ABD'nin belirgin bir şekilde Orta Doğu'ya müdahalesine kapı aralayarak bölgedeki İngiliz üstünlüğünü nihayete erdiren ve ABD'yi bölgede söz sahibi yapan bu doktrin,²²²Türkiye tarafından kabul görse de Irak ve Lübnan dışındaki Arap Devletleri tarafından yoğun eleştirilere maruz kalmıştır.²²³Bu yaşananlara en sert tepkiyi ise başta Bağdat Paktı olmak üzere Süveyş krizi ve Eisenhower doktrinine defaatle karşı çıkarak Batı karşıtı olduğunu her seferinde açıkça ortaya koyan Suriye olmuştur.²²⁴

Dönem itibariyle Türkiye'nin dahil olacağı bir diğer ittifak ise, henüz daha temelleri 1948'li yıllarda ortaya atılan ve militan Arap Devletleri ile çevrelendiği iddiasında bulunarak en büyük tehdidi de Arap Birliği ve onun faaliyetleri olarak gören İsrail'in, Orta Doğu ve çevresinde kendisi ile benzer tehdit unsurlarını paylaşan devlet veya etnik gruplarla işbirliğine gidilmesini öngören "Çevresel Pakt"²²⁵projesi olmuştur. Türkiye, Irak'ın Bağdat Paktından ayrılması sonucunda güneyde sezdiği tehdit dolayısıyla 28 Ağustos 1958'de bu pakta üye olmuş, fakat 1960'ta Türkiye'de gerçekleşen askeri darbe sonucunda bu ittifak da etkinliğini yitirmiştir.²²⁶

Sonuç olarak, DP liderliğindeki Türkiye, gerek tarihi ve coğrafi bağlar gerekse de güvenlik düşüncesiyle,²²⁷ içinde yaşadığı coğrafyada meydana gelen bölgesel sorunlarda tarafsız kalmak veya olayların seyrini gözlemleyerek bir tavır takınmak yerine, aceleci, agresif ve ani tepkiler vererek müttefiklerini desteklemesi, krizlerin ele alınış biçimini inandırıcılıktan uzak hatta kışkırtıcı bir hale getirmiştir. Şüphesiz ki DP'nin, Orta Doğu'da ortaya çıkan her sorunu Soğuk Savaş dahilinde yorumlaması ve müttefiklerini de bölgede artan Sovyet nüfuzu haberleriyle beslemesi, bölgede Soğuk Savaş'ın

²²¹ Gürdal Çetinkaya, **Soğuk Savaş Döneminde Türkiye ve Eisenhower Doktrini**, Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD), Cilt 3, Sayı 2, 2019, s.8, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/912946>, Erişim Tarihi 02/02/2025.

²²² Gönlübol ve diğerleri, a.g.e., s.289.

²²³ Ayşenur Takkaç, **1957 Krizi'nden Suriye İç Savaşına Suriye'ye Yönelik Türk Dış Politikası**, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Karaman, 2022, s.34.

²²⁴ Gönlübol ve diğerleri, a.g.e., s.290.

²²⁵ Mehmet Erkan Killoğlu, **Türkiye-İsrail Çevresel (Hayalet) Paktı**, Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (USDAD), Cilt 4, Sayı 7, 2021, s.53-54, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1556345>, Erişim Tarihi 02/02/2025.

²²⁶ Takkaç, a.g.t., s.35.

²²⁷ A. Haluk Ülman, **Orta Doğu Buhranı**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 13, Sayı 4, 1958, s.256, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/37654>, Erişim Tarihi 05/05/2025.

yayılmasında da etkili olmuştur.²²⁸Neticede, bölgede pasif bir rol üstlenmek istemeyen DP'nin, Orta Doğu'ya yönelik net bir politika benimsenmemiş olması da bölge ülkeleri ile Türkiye'nin arasını açmıştır. Özellikle 1955 Bağdat Paktı, 1956 Süveyş ve 1957'deki Suriye Krizi gibi olaylar da, bölge ile diplomatik bağların giderek kopmasına ve Türkiye'nin Orta Doğu'da hem yalnızlaşmasına²²⁹hem de lider ülke olma yolundaki girişimlerinin başarısızlıkla neticelenmesine yol açmıştır.²³⁰

1.5. Demokrat Parti'nin Filistinli Mültecilere Yönelik Politikası

CHP henüz daha iktidar koltuğunu DP'ye kaptırmadan önce UNRWA'nın Filistinli mültecilere yönelik yardım çağrılarını, hem ülkede meydana gelen deprem ve sel felaketleri gibi doğal afetlerin sebep olduğu ekonomik külfet hem de payına düşen yardımları fazlasıyla karşıladığına inandığı için cevapsız bıraktığına daha önce değinmiştik.

Mayıs 1950'de DP'nin iktidara gelmesinin üstünden henüz on gün geçmişti ki UNRWA Türkiye'nin kapısını bir kez daha çalmıştır. Yardım yapma imkânı hasıl olduğu takdirde buğday, yağ, şeker, fasulye, nohut ve mercimek gibi kuru sebzelerin yanında bayındırlık işleri için kereste, çimento, çivi, çuval, dokuma, deri, vb. gibi alet edevata da ihtiyaç duyulduğu açıklansa da,²³¹1946'da Bulgaristan Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra 1950-51 yıllarında²³²Bulgaristan'dan kovulan ve tam bir yoksulluk içinde²³³Türkiye yollarına düşen 155,000'e yakın insanın ülkeye kabulü, beraberinde Türkiye'nin bu insanların barınma ve bakımları adına milletlerarası yardım çağrısında bulunmasıyla neticelenmiştir.²³⁴Dolayısıyla Orta Doğu ve tüm dünyada barışı tehdit eden unsurlardan biri olan Arap mülteci sorununa²³⁵karşı DP'nin elini kolunu bağlayan bu durum, hem Türkiye'nin en fazla sembolik bir yardımda bulunmasına hem de mültecilere

²²⁸ Matıç, a.g.t., s.179.

²²⁹ Takkaç, a.g.t., s.36-37.

²³⁰ Alıcı, a.g.t., s.40.

²³¹ TDA, 522/2778.23461.10.

²³² Selimefendigil, a.g.t., s.105.

²³³ TDA, 538/2812.23651.2.

²³⁴ TDA, 538/2686.22364.1.

²³⁵ TDA, 538/2631.22125.1.

yönelik yardımların yapılabilmesi adına dost ve müttefik ülkeler nezdinde kararlılıkla güçlü bir şekilde ısrar edilmesine imkan tanımamıştır.²³⁶

Türkiye her ne kadar mevcut koşullar altında yaşadığı sıkıntılardan dolayı istediği ölçüde Filistinli mültecilere yardımda bulunamasa da, 1951 yılında Türk Kızılay Derneği, Filistinli mültecilere yönelik 3500 dolarlık²³⁷ pirinç, bulgur ve makarna gibi gıda maddesi yardımında bulunabileceğini açıklamış,²³⁸ buna karşılık UNRWA yalnızca pirinç gönderilmesini talep etmiştir.²³⁹ Neticede 3500 dolar tutarında olan 8.225 kg'lık pirinç, 21 Ağustos 1951'de hareket eden Kadeş vapuru ile Beyrut'taki BM teşkilatına gönderilmiştir.²⁴⁰ Bu dönemde BM ise, 1 Ocak-30 Haziran 1951 dönemine ilişkin çalışma programları için yaklaşık 21.200.000 dolara eşdeğer bir ödenek gerektiğini açıklamıştır.²⁴¹

1952 yılına gelindiğinde ise tarihler 24 Mart'ı gösterdiğinde, Amerika Dışişlerinde, Türkiye, İngiltere ve Fransa Büyükelçilerinin katılımlarıyla gerçekleştirilen toplantıda, İngiltere ve Fransa'nın 1952 yılının ilk altı ayı için UNRWA'ya yeni yardımda bulunmaları, Türkiye'nin de hiç olmazsa temel ihtiyaç malzemesi göndermesi istenmiştir.²⁴² Hem Filistin Uzlaştırma Komisyonu hem de Filistinli Arap mültecilere yardım teşkilatına üye olan Türkiye ise, içinde bulunulan ekonomik sıkıntılar sebebiyle gereği kadar yardıma destek sağlayamasa da Orta Doğu politikaları sebebiyle sembolikte olsa, UNRWA'ya Kızılay'ın on bin lira değerinde 30 ton buğday göndereceğini açıklamıştır.²⁴³ Süreç içerisinde DP hükümetinin, Kızılay Derneği aracılığıyla Filistinli mültecilere yönelik yeniden yardım yapılması talepleri ise,²⁴⁴ ülke içindeki ve dışındaki artan yardım faaliyetlerinden dolayı dernek tarafından reddedilmiş, fakat hükümetin söz konusu mültecilere öngördüğü yardım için, karşılığı daha sonra ödenmek şartı ile Kızılay Derneği'nin kredi açmaya hazır olduğunun da altı çizilmiştir.²⁴⁵

²³⁶ TDA, 522/2778.23456.8.

²³⁷ TDA, 522/2778.23454.8.

²³⁸ TDA, 522/2778.23454.7.

²³⁹ TDA, 522/2778.23454.5.

²⁴⁰ TDA, 522/2778.23454.4.

²⁴¹ TDA, 522/2778.23461.17.

²⁴² TDA, 522/2738.23239.3.

²⁴³ TDA, 522/2738.23239.4.

²⁴⁴ TDA, 522/2778.22268.3.

²⁴⁵ TDA, 522/2778.22268.6.

1950 ve 1952 yılları arasında yapılan yardımların toplamı şu şekildedir:

Tablo. 2.8. Filistinli Mültecilere Türk Hükümeti ve Kızılay Tarafından Yapılan Yardımlar (1950-1952)

Yıl	Açıklama	Kızılay'ın Yardımları	Hükümetin Yardımları
1950	BM Genel Sekreteri ve UNRWA Başkanının çektiği telgraf ile Genel Kurul kararı gereğince Türkiye'nin, hibe etmek üzere ayni ve nakdi olarak ne kadar yardım yapabileceğinin bildirilmesi istenmiştir.		Belirtilen yılda, Türkiye'de yaşanan olaylar ve Bulgaristan göçmenleri dolayısıyla yardımda bulunulamamıştır.
1951	Filistin'deki mültecileri tedavi etmek amacı ile Amman'da yapılacak hastane için	5.000 TL	
1951 Kasım	3500 Dolar değerinde 8.225 kg pirinç yardımı	10.000 TL	
1952 Ağustos	Amerika'nın Türkiye'yi, mültecilere bir miktar ayni yardıma çağırması üzerine 30 ton buğday hibesi	10.000 TL*	

Kaynak: TDA, 522/2778.23452.1.

* Söz konusu belgenin ikinci sayfasında 1952 yılına ait 30 ton buğday hibesi 10.000 Türk lirası olarak verilmekteyken, üçüncü sayfada bu rakam 10.740 lira olarak belirtilmiştir. Ayrıca ikinci sayfada belirtilen pirinç yardımına üçüncü sayfada değinilmemiştir.

1948-1952 yılları arasında Filistinli mültecilere yapılan yardımlarda Türk Hükümetinin ödediği toplam rakam, 666.912,79 lira olmakla birlikte aynı dönemde Kızılay'ın ödediği rakam ise 66,017,27 lira olmuştur.²⁴⁶Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, BM'in Filistinli mültecilere yönelik program için 1951 yılında öngördüğü rakam ise 50 milyon dolar olmuş,²⁴⁷ve nitekim BM Genel Kurulunun 26 Ocak 1952 tarihli 6. toplantısında alınan 513 (VI) sayılı kararda da, mültecilerin memleketlerine dönme ve tazminat haklarına hâlel gelmeden, Temmuz 1951'den itibaren üç sene devam edecek²⁴⁸ve bunun 50 milyon

²⁴⁶ TDA, 522/2778.23452.1. Söz konusu belgede, yapılan yardımlarla ilgili ikinci ve üçüncü sayfalardaki ürünsel ve rakamsal farklılıklardan dolayı, kendi yaptığımız toplam baz alınmıştır. Söz konusu rakamlara 6,435.86 liralık sigorta ve nakliye ücretleri dahil değildir.

²⁴⁷ TDA, 547/44853.216583.9.

²⁴⁸ TDA, 538/2686.21986.1.

doları yardım, 200 milyon doları da yerleştirme maksadıyla kullanılması için,²⁴⁹ isteğe bağlı bağışlarla oluşturulan toplamda 250 milyon dolarlık bir fon kurulmasına ve aynı süre içerisinde UNRWA'nın da 118 milyon dolarlık bütçesinin 18 milyonluk kısmını mültecilerin iâşe, kalan 100 milyonluk kısmını ise iskan işlerine ayırması öngörülmüştür. Fakat daha sonra 6 Kasım 1952 tarihli oturumda, 513 (VI) sayılı kararın bütçeye ait olan kısmında bazı revizyonlar yapılarak UNRWA'nın hem 30 Haziran 1953 tarihine kadar mültecilere yapacağı 18 milyon dolarlık iâşe yardımı 25 milyon dolara çıkartılmış hem de 1954 yılı için sonradan Genel Kurulun 8. toplantısında gözden geçirilecek 18 milyon dolarlık bir yardım bütçesinin de kabul edilebileceği dikkate alınmıştır.²⁵⁰

DP'nin iktidarda olduğu dönem içerisinde Filistinli Arap mültecilere yönelik Türkiye'nin yaptığı son yardım ise 1955'te Kızılay'ın “...15 bin Türk lirası mukabili 5355 dolar tutarında, metrik tonu 63 Dolardan, 85 ton ekmeklik buğday...” gönderilmesi kararıdır. Nitekim DP hükümeti de söz konusu sevkiyatın yapılması için İskenderun şubesine 7 Ekim'de gerekli talimatları vermiştir.²⁵¹

Sonuç olarak, son derece ağır koşullar altında yaşam mücadelesi veren bu insanların yeniden hayatın doğal akışına entegrasyonlarını sağlamak adına yapılan tüm bu yardımlara bir de bu insanların nerelere yerleştirileceğine dair ortaya atılan farklı fikirler eşlik etmiş ve bu da tartışmaları beraberinde getirmiştir. Farklı kurum ve kuruluşlar aracılığıyla ortaya atılan fikirlerden birinde, söz konusu mültecilerden bir kısmının İsrail'e geri gönderilmesi, bir kısmının da Mısır, Suriye, Lübnan ve Irak tarafından yıllık küçük kotalarla başlamak üzere kabul edilmesini, ayrıca bazılarının da Pakistan, Kanada, ABD gibi ülkelere göç etme hakkı tanınabileceği gibi Güney Amerika'daki çeşitli Arap kolonilerinin de geride kalanları kabul edebileceği²⁵² tezi savunulmuştur. İsrail Başbakanı Ben Gurion ise 28 Haziran 1957 günü, Tel Aviv'de yaptığı basın toplantısında mülteciler meselesine de değinerek, söz konusu bu kişilerin Irak ve Suriye topraklarına yerleştirilmelerinin tek çözüm yolu olduğu iddiasında bulunmuştur.²⁵³ Fakat tüm bu tartışmalara rağmen BM Filistin Uzlaştırma Komisyonu

²⁴⁹ TDA, 538/2686.22364.1.

²⁵⁰ TDA, 538/2686.21986.1.

²⁵¹ TDA, 522/2778.22264.1.

²⁵² TDA, 522/2778.22265.3.

²⁵³ TDA, 538/2828.21433.1

henüz daha 23 Ekim 1950 tarihli ek raporunda, mültecilerin yurtlarına geri döndüklerinde karşılaşacakları şartların, alışmış oldukları şartlardan çok daha farklı olacağını ve bu sebeple de bir kısım mültecilerin şahsi ilgileri dolayısıyla İsrail'e dönmelerini tavsiye etmekle beraber, bu kişilerin Arap ülkelerine yerleşmelerini telkin etmiş ve BM Genel Kurulu'nun 14 Aralık 1950 tarihli bir kararı üzerine de bu işle uğraşması için BM Takas Ofisi'ni de kurmuştur.²⁵⁴

²⁵⁴ TDA, 538/2828.21437.1.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DIŞİŞLERİ ARŞİV BELGELERİNE GÖRE 1945-1960 YILLARI ARASINDA FİLİSTİN'E YÖNELİK YAHUDİ GÖÇLERİ

1. RESMİ YADA GAYRİRESMİ YOLLARDAN YAHUDİ GÖÇLERİ

1.1. Filistin'e Yahudi Göçleri

Yahudiler, 1880'li yıllardan başlayarak II. Dünya Savaşının sonlarına kadar beş farklı göç dalgası gerçekleştirmişlerdir. İlk olarak Doğu Avrupa'dan başlayan bu kitlesel göçler, başta Rusya olmak üzere, Romanya ve Galiciya'daki 30.000 Yahudi'nin, 1882-1903 yılları arasında dünyanın çeşitli yerlerine gitmeleriyle sonuçlanmıştır. Bu dönemde Filistin'deki Yahudi nüfusu ise yaklaşık olarak 9.000 civarında¹ olmakla birlikte Filistin'deki bu Yahudiler, ehl-i kitap olarak bilinen 19. yüzyılın başlarında Kral Ferdinand ve II. Felipe'nin zulmüne uğradıktan sonra yaşadıkları yerlerden kaçarak gelen kişilerdi.²

1904-1914 yılları arasına gelindiğinde ise yine büyük çoğunluk Rusya'dan olmak üzere, 35-40.000 Yahudi bulundukları yerlerden ayrılarak göç etmişlerdir. Söz konusu bu göçmenlerden Filistin'e gelenler Yafa, Hayfa ve Gazze çevresine yerleşmekle birlikte Filistin'de bu dönemde 60.000'i Yahudi olmak üzere 690.000 kişi yaşamaktaydı.³

Orta Doğu'nun neredeyse tamamı I. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar Osmanlı'nın hakimiyetindeydi.⁴ Fakat tarihler 1917-18'i gösterdiğinde General Allenby, Filistin'i önce Osmanlı'nın elinden almış ardından ülkede bir İngiliz askeri yönetimi tesis etmiştir.⁵ Fakat kurulan bu askeri idare döneminde, Filistin'de yaşayan Araplar ile Yahudiler

¹ Tuğba Karabulut, **Filistin'e Yapılan Yahudi Göçleri ve Toprak Satışı Meselesi**, Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, Yıl 2023, Cilt-Sayı: 6(4), s.59, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/3174424>, Erişim Tarihi 3/11/2024.

² Akyürek, a.g.e., s.85.

³ Karabulut, a.g.m., s.60.

⁴ Çimen, a.g.e., s.109.

⁵ David Fromkin, **Barışa Son Veren Barış**, Epsilon, 9. Baskı, Kasım, 2023, İstanbul, s.385.

arasında ortaya çıkan şiddetli çatışmalar İngilizlere, bu iki milletin bir araya getirilemeyeceğini göstermiştir.⁶

I. Dünya Savaşı'nın sona ermesi ile birlikte, dağılan Osmanlı İmparatorluğu'nun ortaya çıkardığı problemleri ele almak amacıyla, 18-28 Nisan 1920'de İtalya, Fransa ve İngiltere başbakanlarının katılımı ile San Remo Konferansı toplanmış ve alınan kararla Filistin mandası İngiltere'ye bırakıldığından dolayı askeri idare son bularak yerini sivil idareye bırakmıştır.⁷ Nitekim iki yıl sonra kurulacak Milletler Cemiyeti de mandaya resmi statü tanımış⁸ ve 29 Eylül 1923 günü resmi olarak yürürlüğe girmiştir.⁹ Bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, 1917-1923 yılları arasında Rusya, Romanya ve Polonya'da bulunan yaklaşık 35.000 Yahudi de göç ederek Filistin'e gelmişlerdir.¹⁰

Filistin'deki yaşam kalitesini arttırmayı amaçladığını açıklayan İngiliz manda idaresi, bölgedeki Filistin'li Arapların menfaatlerine zarar vermeden Yahudiler için bir devlet kurulmasını amaçlıyordu.¹¹ Böylece “*Halksız vatana, vatansız halkı yerleştirme*” sloganları eşliğinde hali hazırda zaten bölgeye göç eden Yahudilerin sayısı katlanarak artmıştır.¹² Nitekim bu doğrultuda adım atan İngilizler de manda yönetim yasasının 6. Maddesinde, “*Filistin Yönetimi, nüfusun diğer kesimlerinin haklarının garantisini sağlayarak Yahudi göçünü uygun şartlar altında kolaylaştırır ve ...Yahudi Örgütü ile işbirliği içinde, göçü teşvik eder.*” ifadelerine yer vermiştir.

Manda idaresi tarafından Yahudi göçlerinin teşvik edilmesi hem Filistin'li Arapların tepkisini çekmiş hem de sömürgelerinin büyük bir çoğunluğu Müslüman olan İngilizlerin, meseleye daha fazla ehemmiyet göstermelerini gerektirmiştir. Tam da bu noktada, İngilizler arasında ortaya çıkan fikir ayrılıklarında bir grup söz konusu Yahudi göçlerinin bölgede herhangi bir karışıklığa sebep olmadığını savunurken muhalif grupta

⁶ Macide Başlamışlı, **İngiliz Kraliyet Raporunda Filistin'e Yahudi Göçleri (1930-1936)**, FAD-Filistin Araştırmaları Dergisi, Sayı 4, Kış (2018), s.44-48, <http://www.filistin.org/tr/download/article-file/622205>, Erişim Tarihi 25/10/2024.

⁷ Ahmet Tunç, **San Remo Konferansı'nın (18-26 Nisan 1920) İstanbul Basını'ndaki Yansımaları**, Kesit Akademi Dergisi, Yıl 5, Sayı 21, Aralık 2019, s.458, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1518085>, Erişim Tarihi 7/07/2024.

⁸ Cleveland, a.g.e., s.273.

⁹ Çimen, a.g.e., s.116.

¹⁰ Karabulut, a.g.m., s.60.

¹¹ Başlamışlı, a.g.m., s.48.

¹² Çimen, a.g.e., s.116.

yer alanlar ise Yahudi göçlerinin yılda 12.000 kişi gelecek şekilde sınırlandırılmasını ve bu sayede de Arapların endişelerinin azaltılacağını savunmuştur.¹³Fakat, her ne kadar İngilizler arasında Filistin'e yönelik devam eden Yahudi göçlerinin sebep olduğu fikir ayrılıkları bulunsada, söz konusu göçlerin bölgede yeni iş kolları ve servet yaratarak tüm topluluklara faydalı olacağına ve bunun da Filistin'deki Arapların toprak ve işleri ellerinden alınmadan başarılabileceğine inanan Churchill'in, Haziran 1921'de Avam Kamarasında yaptığı konuşmada *"...Ülkenin artan refahının ve geliştirilmiş kaynaklarının besleyeceği sayının ötesinde bir tek Yahudi bile getirilmeyecektir"* ifadelerine yer vermesi,¹⁴ne var ki farklı yorumlara açık olsa da sorunun ekonomik temellere oturtularak çözüme kavuşturulmasını amaçlamıştır.¹⁵Fakat tüm bu tartışmalara rağmen Yahudiler Filistine göç etmeye devam etmiş, 1924-1926 yılları arasında 50 bin Yahudi daha Filistin'in yolunu tutmuştur.¹⁶

1929 yılı ile birlikte Filistin'deki Arap ve Yahudiler arasında kanlı çatışmalar yaşanmıştır.¹⁷İki taraf arasında yaşanan çatışmalardan sonra İngiltere bir heyet kurmuş ve incelemelerde bulunmak üzere bu heyeti Filistin'e göndermiştir. 3 ay boyunca incelemelerde bulunan heyet, Ekim 1930'da Passfield Beyaz Kitabı adı altında raporunu yayımlamıştır. Söz konusu rapor hem Siyonizm karşıtı hem de Arapların lehine görüş bildirmiştir.¹⁸Ayrıca rapor, Arap-Yahudi işbirliğine dayalı yönetim kurulmasını ve Yahudi göçleri ile toprak satışının da sınırlandırılması gerekliliğini vurguluyordu.¹⁹Böylece hazırlanan Passfield Raporu, Yahudiler tarafından tepki ile karşılanmış ve İngilizlere yoğun baskı yapmalarına sebebiyet vermiştir. Nitekim Yahudiler tarafından yapılan bu baskılara dayanamayan İngilizler, geri adım atmak zorunda kalmışlardır.²⁰

¹³ Başlamışlı, a.g.m., s.48-54.

¹⁴ Fromkin, a.g.e., s.463.

¹⁵ Başlamışlı, a.g.m., s.54.

¹⁶ Neşe Kemiksiz, **Filistin Sorunu**, Anka Enstitüsü, Stratejik Araştırmalar Merkezi, Nisan 2017, 1-34, s.5.

¹⁷ Demircan, a.g.m., s.218.

¹⁸ Başlamışlı, a.g.m., s.55.

¹⁹ Demircan, a.g.m., s.221-222.

²⁰ Başlamışlı, a.g.m., s.55.

20. yüzyılla birlikte dünyanın, önce üst üste yaşanan savaşlar ile toplumsal, ardından 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile ekonomik olarak sarsıldığı bir zamanda²¹ Avrupa da başlayan Yahudi aleyhtarlığı bazı ülkeleri, Yahudilere karşı bir takım tedbirler almaya yöneltmiş ve bu doğrultuda Amerika Birleşik Devletleri hem artan Yahudi aleyhtarlığı hem de Yahudi göçlerinin Filistin'e yönelmesi adına 1930 yılından sonra ABD'ye gerçekleştirilmek istenen göçlere kısıtlama getirmiştir.²²

Adolf Hitler'in 1933 yılında Almanya'da Şansölye seçilmesiyle birlikte Naziler iktidara gelmiş ve bu süreçte başta Almanya olmak üzere, Avrupada başlayan Yahudi aleyhtarlığı farklı Avrupa ülkelerine de sıçramış ve neticede Yahudilere yapılan saldırıların boyutu artarak devam etmiştir.²³ Yahudilere yapılan bu saldırıların kökeninde ise, komünizm, liberalizm, ahlaki ve kültürel yozlaşma ile birlikte, gerçekleşen bütün kötülüklerin ana unsuru olarak onların görülmesiydi.²⁴

Yaşanan bu gelişmeler sonucunda, Siyonistlerin "Yahudi Ulusal Yurdu" olarak gördükleri Filistin, Yahudilerin tek kaçış yeri²⁵ olmuş ve özellikle Nazilerin Almanya'da iktidara gelmesiyle birlikte 1933-1936 yılları arasında 164.267 Yahudi, bulundukları yerleri terk ederek Filistin'e göç etmişlerdir.

Filistin'e yaşanan bu yoğun göç dalgası, Yahudi nüfusunda büyük bir artışa sebep olurken, Filistinli Arapları da endişeye sevk etmiştir.²⁶ Yahudiler içinde azınlık kalma endişesi taşıyan Filistinli Araplar, Mart 1933'te manda idaresine karşı bildiri yayımlayarak *"...Yahudilerin bu kutsal ülkenin topraklarına sahip olma niyetinde oldukları ve bunun için yasal ve yasadışı yollarla yüzlerce ve binlerce kişi tarafından göçmen akınına..."* ugradıklarını ifade ederek tepkilerini ortaya koymuşlardır.

²¹ Çağrı Erhan, **İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Yahudilerin Türkiye'ye Kabulü Meselesi**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ekim 2020, s.139, https://www.researchgate.net/publication/344772304_Ikinci_Dunya_Savasi_Yillarinda_Yahudilerin_Turk_uye'ye_Kabulu_Meselesi, Erişim Tarihi 15/11/2024.

²² Başlamışlı, a.g.m., s.52-53.

²³ Abidin Çevik, **Savaşın Gölgesinde Bir İnsanlık Dramı: Struma Vakası**, Cudes Journal Of Current Debates In Social Sciences, Vol 04(1), Haziran 2021, s.27-28, https://www.researchgate.net/publication/352870472_Savasin_Golgesinde_Bir_Insanlik_Drami_Struma_Vakasi, Erişim Tarihi 15/06/2023.

²⁴ Goodrick-Clark, a.g.e., s:9.

²⁵ Başlamışlı, a.g.m., s.52.

²⁶ Kemiksiz, a.g.m., s.5.

Aslında bakılacak olursa bu dönemde Yahudi göçleri nedeniyle İngiliz idaresine tepki gösteren Filistinli Araplar çok da haksız sayılmazdı. Nitekim 1932-1933 yılları arasında bölgede sayıları tespit edilebilen 22.400 kaçak göçmen vardı.²⁷ Buna karşılık manda idaresi senede 18.000 Yahudi göçmeni de yasal olarak Filistin'e kabul etmiştir.²⁸

İngiltere hem Orta Doğu'ya yönelik politikaları²⁹ hem de yaşananlar neticesinde bölgedeki Arapların kendilerine karşı duruş sergilemelerinden çekindiklerinden dolayı,³⁰ Yahudilerin anavatanları kabul ettikleri Filistin'e yaptıkları göçleri³¹ yasal ve kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmesini sağlamak adına, 1933 yılında "Göçmenlik Nizamnamesi"ni yayımlamıştır.³² Böylece İngiliz manda idaresi altında bulunan Filistin'deki yönetim, elinde belli bir sayıda bulunan "Göçmen Sertifikası"³³ ile Filistin'e gelecek göçmenlerin çok azına vize vererek gerçekleştirilmeye çalışılan Yahudi göçlerini sıkı bir denetim altına almaya çalışmıştır.³⁴ Fakat tüm bu kısıtlamalara rağmen 1933-1935 yılları arasında Nazi soykırımından kaçarak Filistin'e göç eden 140.267 kişiden 134.540'ı Yahudi olmuştur.³⁵

Avrupa'daki soykırımdan kaçarak elinde göçmen sertifikası olmadan Filistin'e ulaşmayı başaran Yahudiler ise geldikleri yerlere geri gönderilseler de, bu kişiler bölgeye gitmek adına³⁶ çoğu zaman yasa dışı yolları denemekten de geri durmamışlardır.³⁷ Nitekim Fransa'daki yerel bir basında "Fransa'dan Geçen Göçmenler ve Silahlar" adı altında kaleme alınan makale de ülkedeki gizli bir "yeraltı" Yahudi örgütüne dair açıklamalarda bulunan David Scott, Doğu ve Orta Avrupa'dan gelerek sayıları ayda birkaç bini bulan "yasadışı" Yahudi göçmenlerin, örgüt tarafından ülkenin batı

²⁷ Başlamışlı, a.g.m., s.56-60.

²⁸ TDA, 522/2784.23366.10.

²⁹ Çevik, a.g.m., s.28.

³⁰ Erhan, a.g.m., s.144.

³¹ Çevik, a.g.m., s.28.

³² Başlamışlı, a.g.m., s.49.

³³ Kodal, a.g.m., s.140.

³⁴ Erhan, a.g.m., s.144.

³⁵ Başlamışlı, a.g.m., s.56.

³⁶ Kodal, a.g.m., s.140.

³⁷ Çevik, a.g.m., s.28.

kıyısındaki ve Akdeniz'deki Fransız limanlarından Filistin'e gönderildiklerini yazmıştır.³⁸

İngiltere'nin, kaçak yollardan bölgeye gerçekleştirilmek istenen göçleri engellemek adına³⁹ başvurduğu tedbirler, iki taraf arasındaki gerginliği daha da arttırmış ve özellikle 1943 yılından sonra şiddetli çatışmalara sebebiyet vermiştir.⁴⁰ Fakat İngilizler her ne kadar önlem almaya çalışsa da, Yahudilerin bölgeye yaptıkları yolculuklar artarak devam etmiştir.

Bölgedeki Arapların endişe ve tepkilerine rağmen 1929-1936 yılları arasında kesintisiz olarak devam eden göçlerin yıllara göre dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 3.1. İngiliz Kraliyet Raporunda Filistin'e Yahudi Göçleri (1930-1936)

	Yahudi	Yahudi Olmayan
1929	5,249	1,137
1930	4,944	1,489
1931	4,075	1,458
1932	9,553	1,736
1933	30,327	1,650
1934	42,359	1,784
1935	61,854	2,293
1936	29,727	1,944
Toplam	188.088	13.491

Kaynak: Macide Başlamışlı, İngiliz Kraliyet Raporunda Filistin'e Yahudi Göçleri (1930-1936), Filistin Araştırmaları Dergisi, No 4, 2018, s.56.

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere her ne kadar belirli dönemlerde bölgeye göç eden Yahudi göçmenlerin sayısında azalma olsa da Filistin'in Yahudi akınına uğradığı, deyim yerindeyse su götürmez bir gerçektir. Tüm bunlara ek olarak, Mayıs 1939-Şubat 1947 yılları arasında 96.000 Yahudi göçmen daha Filistin'e kabul edilmiştir.⁴¹ Tarihler 31 Aralık 1939'u gösterdiğinde ise Filistin'in nüfusu 1.435.145 kişi olmakla birlikte bunun 881.293'ünü Müslümanlar, 463.535'ini de Yahudiler oluşturmaktaydı.⁴² 8 Mart 1939-1 Ekim 1942 tarihleri arasında ise Türkiye'ye deniz yolu ile gelerek buradan Filistin'e giden Yahudi göçmen sayısı 6.084 kişi olmakla birlikte, kara yoluyla transit olarak Filistin'e

³⁸ TDA, 522/2850.17484.1.

³⁹ Başlamışlı, a.g.m., s.48-60.

⁴⁰ Kodal, a.g.m., s.140.

⁴¹ TDA, 522/2784.23366.10.

⁴² Armaoğlu, a.g.e., s.57.

gidenler de bu rakama ilave edildiğinde, 11.981 Yahudi göçmenin Türkiye üzerinden Filistin'e ulaştığı görülmüştür.⁴³

1.2. Türkiye'nin Yahudi Göçlerine Bakış Açısı

II. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte Arapların içinde bulundukları müşkül durum, Filistin'e kaçak yollardan göç etmeye çalışan Yahudileri harekete geçirmiştir. Böylece Yahudiler, bir taraftan İngilizler ile işbirliği yaparak onların savaş çabalarını desteklerken, bir diğer taraftan da henüz daha savaş başlamadan önce giriştikleri fakat savaşla birlikte daha da hız kazandırdıkları kaçak göçlerle, İngilizlerin başını bir hayli ağrıtmışlardır.⁴⁴

20. yüzyılla birlikte arka arkaya yaşanan savaşlar ve ekonomik buhran Türkiye'yi olumsuz etkilemiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sürecinde, bütçenin ağırlıklı olarak savunmaya ayrılması ve seferberliğin ilanı, ülke ekonomisine katkıda bulunan önemli miktardaki emek gücünün sahadan çekilerek silah altına alınmasına neden olmuştur. Bu süreçte, Filistin'e göç etmek için yollara düşen Yahudilerin hem sayısının artması hem de bazılarının bölgede yaşanan problemlerden dolayı Türkiye'de kalmak istemeleri, Türk Hükümeti'ni Yahudilere verilecek transit vize konusunda daha sıkı tedbirler almaya yöneltmiştir.⁴⁵

Türkiye hem içinde bulunduğu ekonomik çıkmaz hem de dönemin siyasi konjektörü göz önüne alındığında dünya siyasetinin önemli bir meselesi olan Filistin konusunda istenmeyen olaylara sebep olmamak⁴⁶ ve her ne pahasına olursa olsun II. Dünya Savaşı'nın dışında kalma anlayışı nedeniyle, meydana çıkan problemlerin çözümde rahat davranışlar sergileyemediği gibi bazı dengeleri korumak ve kaygıları da gidermek için, kaçak olarak deniz yoluyla Türkiye'ye gelen Yahudi göçmenler meselesinde olduğu gibi, "ihtiyatlı politika" takip etmiştir.⁴⁷

Özellikle İngiltere'nin, II. Dünya Savaşı'yla birlikte Filistinli Arapları kızdırmamak için Siyonizm sempatanlığını bir tarafa bırakarak bölgeye gerçekleştirilen

⁴³ Kodal, a.g.m., s.160.

⁴⁴ Kodal, a.g.m., s.140.

⁴⁵ Erhan, a.g.m., s.139-145.

⁴⁶ TDA, 522/2784.23366.7.

⁴⁷ Kodal, a.g.m., s.148.

Yahudi göçlerini engellemeye çalışması,⁴⁸Türkiye'nin de bu doğrultuda adım atarak İngilizleri bölgede güç bir duruma düşürmemeye çalışmasına neden olmuştur.⁴⁹ Almanya'da ise Nazilerin 1933'te iktidara gelmeleri⁵⁰ve sonrasında izledikleri yayılmacı politika, her ne kadar Türkiye'nin tepkisini çekse de Naziler ile karşı karşıya gelmemek adına Türkiye, onları kızdıracak bir politikadan uzak durmaya çalışacak⁵¹ve bu süreçte de Yahudilere ülkenin kapılarını açarak, Nazilerin öfkelerini kendi üzerine çekmek istememiştir.⁵²

Türkiye'nin Yahudi göçmenlere yönelik tutum ve davranışlarını şekillendiren etmenler sadece bunlarla sınırlı değildir. Türkiye'ye gelecek Yahudiler arasında Sovyetler Birliği lehine “ajan provokatörlük” yapabilecek kişilerin⁵³veya bunların arasına katılacak özel olarak yetiştirilmiş ajanların, Orta Doğu'da oynayabilecekleri bozguncu roller de, Türkiye'nin gerçekleştirilmeye çalışılan bu göçlere temkinli yaklaşmasında etkili olmuştur.⁵⁴

Sonuç olarak, her ne kadar Yahudi göçmenler meselesi içinde çok bilinmeyenli denklemler barındırsa da, Türkiye henüz daha II. Dünya Savaşı başlamadan önce 9 Ağustos 1938 tarihli kararname ile Yahudilerin Filistin topraklarına gerçekleştirecekleri göç girişimlerine izin vermekle kalmamış,⁵⁵3 Ekim 1940 tarih ve 6/4564 sayılı yeni kararname ile de İngiliz ve Fransız pasaportuna sahip Yahudilerin, Türkiye'de kalmamaları şartı ile ülkeden transit geçmelerine de müsaade etmiştir.⁵⁶Nitekim bu Yahudiler, bireysel⁵⁷ ve gruplar halinde transit vizelerini Türk Hükümeti'nden alarak Filistin'in yolunu tutsalar da⁵⁸sergiledikleri tutumlardan dolayı Türk Hükümeti'nden beklediği onayı alamayanlarda olmuştur.⁵⁹Türkiye'nin 1945 yılı ile birlikte Yahudi göçmenlere yönelik tutum ve davranışlarını değiştirerek onların Filistin'e olan

⁴⁸ Çimen, a.g.e., s.116.

⁴⁹ Kodal, a.g.m., s.140.

⁵⁰ Çevik, a.g.m., s.27.

⁵¹ Erhan, a.g.m., s.140.

⁵² Kodal, a.g.m., s.140.

⁵³ Erhan, a.g.m., s.144.

⁵⁴ TDA, 538/2669.20596.1.

⁵⁵ Kodal, a.g.m., s.141.

⁵⁶ BCA, 30.10.0.0/99.641.7.

⁵⁷ BCA, 30.18.1.2/91.57.4.

⁵⁸ BCA, 30.18.1.2/92.85.5.

⁵⁹ BCA, 30.10.0.0/99.641.17.

yolculuklarında kolaylık sağlaması, Filistin Yahudi Ajansı⁶⁰ Başkanı Chaim Weizmann tarafından da olumlu karşılanmış ve kendisi tarafından Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı Şükrü Saraçoğlu'na gönderilmek üzere kaleme alınan mektupta,⁶¹ Yahudi göçmenlerin Türkiye üzerinden Filistin'e transit geçmelerini sağlamada gösterilen yardımlardan dolayı, Türk Hükümetine teşekkür edilmiştir.⁶² Bu noktada şunu da belirtmemiz gerekir ki, soykırımdan kaçarak Türkiye üzerinden Filistin'e gitmek için transit geçecek göçmenlerle ilgilenen Filistin Yahudi örgütlerinin İstanbul'daki temsilcileri de, bu göç hareketlerinde önemli bir rol oynamışlardır.⁶³

1.3. İngiltere'nin Türkiye Üzerinden Gerçekleştirilmeye Çalışılan Yasadışı Yahudi Göçlerini Engelleme Girişimleri

Yahudiler, Avrupa'daki mezalimden kaçarak anavatanları kabul ettikleri Filistin topraklarına ulaşmak adına çıktıkları yolculuklarda çeşitli güzergâhları kullanmışlardır. Girişilen bu yolculuklarda Mısır, Ürdün ve Suriye üzerinden kara yolunu kullanan Yahudiler, özel olarak kiralanan gemilerle de deniz yolunu kullanmışlardır.⁶⁴ Nitekim deniz yolu ile girişilen bu yasadışı yolculuklarda kullanılan güzergahlardan biride Türkiye olmuştur.⁶⁵

Filistin topraklarına kaçak yollardan gerçekleştirilmek istenen Yahudi göçlerini engelleme amacıyla olan İngiltere, Türk karasularından gerçekleştirilecek bu nakliyatın önüne geçmek için Türk Hükümeti ile iş birliği içinde olarak, Türkiye nezdinde uygulanacak yaptırımlarla, bu girişimlerin önüne geçme arzusundaydı.⁶⁶ Fakat Türkiye,

⁶⁰ İsrail Devleti'nin kurulmasından önce dünya Yahudiliğinin en önemli temsilcilerinden olan "Agence Juive (Yahudi Ajansı)" adındaki ve manda hükümeti tarafından Filistin'de yarı resmi statü tanınan teşkilatın, İsrail Devleti'nin kurulmasından sonra ülkedeki gücü biraz azalacak ve İsrail'deki faaliyetlerini yeni kurulan devlete kaptıracaktır. Bu nedenle, Ağustos 1951'de toplanan son Siyonist Kongresinde, İsrail Devleti'nin, Siyonist Teşkilatına İsrail'de bir statü tanınması ve teşkilatın yapması gereken görevlerin belirlenmesi istenmiştir. Yapılan bu talep üzerine hükümet 5 Mayıs 1952 günü, parlamentoya bir kanun tasarısı sunacak ve söz konusu tasarıda, Yahudi Ajansı İsrail'deki göç ve toprağı geliştirme işlerini üzerine almada yetkili tek kurul olmakla birlikte, sermaye ve gelirleri vergiden muaf tutulacak ve bütün dünya Yahudilerini, hususi kişi veya cemiyetler halinde, ülkenin gelişmesine yardım etmelerini sağlamada yetkili kılınacaktır. TDA, 538/2809.21056.2.

⁶¹ Erhan, a.g.m., s.147.

⁶² BCA, 30-10-0/110.736.16.

⁶³ Bali, a.g.e, s.91.

⁶⁴ Başlamışlı, a.g.m., s.56-60.

⁶⁵ Kodal, a.g.m., s.140-160.

⁶⁶ TDA, 522/2784.23366.15.

karasularından gerçekleşecek bu yasadışı göçmen sevkiyatına engel olabilmek adına tam olarak ne tür bir adım atması gerektiğini bilmiyordu.⁶⁷

Yasadışı göçmen sevkiyatının önüne geçmek isteyen Ulaştırma Bakanlığı, 17 Mayıs 1947’de, Türk yasalarına göre römorkörlerin göçmen veya mülteci taşımalarının yasak olmadığını fakat yasadışı Yahudi göçmenlerin Filistin’e gitmelerini önlemek ve Türk gemilerine gerekli talimatları verebilmek adına bunu yasaklayan bir Filistin veya İngiliz yasası olup olmadığına dair İngilizlerden somut bilgi talebinde bulunmuştur.⁶⁸

Filistin’e yasadışı göçleri geciktirmek veya engellemek adına her türlü yolu denemekte kararlı olan İngilizler, 26 Mayıs’ta Türk Hükümeti’nden, bu yasadışı trafiğe karıştığından şüphelenilen gemilerin Türk limanlarından yakıt ikmali yapmak istemeleri durumunda şüpheli gemilere kömür ikmali yapılmamasını ve kaçak göçmenlerle seyretmediklerinden emin olmak için bu tür gemilere gözlemci yerleştirilmesini Türk makamlarından talep etmişlerdir.

Mümkün olan tüm önlemlerin alınabilmesi amacıyla haklarında işlem yapılması istenen gemilerin adlarını Türk mercileri ile hemen paylaşan İngilizler,⁶⁹bu girişimlerin önüne geçebilmek adına Türk Hükümeti’nden bekledikleri işbirliğini açıkça ifade etmişlerdir. 29 Mayıs’ta ise, İngilizlerin verdiği bu nota hakkındaki düşüncelerini bildirmesi için Dışişleri Bakanlığı tarafından Hukuk müşavirliğine başvuruda bulunulmuştur.⁷⁰

Aynı gün, Birleşmiş Milletler İngiltere daimî delegesi tarafından aralarında Türkiye’nin de bulunduğu üye devletlere mektup gönderilerek, “...Ekim 1946 ortasından itibaren altı ay zarfında muhtelif Avrupa limanlarından gelen takriben 15.000 kaçak Yahudi muhacirinin Filistin sularında yakalandığını ve Kıbrıs adasındaki kamplara sevk edildiği...” bildirilmiş ve Filistin sorunu çözüme kavuşturuluncaya kadar kaçak Yahudi göçlerini önlemek adına üye devletlerin, mümkün olan her türlü tedbiri alarak bu girişimlere mâni olmaları istenmiştir.⁷¹

⁶⁷ TDA, 522/2784.23380.33.

⁶⁸ TDA, 522/2784.23380.29.

⁶⁹ TDA, 522/2784.23366.16.

⁷⁰ TDA, 522/2784.23366.15.

⁷¹ TDA, 522/2784.23366.10.

29 Mayıs'ta yapılan talebe istinaden, 31 Mayıs 1947 günü, yasadışı Yahudi göçmen sevkiyatı hakkındaki düşüncülerini bildiren Hukuk müşavirliği, Türk gemilerinin kaçak Yahudi göçmen taşımaları durumunda ceza almalarının mümkün olduğunu ve bu istenmeyen durumla karşı karşıya kalmamak için, Ulaştırma Bakanlığı'na alınacak önlemler konusunda gerekli düzenlemelerin hemen yapılması tavsiyesinde bulunmuştur.⁷²

İngilizlerin yasadışı Yahudi göçlerini engellemek adına Türk Hükümeti nezdinde yaptığı girişimlerden, 2 Haziran günü Ulaştırma Bakanlığı da bilgilendirilmiş ve Türk denizcilerine, Filistin'e kaçak Yahudi göçmen taşımamaları için gerekli emir ve talimatların verilmesi istenmiştir.⁷³

Dönem itibarıyla dünya siyasetinin önemli bir meselesi olan Filistin konusunda tatsız olaylara sebep olmak istemeyen Türkiye,⁷⁴ konuyu titizlikle ele almış ve Dışişleri Bakanı Hasan Saka, yaşanan bu olaylar hakkında önce Başbakanlığı bilgilendirmiş,⁷⁵ ardından 11 Haziran 1947'de, Ulaştırma Bakanlığına bir yazı göndererek, BM Genel Kurulu'nun 15 Mayıs 1947⁷⁶ tarihli kararından sonra bazı ülkelerin kendi gemilerinin kaçak Yahudi nakliyatına mani olmak için tedbir aldıklarını belirterek, Türk bandıralı gemilerin de Filistin'e kaçak Yahudi göçmen taşımalarının önüne geçebilmek adına hızlı bir şekilde eyleme geçilmesini istemiştir.⁷⁷

Ulaştırma Bakanlığı'nın, yasadışı Yahudi göçmenlerin Filistin'e gitmelerini önlemek ve Türk denizcilerine gerekli talimatları verebilmek adına, bunu yasaklayan bir Filistin veya İngiliz yasası olup olmadığına dair 17 Mayıs tarihli başvurusu, Dışişleri Bakanlığı tarafından 24 Mayıs'ta 84725-112 sayılı nota ile İngiltere Büyükelçiliği'ne gönderilmişti. Nitekim İngilizler tarafından 14 Haziran 1947 günü Türk Hükümeti'ne geri dönüş yapılarak, Filistin'e yönelik yasadışı göçmen trafiğine ilişkin yasal hükümlerin,

⁷² TDA, 522/2784.23366.14.

⁷³ TDA, 522/2784.23366.13.

⁷⁴ TDA, 522/2784.23366.7.

⁷⁵ TDA, 522/2784.23366.17.

⁷⁶ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu 15 Mayıs 1947 tarihinde, 79. Oturumda toplanmış ve "Genel Kurul, Filistin Özel Tahkikat Komisyonu raporu hakkında karar alınincaya kadar, bütün hükümet ve milletleri, kuvvet veya tehdide başvurmaktan ve Filistin meselesinin acilen halledilmesine engel bir hava yaratacak nitelikte herhangi bir hareket tarzından kaçınmaya davet eder" kararını almıştır. TDA, 522/2784.23366.12.

⁷⁷ TDA, 522/2784.23366.10.

Filistin manda idaresi tarafından 1941 tarihli Göçmen Yönetmeliği'nde⁷⁸ yer aldığını ve Cebelitarık'ta çıkartılan (Cebelitarık Gemileri Gözaltı Yönetmeliği 1947)⁷⁹ kanuna da ayrıca hükümetin dikkati çekilmek istenmiştir.⁸⁰

İngilizler tarafından gönderilen, Filistin'e kaçak Yahudi göçlerini engellemeye yönelik yasakları içeren kanunlar, Dışişleri tarafından 19 Haziran'da önce Ulaştırma Bakanlığı'na aynen aktarılacak⁸¹ ardından İçişleri Bakanlığı'na da bir yazı gönderilerek, konunun İngiltere Hükümeti için önemi vurgulandıktan sonra “...Kaçak Yahudi muhaceretini memleketimiz çevresinden de idare için Türkiye’de bir takım Siyonist gizli teşekküller kurulmakta olduğunu haber aldıklarımız bildirmiştir...” ifadelerine yer verilmiştir.⁸²

Tarihler 26 Temmuz’u gösterdiğinde ise Ulaştırma Bakanlığı, yasalara göre Türk gemilerinin gerekli teknik nitelikleri taşıdıkları takdirde yabancı veya Türk karasularında hangi ırk ve milletten olursa olsun yolcu taşımalarının önünde hiçbir yasak bulunmadığını, bu yüzden de yasadışı yollardan Yahudi sevkiyatı ile uğraşan gemi sahipleri ve kaptanları hakkında soruşturma yapılamadığını, söz konusu girişimlere engel olabilmek adına da Türk Hükümeti’nce bir karar alınması gerektiğini açıklamıştır.⁸³

Türk karasularından gerçekleştirilmek istenen yasadışı göç trafiğinin önüne geçebilmek adına eline geçirdiği tüm doneleri kullanmak amacıyla olan İngilizler, 26 Ağustos’ta Türk makamlarının kapısını bir kez daha çalarak, kaçak göçmen taşıdığından şüphelenilen gemilerin Montrö Sözleşmesi’nin 3. Maddesi’nin⁸⁴ gerektirdiği sağlık

⁷⁸ Yasadışı Yahudi göçmen taşıdığı kanıtlanan kişi hakkında yasa, mahkûmiyet halinde 1.000 sterlin para cezası veya sekiz yıl hapis cezası ya da her iki cezayı da öngörmektedir. TDA, 522/2784.23366.9.

⁷⁹ Söz konusu yönetmelik, Yasadışı Yahudi göçmen taşıdığından şüphelenilen gemilerin, Cebelitarık’ta alıkonulması için Vali tarafından talimat verilebileceğini ayrıca talimatlara aykırı davranılması veya aykırı davranmaya teşebbüs edilmesi durumunda 500 sterlin para cezası veya iki yıl hapis cezası ya da her iki cezayı da öngörmektedir. TDA, 522/2784.23366.9.

⁸⁰ TDA, 522/2784.23366.9.

⁸¹ TDA, 522/2784.23366.7.

⁸² TDA, 522/2784.23366.8.

⁸³ TDA, 522/2784.23366.5.

⁸⁴ Söz konusu madde; “Ege Denizi’nden veya Karadeniz’den Boğazlara dahil olacak her gemi, beynelmilel sıhhi hükümler çerçevesi dahilinde Türk nizamları ile vazedilmiş olan sıhhi kontrole tâbi olmak için Boğazlar methaline yakın bir sıhhat merkezinde tevakkuf edecektir. Temiz patenteleri olan veyahut işbu maddenin 2.nci fıkrasındaki hükümlerin şumulüne girmediklerini tasdik eden sıhhi bir beyanname ibraz eyleyen gemiler için bu kontrol gündüz ve gece mümkün olan azamî süratle icra edilecek ve bu gemiler Boğazlardan

denetiminden ve Uluslararası Denizde Can Güvenliği ve Yük Hatları Sözleşmesi'ne başvurularak, gemilerin denize elverişsiz ve aşırı kalabalık olduğu gerekçesiyle Türk makamları tarafından geçişine izin verilmeyerek Türk limanlarına çekilmesini talep etmişlerdir.⁸⁵

1.3.1. İngiltere'nin Kaçak Yahudi Göçmen Taşıyan Gemilere Yönelik Talep Ettiği Yaptırımlara Türk Hükümetinin Kararı

Yasadışı göçmen sevkياتının önüne geçmek adına kullanabileceği tüm argümanları Türk Hükümeti'nin önüne koyan İngiltere, her ne kadar Montrö Sözleşmesi'nin 3. Maddesi'nden yararlanarak bu nakliyatın engellenmesini amaçlasa da, Türkiye 20 Temmuz 1936 tarihli Boğazlar Sözleşmesi'nin kendisine tanıdığı hakların elbette farkındaydı.⁸⁶Bu yüzden Türkiye vakit kaybetmeden İngiltere'ye, Montrö Sözleşmesi'nin hükümlerine göre boğazlardan transit geçişi güçleştirmeye hakkı olmadığını bildirmiştir.⁸⁷

Kaçak Yahudi nakliyatının engellenmesi adına her yolu denemekte kararlı olan İngiltere, bu defa tarihler 4 Ekim'i gösterdiğinde, konu hakkında görüşmelerde bulunmak üzere İngiliz Büyükelçi'yi, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak'ın yanına göndermişlerdir. Söz konusu ziyarette, Filistin'e yasadışı Yahudi göçmen taşıyan gemilerin engellenmemesi halinde bu durumun Araplar üzerinde kötü tesir yaratacağını belirten İngiliz elçi, İngiltere'nin 26 Ağustos tarihli müracaatını da yinelemiştir. Bakan Necmettin Sadak ise sağlık kontrolü bahanesi ile yasadışı göçmen taşıdığından şüphelenilen bir gemiyi, belli bir süre alıkoymak mümkün olsa bile Montrö Sözleşmesi'nde belirtilen açık hükümlere göre söz konusu geminin Boğazlardan

geçişleri esnasında başka hiçbir tevakkufa mecbur edilmeyeceklerdir. İçinde veba, kolera, sarıhumma lekelihumma veya çiçek vakaları bulunan veyahut içinde yedi günden az bir zaman evvel bu hastalıklar bulunmuş olan gemilerle bulaşık bir limanı beş defa 24 saatten az bir zamandan beri terk etmiş olan gemiler Türk makamlarının tayin edebilecekleri sıhhat zabıta memurlarını ırkâb etmek üzere bundan evvelki fıkrada tasrih edilen sıhhat merkezinde tevakkuf edeceklerdir. Bundan dolayı hiçbir rüsum ve tekâlif alınmayacak ve sıhhat zabıta memurları Boğazların mahrecinde bir sıhhat merkezinde indirileceklerdir." İnönü Vakfı, **Montrö Boğazlar Sözleşmesi Tam Metni**, "Çevrimiçi" <https://www.ismetinonu.org.tr/montro-bogazlar-sozlesmesi/>, Erişim Tarihi 18/11/2024.

⁸⁵ TDA, 522/2784.23485.30.

⁸⁶ Atatürk Ansiklopedisi, **Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi (22 Haziran-20 Temmuz 1936)**, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/montreux-montro-bogazlar-sozlesmesi-22-haziran-20-temmuz-1936/>, Erişim Tarihi 18/11/2024.

⁸⁷ TDA, 522/2784.23366.2.

geçmesine engel olamayacaklarını ve bu durum karşısında Arapların göstereceği tepkinin Türkiye'nin de farkında olduğunu fakat Boğazlar konusunu ortaya atmak için bahane bekleyen Sovyet Rusya tehlikesine karşı, atılacak her türlü adım da Türk Hükümeti'nin dikkatli davranması gerektiğine dair, içinde bulunulan müşkül duruma İngiltere'nin dikkatini çekmeye çalışmıştır.⁸⁸

İngiltere'nin, yasadışı göçmen trafiğinin engellenmesine yönelik tüm taarruzlarını bir şekilde bertaraf etmeyi başaran Türk Hükümeti, aynı gün konu hakkında yapılabilecek bir şey olup olmadığına dair Dışişleri Bakanlığı'nca bir tahkikat yaptırmış ve yapılan soruşturmanın neticesinde çıkan sonuç şu şekilde olmuştur:

“...Geminin sıhhiye muayenesi formaliteleri bir dereceye kadar uzatılabilir ve bu sırada “Denizde Hayat Emniyeti” uluslararası sözleşmesi ile “Tahmil Haddi” uluslararası sözleşmesi ile bunlardan esinlenen kendi yasalarımıza uymayan bir vaziyet tespit edilebilir. Ancak, bu vaziyet tespit edilebilirse, yapılacak muamele, ya geminin seyahatinin devamına mâni olmak yani İstanbul’da alıkoymak veya bu sözleşmeleri hüküm ve yasalarımıza uygun vaziyete soktuktan yani yolcularının fazlasını İstanbul’da boşalttıktan sonra yoluna devam etmesine müsaade etmektir.

Montreux sözleşmesi bakımından gemiyi geri göndermeye hiçbir suretle hakkımız yoktur. Geminin patentası⁸⁹ temiz ise, olduğu gibi geçer, hastalık müşahade edilirse sıhhi tedbirler alınmak suretiyle geçirilir.

Diğer taraftan geminin boğazlardan çıktıktan sonra Filistin karasularına girmeye veya mektupta işaret edildiği gibi kendisini Filistin sahillerinde karaya oturtmaya çalıştığı sırada İngiliz devriyeleri tarafından yakalanacağı yolcularının Kıbrıs’a götürülerek orada enterne⁹⁰ edilecekleri malumdur. Buna nazaran İngiltere Hükümetinin

⁸⁸ TDA, 522/2784.23485.6.

⁸⁹ Geminin mevcut mürettebatının, taşıdığı yolcuların ve hareket limanının sağlık durumlarını gösteren, gemide halk sağlığı riski şüphesi bulunmadığını, geminin uğradığı limanlarda uygulanan sağlık tedbirleriyle ilgili bilgileri kapsayan ve limandan ayrılmasında sağlık yönünden sakınca olmadığını gösteren belgenin verilmesi işlemidir. T.C. Sağlık Bakanlığı, **Limanlarımızda Gemi Sağlık İşlemleri**, “Çevrimiçi” <https://www.hssgm.gov.tr/LimanlarimizdaGemiSaglikIslemleri>, Erişim Tarihi 20/11/2024.

⁹⁰ Gözaltına alınma.

bizden talebi enternman külfetinin bilnetice bize yüklemek istemesinden başka bir mana ifade etmez...”⁹¹

Dönem itibariyle, Filistin meselesinin içinde bulunduğu hassas durum, İngilizlerin kaçak Yahudi göçlerine karşı katı bir tutum benimsemesine neden olmuştur. Yasadışı göçmen sevkiyatının önüne geçebilmek adına türlü girişimlerde bulunan İngilizler, yeri geldiğinde ya uluslararası sözleşmelerden yararlanmaya ya da söz konusu ülkenin hükümeti nezdinde bir takım yaptırımlarla bu girişimleri engellemeye çalışmışlardır. Tabi bunları talep ederken kimi zaman hükümetler nezdinde, yerel yasalar veya uluslararası sözleşmelerin delinmesi için de nabız yoklamışlardır.

Sonuç olarak, açık açık ifade edilmese de yasadışı göçmen taşıyan gemilerin Boğazlar’dan geri çevrilmesini isteyen İngiltere’nin, Yahudi göçmenlere yönelik tüm bu engelleme çabaları 1949 yılında son bulmuş, Cenevre’de yayım yapan Reuter haber ajansı 28 Ocak 1949 günü,⁹² Avrupa’nın Alman işgali altında bulunduğu süre zarfında birçoğu saklanarak ya da toplama kamplarında özgür kalmayı bekleyen Yahudilerle ilgili olarak okuyucularına⁹³ “...Uluslararası mülteciler örgütü, Birleşik Krallık’ın yoğun muhalefetine rağmen bu akşam Yahudi mültecilerin Filistin’e göç etmesine uygulanan ambargoyu kaldırma kararı aldı...” haberini paylaşmıştır.⁹⁴

2. 1945-1960 YILLARI ARASINDA YASADIŞI YOLLARDAN SİLAH VE YAHUDİ GÖÇMEN TAŞIDIĞINDAN ŞÜPHELENİLEN TÜRK BANDIRALI GEMİLER

II. Dünya Savaşı öncesinde ve sonrasındaki süreçte, özellikle Nazi Almanyası’nda Yahudilere yönelik artan saldırılar ve akabinde yaşanan soykırımın,⁹⁵ Avrupa’nın farklı yerlerine de sıçrayacak olması, Yahudilerin anavatanları olarak gördükleri Filistin’e göç yolculuklarını hızlandırmıştır.⁹⁶

⁹¹ TDA, 522/2784.23485.7.

⁹² TDA, 522/88056.320652.22.

⁹³ Holokost Ansiklopedisi, **Nazi Döneminin Kurbanları: Nazi Irkçı İdeolojisi**, <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/victims-of-the-nazi-era-nazi-racial-ideology>, Erişim Tarihi 20/11/2024.

⁹⁴ TDA, 522/88056.320652.22.

⁹⁵ Çimen, a.g.e.; s:116.

⁹⁶ Kemiksiz, a.g.m.; s:5.

Özellikle II. Dünya Savaşı'ndan sonraki süreçte, İngilizlerin Yahudi yanlısı politikalardan vazgeçerek Filistin'e yönelik gerçekleştirilen göçleri engelleme çabasına girdiğinden ve Yahudilerin bu yasadışı göç yolculuklarında özel olarak kiralanan gemilerle kullandıkları güzergahlardan bir tanesinin de Türkiye olduğuna daha önce değinmiştik.

Filistin'e, resmi ya da gayriresmi yollardan gerçekleştirilen bu göçlerde⁹⁷Türkiye'nin kullanılan güzergahlardan biri olması, İngiltere ve Türkiye'yi pek çok kez karşı karşıya getirmiş, taraflar bu konuda itidalli davranmaya özen göstermişlerdir. Şunu da belirtmekte fayda var ki, 1945-1960 yılları arasında ki dönemde Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti'nin, Türk karasularında gemilerle yasadışı Yahudi göçmen taşınması haricinde uğraştığı bir diğer önemli konu da Filistin'e silah kaçakçılığı yaptığından şüphelenilen Türk tekneleri ve bunlara uygulanacak yaptırımlardı. Nitekim 29 Temmuz 1947'de, Köstence, Yunanistan ve Hayfa arasında çalışan bazı Türk gemilerinin, kereste nakliyatı yaptıklarını ileri sürerek bölgeye silah ve mühimmat taşıdıklarını haber alan yetkililer, gerekli tedbirleri almaya çalışmış,⁹⁸bu doğrultuda Ulaştırma Bakanlığı da Türk gemilerinin silah kaçakçılığı yapmalarını önlemek adına onları sıkı bir denetim altına alarak kontrol edilmelerini uygun görmüştür.⁹⁹

İngiltere ve Türkiye'nin en çok üzerinde durduğu asıl konu ise hiç şüphesiz ki Türk ve yabancı bandıralı gemiler ile gerçekleştirilmek istenen yasadışı Yahudi göçleriydi. Konunun devamında Türk bandıralı gemilerle gerçekleştirilmek istenen yasadışı Yahudi göçlerini, Türk Dışişleri arşiv belgelerine yansıyan şekli ile ele alıp değerlendirmeye çalışacağız.

2.1. Galata Vapuru

Filistin'e yasadışı yollardan Yahudi taşıdığından şüphelenilerek, İngiltere tarafından yakın gözetim altında tutulan Türk bandıralı gemilerden ilk olarak İstanbul limanına kayıtlı, 300 tonluk bir gemi olan “*Galata*” vapurunu ele alacağız.

⁹⁷ Çevik, a.g.m.; s:28.

⁹⁸ TDA, 522/2784.23485.34.

⁹⁹ TDA, 522/2784.23485.22.

İngiltere tarafından yasadışı göçmen trafiğine karıştığından şüphelenilerek takip altına alınan vapur, 23 Nisan 1947 günü, Filistin karasularında İngilizler tarafından durdurularak gemide bazı incelemelerde bulunulmuştur. Nitekim yapılan incelemeler sonucunda gemide 773 yasadışı Yahudi göçmen yakalayan İngiltere, Türk Hükümeti'nin dikkatini özellikle yaklaşık olarak 300 tonluk bir sahil gemisi olan “Galata”nın bu bariz aşırı yükleme vakasına çekmek istemiştir.¹⁰⁰

İngiltere tarafından Türkiye'ye verilen bu nota Ulaştırma Bakanlığı'na da aynen aktarılmış ve kapasite sınırını aşan gemiler hakkında ilgili bakanlık uyarılarak bu doğrultuda gerekli önlemlerin alınması istenmiştir.¹⁰¹

2.2. Yıldırım Vapuru

Yasadışı yollardan Filistin'e kaçak Yahudi göçmen taşıdığı şüphesiyle İngiltere tarafından yakın takibe alınan bir diğer Türk bandıralı gemi ise 1945 yılından itibaren Akdeniz'in çeşitli limanlarından yolcu ve eşya taşımacılığı yapan ve 1947 yılı itibariyle İtalya'da bulunan, İstanbul'a kayıtlı “*Yakup Yıldırım Denizcilik Şirketi*” nin malı olan “*Yıldırım*” gemisidir.¹⁰²

Geminin, Filistin'e yasadışı göçmen sevkiyatına karıştığından şüphelenen ve gemi hakkında soruşturmalarda bulunan İngiltere, geminin sahipleri tarafından İtalyan uyruklu Stefano D'Andria'ya kiralandığını ve bu kişinin de Filistin'e yasadışı göçmen taşıyarak gemi sahipleriyle birlikte Türk bandırasının suistimaline neden oldukları İngilizler tarafından öne sürülerek, 3 Nisan 1947'de geminin kaydının silinmesi için gereken adımların atılması Türk yetkililerden talep edilmiştir.¹⁰³

İngiltere'nin bu talebi Ulaştırma Bakanlığı'na iletilmiş ve söz konusu bakanlık gerekli tahkikatlarda bulunduktan sonra 17 Mayıs'ta, “Yıldırım” gemisinin Filistin'e Yahudi göçmen taşıdığına dair delillere rastlanmadığını bu nedenle Türk yasalarına göre kaydının silinmesine ve gemi sahibi hakkında herhangi bir soruşturma yapmaya gerek görülmediğini açıklamıştır. Ayrıca ilgili bakanlık, İngiliz mandası altında bulunan Filistin'e, yasadışı Yahudi göçlerini suç sayarak gerekli cezaları öngören uluslararası veya

¹⁰⁰ TDA, 522/2784.23369.3.

¹⁰¹ TDA, 522/2784.23369.2.

¹⁰² TDA, 522/2784.23380.16.

¹⁰³ TDA, 522/2784.23380.35.

Türk Hükümeti tarafından onaylanmış iki taraflı bir antlaşma var ise bunun bildirilmesini istemiştir.

Dışişleri Bakanlığı Hukuk Müşavirliği'nce de incelenen konu,¹⁰⁴İngiliz mandası altında bulunan Filistin karasularında yasadışı Yahudi taşınmasının hem manda idaresi tarafından yasaklandığı hem de bu hakkın devletler arası hukuka göre manda idaresine tanındığı belirtilerek Türk gemilerinin herhangi bir ceza ile karşılaşmamaları adına Ulaştırma Bakanlığı'na gerekli önlemlerin alınmasını ve bu konuda ayrıca uluslararası veya iki taraflı onaylanmış bir antlaşmanın da olmadığı bilgisi ilgili bakanlık ile paylaşılmıştır.¹⁰⁵23 Mayıs'ta ise geminin sahiplerinden Zeliha Yıldırım, Ulaştırma Bakanlığı'na başvuruda bulunarak, geminin Türkiye'ye geri getirilmesini talep etmiştir.¹⁰⁶

Türkiye, İngiltere'nin Filistin'e yasadışı göçmen taşıdığını öne sürerek kaydının silinmesini istediği “Yıldırım” gemisi hakkında hem Ulaştırma Bakanlığı hem de Hukuk Müşavirliği'nce yapılan tahkikatların neticesini 24 Mayıs'ta İngiltere'ye bildirmiştir. Buna göre, söz konusu geminin kaçak Yahudi göçmen taşıdığına yönelik hiçbir kanıtın bulunmadığını belirten Türkiye, geminin kaydı ancak gemi tamir edilemez yada kullanılamaz durumda olduğuna kanaat getirildikten sonra sahibinin bu yönde yaptığı talep doğrultusunda silinebileceğini belirtmiştir. Ayrıca Türk yasalarına göre gemilerin göçmen veya mülteci taşımalarının yasak olmadığı fakat yasadışı Yahudi göçmenlerin Filistin'e gitmelerini önlemek ve Türk gemilerine gerekli talimatları verebilmek adına, bunu yasaklayan bir Filistin veya İngiliz yasası var ise bunun Türk tarafına bildirilmesi istenmiştir.¹⁰⁷

İngiliz baskısı ve kaçak Yahudi göçleriyle Filistin konusunda ortaya çıkacak herhangi bir soruna meydan vermek istemeyen Türk Hükümeti “Yıldırım” gemisini yakın takip altına almıştır. Nitekim Dışişleri Bakanlığı, daha önce söz konusu geminin kaçak Yahudi göçmen taşıdığına dair yeterli delil bulunamadığını açıklayan Ulaştırma Bakanlığı'na, gemi hakkında elde ettiği istihbaratı 19 Haziran 1947'de, “ ...*Motor*

¹⁰⁴ TDA, 522/2784.23380.33.

¹⁰⁵ TDA, 522/2784.23380.32.

¹⁰⁶ TDA, 522/2784.23380.30.

¹⁰⁷ TDA, 522/2784.23380.29.

Akdeniz’de, Bakanlığında mevcut malumata göre kaçak Yahudi nakliyatının merkezleri olarak bilinen, Marsilya, Korsika, Livorno ve Salerno’ya uğramış bulunmaktadır. Buradan da yeni Yahudi kaçak merkezi olan Bari’ye gitmek istediği istihbar edilmiştir. Bu cihazlar göz önünde tutulursa, anılan motorun kaçak Yahudi taşıdığı hakkında şüpheler uyandıran kuvvetli karineler meydana çıkmaktadır... ”¹⁰⁸ sözleriyle açıklamıştır.

Zeliha Yıldırım’ın talebi doğrultusunda geminin Türkiye’ye geri dönmesi için yapılan tebligata ise gemi kaptanı, geminin Cenova veya Savona’da tamir edilmesi gerektiğini, eksik mürettebatının tamamlanması, yakıt ve yiyecek ikmalinin gerekli olduğunu ve bunları temin edebilmek için paraya ihtiyaçları olduğunu Türk yetkililerine bildirmiştir. Fakat Türk Hükümeti, bütün bunların aslında Türkiye’ye geri dönmek için üretilmiş bahaneler olduğunu farkındadır.¹⁰⁹ Bu arada Zeliha Yıldırım, 14 Ekim’de ilgili mercilere bir kez daha başvurarak Spezia limanında bulunan “Yıldırım” gemisinin Türkiye’ye geri gelmesi için kaptana tebligat yapılmasını yinelemiştir.¹¹⁰

Türk ve İngiliz yetkililer tarafından yakın takip altına alınarak her hareketi dikkatle izlenen “Yıldırım” gemisi hakkında 21 Ekim’de İngilizlerden bir iddia daha gelmiştir. Geminin Marsilya ve Sete arasındaki Fransa sahillerinden Yahudileri almak üzere 22 Ekim’de Spezia’dan ayrılacağını ve bu Yahudileri Filistin’e kaçırmak için girişimde bulunacağını fakat yasadışı göçmenler yola çıkana kadar bu iddialarını kanıtlamayacaklarını söyleyen İngilizler, bu durumda da onları durdurmak için çok geç kalacaklarını Türk Hükümeti’ne bildirmişlerdir.

Elde ettikleri bilgilerin doğruluğundan emin olan İngilizler, deyim yerindeyse Türk Hükümeti’ne “*aba altından sopa göstererek*”, yasadışı Yahudi göçmenlerin Türk bayrağı taşıyan bir gemi ile Filistin’e gelmesini Türk Hükümeti’nin istemeyeceğinden emin olduklarını ve bayrağın kötüye kullanılmasını önlemek için hükümetin bazı önlemler almaya hazır olduğunu umduklarını ifade ederek, geminin mülkiyeti ve son faaliyetlerinin usulüne uygun olduğu konusunda İngiltere tatmin oluncaya kadar İtalyan karasularında alıkonulmasını Türk tarafının İtalya’dan talep etmesini istemişlerdir.¹¹¹

¹⁰⁸ TDA, 522/2784.23366.7.

¹⁰⁹ TDA, 522/2784.23366.7.

¹¹⁰ TDA, 522/2784.23380.23.

¹¹¹ TDA, 522/2784.23380.22.

Yaşanan bu gelişmeler üzerine aynı gün içinde Dışışleri tarafından Roma Büyükelçiliği'ne, İngiltere'nin kaygı ve istekleri belirtilerek İtalya Hükümeti nezdinde gerekli adımların atılması istenmiştir.¹¹²

Filistin'e yönelik yasadışı Yahudi göçmen trafiğinin önüne geçmek amacındaki İngiltere, yakın takibe alarak her adımını dikkatle izledikleri “Yıldıran” gemisi hakkında, 29 Ekim'de Türk Hükümeti'ne bir bilgilendirme de daha bulunarak, içinde kaçak Yahudi göçmen bulunduğunu doğrulamadıkları geminin, 25 Ekim'de Sardunya'nın batı sahilinde yelkenli olarak ilerlediğini ve eski sahibi Celal Yıldıran tarafından yapılan sabotaj sonucunda da motorlarının bozulduğunu açıklamışlardır.¹¹³

Tarihler 4 Kasım'ı gösterdiğinde ise İngiltere'nin söz konusu gemi hakkındaki iddialarını doğrulayacak bilgi “*Acele ve gizlidir*” ibaresiyle Roma Büyükelçiliği'nden gelmiştir. Roma Büyükelçisi, “Yıldıran” gemisinin Türkiye'ye geri gönderilmesi için İtalya Dışışleri Bakanlığı ile temasa geçildiğini, İtalya'da bulunan İngiltere Büyükelçisinin, İtalya Dışışleri Bakanlığı ve gemi sahiplerinden Celal Yıldıran ile birtakım görüşmeler gerçekleştirerek incelemelerde bulunduğunu ve yapılan soruşturma neticesinde söz konusu geminin bugüne kadar kaçak Yahudi taşımaya imkân bulamadığını fakat gemiyi kiralayan D'Andria'nın, gemiyi yasadışı Yahudi taşıma işi için tahsis etmeye çalıştığını Türk Hükümeti'ne bildirmiştir. Ayrıca La Spezia'da ki tamirinin ardından Sardunya'ya giden ve hali hazırda Civitavecchia'da olduğu öğrenilen geminin, yeni bir yolculuğa çıkmasına engel olmak amacıyla İngiltere Büyükelçiliği ile uzlaşma sağlandığını ve bu yüzden önlem maksadıyla söz konusu limanda gözetim altında tutulması konusunda gerekli tedbirlerin alınması için İtalya Dışışleri Bakanlığı ile temaslarda bulunulduğunu¹¹⁴ve nitekim İtalya Dışışleri Bakanlığı'nın da Türkiye'nin gemi hakkında alacağı kesin karar açıklanıncaya kadar geminin gözetim altında tutulmasını kabul ettiğini açıklamıştır.

Sonuç olarak, İngiltere'nin ısrarlı takip ve girişimleri meyvelerini vermiş “Yıldıran” gemisi İtalya'da kızağa çekilmiştir. Fakat gemi hakkında soruşturma yapmayı sürdüren Türk Hükümeti, 1945 sonu itibariyle “Yıldıran” gemisini kiralayan aslen

¹¹² TDA, 522/2784.23380.21.

¹¹³ TDA, 522/2784.23380.20.

¹¹⁴ TDA, 522/2784.23380.18.

İzmirli bir İtalyan olan D'Andria'nın, merkezi Paris'te olan büyük bir Yahudi teşkilatının Yunanistan ve İtalya'daki temsilcisi ve Akdeniz'deki Yahudi kaçakçılığının lideri olduğunu öğrenmiştir. Adriyatik sahillerinden Filistin'e Yahudi sevk etmek için gemiyi Celal Yıldırım'ın babası Yakup Yıldırım'dan bir seyahat ve 15 günlük müddet için 49 bini peşin olmak üzere 150 bin Türk lirasına kiralayan D'Andria, 15 günlük müddetin dolması halinde de her bir gün için 300 Türk lirası ödemeyi taahhüt etmiştir.¹¹⁵

Yunanistan'ın Pire şehrindeki temsilcisi Giritli Yahudi Samuel ile Akdeniz'deki yasadışı göçmen trafiğini yöneten D'Andria, Akdeniz açıklarında kaçak Yahudileri taşıyan Honduras bandıralı "*Lulua*"¹¹⁶vapuru ile buluşmayı ve Yahudi yolcuları açıkta aktarma ile "Yıldırım" gemisine alarak Filistin'e gitmeyi amaçlamaktaydı. Fakat parasının belli bir kısmını ödediği halde "Yıldırım" gemisi ile bir türlü istediği sevkiyatı yapmayı başaramayan D'Andria, gemiyi bırakmak istemeyerek yapılanlara itiraz edecek ve geminin Türkiye'ye geri dönmesine engel olmak amacıyla¹¹⁷da Cenova'da Celal Yıldırım aleyhinde açtığı tazminat davası sonucunda mahkeme de 6 ay için ihtiyati haciz kararı alarak, dava sonuna kadar geminin Türkiye'ye sevkine imkân bırakmamıştır.¹¹⁸

Cenova mahkemesi tarafından Celal Yıldırım aleyhine açılan davanın sonucu ise, 31 Mart 1948 tarihli, Roma Büyükelçiliği'nden Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen son raporda yer almış ve söz konusu mahkeme, İtalyan acentası tarafından gemiye harcanan giderler ve tamirat bedeli olarak Celal Yıldırım'dan hem 5 milyon 800 bin liralık¹¹⁹ tazminat istemiş hem de gemiye geçici haciz koymuştur.¹²⁰Bu nokta da şunu da belirtmekte fayda var ki, Türkiye'nin Roma Büyükelçisi emin olmamakla birlikte Celal Yıldırım ile karşı taraf arasında "*danışıklı dövüş*" olabileceğinden de şüpheleniyordu.¹²¹

¹¹⁵ TDA, 522/2784.23380.16.

¹¹⁶ Söz konusu gemi hakkında Dışişleri Arşiv belgelerinde herhangi bir belgeye rastlanılmamıştır.

¹¹⁷ TDA, 522/2784.23380.16.

¹¹⁸ TDA, 522/2784.23380.12.

¹¹⁹ İtalya'nın eski ulusal para birimi.

¹²⁰ TDA, 522/2784.23380.3.

¹²¹ TDA, 522/2784.23380.12.

2.3. İkbal Vapuru

İngiltere'nin, yasadışı yollardan kaçak Yahudi göçmen taşıdığından şüphelenerek gözetim altında tuttuğu Türk bandıralı gemiler hakkında Dışişleri arşiv belgelerinde bulunan son gemi “İkbal” dir.

İngiltere Büyükelçiliği tarafından, 16 Haziran 1947 tarihinde Türk Hükümeti'ne verilen nota da “İkbal” adlı geminin yasadışı faaliyetlerde bulunduğu ve geminin İstanbul dışında herhangi bir Türk limanına kayıtlı olup olmadığı bilgisi Dışişleri Bakanlığı'ndan talep edilmiştir.¹²²

Dışişleri Bakanlığı, İngilizlerin büyükelçilikleri vasıtasıyla gemi hakkında öğrenmek istedikleri “Gemi Tasdiknamesi”ni,¹²³ 27 Haziran'da Ulaştırma Bakanlığı'ndan talep etmiş,¹²⁴ 13 Ağustos'ta Ulaştırma Bakanlığı'ndan gelen cevap doğrultusunda Dışişleri Bakanlığı'nın İngiltere Büyükelçiliği'ne gönderdiği yazıda da geminin, Trabzon limanı kayıtlarında 131 kayıt numarası ile Türk armatör “Ziya Kalkavan” isimli şahsa ait olduğu ve ana limanının Giresun olduğu İngilizlere bildirilmiştir.¹²⁵ Bu tarihten sonra ise söz konusu gemi ile ilgili Dışişleri arşiv belgelerinde herhangi bir rapora rastlanmamıştır. Bu da geminin akıbeti hakkında bizleri yeterli bilgi sahibi yapmamaktadır.

2.3.1. Türkiye’de Bulunan ve Amacı Yahudileri Yasadışı Yollardan Suriye ile Irak’a Kaçırarak Olduğu İddia Edilen Örgüt

İngiltere tarafından, Filistin’e kaçak Yahudi göçmen taşıdığından şüphelenilerek yakın gözetim altında tutulan yalnızca Türk bandıralı gemiler değildi. Amaçları, Yahudileri yasadışı yollardan Suriye ve Irak’a geçirmek olan bazı kişi ve örgütlerde İngiltere tarafından yakından izlenmekteydi.

Dışişleri arşiv belgelerinde bulunan eldeki tek mevcut belgeye göre, İngiltere Büyükelçiliği güvenilir olduğuna inandıkları bir kaynaktan aldıkları bilgi doğrultusunda,

¹²² TDA, 522/2784.23485.36.

¹²³ Bir geminin adı, bağlama limanı, ölçme belgesinde yazılı bilgileri, menşe ayrıntılarını, sahip veya sahiplerinin ad ve sanları ile pay miktarlarını ve bayrak çekme hakkını belirten belge. Lexpera, **Gemi Sicil Yönetmeliği**, “Çevrimiçi” <https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/gemi-sicil-yonetmeliği-karar-sayisi-7283-32188>, Erişim Tarihi 21/11/2024.

¹²⁴ TDA, 522/2784.23485.37.

¹²⁵ TDA, 522/2784.23485.35.

Mersin’de bu işi yaptığından şüphelenilen örgüt hakkında Dışişlerine Bakanlığı’na bilgilendirmede bulunmuş ve yapılan bu bilgilendirme, ilgili bakanlık tarafından 27 Ocak 1948 tarihli yazı ile İçişleri Bakanlığı’na da gönderilmiştir.

İngilizler tarafında göz hapsine alınan örgüt hakkında yapılan bilgilendirmede “...Mersin’de, Yahudileri, kaçak olarak, Suriye ve Irak’a geçirmek üzere kurulmuş bir teşkilatın mevcut olduğunu haber aldıklarını bildirmiştir. Büyükelçiliğin öğrendiğine göre, bu teşkilatın başında, Mersin’de, Yoğurt Pazarı Hastane Caddesinde Aslan Yakup Apartmanında oturan Şašo adında bir şahısla, aynı apartmanın altında dükkânı olan Berber Yako İzak adındaki kimse bulunmaktadır...” denilerek ilgili bakanlık tarafından gerekli tahkikatların yapılarak sonucun bildirilmesi istenmiştir.¹²⁶

Dışişleri arşiv belgelerinde, Yahudileri yasadışı yollardan kaçırmak için Mersin’de teşkilatlanmış örgüt hakkında başka belgeye rastlayamadığımız için adı geçen kişiler ve örgütün akıbeti hakkında daha fazla bilgiye sahip değiliz.

3. 1945-1960 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE ÜZERİNDEN YASADIŞI YOLLARLA YAHUDİ GÖÇMEN TAŞIDIĞINDAN ŞÜPHELENİLEN YABANCI BANDIRALI GEMİLER

Yahudilerin özel olarak kiraladıkları gemilerle Türkiye üzerinden yasadışı yollarla Filistin topraklarına yönelik gerçekleştirmeyi amaçladıkları göç girişimleri yalnızca Türk bandıralı gemiler ile Türkiye’de bunu organize etmeye çalışan yasadışı örgütlerden ibaret değildi.

Bu bölümde ise çalışmamıza konu olan yıllar aralığında (1945-1960) Dışişleri arşiv kayıtlarına yansıyan, yabancı bandıralı gemilerle gerçekleştirilmek istenen yasadışı göç faaliyetlerine değinmeye çalışacağız.

3.1. Paducah Vapuru

Türkiye üzerinden Filistin’e yasadışı yollardan kaçak Yahudi göçmen taşıdığından şüphelenilerek İngilizler tarafından yakın gözetim altında tutulan ve Türk Hükümeti ile karşılıklı bilgi alışverişinde bulunularak, yabancı bandıralı gemilere yönelik gerçekleştirilen engelleme faaliyetlerine ilk örnek, New York’lu “Montrose Denizcilik

¹²⁶ TDA, 522/2784.23382.2.

Şirketi’ne ait Panama siciline kayıtlı, net tonajı 622, gros tonajı¹²⁷ ise 915 olan sahil güvenlik gemisi “Paducah” tır.¹²⁸

4 Ağustos’ta görünürde Livorno’ya gitmek için Bayonne’dan ayrılan geminin içinde 80 ton erzak, beş can kurtarma aracı ve muhtemelen gemiye çıkmaya yönelik gerçekleştirilecek saldırılara karşı savunma amaçlı bir miktar da dikenli tel bulunmaktaydı. Gemi, İstanbul Boğazı’ndan geçtikten sonra 13 Ağustos 1947’de Bone’a uğramış ve burada İngilizlerin talebi üzerine Fransız yetkililer tarafından gemiye yakıt ve erzak verilmemiştir.

Rotasını değiştirerek bir Bulgar limanına da uğrayacak olan “Paducah” gemisi hakkında Türk makamlarını bilgilendiren İngilizler, geminin 21 Ağustos’ta Köstence’ye varmasını ve akabinde Filistin’e gidecek olan yasadışı Yahudi göçmenleri gemiye alarak Köstence’den 25 Ağustos günü ayrılmasını beklediklerini açıklamışlardır.¹²⁹Yasadışı Yahudi göçmen trafiğine karıştığından şüphelenilen “Paducah” gemisi, 20 Ağustos günü erken saatlerde, Köstence’ye gitmek üzere Karadeniz’e girmiştir. Hemen harekete geçen İngilizler, aynı gün Türk Hükümeti’ne geminin bulunduğu yer hakkında bilgi verdikten sonra, Köstence’deki yasadışı Yahudi göçmenleri gemiye alarak Boğazlar üzerinden geri dönüp Filistin’e gidecek olan geminin soruşturulması, geciktirilmesi ve mümkünse alıkonulması için Türk makamlarının mümkün olan tüm adımları atmasını istemişlerdir.¹³⁰

Geminin her ne pahasına olursa olsun durdurulmasını isteyen İngilizler, Türk Hükümeti’ne bu konuda yardımcı olmak isteyecek ve söz konusu geminin Türk yetkililer tarafından bir Türk limanına sokulabilmesi için Montrö Sözleşmesi’nin 3. Maddesi’nin gerektirdiği sağlık denetiminden yararlanılabileceğini ve gemi limana vardıktan sonra da, Uluslararası Denizde Can Güvenliği ve Yük Hatları Sözleşmesi’ne başvurularak, geminin denize elverişsiz ve aşırı kalabalık olduğu gerekçesiyle Boğazlar’dan geçişine izin verilmeyerek geldiği yere geri gönderilmesi tavsiye edilmiştir. “Paducah” gemisinin

¹²⁷ Bir geminin tüm kapalı yerlerinin hacminin, bazı istisnalar hariç olmak üzere kadem küp olarak toplamının 100’e bölünmesiyle elde edilen hacim ölçüsüdür. Sualtı Gazetesi, **Tonaj Ölçümleri**, “Çevrimiçi” <https://www.sualtigazetesi.com/tonaj-olcumleri/>, Erişim Tarihi 22/11/2024.

¹²⁸ TDA, 522/2784.23485.25.

¹²⁹ TDA, 522/2784.23485.31.

¹³⁰ TDA, 522/2784.23485.33.

Boğazlar'dan geçemeyerek geldiği limana geri gönderilmesini isteyen İngilizler, Türk Hükümeti'nin gemiye yakıt ikmali yapmamasını tembihlemeyi de unutmamışlardır.¹³¹

26 Ağustos'ta, İngiltere'nin "Paducah" gemisi hakkında gönderdiği bilgiler ve talep ettiği yaptırımların¹³²hangi antlaşma ve hükümlere dayanılarak uygulanması yolunda ileri sürülen argümanlardan Ulaştırma Bakanlığı haberdar edilmiştir.¹³³ Ayrıca geminin Köstence'ye vardığını düşünen Türk makamları aynı gün Köstence Konsolosluğu'na gemi hakkında gerekli bilgilendirmeleri yaptıktan sonra geminin, yükü, hareket tarihi ve rotasının hangi liman olduğuna yönelik soruşturma yapılarak bildirilmesini istemiştir.¹³⁴

Vakit kaybetmeden gemi hakkında gerekli tahkikatları yapan Köstence Konsolosluğu, geminin Yahudi teşkilatı adına çalıştığını, henüz Köstence'ye gelmediğini fakat elde edilen istihbarat sonucu geminin Varna'da olduğunu öğrenmiştir.

Köstence Konsolosluğu'nun, "Paducah" gemisi hakkında elde ettiği yeni bilgileri 30 Ağustos'ta Dışişleri Bakanlığı'yla paylaşmasından¹³⁵hemen sonra, bakanlık vakit kaybetmeden 1 Eylül'de Varna Konsolosluğu ile iletişime geçmiş ve gemi hakkında gerekli soruşturmanın yapılmasını istemiştir.¹³⁶Dışişlerinin talebi doğrultusunda Varna Konsolosluğu'nca yapılan soruşturma neticesinde ise geminin yaklaşık olarak 15 günden beri rıhtımda bağlı olduğu ve "...Acentaların söylediklerine göre, makinesindeki bir arızanın bertaraf edilmesinden sonra Köstence'ye gidecekti. İçinde yolcu olarak bulunan kim oldukları meçhul erkek, kadın, çocuk 25-30 kişi şehre..."hiç ayak basmadığı, 3 Eylül'de konsoloslukça ilgili bakanlığa bildirilmiştir.¹³⁷

Filistin'e yasadışı Yahudi göçlerini engellemek adına teyakkuzda olan İngilizler, işlerini şansa bırakmamakta kararlıydılar. Boğazlar'dan olası bir sızıntının önüne geçebilmek adına 11 Eylül'de, İngiliz Büyükelçi Sir David Kelly tarafından Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Fuat Kerim'le iletişime geçilerek, Türk Hükümeti'nden bu

¹³¹ TDA, 522/2784.23485.30.

¹³² TDA, 522/2784.23485.28.

¹³³ TDA, 522/2784.23485.27.

¹³⁴ TDA, 522/2784.23485.29.

¹³⁵ TDA, 522/2784.23485.24.

¹³⁶ TDA, 522/2784.23485.23.

¹³⁷ TDA, 522/2784.23485.21.

konuda bekledikleri işbirliği yinelenmiştir.¹³⁸Tarihler 13 Eylül'ü gösterdiğinde ise İngiltere ve Türk Hükümeti tarafından Varna'da yakın takibe alınan "Paducah" gemisi ile ilgili yeni gelişmeler yaşanmıştır. Varna Konsolosluğu, "...Rıhtımda uzun müddet ve lüzumsuz yere bağlı durması münasip görülmediğinden, esasen mevcudiyeti ileri sürülen arızanın da limanda kalmalarının uzatmak için tertip olunmuş bir hile olduğu anlaşıldığından Paducah gemisi mahalli makamlarca limanı terke davet edilmiş ve perşembe günü buradan ayrılmıştır..." ifadelerine yer vermiştir.¹³⁹

"Paducah" gemisi, Filistin'e gidecek Yahudi yolcularıyla birlikte Varna'dan ayrıldıktan sonra kendisini yakından takip eden İngiliz radarlarına tekrar takılmış ve İngiliz Büyükelçi Sir David Kelly Genel Sekreter Fuat Kerim'e 25 Eylül'de, Büyükelçiliği'nin "...Filistin'e gitmek üzere, bu gemilerin en son rapor edildiği Karadeniz limanlarına doğru hareket ettiğini gösteren raporlar..." aldığını belirtmiştir. Ayrıca söz konusu geminin Burgaz'dan ayrıldığını belirten Kelly, geminin Boğazlar'dan geçmemesi adına İngilizlerin taleplerini yinelemiş,¹⁴⁰Türk Hükümeti de buna karşılık 26 Eylül'de "Aceledir" ibaresi ile Ulaştırma Bakanlığı'na geminin rotası hakkında gerekli açıklamaları yaptıktan sonra, İngiltere Büyükelçiliği'nin Türk Hükümeti'nden beklediği tavır aynen aktarmıştır.¹⁴¹26 Eylül tarihinden sonra ise Dışişleri arşiv belgelerinde "Paducah" gemisi ile ilgili başka belgeye rastlanılmadığından dolayı geminin akıbeti hakkında bilgi sahibi olmamaktayız.

3.2. Northland Vapuru

Kaçak Yahudi göçmen trafiğine karıştığından şüphelenilerek, İngiltere tarafından yakın gözetim altında tutulan gemilerden bir diğeri de New York "Western Trading Company" şirketine ait Panama siciline kayıtlı, 1723 gros ton ve 320 net tonluk eski bir sahil güvenlik gemisi olan "Northlands" tır.

Yasadışı göçmen trafiğine karıştığından şüphelenilen gemi, İngilizlerin radarına takılmış ve adım adım takip edilmiştir. Nitekim İngilizler, geminin önce 28 Ağustos 1947'de bol miktarda yakıt ikmali yaptıktan sonra Bayonne'den yolcusuz bir şekilde

¹³⁸ TDA, 522/2784.23485.20.

¹³⁹ TDA, 522/2784.23485.18.

¹⁴⁰ TDA, 522/2784.23485.16.

¹⁴¹ TDA, 522/2784.23485.15.

ayrıldığını ardından 8 Eylül'de Malta'nın yüz otuz mil güneyinde, dokuz knot hızla Ege'ye doğru yol aldığını tespit etmişlerdir. Yaşanan gelişmeler üzerine İngiliz Büyükelçi Sir David Kelly, 11 Eylül'de hemen Dışişleri Bakanlığı Genel Sekreteri Fuat Kerim'le irtibata geçmiş ve geminin 11 ya da 12 Eylül'de Boğazlardan geçerek Karadeniz'e gitmesini ve muhtemelen Filistin'e gitmek üzere yasadışı Yahudi göçmenleri gemiye alacağını beklediklerini açıklamıştır.¹⁴²

“Northland” gemisinin Karadeniz'e geçeceğini haber alan Türk Hükümeti, Varna ve Köstence Konsolosluklarını 12 Eylül'de teyakkuza geçirerek, gemi hakkında gerekli tahkikatın gizli bir şekilde yapılmasını ve elde edilecek neticenin bildirilmesini istemiştir.¹⁴³ Ayrıca ilgili bakanlık, 16 Eylül'de Ulaştırma Bakanlığı'na da “*Acele*” ibaresiyle bir yazı göndererek, söz konusu geminin kaçak Yahudilerle Türk karasularında bulunduğu takdirde hemen eyleme geçilmesini ve İngiltere tarafından bundan önceki gemilerin engellenmesi veya hareketlerinin geciktirilmesi adına yapılmasını istediği prosedürleri de ayrıca hatırlatmıştır.¹⁴⁴

Bütün dikkatlerini “Northland” gemisi üzerine yoğunlaştıran İngilizler, Karadeniz limanlarına doğru hareket eden gemiyi adım adım izlemeyi sürdürmüşlerdir.¹⁴⁵ Fakat daha önce de değindiğimiz gibi dönem itibarıyla dünya siyasetinin hassas meselesi olan Filistin konusunda istenmeyen olaylara sebebiyet vermek istemeyen Türk mercileri, İngilizlerden alınan istihbaratları Varna ve Köstence Konsoloslukları ile paylaşarak gerekli ikazlarda bulunmalarına rağmen, “Northland” gemisi Karadeniz'den dönerek Boğazlar'dan geçmiş ve bu konuda söz konusu konsolosluklardan herhangi bir uyarı da gelmemiştir.¹⁴⁶ Türk makamları, 2 Ekim 1947'de ilgili konsoloslukları daha dikkatli olmaları konusunda uyarmış ve yapılan bu uyarılar neticesinde Köstence Konsolosluğu 15 Ekim'de, “Northland” gemisinin içinde Yahudi göçmen ve sivil Ruslarla birlikte Bulgaristan limanlarından hareket ederek ayrıldığını aktarmıştır.¹⁴⁷

¹⁴² TDA, 522/2784.23485.20.

¹⁴³ TDA, 522/2784.23485.19.

¹⁴⁴ TDA, 522/2784.23485.17.

¹⁴⁵ TDA, 522/2784.23485.16.

¹⁴⁶ TDA, 522/2784.23485.10.

¹⁴⁷ TDA, 522/2784.23485.3.

İngilizlerin, yakın gözetim altında tuttıkları gemiler hakkında Türk Hükümeti'ni sık sık bilgilendirerek hem hareketlerinin izlenmesi hem de gerekli önlemlerin alınması konusunda sürekli uyardıkları eldeki mevcut belgelerde açıkça görülmektedir. Söz konusu gemi hakkında Dışişleri arşiv belgelerinde daha fazla kayıt olmadığı için eldeki mevcut belgeler ışığında geminin sonraki rotası ve akıbeti hakkında daha fazla bilgi sahibi değiliz.

3.3. Pan Crescent Vapuru

Filistin topraklarına yasadışı Yahudi göçmen taşıdığından şüphelenilerek, İngiltere tarafından yakın gözetim altında tutulan yabancı bandıralı gemilerden bir diğeri de “F.B. Shipping Company” şirketine ait olan 4570 gros tona karşılık 2754 net tonluk Panama bayraklı “Pan Crescent” adlı buharlı gemidir.

Yasadışı göçmen sevkiyatına karıştığından şüphelenilen gemiyi anbean takip eden İngiltere, gemi Çanakkale Boğazı'na 29 Eylül 1947'de giriş yaptığı an hemen Türk Hükümeti ile irtibata geçmiş ve 1 Ekim'de gemi dönüş yolculuğuna çıktığı zaman, Paducah ve Northland gemileri örneğinde olduğu gibi, Montrö Sözleşmesi hükümleri uyarınca sağlık denetimi yapılarak, denize elverişsiz ve aşırı kalabalık olduğu gerekçesiyle geçişine izin verilmemesi adına Denizde Can Güvenliği ve Yük Hatlarına ilişkin Uluslararası Sözleşmelere karşılık gelen Türk düzenlemelerine başvurulmasını ve yakıt ikmali yapılmaması isteğini yinelemiştir.¹⁴⁸

“Pan Crescent” gemisi hakkında uyarılan Türk Hükümeti hemen harekete geçmiş, 2 Ekim'de Varna ve Köstence Konsolosluklarına gönderilen nota da, söz konusu gemi Varna ve Köstence limanlarına uğradığı takdirde geminin yükü, hareket tarihi ve gideceği liman hakkında gerekli soruşturmaların yapılarak bildirilmesi istenmiştir.¹⁴⁹

29 Eylül'de “Pan Crescent” gemisinin Çanakkale Boğazı'nı geçmesi, Filistin'e yönelik kaçak Yahudi göçlerinin engellenmesini sağlamaya çalışan İngilizleri tedirgin etmiştir. Nitekim aynı gün, yani 2 Ekim'de İngilizler, açıkça işbirliğine ihtiyaç duydukları Türk Hükümeti'ne tekrardan müracaatta bulunarak, söz konusu geminin geçişinde

¹⁴⁸ TDA, 522/2784.23485.13.

¹⁴⁹ TDA, 522/2784.23485.10.

kolaylık gösterilmemesi talep etmiş ve Ulaştırma Bakanlığı da konu hakkında bilgilendirilmiştir.¹⁵⁰

İngilizlerin, Türk karasuları üzerinden Filistin'e gerçekleştirilmeye çalışılan kaçak Yahudi göçlerini engellemek adına, Türk Hükümeti'ne yaptığı baskılar sonucunda 4 Ekim günü, Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak tarafından Türkiye'nin Londra Büyükelçiliği'ne bizzat yazılan telgrafta, “...İngiliz Büyükelçisi bugün ziyaretime gelerek *Pan Crescent* isminde bir geminin 8000 kadar Yahudi muhacirini Karadeniz'den Filistin'e nakletmek için Boğazlardan geçeceğini ve bunların Filistin'e çıkmasına İngilizlerin engel olamayacaklarını...” ifade ettiğini ve Montrö Sözleşmesi'nin 3. Maddesi uyarınca geminin Türk karasularından geçişinin engellenmesini ve geminin “...Karadeniz'e geri çevrilmesi çarelerinin aranmasını...” istediğini belirtmiştir. Fakat Bakan Sadak, söz konusu sözleşmenin açık hükümlerine göre geminin Boğazlar'dan geçmesine Türk Hükümeti'nin tam anlamıyla engel olamayacağını belirterek, “...Bu vaziyeti İngiltere Hükümetine anlatmanızı bilhassa rica ederim...” demiştir.¹⁵¹

“Pan Crescent” gemisinin içinde 8000 kadar kaçak Yahudi göçmenin bulunması İngilizleri deyim yerindeyse panikletmiştir. Birkaç gün içinde Varna'dan kalkacak olan geminin Boğazlar'dan geçerek Ege Denizi'ne çıkmasına müsaade etmek istemeyen İngilizler, 4 Ekim'de “...*Pan Crescent*” gemisinin boğazlardan geçişinin “*Paducah*” ve “*Northlands*” gemilerinin son geçişinden daha mühim bir mesele...” olduğunu belirterek, söz konusu diğer gemiler gibi “Pan Crescent” gemisinin de hiçbir engellenme ile karşılaşmadan Ege Denizi'ne çıkmasına müsaade edilmesi durumunda, Filistin'li Arapların bu durumu hoş karşılamayacağını Türk Hükümeti'ne bildirmişlerdir.¹⁵²

Dışişleri Bakanı Necmettin Sadak tarafından Türkiye Londra Büyükelçiliği'ne 4 Ekim'de yazılan telgrafta, kaçak Yahudi göçmenlerin Türk karasularından geçişinin mevcut antlaşmalar uyarınca engellenemeyeceğinin İngiliz Hükümeti'ne uygun bir dille anlatılması istenmişti. Bu doğrultuda Londra Büyükelçisi 6 Ekim'de, önce İngiltere Dışişleri Bakanlığı Daimî Müsteşarı Orme Sargent ardından İngiltere Dışişleri Bakanı

¹⁵⁰ TDA, 522/2784.23485.11.

¹⁵¹ TDA, 522/2784.23485.6.

¹⁵² TDA, 522/2784.23485.9.

Ernest Bevin’e bir ziyarette bulunmuştur. Gerçekleştirilen görüşmelerde mevcut yasaların netliğinden dem vurarak Türk Hükümeti’nin yapabileceklerinin kısıtlı olduğunu belirten büyükelçi,¹⁵³ özellikle Boğazlar meselesini ortaya atmak için bir bahane bekleyen Sovyet Rusya¹⁵⁴ tehlikesine dikkat çekmiş ve böylece İngiliz Dışişleri Bakanı Bevin’in de “*...böyle bir talebin Ruslar tarafından birtakım tefsirlere yol açacağı cihetle bunda ısrar etmiyorum, Boğazlar meselesinin bir politika mevzuu olmasını istemem...*” dediğini ve İngilizler tarafından yapılan teşebbüslerin Türk tarafının geri çevirmesine gerek kalmadan iptal edildiğini bildirmiştir.¹⁵⁵

Boğazlar meselesinin bir politika mevzusu olmasını istemeyen İngilizler, Türk tarafını daha fazla zor duruma düşürmemek adına geri adım atmış fakat söz konusu gemiyi takip etmeyi de sürdürmüşlerdir. Nitekim 7 Ekim’de, İngiliz Büyükelçiliği’nden Dışişlerine telefon edilerek “Pan Crescent” gemisinin Köstence’den hareket ettiği bilgisi hükümet yetkilileriyle paylaşılmıştır.¹⁵⁶

15 Ekim’de ise Köstence Konsoloslugu önce “Pan Crescent” gemisinin Yahudi göçmenleri almak üzere Köstence’ye geldiğini ve bir aydan önce de hareket etmesinin mümkün olmadığını,¹⁵⁷ ardından 26 Aralık tarihli son notasında da 14000 kişi alacak şekilde Köstence’de yeniden dizayn edilen geminin, boş olarak Köstence’den ayrılarak Bulgaristan’a gittiğini ve orada silah, Yahudi göçmen ve birtakım sivil Rusları gemiye alarak muhtemelen Filistin’e doğru yola koyulacağını bildirmiştir.¹⁵⁸

3.4. Pan York Vapuru

Filistin’e yasadışı Yahudi göçmen taşıdığından şüphelenilen bir başka gemi ise "Pan Crescent" gemisinin de sahipleri olan “F.B. Shipping Company” şirketinin, Panama bayraklı, 4570 gros ton ve 2754 net ton ağırlığındaki “Pan York” gemisidir.

İngilizlerin radarına takılan “Pan York” gemisinin, Cebelitarık’tan geçtikten sonra Çanakkale Boğazı’na doğru yönelmesi İngilizleri harekete geçirmiş ve Türk

¹⁵³ TDA, 522/2784.23485.5.

¹⁵⁴ TDA, 522/2784.23485.6.

¹⁵⁵ TDA, 522/2784.23485.5.

¹⁵⁶ TDA, 522/2784.23485.4.

¹⁵⁷ TDA, 522/2784.23485.3.

¹⁵⁸ TDA, 522/2784.23485.2.

Hükümeti önce 4 Ekim 1947’de İngilizler tarafından uyarılmış,¹⁵⁹ardından 7 Ekim’de, İngiltere Büyükelçiliği tarafından Dışişleri Bakanlığı’na telefon edilerek geminin Çanakkale’ye yaklaştığı bildirilmiştir.¹⁶⁰Gemi, Türkiye’nin eldeki mevcut yasa ve uluslararası sözleşmelere göre hareket etme mecburiyetinden yararlanarak herhangi bir müdahaleyle karşılaşmadan Boğazlar’dan geçerek, Filistin’e Yahudi götürmek amacıyla, 15 Ekim’de Köstence’ye varmış¹⁶¹ve bir aydan uzun bir müddet burada kalan gemi, 14000 kişi alacak şekilde yeniden dizayn edildikten sonra Bulgaristan’daki yolcularını almak üzere boş olarak hareket etmiştir.¹⁶²

Dışişleri arşiv belgelerinde gemi hakkında ulaşabildiğimiz son belge bu olduğundan dolayı geminin, kendisini bekleyen yolcularını almak üzere Bulgaristan’a ulaşabildiğine dair bilgi sahibi değiliz.

3.5. İsrail Bandıralı Vapur

Kaçak yollardan Filistin’e Yahudi göç trafiğini engellemek adına teyakkuzda olan Türk makamları, konu ile ilgili olarak muhtelif kaynaklardan alınan bilgileri Dışişleri Bakanlığı ile paylaşıyordu. Amacı, Filistin’e kaçak yollardan Yahudi göçmen taşımak olan, adının belirtilmediği fakat İsrail bandıralı olduğu yazılan gemi hakkında Dışişleri arşivinde tek bir belge mevcuttur.

25 Aralık 1948’de Bükreş Büyükelçiliği’nden Dışişlerine gönderilen nota da *“...2500 kişilik bir Yahudi kafilesi evvelki gün İsrail Hükümeti bandırası taşıyan bir vapurla Köstence’den Filistin’e hareket etmiştir. Silah ve cephane nakli için gemide tadilat yapıldığı ve gidenler arasında Rus ve Rumenlerin de bulunduğu haber alınmıştır. Köstence’de bulunan bir iki İsrail gemisi de bugünlerde yola çıkacaktır...”* ifadeleriyle gerekli merciler uyarılmıştır.¹⁶³

¹⁵⁹ TDA, 522/2784.23485.8.

¹⁶⁰ TDA, 522/2784.23485.4

¹⁶¹ TDA, 522/2784.23485.3.

¹⁶² TDA, 522/2784.23485.2.

¹⁶³ TDA, 538/2734.21757.2.

4. İSRAİL DEVLETİ KURULDUKTAN SONRA BÖLGEYE YÖNELİK YAHUDİ GÖÇLERİ (1948-1960)

İngiltere'nin, 14 Mayıs 1948 gecesi Filistin'deki manda rejimine son vermesinden birkaç saat sonra Tel Aviv'de toplanan “Yahudi Ulusal Konseyi” nin, İsrail Devleti'nin resmen kurulduğunu açıklaması,¹⁶⁴ tüm dünyada ki Yahudiler arasında sevinç ve heyecan duygusu yaşanmasına sebep olacak ve bu duygu tüm Yahudileri etkisi altına alarak, “idealizm” ve “gerçek anavatanımıza gitme fırsatı” olarak baş göstermiştir.¹⁶⁵

Yahudilerin, anavatanları İsrail'in kurulmasıyla birlikte yaşadıkları sevinç ve heyecan dalgası, onların bulundukları ülkeleri terk ederek akın akın İsrail'e gitmelerine sebebiyet vermiştir. Örneğin, Makedonya'da yaşayan Yahudiler, yerel yönetimin de yardımıyla anavatanlarına gitmek adına önce eşyalarını toplayarak Belgrad'a oradan da Adriyatik sahillerine (Fiume limanına) sevk edilerek gemilerle Filistin'e götürülmüşlerdir.¹⁶⁶ Bir diğer örnek ise, 21 Haziran 1949'da Bükreş'te yayım yapan A.F.P. (Agence France Presse) haber ajansının “...Altı yüz Yahudi göçmen İsrail'e gitmek üzere dün Romanya'nın "Transilvanya" gemisi ile Romanya'dan ayrıldı...” bilgisini okuyucuları ile paylaşmasıdır.¹⁶⁷ Bu noktada şunu da belirtmemiz gerekir ki, İsrail Devleti'nin bağımsızlığını ilan etmesinden kısa bir süre sonra, 26 Mayıs 1948'de, İsrail geçici hükümeti tarafından 4 No'lu İsrail Savunma Ordusu Kararnamesi'nin Başbakan Ben Gurion imzası ile yayımlanması da,¹⁶⁸ Yahudilerin “Ulusal Hizmet” görev yükümlülüğünü yerine getirmek için ülkelerine dönmelerinin bir başka nedenidir. Nitekim 2 Aralık 1948 günü, Varna Konsolosluğu tarafından Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen yazıda, “Varnalı ve Bulgaristan'ın başka yerlerinden gelmiş ekserisi askerlik yaşında 2.500 Yahudi 5 Aralık Pazar günü Bulgarya şilebi ile Filistin'e hareket edecektir...” açıklamalarına yer verilmiştir.¹⁶⁹

İsrail Devleti'nin resmi olarak kuruluşundan sonra, dünyanın çeşitli yerlerinden artarak devam eden Yahudi göç dalgası, başta iskân problemi olmak üzere ülkede

¹⁶⁴ Arı, a.g.e., s.249-250.

¹⁶⁵ Bali, a.g.e., s.267.

¹⁶⁶ TDA, 538/2600.21389.2.

¹⁶⁷ TDA, 522/88056.320652.22.

¹⁶⁸ Yahudi Sanal Kütüphanesi, İsrail Savunma Kuvvetleri: IDF'nin Kuruluşu, “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-founding-of-the-israel-defense-forces>, Erişim Tarihi 28/11/2024.

¹⁶⁹ TDA, 538/2729.19594.3.

yaşanacak nüfus yoğunluğu ve ekonomik kriz gibi bir takım sıkıntıları da beraberinde getirmiştir. Bizde çalışmamızın bundan sonraki bölümünde, İsrail’e gerçekleşen göçler neticesinde ortaya çıkan iskân problemini ele almaya çalışacağız.

4.1. İsrail’e Göç Eden Yahudilerin İskanı ve Yaşanılan Problemler

Başbakan Ben Gurion’un, İsrail’e gerçekleştirilecek göçlerle ilgili olarak “Knessette”¹⁷⁰ yaptığı konuşma da, bütün dünya Yahudilerinin İsrail’e yerleşmelerini devletin tarihi misyonu olarak ima etmesi,¹⁷¹ sık sık “sürgünleri toplama” ifadelerini kullanması¹⁷² ve sonrasında yaptığı açıklamalarda da bölgeye göç eden Yahudilerin iskân edilmelerinin İsrail Devleti’nin en büyük görevi olduğunun¹⁷³ özellikle altını çizmesi, devletin meseleye verdiği önemi gözler önüne açık bir şekilde sermektedir. Nitekim söz konusu Yahudi göçmenlerin iskân edilmeleri üç aşamada gerçekleşmiştir. Bunlar şu şekildedir:

- Göçmen kabul evleri veya kampları
- Transit kamplar
- Sürekli yerleşim yerleri

Bölgeye gelen Yahudi göçmenler öncelikle Arapların terk ettikleri evler ile İngiltere ordusuna ait eski askeri kamplar ve benzeri yerleşim yerlerinde kurulan göçmen kabul kamplarına, ikinci aşamada ise kentlerin veya gelişmeye uygun bölgelerin etrafında kurulan transit kamplara yerleştirilmişlerdir. Kabul kamplarından transit kamplarına gönderilen göçmenler burada tam ve yarı zamanlı işler de çalıştırılmaktaydılar. Bu ilk iki kamp arasındaki temel farklılık ise birincisinde göçmenlerin tüm masrafları “Yahudi Ajansı” tarafından karşılanmaktayken ikincisinde masraflar göçmenlere aitti.

İsrail Devleti’nin kuruluşunun yarattığı heyecan ile Filistin’e gelen Yahudileri, söz konusu kamplarda çokta hoş olmayan durumlar bekliyordu. Kamplarda yaşanan su ve tuvalet sıkıntısına zamanla ilk günlerde üç öğün olarak dağıtılan yemek uygulamasının

¹⁷⁰ İsrail Temsilciler Meclisi olan Knesset’in dört ana işlevi vardır. Bunlar; Yasa çıkarmak, hükümet çalışmalarını denetlemek, İsrail Cumhurbaşkanı ile devlet denetçisini seçmek ve Knesset komiteleri ile meclis çalışmaları aracılığıyla devlet meselelerini görüşmektir. Gov.il, **Knesset**, “Çevrimiçi” <https://www.gov.il/en/departments/knesset/govil-landing-page>, Erişim Tarihi 31/05/2025.

¹⁷¹ TDA, 538/2809.21056.2.

¹⁷² TDA, 538/2809.21056.1.

¹⁷³ TDA, 538/2668.20561.5.

da sonradan kaldırılması ve temel gıda maddelerinin 1955 yılının sonuna kadar karne ile dağıtılması da eklenince,¹⁷⁴ özellikle Hindistan'dan gelen Yahudilerin, İsrail'deki hayatın kendilerine yanlış olarak cazip gösterildiğini iddia ederek açlık grevinde bulunmalarına ve İsrail'deki yaşam koşullarına alışamadıklarından dolayı, geri dönüş masraflarının hükümet tarafından karşılanarak geldikleri ülkelere geri dönme talebinde bulunmalarına neden olmuştur.¹⁷⁵

Anavatanı İsrail'e gelerek yaşananlardan memnun kalmayarak geri dönmek isteyenler yalnızca Hintli Yahudiler değildi. İsrail'e yeni gelen Yahudi göçmenler arasında, ülkedeki olumsuz yaşam koşulları,¹⁷⁶ işsiz kalma tehlikesi, Arap-İsrail anlaşmazlığının yeniden başlaması ile ortaya çıkması muhtemel savaş endişesi¹⁷⁷ ile birlikte özellikle Arap ve İslam ülkelerinden gelen Sefarad'ların,¹⁷⁸ kendilerini İsrail'in asıl sahibi olarak gören Avrupalı Yahudilerden bilgi ve görgü bakımından daha aşağı seviyede görülmeleri neticesinde farklı muamelelere tabii tutularak, iskân merkezi, hayat standardı ve çalışma sahası gibi koşullarda Aşkenazlar'a oranla çokta uygun olmayan bir durumda yaşamaya zorlanmaları, özellikle İsrail Hükümeti'nin, devletin bekası için gerekli gördüğü "Aliya" hareketinin akamete uğramasına ve Doğu ülkelerinden gelen Sefarad'lar arasındaki memnuniyetsizliğin günden güne artarak, bu göçmenlerden önemli bir kısmının geldikleri ülkelere geri dönme isteklerini çekinmeden dillendirmelerine sebep olmuştur.¹⁷⁹

İsrail'deki mevcut koşullardan memnun olmayarak geldikleri ülkelere geri dönen Avrupalı Yahudilerin de sayısı azımsanmayacak derecedeydi. Nitekim Holokost'a

¹⁷⁴ Bali, a.g.e., s.280-285.

¹⁷⁵ TDA, 538/2809.21059.1.

¹⁷⁶ TDA, 538/2733.15380.1.

¹⁷⁷ TDA, 538/2810.21272.1.

¹⁷⁸ Aşkenazlar Almanya, Fransa ve Doğu Avrupa'da yaşayan veya onların soyundan gelen Yahudilerdir. Sefaradlar ise İspanya, Portekiz, İtalya, Yunanistan, Türkiye, kuzey Afrika ve Ortadoğu'da yaşayan Yahudiler ve onların soyundan gelenlerdir. "Aşkenaz" terimi İbranicede "Almanya", "Sefarad" da "İspanya" kelimesinden türemiştir. Türk Yahudi Toplumu, **Aşkenaz ve Sefarad Yahudileri Kimlerdir?** "Çevrimiçi" <https://www.turkyahudileri.com/content-page.php?lang=tr&page=askenaz-ve-sefarad-yahudileri-kimlerdir&category=>, Erişim Tarihi 31/05/2025.

¹⁷⁹ TDA, 538/2810.21272.1.

uğrayan Polonya Yahudilerinin %7,08'i, Romen Yahudilerinin %2,65'i ve Alman Yahudilerinin %33'ü geldikleri ülkelere geri dönmüşlerdir.¹⁸⁰

Yahudilerin, İsrail'deki göçmen kamplarına geldikleri andan itibaren karşılaştıkları bir diğer uygulama ise geldikleri ülkelere göre ayrıştırılmalarıydı. Nitekim zamanla bu uygulama da yerini "Nereden gelirlerse gelsinler rastgele toplama" ilkesine bırakmış ve göçmenler, *"...tek ortak dil olan İbraniceyi öğrenmeye ve kendilerini bu ülkede geçerli olan birleşik bir medeniyet ve kültür standardına adapte etmeye..."* çalışarak farklı unsurlar tek bir kalıba sokulmak istenmiş ve an'aneleri bir olan "İsrail vatandaşı" yaratılması, İsraili yetkililer tarafından amaçlanmıştır.¹⁸¹ Nitekim, bu göçmen ailelerin çocuklarını da "İbrani" terbiyesiyle yetiştirmek adına, çocuklar ailelerinin ellerinden alınarak köylerde bulunan yatılı okullara verilmiştir.¹⁸²

İsrail'e gelen Yahudi göçmenler, kalıcı konut hakkına sahip olabilmek adına "Geçiş Köyleri"nde bulunmak zorundaydı.¹⁸³ Zaman içinde bu köyler, eğer bir şehrin yakınında yer alıyorsa banliyölere ya da tarımsal bir bölgede yer alıyorsa yerleşim birimlerinin parçalarına dönüştürülerek kalıcı olmaları da planlanıyordu. Ayrıca, *"...Kadimah, Tel-Monde ve diğerleri gibi, sakinleri çevredeki çiftliklerde tarımsal işlerde veya narenciye toplama, ağaçlandırma, arazi ıslahı, sulama, ağaç fidanlıkları vb. gibi tarımsal nitelikteki kamu işlerinde istihdam edilen kırsal geçiş köyleri vb..."* de bulunmaktaydı. Bu köylerdeki kişi sayısı farklılık göstermekle birlikte, *"...en küçükleri sadece yüz aile içerirken, en büyükleri, örneğin Tiberya yakınlarında bulunan 2600 kişiden oluşmaktadır ve bu sayının 3200'e çıkarılması..."*İsraili yetkililer tarafından amaçlanıyordu.¹⁸⁴

Filistin'e gelen Yahudi göçmenlerin iskan konusu, İsraili yetkililerin ehemmiyet gösterdikleri önemli meselelerden biri olmakla birlikte, İsraili yöneticilerin karşılaştıkları en büyük zorluklardan bir diğeri de Yahudilerin genellikle hayatlarını beden işçiliği yaparak sürdürmeyi sevmemeleri, mecbur kalmadıkça bu gibi yorucu işlere

¹⁸⁰ Bali, a.g.e., s.312.

¹⁸¹ TDA, 538/2809.21092.2.

¹⁸² TDA, 538/2763.20108.1.

¹⁸³ Bu kural Nisan 1950'de uygulamaya konulmuştur. TDA, 538/2809.21092.2.

¹⁸⁴ TDA, 538/2809.21092.2.

girişmemeleri ve doğal olarak tarım işlerinde çalışmaya istekli olmamalarıdır.¹⁸⁵ Nitekim Haaretz Gazetesi'nde Moshe Smolenski tarafından kaleme alınan "Devletimiz" adlı makalede de yazar, "...tarımla uğraşan yarım milyon Arap'a karşılık, şimdi kendi üretmedikleri tarımsal ürünleri tüketmek zorunda olan yarım milyon insanımız var. Sadece üretken işlere talip olan insanları kabul edersek, tembel olanlar İsrail'den uzak duracak ve bu hem bizim için hem de onlar için iyi olacaktır..." ifadelerine yer vermiştir.¹⁸⁶

Filistin'e gelen Yahudileri toprak hayatına alıştırmak adına çareler üretmek mecburiyetinde kalan İsraili yöneticiler,¹⁸⁷ hem Yahudileri çiftlik hayatına alıştırmak hem de ülkenin zirai gelişimine katkıda bulunmak adına "kibbutz"¹⁸⁸ yani Kollektif Köyleri kurmuşlardır.

Yahudi Milli Sandığı'nın¹⁸⁹ malı olan topraklarda kurulan kibbutz'lara yerleştirilen Yahudi göçmenlerin tek işi kendilerine gösterilen tarlada çalışmak ve köyün diğer işleri ile uğraşmaktır. Ayrıca bu işleri yapmalarına yarayacak gerekli olan alet edevat da sandık tarafından verilmekle birlikte köyde yapılması gerekli işler de idare tarafından

¹⁸⁵ TDA, 538/2763.20108.1.

¹⁸⁶ TDA, 538/2809.21068.2. Söz konusu belgedeki tarih 7 Aralık 1951'dir.

¹⁸⁷ TDA, 538/2763.20108.1.

¹⁸⁸ Kollektif Köy (Kibbutz): 20. Yüzyıl başlarında, Yahudiler Filistin'e göç etmeye başlamışlardı ve bu göçmenler arasında, ilk kez 1904-1905 Rus-Japon savaşında ortaya çıkan işçi ihtilallerinden etkilenerek gelmiş olan, romantik sosyalistlerde bulunmaktaydı. Ortaklaşa bir şekilde yaşama prensibini yeni yurtlarında uygulamak isteyen bu Yahudilerden bir kısmı, 1910 yılında "Hadera" civarında satın aldıkları bir toprakta ilk "Kibbutz" u kurmuşlardır. Amaçları, herkesin toprakta çalışması ve elde edilen mahsulün satılması ile kazanılanı aralarında paylaştırarak hayatlarını idame ettirmekti. 1914 yılına kadar Filistin'e gelen 80 bin civarındaki Yahudi'den bir kısmı da bu yolu takip ederek az sayıda da olsa yeni Kollektif Köylerin doğmasına neden olmuşlardır. Söz konusu köylere göçmenlerin yerleştirilmesinde, aynı ülkeden gelenlerin bir arada olmalarına dikkat edilmiştir. İsrail Devleti kurulduktan sonra da "Kibbutz" teşkilatı hükümetçe desteklenmiş ve yeni köylerin kurulması sağlanmıştır. TDA, 538/2763.20108.1.

¹⁸⁹ Filistin'i mümkün olduğu kadar daha fazla bir şekilde Yahudi toprağı haline getirmek ve bu amaçla daha çok göçmen çağırmak maksadıyla "Yahudi Ajansı" na bağlı olarak 20.yy. başlarında kurulan "Musevi Milli Sandığı" (Karen Kayamet Le-İsrail) elindeki bütün imkanlarla Filistin'den toprak satın almış ve bu topraklarda "Kibbutz" lar oluşturmaya çalışmıştır. "Kibbutz" ların organize bir şekilde ortaya çıkması "Musevi Milli Sandığı" sayesinde olmuştur. "Musevi Milli Sandığı" yabancı ülkelerden hiçbir sermayesi olmadan gelen Yahudileri, sahip olduğu arazilerdeki köylere yerleştirerek onları kollektif çiftçilik yapmaya yönlendirmiştir. Toplanan mahsulün satılması ile elde edilen kazançtan, "kibbutz"un ihtiyaçları giderildikten sonra geri kalanı, "Yahudi Milli Sandığına" devredilmekteydi. Sandık, kendisinde toplanan parayı, finanse ettiği "kibbutz"larda kullanılan malzemenin yenileştirilmesi, yeni köylerin kurulması ve geliri sarfiyatını karşılamayan "kibbutz"lara yardım yapılması gibi işlerde kullanmaktaydı. TDA, 538/2763.20108.1.

köy sakinleri arasında paylaştırılıyordu. Tarım harici ayakkabı, elbise ve marmelat gibi küçük endüstri şubelerinin de geliştiği kollektif köyler vasıtasıyla İsrail Devleti, hem Yahudi göçmenleri toprakta çalıştırarak ülkenin zirai gelişimine katkıda bulunmayı hem de söz konusu göçmenleri belli bir toprağa yerleştirerek onların ülkeden ayrılmalarının önüne geçmek arzusundaydı.

Yahudi göçmenlerin iskân meselesi ve bu konuda “Kollektif Köy” gibi üretilen çareler, İsrail’in sadece ekonomik değil aynı zamanda sosyal ve siyasi hayatında da önemli bir yer tutmaktaydı.¹⁹⁰ Hiç şüphesiz ki bölgeye gelecek bu göçmenlerin, ihraç edilecek bazı zirai ürünlerin yetiştirilmesi işinde istihdam edilmesi, tarımdan önemli bir gelir elde edilerek yeni kurulmuş bir ülkenin ekonomisini kalkındırmak için hedeflenen en önemli amaçlardan biriydi.¹⁹¹

Sonuç olarak, yeni kurulmuş anavatanlarına gitmek için yollara düşen Yahudi göçmenleri bekleyen son durak ise ahşap kulübeler şeklinde inşa edilen kalıcı evler¹⁹² olmakla birlikte, artık kamplarda misafir edilmeyerek doğrudan yerleşim merkezine gönderilecek göçmenler için 11’i Lakişe, 1’i Arava ve 4’ü de çeşitli yerlerde olmak üzere 16 farklı yerleşim merkezi kurulmuştur.¹⁹³ Yahudi Devleti’nin resmi olarak kuruluşundan itibaren belirli periyotlarla açıklanan İsrail Devleti’nin nüfus istatistikleri, Türkiye Cumhuriyeti Tel Aviv Elçiliği tarafından Dışişleri Bakanlığı’na bildirilmekteydi. Çalışmamızın bundan sonraki bölümünde ise İsrail’e gerçekleşen göçler ve hükümetin bu konudaki politikaları ile yaşanan mali sıkıntıları, Dışişleri Arşivi’nde bulunan mevcut belgeler ışığında aktarmaya çalışacağız.

4.2. 1948-1950 Yılları Arasında İsrail’e Gerçekleşen Göçler ve Bu Göçlerin Sebep Olduğu Siyasi ve Ekonomik Krizler

İsrail Devleti’nin resmi olarak kurulmasından sonra ülkeye gerçekleştirilen göçlerin, hem devletin kurulmasındaki en büyük etken¹⁹⁴ hem de ülkenin bölgedeki

¹⁹⁰ TDA, 538/2763.20108.1.

¹⁹¹ TDA, 538/2669.20592.1.

¹⁹² Bali, a.g.e., s.280.

¹⁹³ TDA, 538/2668.19564.1.

¹⁹⁴ TDA, 538/2668.20561.5.

güvenliği açısından ortaya çıkardığı zaruriyet, Başbakan Ben Gurion tarafından özellikle sık sık vurgulanmaktaydı.¹⁹⁵

14 Mayıs 1948 gecesi Filistin'deki İngiliz manda rejiminin son bularak yerini İsrail Devleti'ne bırakmasından sonra açıklanan rakamlara göre ülkenin toplam nüfusu 650.000¹⁹⁶kişiden oluşmaktaydı. Aynı yıl, İsrail'in kurulmasını fırsat bilerek göç yolculuğuna katılan Yahudilerden 101.800 kişi daha dünyanın çeşitli yerlerinden gelerek anavatanlarına ayak basmışlardır. Nitekim, 1948 yılının ikinci yarısında gerçekleştirilen bu göçlerin %22'lik kısmını ise çocuklar oluşturmuyordu.¹⁹⁷

İsrail Devleti kurulduktan sonra aradan geçen bir yıllık süre zarfında ülkenin nüfusu %35 artarak yaklaşık 900.000'e ulaşmıştır. Mart 1949'da Yahudi Ajansı tarafından Kudüs'te yayımlanan istatistiklere göre ilk üç aylık süreçte İsrail'e 80.000 kadar İsrailli göçmenin geldiği açıklanmıştır.¹⁹⁸ Aynı dönemde basında yer alan haberler de ise Ocak 1948'den Mart 1949'a kadar 170.000'den fazla Yahudi göçmenin açık kapılardan İsrail'e akın ettiği yazılmıştır.¹⁹⁹

Ekim 1949'da ise İsrail'in ekonomik, sosyal ve siyasi olarak güçlenmesi adına göçleri teşvik eden hükümet yetkililerinden Göçmen Bakanlığı Müsteşarı Shye, İngiltere'de bir basın toplantısı düzenleyerek, *"...Noel'e kadar İsrail'in Yahudi nüfusu bir milyonu aşmış olacak... son on yedi ayda 305,000 Yahudi'nin İsrail'e giriş yaptığını..."* belirtmiştir.²⁰⁰Nitekim 1949 yılına ait açıklanan resmi rakamlara göre ülkenin toplam

¹⁹⁵ TDA, 538/2669.20596.1.

¹⁹⁶ Yahudi Sanal Kütüphanesi'ndeki "Hayati İstatistikler: İsrail'in Nüfusu (1948-Günümüz)" bölümünde rakam; 806.000 kişi olarak verilmiştir. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>. Aynı sitenin "İsrail/Filistin'deki Yahudi ve Yahudi Olmayan Nüfus (1517-Günümüz)" de İsrail nüfusu; 872.700 olarak yazmaktadır. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>. Ayrıca 1957 yılında Başbakan Ben Gurion Beersheva'da yaptığı konuşmada da İsrail Devleti'nin kurulduğunda ki nüfusunu 650.000 olarak açıklamıştır. TDA, 538/2669.20596.1. 29 Ağustos 1950 günü ise, İsrail'deki nüfus artışı hakkında basın mensuplarına açıklamalarda bulunan Muhaceret Bakanlığı Müsteşarı M. Shye ise ülke nüfusunu 665.000 olarak belirtecektir. TDA, 538/2800.20349.2.

¹⁹⁷ TDA, 538/2809.21065.1.

¹⁹⁸ TDA, 522/88056.320652.22.

¹⁹⁹ TDA, 522/88055.320651.107.

²⁰⁰ TDA, 522/88056.320652.22.

nüfusu; 1.174.000²⁰¹kişi olmakla birlikte, aynı yıl ülkeye 239.200²⁰² yeni göçmen gelmiştir. İsrail'e gelen söz konusu bu göçmenler arasında 0-14 yaş aralığında bulunan çocukların sayısı toplam göçün %28.3'üne tekabül etmektedir.²⁰³

İsrail Devleti tarafında 1950 yılına ait paylaşılan verilere bakacak olursak, bu dönemde ülkedeki toplam nüfus 1.370.100 kişi olmakla birlikte bunların 167.100'ünü Yahudi olmayan vatandaşlar oluşturmaktaydı. Yahudilerin toplam nüfusa göre oranı, %87,8²⁰⁴ olmakla birlikte, 1950 yılının ilk 4 ayında gelecek olan 64.000²⁰⁵ yeni göçmene karşılık yıl sonunda bu rakam 169.405 kişi olmuştur. Gelen bu göçmenler arasında çocukların oranı ise %28.1'dir.²⁰⁶

1948-1950 yıllarında İsrail'e gelen Yahudi göçmenlerin yüzdesel olarak yaş aralıkları ve geldikleri ülkelere ait ayrıntılı veriler ise şu şekildedir:

Tablo 3.2. 1948-1950 Yıllarında İsrail'e Gerçekleşen Göçlerin Yüzdesel Olarak Yaş Aralıkları

Yaş Grubu	15.05.1948	1949	1950
0-14	% 22*	% 28.3	% 28.1
15-29	% 29.4	% 30.8	% 26
30-49	% 21.2	% 22.8	% 21.9
50-59	% 13.9	% 11.8	% 16.7
60 ve üzeri	% 7.2	% 6.3	% 7.3

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.1.

* Söz konusu belgede, 1948 yılının ikinci yarısında gerçekleşen göçlerde 0-14 yaş çocuk oranı %22 olarak yazılmasına rağmen oluşturulan tabloda %28.3 şeklinde gösterilmiştir.

Tablo 3.3. 1948-1950 Yıllarında İsrail'e Gerçekleşen Göçler

Geldiği Ülke	15.5.1948	1949	1950
Polonya	28.800	47.300	26.500
Romanya	17.700	13.600	46.400
Bulgaristan	15.100	20.000	1.000

²⁰¹ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail'in Nüfusu (1948-günümüz)**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>. Erişim Tarihi 1/12/2024.

²⁰² TDA, 538/2800.20359.1. No'lu belgede göçmenlerin rakamı, 240.000 olarak açıklanmıştır.

²⁰³ TDA, 538/2809.21065.1.

²⁰⁴ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **İsrail/Filistin'in Yahudi ve Yahudi Olmayan Nüfusu (1517-Günümüz)**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>. Erişim Tarihi 3/12/2024. Ayrıca aynı sitede yer alan, "Hayati İstatistikler: İsrail'in Nüfusu (1948-Günümüz)" bölümünde göçmenlerin rakamı; 1.370.000 kişi olarak verilmiştir.

²⁰⁵ TDA, 538/2800.20359.1.

²⁰⁶ TDA, 538/2809.21065.1.

Yugoslavya	4.100	2.500	400
Almanya-Avusturya	1.800	7.000	1.400
Çekoslovakya	2.100	15.700	600
Macaristan	3.500	6.800	2.700
Türkiye	4.400	26.300	2.400**
Libya	1000	14.300	9.000
Tunus	----	----	5.200
Irak	----	1.700	32.500
İran	100	1.800	10.500
Yemen	200	35.400	8.700
Fas	6.900	17.400	4.200
Afrika ve Avustralya	500	1.300	1.000
Nereden Geldikleri Bilinmeyen	11.800	5.200*	1.500
Diğer Yerler	3.800	22.900	15.400
Toplam	101.800	239.200	169.400***

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.1.

* 1949'da İsrail'e göç eden Yahudi göçmenlere dair bazı haber bültenlerinde, Kıbrıs'tan 1550, Bari'den 205 ve Şangay'dan ise 492 Yahudinin İsrail'e gittiği yazılmıştır. TDA, 522/88056.320652.22.

** İsrail Muhaceret ve İskân Teşkilatı adına Türkiye'ye gelerek buradaki Yahudilerin durumunu yakından incelemek isteyen Benjamin Halfon, ülkesine döndükten sonra basına verdiği demeçte, İsrail'de 50.000 kadar Türk Yahudi'si olduğunu ve bunlardan 32.000'inin İsrail Devleti kurulduktan sonra geldiği açıklamıştır. TDA, 538/2687.22490.1.

*** Tahminimizce rakamlarda yuvarlama yapıldığı için küsurat verilmemiştir. TDA, 538/2809.21065.1.

1950 yılında gerçekleşen göçlerin aylara göre dağılımı ise şu şekildedir:

Tablo 3.4. İsrail'in 1950 Yılı Nüfus İstatistikleri

Aylar	Kişi Sayısı
Ocak	13,011
Şubat	10,928
Mart	13,347
Nisan	8,183
Mayıs	12,666
Haziran	14,380
Temmuz	17,968
Ağustos	18,798
Eylül	16,261
Ekim	19,580
Kasım	12,018
Aralık	12,265
Toplam	169,405

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.1.

Yukarıdaki tablolardan da anlaşılacağı üzere 1948 yılındaki göçlerin çok büyük bir kısmı Doğu Avrupa ülkelerinden gerçekleşmiştir. 1949 yılı ile birlikte Yahudi göçleri, bir önceki

yıla göre iki kattan fazla artmış ve yine bir önceki yıla nazaran Orta Doğu ve Kuzey Afrika'da ikamet eden Yahudiler, anavatanlarına yönelik bu göç hareketliliğine sayılarını katlayarak dahil olmuşlardır. 1950'de ise Yahudi göçleri her ne kadar hız kaybetse de, yılın ikinci yarısı ilk yarısına nazaran daha fazla göçmenin İsrail'e gitmesine sahne olmuştur. Nitekim 29 Ağustos 1950 tarihli belgede de, ülkedeki nüfus artışı hakkında basın mensuplarına açıklamalarda bulunan Muhaceret Bakanlığı Müsteşarı Shye, *"...İsrail Hükümeti, dört Komünist ve iki Müslüman memleketteki Yahudi topluluğunun İsrail'e nakli işini prensip itibariyle halledilmiş saymaktadır. Bu devletler şunlardır: Bulgaristan, Yugoslavya, Çekoslovakya, Polonya, Yemen ve Bingazi...Halen muhacirlerin mühim kısmı Romanya'dan gelmektedir. Temmuz ayı içinde gelen göçmenlerin %40'ını Romanyalı Museviler teşkil etmiştir. İçinde bulunduğumuz sene zarfında gelen göçmenlerin %60'ı Aden'den ve Kuzey Afrika'dan hicret etmişlerdir. Bugün, Şarklı Yahudiler, İsrail nüfusunun %31'ini teşkil etmektedir; 1943'te bu nisbet %20'den ibaretti. Bundan başka, 17 yaşından küçük olanların %60'ı yine şarklı Musevilerden mürekkeptir..."* açıklamalarında bulunmuştur.²⁰⁷

Yahudi göçleriyle birlikte İsrail'in bölgede sayıca güçlenmesinin, Araplar'ı azınlık durumuna düşme endişesine sevk ettiğine daha önce değinmiştik. Özellikle gerçekleşen Yahudi göçlerinin önemli bir kısmını Arap dünyasında yaşayan Yahudilerin oluşturması, bazı Arap yazarların da dikkatini çekmiş ve söz konusu bu yazarlar Arap Devletleri'ni göç politikalarını gözden geçirmeleri konusunda uyarma ihtiyacı hissetmişlerdir. Nitekim Araplara ait yerel bir basında, 19 Kasım 1950 günü, "Acı Bir Gerçek" adı ile kaleme alınan makalede, her bir Yahudi göçmenin Filistin'deki bir Arap'ın yerini aldığı savunularak şu ifadeler yer verilmiştir:

"...Arap dünyası, Filistin'e Yahudi göçünün en büyük kaynağıdır! Yahudi göçüne ilişkin istatistiklere bakıldığında, Yahudi göçmenlerin çoğunun kardeş Mısır'dan, Mutlu Yemen'den (Arabia Felix) ve Kuzey Arap Afrika'dan geldiği görülecektir... Ancak görünen o ki, kardeş devletler "tüm Yahudilerini" Filistin'e ihraç etmeye karar vermişler... Sayıları 800 bini bulan bu Yahudileri..."

²⁰⁷ TDA, 538/2800.20349.2.

Sevgili Araplar, Filistin'e 'ihraç ettiğiniz' her Yahudi, kavurucu güneşin altında, hastalık ve açlık içinde yüzlercesi yatan talihsiz kardeşlerinizden birinin evini işgal edecektir...

Filistin'e "ihraç ettiğiniz" her Doğulu Yahudi, sizin, kardeşlerinizin, çocuklarınızın ve annelerinizin göğsüne saplanacak zehirli bir oktur...

Bugün Filistin'e "ihraç ettiğiniz" her Yahudi, bir gün patlayıp ulusunuzun ve vatanlarınızın güvenliğini tehdit edebilecek barut fıçısının üzerine döktüğünüz "petroldür"....

Siyonizmin, ülkelerinize saldırmak için "vaat edilmiş topraklarda" Arap dünyasındaki Yahudilerden daha fazla biriktirebileceği insan yardımı yoktur..." sözleriyle yazar, Arap dünyasını izledikleri göç politikalarından dolayı yoğun bir şekilde eleştirmiştir.²⁰⁸

Yaşanan bu göç hareketliği her ne kadar bazı sorunları beraberinde getirse de 1950 yılı içinde dünyanın farklı yerlerinden anavatanları İsrail'e gelerek çeşitli yerlerde iskân edilen göçmenlerin, ülke ekonomisine ne şekilde katıldıkları ise 25 Şubat 1951'de Türkiye Tel Aviv elçiliği tarafından Dışişleri ile şu şekilde paylaşılmıştır:

Tablo 3.5. 1950 Yılı İçinde İsrail'de Yerleştirilen Göçmenlerin Sayısı

Göçmenlerin Nerelere Yerleştikleri	Göçmen Adeti
Kendi kendine veya akrabalarının yardımı ile iş bulanlar	51.672
Şehirlere Yerleştirilenler	20.729
Köylere Yerleştirilenler	6.728
Göçmen Kooperatiflerine veya "Nafia Köylerine" Yerleştirilenler	27.446
Kollektif Ziraat Kolonilerine Yerleştirilenler	7.522
Genç Muhacirler Ziraat Teşkilatına Girenler	5.411
Geçici İş Kamplarına Yerleştirilenler	89.571
Hastanelere Girenler	748
Muhtelif İskân Edilenler	2.055
Göçmen Kampında Ölenler	432

²⁰⁸ TDA, 522/88056.320652.7.

Göçmen Kamplarında İsrail'i Terk Edenler	427
Toplam	212.741*

Kaynak: TDA, 538/2809.21092.1.

* Söz konusu belgede göçmenlerin toplamı yanlış hesaplanarak 212.739 olarak yazılmıştır.

Ayrıca, 31 Aralık 1950 günü itibariyle İsrail'de göçmen kamplarında bulunan kişi sayısı, 40.365 olarak açıklanmakla birlikte hem bu göçmenlerin hem de yukarıda ki tabloda belirtmiş olduğumuz, iskân edilerek yerleştirilenlerin sayısı toplandığında, 1950 yılına ait toplam göçmen sayısı 253.106 olarak açıklanmıştır.²⁰⁹ Fakat bu noktada şunu da belirtmeliyiz ki, İsrail'in 1950 yılında 169.405 göçmen olarak açıkladığı rakama karşılık, Türkiye Tel Aviv elçiliğinin yukarıdaki tabloda paylaştığı rakamlar karşılaştırıldığında farklılıklar göze çarpmaktadır. Nitekim sonraki yıllara ait karşılaştığımız bazı belgelerde de bu tutarsızlık devam etmiştir.

İsrail'e gerçekleşen Yahudi göçleri, devletin bölgede sağlam temellere oturabilmesi adına önemliydi. Fakat henüz yeni kurulmuş bir devlet olan İsrail'in, söz konusu bu göçlerle birlikte ortaya çıkması muhtemel ekonomik sorunların üstesinden nasıl geleceği ise tam bir muammaydı. Çünkü herhangi bir kısıtlama olmaksızın İsrail'e gerçekleşen kitlesel göçler, üretken olmayan unsurları da göçmen kümeleri ile birlikte ülkeye çekmiş ve bu göçmenlerin, seyahat, yeme-içme ve barınma masrafları, İsrail Hükümeti'nin açıkladığı rakamlara göre devlete, 2500 dolara mal olmuştur.²¹⁰

1950 yılı ile birlikte, ülkeye yeni gelen Yahudi göçmenlerin devlete oluşturduğu bu ekonomik külfet, hükümeti acil önlemler alınması yolunda gerekli adımları atmaya yöneltmiştir. Başbakan Ben Gurion 12 Haziran günü açıklamalarda bulunarak, ülkede hali hazırda 90.000 kadar işsiz göçmenin kamplarda bulunduğunu ve bu sayının 2-3 katına yükselmesi durumunda devlete çok ağır bir yük olacağını ifade ettikten sonra bu göçmenlerin hemen kurulacak çalışma kamplarına gönderilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.²¹¹

²⁰⁹ TDA, 538/2809.21092.1. Söz konusu belgede göçmen kamplarında bulunanlar ile çeşitli yerlerde iskân edilenlerin toplam rakamı yanlış hesaplanarak, 253.739 olarak verilmiştir.

²¹⁰ TDA, 538/2809.21068.2.

²¹¹ TDA, 538/2800.20359.1.

Yaşanan bu yoğun göç dalgası ile birlikte 1950 yılı itibariyle İsrail’de ortaya çıkan ekonomik kriz, beraberinde döviz sıkıntısını da getirmiş ve İsrail Hükümeti’ni birtakım arayışlar içerisine itmiştir. Türkiye Tel Aviv elçiliği de 27 Temmuz 1950 günü, Dışişlerine gönderdiği, “...İngiliz Ticaret Ataşesinden duyulduğuna göre, İsrail Hükümetinin dolar mevcudu, ihtiyaçları ancak beş hafta daha karşılayacak kadar azalmıştır. Halen Amerika’dan 50 milyon dolarlık bir istikrazın teminine çalışıldığı rivayet olunmaktadır...”notu ile İsrail’in içinde bulunduğu ekonomik çıkmazı ve alınan önlemlere dair Türk Hükümeti’ni bilgilendirmiştir.²¹²

Yaşanan bu ekonomik kriz nedeniyle, Amerika Birleşik Devletleri’nden borç para almak için birtakım girişimlerde bulunan İsrail Hükümeti,²¹³yaptığı girişimlerin neticesini almış ve Amerika’dan “Barclays Bank” vasıtasıyla 21 milyon dolarlık bir kredi temin etmiştir.²¹⁴Fakat yaşanan ekonomik kriz ve bunun sonucunda meydana gelen ciddi buhran neticesinde, ülkede kanunlara uymama ve karaborsacılık gibi bazı sorunlar baş göstermiş ve bu yaşananlardan sonra halk, hükümeti ağır bir şekilde eleştirerek bu durumun düzeltilmesi için baskı yapmıştır.

Halk nezdinde yapılan baskılar karşısında İsrail Hükümeti’nin alacağı tedbir ise, Amerika’dan borç temin ederek ekonomik zorlukların üstesinden gelmek olmuştur. Alınan tedbirin gerçekleşmesi için de üç sene içinde Amerika Yahudilerine satılmak amacıyla 1 milyon dolarlık %3 faizli tahvil ihraç edilmesine ve “İmport Export Bank” tan 35 milyon dolarlık ek borç istenmesi kararlaştırılmıştır.²¹⁵

Amerika’daki Yahudiler tarafından 1 milyar dolarlık nakdi yardım yapılması hususunda alınan kararı uygulamaya koymak için Ekim 1950’de Washington’da, “Amerikan Yahudileri Milli Planlaştırma Konferansı” adı altında Amerikalı Yahudiler ile İsrail Maliye Bakanı ve Çalışma Bakanının da katılımıyla gerçekleşen konferansta, Yahudi göçmenlerin yerleştirilmesi ve İsrail’in kendi ihtiyaçlarını tamamen karşılayabilecek şekilde ekonomik kalkınmasını 1953 yılına kadar tamamlayabilmesi adına hazırlanan hükümet programı açıklanmıştır. Ayrıca, 1 milyar doların toplanması

²¹² TDA, 538/2627.20966.12.

²¹³ TDA, 538/2627.20966.11.

²¹⁴ TDA, 538/2627.20966.8.

²¹⁵ TDA, 538/2627.20966.6.

için Amerika'daki Yahudi Teşkilatının derhal faaliyete geçmesinin de istendiği bu konferansta, İsrail Maliye Bakanının açıkladığı hükümet programın ana hatları ise şu şekildedir:

- Üç sene içinde 40.000 yeni çiftlik kurulması ve ekili arazi alanının 720.000 dönüm daha genişletilerek ülkeye göç etmesi beklenen 600.000 göçmenin yerleştirilmesine imkân sağlanması.

Sonuç olarak, konferansa katılanlar İsrail Hükümeti'nin açıkladığı programı uygun bulmuş ve ilk adım olarak ülkenin acil ihtiyaçlarını karşılamak üzere iki ay içinde 50.000.000 dolarlık bir yardım yapılmasına karar vermişlerdir.²¹⁶

4.3. 1951-1952 Yılları Arasında İsrail'deki Ekonomik Krizin Etkileri ve Yahudi Göçleri

Herhangi bir kısıtlama olmaksızın İsrail'e gerçekleşen kitlesel göçlerin, ülkede yaşanan mali krizi had safhaya çıkardığına ve İsrailli Hükümet yetkililerin bu ekonomik çıkmazın önüne geçmek için bir takım önlemler almaya çalıştığına değinmiştik. 1951 yılı itibarıyla, İsrail'e gerçekleşen göçler sebebiyle ekonomide yaşanan bu kötü gidişatı durdurabilmek adına düğmeye basan Yahudi Ajansı,²¹⁷ özellikle 1951 yılının son altı ayında,²¹⁸ “...memlekete muhacir kabulü (resmen itiraf edilmemekle birlikte) sıkı bir elemeye ve geciktirmeğe tabi...” tutulmasına karar vermiştir.²¹⁹

İsrail Hükümeti tarafından belli bir plan ve program dahilinde gerçekleştirilmeyen Yahudi göçlerinin ülkede yarattığı kriz ortamı, İsrail basını tarafından da eleştirilmekten geri kalmamıştır. Haaretz Gazetesi'nden Moshe Smolenski tarafından kaleme alınan “Devletimiz” adlı makalede “...Bana göre, elde edilen büyük başarılarla rağmen başarısızlığa yol açan iki ana faktör var. Birincisi, ekonomik olanaklarımız dikkate alınmadan gerçekleştirilen kitlesel göç, ikincisi ise İbranice 'de "yükseliş" anlamına gelen ve niteliksel açıdan bir çöküş olan göçün kendisi...Büyük göç alan ülkeler bir yıl içinde nüfuslarının %2 ila %2.5'nu yeni göçmen olarak kabul etmektedir. Bırakın İsrail %10'a ulaşsın. Ancak bu rakam geçmişte olduğu gibi sürekli olarak %30'a çıkmasın. Bu

²¹⁶ TDA, 538/2627.20966.3.

²¹⁷ TDA, 538/2809.21068.2.

²¹⁸ TDA, 538/2809.21059.3.

²¹⁹ TDA, 538/2809.21059.2.

intihar olur ve hem kendimizi hem de kurtarmak istediğimiz göçmenleri kaybetme tehlikesiyle karşı karşıya kalırız... ”ifadelerine yer verilmiştir.²²⁰

Tüm bu kriz ortamına rağmen ardı arkası kesilmeden İsrail’e gerçekleşen kitlesel göçler devam etmiş ve 1952 yılı şubat ayı itibariyle İsrail makamlarınca 1951 yılına ait paylaşılan verilere göre ülkeye, 174,014’ü göçmen olmak üzere 247.120 kişi gelmiştir. Buna karşılık 79.380 kişi de ülkeden ayrılmış ve dolayısıyla ülke nüfusuna katılanların sayısı 167.740 olmuştur.²²¹ Ayrıca geçen üç yıl içinde Arap devletleri ve Kuzey Afrika’dan İsrail’e, 107 bini Irak, 40 binden fazlası da Yemen’den olmak üzere 237.200 Yahudi gelmiştir.²²² Ülkeye gelen söz konusu göçmenlerin 217.407’si Yahudi vatandaşı olmakla birlikte bu rakamın 29.713’ünü Yahudi olmayan kişiler oluşturmuştur. Ülkeden ayrılanların ise 50.481’i Yahudi olmak üzere 28.899’u da Yahudi olmayan kişilerdi. Dolayısıyla ülkeye giren Yahudilerin sayısı, çıkanlardan 166.926 kişi fazla olmuştur; Yahudi olmayanların sayısı ise 814’tür.²²³

Aşağıdaki tablolar 1951 yılında İsrail’e gelen ve giden göçmenlerin ayrıntılarını sunmaktadır:

Tablo 3.6. 1951 Yılında İsrail’e Gelen Göçmenler

	Toplam (Ocak-Aralık)	Yahudi Olanlar (Ocak-Aralık)	Yahudi Olmayanlar (Ocak-Aralık)
GELENLER			
Göçmenler	174,014	173,901	113
Konut Sakinleri	16,816	16,282	534
Transit Vizesi Olan Yolcular	5,159	-----	5,159
Turistler	35,894	27,122	8,772
Günübirlik Ziyaretçiler	15,237	102	15,135
Toplam	247,120	217,407	29,713

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.2.

²²⁰ TDA, 538/2809.21068.2.

²²¹ TDA, 538/2809.21065.2. Söz konusu belge de gelen ve giden göçmenlerin çıkartılması ile elde edilen rakam yanlış hesaplanarak 167.140 olarak verilmiştir.

²²² TDA, 538/2828.21437.1.

²²³ TDA, 538/2809.21065.2. Söz konusu belge de gelen ve giden Yahudilerin çıkartılması ile elde edilen rakam yanlış hesaplanarak 166.927 olarak verilmiştir. Ayrıca aynı belge de Ocak ve Aralık ayları arasında ülkeye gelen Yahudi olmayan göçmen ve konut sakinlerine ait rakamın son sayısının bulunduğu yer büyük çoğunlukla delgeçle delinmesine rağmen rakam belli olmaktadır.

Tablo 3.7. 1951 Yılında İsrail’den Ayrılan Göçmenler

	Toplam (Ocak-Aralık)	Yahudi Olanlar (Ocak-Aralık)	Yahudi Olmayanlar (Ocak-Aralık)
GİDENLER			
Konut Sakinleri	26,665	25,865	800
Transit Vizesi Olan Yolcular	5,213	-----	5,213
Turistler	32,499	24,557	7,942
Günübirlik Ziyaretçiler	15,003	59	14,944
Toplam	79,380	50,481	28,899

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.2.

Görüldüğü üzere 1951 yılı içinde 26,665 kişi ülkeyi terk etmiş ve bunun 16,816’sı geri dönmüştür (Bunların çoğu Yahudi’dir). Dolayısıyla, ülkeyi terk edenlerin sayısı gelenlerin sayısından 9,849²²⁴fazladır ve bunların yaklaşık yarısı göç edenlerden oluşmaktadır. Aynı yıl, İsrail’i ziyaret eden turistlerin sayısı, 8.772’si Yahudi olmayanlar olmak üzere, 35.894 kişidir. 15.237 turist ise İsrail’i bir günlüğüne ziyaret etmiştir; bunların çoğu genel turist programı kapsamında İsrail’i ziyaret eden yada komşu bir ülkeye transit geçiş yapan Yahudi olmayan kişilerdir. Son olarak, ülkeye gelen ve giden göçmen sayılarının toplamına baktığımızda aslında ülkeye katılan yeni göçmen sayısının 167.740 olduğunu ve bu kişilerden 166.926’sının Yahudi, 814’ünün ise Yahudi olmayan kişiler olduğu görülmektedir.²²⁵

İsrail makamları tarafından 1952 yılı şubat ayı verilerinde, 1951 yılında ülkeye yeni katılan toplam göçmen sayısı 174,014 olarak belirtilmişti. Fakat bu rakamdan Yahudi olmayan 113 kişiyi çıkardığımızda ülkeye yeni katılan Yahudi göçmenlerin sayısı 173,901 olmuştur.²²⁶Nitekim, ülkeye yeni katılan söz konusu Yahudi göçmenlerin yaş aralıkları ve nerelerden geldiklerini gösteren tablolar ise şu şekildedir:

Tablo 3.8. 1951 Yılında İsrail’e Gerçekleşen Göçlerin Yüzdesel Olarak Yaş Aralıkları

Yaş Grubu	1951
0-14	%32.2
15-29	%24.9

²²⁴ Söz konusu belge de gelen ve giden göçmenlerin çıkartılması ile elde edilen rakam yanlış hesaplanarak 9.583 olarak verilmiştir. TDA, 538/2809.21065.2.

²²⁵ TDA, 538/2809.21065.2.

²²⁶ TDA, 538/2809.21065.1.

30-49	%16.1
50-59	%15.8
60 ve Üzeri	%11

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.1.

Tablo 3.9. 1951 Yılında İsrail'e Gerçekleşen Göçler

Geldiği Ülke	1951 Yılı
Polonya	3.500
Romanya	40.200
Bulgaristan	1.200
Yugoslavya	600
Almanya-Avusturya	600
Çekoslovakya	300
Macaristan	1.300
Türkiye	1.200
Libya	6.600
Tunus	3.700
Irak	89.100
İran	9.400
Yemen	700
Fas	7.600
Afrika ve Avustralya	700
Nereden Geldikleri Bilinmeyen	300
Diğer Yerler	6.900
Toplam	173.900*

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.1.

* 173.901 olan mülteci sayısı, söz konusu belgede yuvarlama yapılarak küsurat verilmeden 173.900 şeklinde yazılmıştır.

Ayrıca paylaşılan verilere göre, İsrail'e Libya, İran ve Irak'tan gelen doğulu göçmenlerin çoğunluğunu çocuklar oluşturmakla birlikte bu ülkelerden yapılan göçler, toplam göçünde %40'ından fazlasına denk gelmektedir. Buna karşılık, Doğu Avrupalılar arasında yaş düzeyi çok daha yüksektir. Romanya'dan gelen göçmenlerin %40'ından fazlası 50 yaş ve üzerindeyken, Bulgaristan'dan gelen göçmenlerin %37'si, Polonya'dan gelenlerin ise %18'inin bu yaş aralığında olduğu açıklanmıştır.²²⁷Fakat daha öncede belirttiğimiz gibi, gerek İsrail makamlarının gerekse de Türkiye Tel Aviv elçiliğinin, İsrail'e yönelik Yahudi göçmen sayılarıyla ilgili olarak paylaştıkları verilerdeki tutarsızlık 1951'de de devam

²²⁷ TDA, 538/2809.21065.1.

etmiş, İsrail makamlarının 173.901 olarak açıkladıkları göçmen sayısına Türkiye Tel Aviv elçiliğinin 21 Ocak 1952’de verdiği karşılık ise, 175.303 kişi olmuştur.²²⁸

Hem İsrail makamlarının hem de Türkiye Tel Aviv elçiliğinin paylaştığı verilere göre, 1951 yılında İsrail’e gelen Yahudilerin aylara göre dağılımı şu şekildedir:

Tablo 3.10. 1951 Yılında İsrail’e Gerçekleşen Göçlerin Aylara Göre Dağılımı

Aylar	1951	1951*
Ocak	13,004	13.441
Şubat	14,593	14.679
Mart	21,704	21.794
Nisan	30,323	30.384
Mayıs	26,202	26.570
Haziran	22,342	22.322
Temmuz	15,276	15.392
Ağustos	7,180	7.300
Eylül	8,513	8.499
Ekim	5,245	5.240
Kasım	5,702	5.825
Aralık	3,817	3.857
Toplam	173,901	175.303

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.1., TDA, 538/2809.21059.3.

* Türkiye Tel Aviv elçiliğinin paylaştığı veriler

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı üzere, 1951 yılının ikinci yarısıyla birlikte göçmen sayılarında ciddi bir düşüş söz konusudur. Fakat, İsrail’e gerçekleşen göçlerin sayısında görülen azalmanın nedeni elbette yalnızca İsrail makamları tarafından uygulamaya konulan kısıtlama ile birlikte sıkı eleme tedbirleri değildi.²²⁹ Daha önce de değindiğimiz gibi İsrail’e göç eden Yahudilerin, mevcut yaşam koşullarından memnun olmayarak geldikleri ülkelere geri dönmek istemeleri de bir başka nedendi.²³⁰ Nitekim tüm bu gelişmelere rağmen 1951 yılında İsrail Devleti’nin toplam nüfusu artmaya devam etmiş ve 1.578.000 kişiye ulaşmıştır.²³¹

Yaşanan ekonomik ve mali sıkıntılarla birlikte İsrail’e göç etmek isteyen Yahudilere yönelik İsrail Hükümeti tarafından getirilen kısıtlama, 1952 yılı itibariyle de devam etmiş ve hükümet, İsrail’de tehlikeli boyutlara ulaşan iktisadi ve mali buhranın

²²⁸ TDA, 538/2809.21059.3.

²²⁹ TDA, 538/2809.21059.3.

²³⁰ TDA, 538/2809.21059.1.

²³¹ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail’in Nüfusu (1948-Günümüz)**, “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 6/12/2024.

önüne geçmek adına, 13 Şubat'ta aldığı bazı kararları açıklamıştır. Açıklanan bu tedbirlerin başında, yabancı sermayenin teşviki, tarımsal üretimin çoğaltılması, milli kaynakların işletmeye açılması, sanayinin rasyonelleştirilmesi, iş gücünün arttırılması, bütçe denkliliği, hazine bonoları ve arazi tahvilleri ihracının durdurulması, tedavüldeki banknotların azaltılması, banka kredilerinin sınırlandırılması, İsrail lirası kurunun yeniden ayarlanması, fiyatların kontrolü, ihracatın arttırılmasını temin etmek için “İhracat Merkezi” ile bir “İhracat Bankası”nın kurulması vardır. Fakat tüm bu alınan önlemlere rağmen, 13 Şubat tarihli kararların uygulanmaya konması ile bazı olumlu sonuçlar elde edilse de genel olarak ülkede herhangi bir iyiye gidişattan söz etmek mümkün değildir.²³²

İsrail Devleti'nin bu dönemde içinde bulunduğu ekonomik çıkmaz yine batının kendisine uzattığı el ile giderilmeye çalışılmış, mülteci ve göçmenlerin İsrail'e yerleştirilmesi için yardımda bulunmak isteyen Amerika'nın 73 milyon dolarlık desteğine karşılık İngiltere, 10 milyon sterlin tutarında bir yardımda bulunmuştur.²³³

İsrail'e göç eden Yahudilere dair 1952 yılına ait verilere bakacak olursak; Ocak ayının başından Mayıs ayına kadar geçen sürede İsrail'e, 10.000 göçmenin geldiğini fakat bu göçmenlerden 3000'nin geri döndüğü açıklanmıştır.²³⁴ Türkiye Tel Aviv Büyükelçiliği de 4 Mart 1952 günü, “... Şubat 1952 ayında İsrail'e giren muhacir adedi 1.489'a düşmüştür. Buna mukabil, aynı ay zarfında 1.757 muhacir İsrail'i terk ederek eski memleketlerine dönmüşlerdir. Böylece, devlet kurulduğundan beri ilk defa olarak, İsrail'den muhaceret miktarı, İsrail'e muhacereti aşmış bulunmaktadır. Memleketlerine dönen muhacirlerin büyük kısmını Türk Yahudileri'nin teşkil ettiği söylenmektedir...” açıklamasında bulunmuştur.²³⁵ Nitekim, İsrail basınında yer alan haberlere göre de Türkiye'den İsrail'e göç eden 34.000 Yahudi'den 2.800'ünün, İsrail'deki şartlara alışamadıklarından dolayı ülkelerine geri döndükleri yazılmıştır.²³⁶

1952 yılından itibaren ilginç bir şekilde İsrail, ülkeye gelen göçmenlerle ilgili katı bir politika uygulayarak herhangi bir veri paylaşmamaya başlamıştır. Yukarıdaki ilk beş

²³² TDA, 538/2702.20522.2

²³³ TDA, 538/2628.21363.1.

²³⁴ TDA, 538/2809.21059.1.

²³⁵ TDA, 538/2809.21059.2.

²³⁶ TDA, 538/2735.21847.3.

aylık süre zarfında gerçekleşen göçlere dair paylaşılan bilgi ise İsrail basınının iddiasıdır. Buna karşılık nisan ve mayıs aylarında ise İsrail'i terk ederek geldikleri ülkelere dönenlerin toplamı 1426 kişi olmakla birlikte bu göçmenlerin hepsi geri dönüş masraflarını kendileri temin etmiştir.²³⁷ Yahudi göçmenlerden 817'sinin geri döndükleri ülkeler ise şunlardır:

Tablo 3.11. 1952 Yılında İsrail'den Ayrılan Göçmenler

Döndükleri Ülke	Giden Kişi Sayısı
Kanada	314
Amerika Birleşik Devletleri	164
Fransa	148
Avustralya	103
Fransız Kuzey Afrika'sı	88

Kaynak: TDA, 538/2809.21059.1.

Son olarak, 1952 yılında ülke nüfusu 1.630.000²³⁸kişi olmakla birlikte, ülke dışında yaşayıp da İsrail'e göç etmesi muhtemel görünen 700.000 Yahudi cemaatinin, ülkelere göre dağılımı ise, Kuzey Afrika'da 300.000, Romanya'da 200.000, İran'da 100.000 ve diğer farklı ülkelerde bulunan 100.000 kişiden ibarettir.²³⁹

4.3.1. Genç Aliya

“Genç Aliya” hareketi, Avrupa'daki on binlerce Yahudi çocuğunun Nazi mezaliminden kurtarılarak onları İsrail'de yapıcı bir hayata hazırlamak adına başlatılan girişimdir. Çocukların eğitimi, yetiştirilmesi ve ülke yaşamına kazandırılmasını da amaçlayan hareket her ne kadar başlangıçta örgütsel ve eğitimsel zorluklarla karşılaşsa da İsrail'e önemli katkılarda bulunan dinamik ve yaratıcı bir harekete dönüşmüştür. Nitekim, bu projede eğitimlerini tamamlayan öğrencilerin neredeyse %70'i tarımsal yerleşimlerde istihdam edilmiştir.

“İllegal” göç hareketi içinde örgütlenmiş olan “Genç Aliya” hareketinin ilk icraatı, 19 Şubat 1934'te, yaşları 15-17 arasında değişen toplam 45 erkekten oluşan ilk kafilenin Almanya'dan Filistin'e getirilmesi olmuştur.²⁴⁰ Ayrıca, Hitler'in bir sürprize

²³⁷ TDA, 538/2809.21059.1.

²³⁸ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail Nüfusu (1948-Günümüz)**, “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 7/12/2024.

²³⁹ TDA, 538/2809.21059.3.

²⁴⁰ TDA, 538/2809.21065.2.

imza atarak Münih Antlaşması'nı “değersiz bir paçavra” olarak göstereceği ve İkinci Dünya Savaşı'nın patlak vereceği 1 Eylül 1939'a²⁴¹kadar yaklaşık 5.000 genç daha bu harekete katılmıştır. Savaş sırasında ise, özellikle Polonya, Romanya ve Almanya'dan kurtarılan ve çeşitli yollardan Filistin'e getirilen 17.000 genç ve çocuğa karşılık bu dönemde Türkiye'den ise 1045 çocuk Filistin'e gönderilmiştir.

İkinci Dünya Savaşı'nın sonundan İsrail Devleti'nin kuruluşuna (14 Mayıs 1948) kadar geçen sürede ise 15.000 genci daha bünyesine kazandıran hareket, bunların dörtte birini Polonya'dan ve yaklaşık %45'ini de Macaristan ve Romanya'dan getirtmiştir. İsrail Devleti'nin kuruluşundan 1951 yılının sonuna kadar 26.000 çocuğu daha kabul edecek olan hareket, aralarında Bulgaristan, Türkiye, Yemen, Irak ve Fas'tan gelenlerde dahil olmak üzere 1951 yılı sonu itibariyle toplamda, 54.373²⁴² çocuk ve genci İsrail'e kazandırmıştır.²⁴³

Söz konusu bu çocukların yıllara göre dağılımı aşağıdaki tabloda gösterilmiştir:

Tablo 3.12. 1934-1951 Yıllarında Genç Aliya Hareketine Katılan Çocuklar

Yıl	Alınan Kişi Sayısı
1934	400
1935	250
1936	750
1937	500
1938	600
1939	2.500
1940	850
1941	1.500
1942	600
1943	2.000
1944	2.050
1945	4.000
1946	4.750
1947	4.450
1948	7.950
1949	8.300
1950	7.350
1951 (Ocak-Eylül)	5.600

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.2.

²⁴¹ Çimen, a.g.e.; s:136.

²⁴² Söz konusu belgede, getirilen çocukların sayısı ilk tablo da 54.400 olarak yazılmış, ancak hangi ülkeden kaç adet çocuğun getirildiğini ayrıntılı olarak gösteren tabloda ise bu rakam; 54.373 olarak verilmiştir. Tahminimizce rakamlarda yine yuvarlama yapılmıştır.

²⁴³ TDA, 538/2809.21065.2.

Getirilen Yahudi çocuklarının eğitiminden de sorumlu olan hareket, 1951 yılının sonu itibariyle, 14.567 çocuğun 267 merkezde eğitim gördüğünü belirtmiştir. Bu merkezler aşağıdaki tabloda sınıflandırılmıştır:

Tablo 3.13. Genç Aliya Hareketine Bağlı Eğitim Merkezleri

	Kabul Merkezleri Sayısı	Genç Aliya Kişi Sayısı
Kollektif Uzlaşmalar	136	7,095
Küçük Çiftçi Yerleşimleri	14	124
Tarımsal Eğitim Kurumları	74	5,890
Özel Kurumlar	40	684
Transit Kampları	3	774
Toplam	267	14,567

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.2.

1934-1951 yılları arasında dünyanın muhtelif yerlerinde getirtilen 54.373 çocuğun, ülkelere göre dağılımı ise şu şekildedir:²⁴⁴

Tablo 3.14. Genç Aliya Hareketine Katılan Çocukların Ülkelere Göre Dağılımı

Ülke	Çocuk Sayısı
Romanya	9.229
Polonya	6.903
Almanya	5.441
Türkiye	3.279*
Bulgaristan	3.205
İsrail	3.042
Macaristan	2.749
Çekoslovakya	2.234
Avusturya	1.744
Yemen	2.061
Irak	2.705
Fas	2.103
Suriye	712
Benelüks Ülkeler	682
Algiers, Tunus	855
Tripoli, Libya	589
İran	808
Yugoslavya	534
Fransa	532
Mısır	592
Yunanistan	399
Hindistan	324
İtalya	249
Rusya	246
Çeşitli Bölgeler	618

²⁴⁴ TDA, 538/2809.21065.2.

Toplam	51.835
Belirtilmeyen Ülkeler	1.764
Transit Kamplar	774
Genel Toplam	54.373

Kaynak: TDA, 538/2809.21065.2.

* TDA, 538/2687.22331.1. No'lu 12 Nisan 1951 tarihli belgede Türkiye Tel Aviv elçiliği, Türkiye'den getirilen çocukların sayısını, 3.184 olarak açıklamıştır.

4.4. 1953-1955 Yılları Arasında İsrail'de Devam Eden Siyasi ve Ekonomik Krizin Göçlere Etkisi

Kontrolsüz bir şekilde gerçekleştirilen Yahudi göçleri, İsrail'de yaşanan mali buhranın en büyük müsebbiplerinden biriydi. Öyle ki, 1952'de ülkede hayat şartları %60 oranında yükselmiş, sanayi kollarında çalışan işçilerin %14'ü işsiz kalmış, ihracat ithalatın ancak %11'ini karşılamış ve nitekim hem sanayi hem de tarımda maliyetlerin yükselmesinden dolayı ülkede yaşanan ekonomik kriz,²⁴⁵1953 yılı itibariyle 249 milyonluk İsrail bütçesinde oluşan 81 milyonluk açıkta pay sahibi olmuştur.²⁴⁶Fakat böyle bir ortamda İsrail'in en büyük destekçisi yine Amerikalı Yahudi sermayedarlar olacaktır. Nitekim Yahudi sermayedarlar, Palestine Economic Corporation aracılığıyla İsrail'de 15 milyon dolarlık yatırımda bulunmuşlardır.²⁴⁷Ancak söz konusu Yahudi göçleri, belli bir plan dahilinde kontrollü bir şekilde gerçekleştirilmediği senaryoda ise ülke ekonomisini çok daha kötü durumların beklediği de aşıkardır.

1953 yılında da ekonomik krizle boğuşan İsrail Hükümeti, muhtemeldir ki ülkeye yeni gelen göçmenlerin yaşanan krizin en büyük sebeplerinden biri olması hasebiyle, ülkedeki vatandaşların sert tepkileriyle karşılaşmamak adına, 1952'den itibaren uygulamaya koyduğu, İsrail'e gelen Yahudi göçmenlerle ilgili resmi kanallar aracılığıyla bilgi paylaşılmama tavrını 1953 yılında da devam ettirmiştir. Fakat İsrail Hükümeti, her ne kadar Yahudi göçmenlerle ilgili bilgi alışverişinde bulunmasa da, ekonomik ve mali durumu çıkmazda olan ülkeye göçmenlerin gitmeye devam ettikleri de görülmüştür.²⁴⁸ Nitekim açıklanan resmi kayıtlara göre 1953 yılında ülke nüfusu; 1.669.000 kişiye yükselmiştir.²⁴⁹

²⁴⁵ TDA, 538/2733.15380.1.

²⁴⁶ T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:9, İçtima:4, Cilt:28, s.3.

²⁴⁷ Akis Dergisi, "Dış Haberler", Sayı 4, 1954, s.19.

²⁴⁸ TDA, 538/2733.15380.1.

²⁴⁹ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail Nüfusu (1948-Günümüz)**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 9/12/2024.

1954 yılı ile birlikte, İsrail'in geleceği için göçleri olmazsa olmaz gören hükümet yetkililerinin korktukları başlarına gelmiştir. Mevcut yaşam koşullarının kötü olmasına birde içinde bulunulan ekonomik çıkmaz eklenince göçmenlerin gözleri korkmuş ve 1954 yılı ile birlikte ülkeye yapılan göçler daha fazla devam etmeyerek nihayet durma noktasına gelmiştir. Mart 1954'te, bölgede güçlü bir İsrail Devleti'nin varlığını ve bağımsızlığını garanti altına almak ve Yahudi göçlerine yeniden yol açmak adına, Yahudi Ajansı tarafından yeni bir yol haritası açıklanmıştır. Açıklanan bu projeye göre, birkaç yıl içinde İsrail'e her yıl elli bin göçmen getirilmesi amaçlanmıştır.

Yahudi Ajansı, ülkeye gelecek olan bu Yahudileri yerleştirmek ve yapılan planı eyleme geçirebilmek adına İsrail Hükümeti'nden bir takım taleplerde bulunmuştur. Ajansın, hükümetten talep ettikleri ise şunlardır:

- Tutarını 10-15 sene vade ile ödemek koşuluyla evler,
- Göçmenlerin yanlarında getirecekleri eşyalara gümrük muafiyeti,
- Yeni gelen göçmenlere iki yıl gelir vergisi affı,
- Belli bir sermayeye ve tekniğe sahip olan göçmenlere yardım edilerek bu kişilerle iş birliği içinde olarak bürolar açılması.²⁵⁰

Bölgedeki konumunu güçlendirmek adına Yahudi göçlerini "İsrail'e Muhaceret" çağrısı ile teşvik etmeye çalışan İsrail'in bu tutumu hem Arapları hem de Amerika Dışişleri müsteşarını rahatsız etmiştir. Nitekim, 4 Mayıs 1954 günü Türkiye Washington Büyükelçisi Feridun Erkin tarafından Türk Hükümeti'ne gönderilen raporda da, İsrail'in uyguladığı politikadan rahatsız olan Amerika Dışişleri müsteşarı Henry A. Byroade'un eleştirilerine yer verilerek, söz konusu göçlerin Arapları hem korkuttuğuna hem de onları İsrail'in topraklarını genişletme düşüncesine sevk ettiği açıklanmıştır.²⁵¹ Fakat tüm bu yaşanan gerginliklere rağmen bölgeye 49.000 kişi daha gelmiş ve 1954 yılında İsrail'deki toplam nüfus; 1.718.000²⁵² kişiye yükselmiştir.

İsrail, her ne kadar Yahudi göçlerini arttırmak adına bir takım teşviklere başvursa da ülkenin içinde bulunduğu ekonomik kriz ortamı yeni gelecek göçmenlerin

²⁵⁰ TDA, 538/2668.20563.1.

²⁵¹ TDA, 538/2627.19848.3.

²⁵² Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail Nüfusu (1948-Günümüz)**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 10/12/2024.

yerleştirilmesine müsaade etmemiştir. Ülke ekonomisinin kalkınması için dışarıdan alınacak yardım ve borçlara ihtiyaç duyan İsrail'in yardımına ise bu kez Ekim 1955'te, United Jewish Appeal²⁵³ kurulu üyelerinden oluşan 60 Amerikalı Yahudi yetişmiştir. İsrail'in kalkınma ve göçmenleri yerleştirme faaliyetlerini yerinde incelemek üzere İsrail'e gelerek halk ve yeni gelen göçmenlerle görüşmeler gerçekleştiren kurul üyeleri, İsrail Maliye Bakanı Levi Eshkol'la da Kudüs'te bulunan "King David" otelinde bir toplantı gerçekleştirmiştir.²⁵⁴

İsrail'de yaşanan tüm bu hareketlilik beraberinde, 1952'de başlayan göçmenlerle ilgili veri paylaşmama durumunu kısmen de olsa nihayete erdirmiştir. 29 Haziran 1955 günü Türkiye Tel Aviv elçiliği, "...Resmi istatistiklere göre; 1955 yılı mart ayında İsrail'in nüfusu 1.750.000 kişiye yükselmiştir. Bunun 1.542.000'i Musevi'dir..." açıklamalarına yer vermiştir.²⁵⁵ Aynı yılın toplam nüfusu ise; 1.781.000²⁵⁶ kişi olmakla birlikte bu rakamın 1.583.000²⁵⁷ Yahudi'dir.²⁵⁸

Amerikan Yahudileri yıllığında yayımlanan istatistiklere göre ise, dünyadaki Yahudi nüfusu 1955 yılı sonunda 11.908.443 kişi olmuştur. 1954 yılına oranla Yahudi nüfusunda 58.557 kişilik bir artış kaydedildiğini belirten raporda, dünya nüfusunun %0.4'ünü teşkil eden Yahudilerin; Amerika Birleşik Devletleri'nde 5.200.000 (%3.1), Sovyet Rusya'da 2.000.000 (%1), İsrail'de 1.550.958 (nüfusun %88'i), İngiltere'de

²⁵³ UJA cemiyeti misyonunu; "Her yerdeki Yahudilere ve her kökenden New Yorklulara önem vermek, yakın ve uzaktaki krizlere müdahale etmek ve Yahudi geleceğimizi şekillendirmek" olarak ifade etmektedir. "Çevrimiçi" <https://www.ujafedny.org/about-ujafedny/overview>, Erişim Tarihi 10/12/2024.

²⁵⁴ TDA, 538/2627.19825.1.

²⁵⁵ TDA, 538/2668.19563.1. Akis Dergisinin, 11 Haziran 1955 tarihli sayısında ise New York Times'a dayanılarak verilen haberde ise İsrail'in nüfusu 1.600.000 olarak yazılmıştır. Akis Dergisi, "**Bunlar Hep Hakikattir**", Sayı 57, 1955, s.22.

²⁵⁶ Yahudi Sanal Kütüphanesi, İsrail/Filistin'deki Yahudi ve Yahudi Olmayan Nüfus (1517-Günümüz), sayfasında toplam nüfus; 1.789.100 olarak verilecek, <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>, aynı sitenin 'Hayati İstatistikler: İsrail'in Nüfusu (1948-Günümüz)' bölümünde ise bu rakam; 1.789.000 olarak yer almıştır. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>.

²⁵⁷ Yahudi Sanal Kütüphanesi, İsrail/Filistin'deki Yahudi ve Yahudi Olmayan Nüfus (1517-Günümüz), sayfasında Yahudi nüfusu; 1.590.500 olarak verilmiştir. <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>.

²⁵⁸ TDA, 538/2669.20051.1.

450.000 (%0.9), Arjantin’de 380.000 (%0.2)²⁵⁹ve Fransa’da ise 300.000 kişi bulunduğunu yazmıştır.²⁶⁰

29 Haziran 1955’te Türkiye Tel Aviv elçiliği, 1954 yılının ilk üç ayında İsrail’e gelen göçmen sayının 2.277, aynı dönem içerisinde ülkeden ayrılanların ise 2.196 kişi olduğu açıklamıştır. 1955 yılının ilk üç ayında ise ülkeye gelenler neredeyse 4,5 kat artarak 9.959’a yükselmiştir. Buna karşılık, 1955 yılı tamamı boyunca ülkeyi terk edenlerin sayısı da bir önceki yılın ilk üç ayındaki gibi 2.196 olarak yazılsa da,²⁶¹elçiliğin güncelleme yaparak 9 Mart 1956’da paylaşacağı yeni raporda, 1954 yılında İsrail’den ayrılarak geri dönenlerin toplamı 7.500, 1955 yılında ise bu rakamın 6.500 olduğu açıklanmıştır. Ayrıca, 1955 yılında çeşitli ülkelerden İsrail’e gelen göçmenlerin toplam sayısının da 36.000 kişi olduğu belirtilmiştir.²⁶²

Son olarak, Yahudi Ajansı da Ağustos 1954-Haziran 1955 tarihleri arasında geçen on aylık zaman zarfında İsrail’e Kuzey Afrika’dan 25.250 göçmenin geldiğini, bundan önceki on ay içinde gelenlerin sayısının da söz konusu rakamın üçte biri kadar olduğunu ve İsrail Devleti’nin kurulduğu tarih olan Mayıs 1948’den, Haziran 1955’e kadar ülkeye gelen toplam göçmen sayısının da 750.000 kişi olduğunu açıklamıştır.²⁶³

4.5. 1956-1957 Yılları Arasında İsrail’e Gerçekleşen Göçler

İsrail Devleti’nin bölgedeki varlığının göçlere bağlı olduğunu sürekli dile getiren İsrailli yetkililer konunun üzerinde önemle durmaktaydılar. Fakat hükümet yetkililerini, gerçekleşen bu göçlerden dolayı rahatsız eden en önemli konu, Doğu ülkelerinden gelen çok sayıdaki teknik bilgidен yoksun vasıfsız Yahudilerin arasında doktor, mühendis vb. gibi bilim adamlarının olmamasıydı. İsrailli yetkililer, bu durumun önüne geçebilmek adına göç propagandasını Batı ülkelerinde yaşayan Yahudiler arasından yapmaya özen gösterecekler de²⁶⁴1956 yılında ortaya çıkan Süveyş krizinde, Mısır’da bulunan 45.000

²⁵⁹ Söz konusu belgede Arjantin’de yaşayan Yahudilerin yüzdesi (%2) olarak yazılmış fakat daha sonra (0) ibaresi el yazısı ile eklenmiştir. TDA, 538/2669.20051.1.

²⁶⁰ TDA, 538/2669.20051.1.

²⁶¹ TDA, 538/2668.19563.1.

²⁶² TDA, 538/2669.20051.1. Ayrıca TDA, 538/2669.20059.1. No’lu belgede ise 1955 yılının ilk altı ayı sonunda İsrail nüfusunun 35.000 kişilik artış kaydettiği yazmaktadır.

²⁶³ TDA, 538/2668.19564.1.

²⁶⁴ TDA, 538/2669.20596.1.

Yahudi'den harekât sonrasında 14.500'ünün, İsrail'in yolunu tutmasına mâni olamamışlardır.²⁶⁵

“İsrail'e Muhaceret” propagandası ile teşvik edilen göçler 1957'de meyvelerini vermeye başlamış ve ülkeye gelen göçmenlerin sayısı artmıştır. Nitekim Başbakan Ben Gurion da konu hakkında yaptığı açıklamalarda, 1957 yılında İsrail'e 100.000 göçmen gelmesini beklediklerini açıklamıştır. Ayrıca ülkeye her ay 8.000 göçmenin gelmesini bekleyen yetkililer, mart ayında 8.553 göçmene karşılık nisan ayında bu rakamın 9.136 olacağını, mayıs ve haziran aylarında ise toplam 22.000 göçmenin gelmesini beklediklerini belirtmişlerdir.²⁶⁶

Bir taraftan “sürgünleri toplama” amacıyla olan yetkililer bir diğer taraftan da bu yeni misafirler için kaynak arayışlarını sürdürmekteydiler. Bu amaç doğrultusunda Maliye Bakanı Levy Echkol, Haziran 1957'de iki buçuk haftalık Amerika ziyaretinde bulunarak, hem burada ki hükümet yetkilileriyle birtakım görüşmelerde bulunmuş hem de “United Jewish Appeal” ve “Bond Drive”²⁶⁷ cemiyetlerinin, New-York ve Chicago'da düzenledikleri toplantılara katılarak, Amerikan Yahudileri vasıtasıyla İsrail'in kalkınması için gerekli para yardımını temin etmeye çalışmıştır.²⁶⁸

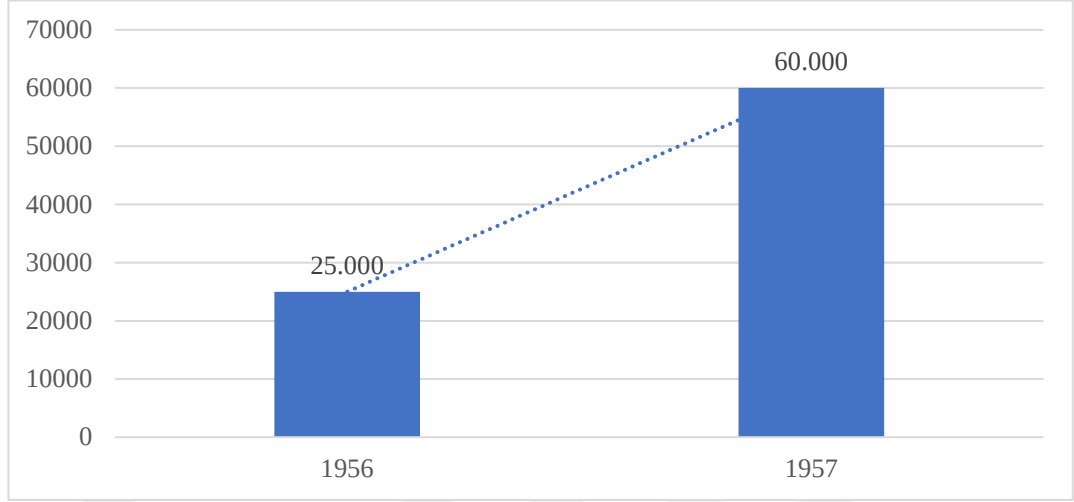
İsrail Devleti'nin 1956-1957 yıllarına ait nüfus istatistikleri ise 24 Ağustos 1957'de, Tel Aviv elçiliği'nde görevli maslahatgüzar Nejat Uçtum tarafından Türk Hükümeti ile paylaşılmıştır. Buna göre, söz konusu yılların ilk altı ayında gerçekleşen nüfus artış oranları şu şekildedir:

²⁶⁵ TDA, 538/2810.21272.1.

²⁶⁶ TDA, 538/2669.20596.1.

²⁶⁷ Amerikalıları, I. ve II. Dünya Savaşlarını finanse etmek için ABD Hazine bonoları almaya teşvik eden kampanya yada savaş tahvili kampanyaları olarak bilinmektedir. Oklahoma Tarih Topluluğu, **Savaş Tahvili Kampanyaları**, “Çevrimiçi” <https://www.okhistory.org/publications/enc/entry?entry=WA020>, Erişim Tarihi 31/05/2025.

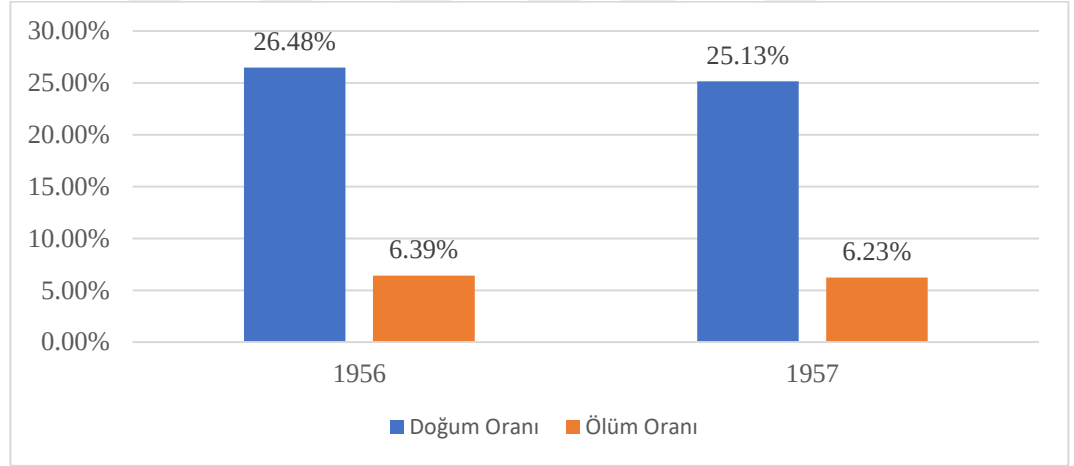
²⁶⁸ TDA, 538/2627.19606.1.

Grafik 3.1. İsrail'in Nüfusu Hakkında İstatistikler

Kaynak: TDA, 538/2669.20059.1.

1956 ve 1957 yıllarının ilk altı aylık zaman zarfında gerçekleşen doğum ve ölüm oranları ise şu şekildedir:

Grafik 3.2. İsrail'in Nüfusu Hakkında İstatistikler

Kaynak: TDA, 538/2669.20059.1.

Ayrıca söz konusu elçilik, “...haziran ayında İsrail’e gelen 7.967 muhacirle birlikte yılın ilk altı aylık muhacir yekunu, geçen senenin mütekabil devresindeki 25.677 kişiye mukabil 50.475 nefere baliğ olmuştur. Bunların % 60’ı Avrupa’dan, %37’si Afrika’dan, %3’ü ise diğer mıntikalardan İsrail’e gelmişlerdir...”a açıklamasında bulunmuştur. İsrail’in

1957’de, ilk altı aylık toplam nüfusu da 1.937.000’di.²⁶⁹Bu nüfusun 210.000’ini Yahudi olmayan unsurlar oluştuyordu.

1956-1957 yıllarına ait İsrail Devleti “İstatistik Dairesi” tarafından paylaşılan nüfus verileri ise şu şekildedir:

Tablo 3.15. İsrail’in 1956-1957 Nüfusu Hakkında Bilgi

Yıl	Yahudi Nüfus	Yabancı Nüfus	Nüfus Artışı	Doğum Oranı	Ölüm Oranı	Gelen Göç Sayısı	Toplam Nüfus
1956	-----	-----	-----	43.000	10.000	55.000	-----
1957	1.760.000	216.000	103.000	45.000	11.000	71.000	1.976.000

Kaynak: TDA, 538/2390.18458.1.

Yukarıdaki tabloda bulunan bilgilere ek olarak, 1956 yılının toplam nüfusu 1.872.000 kişiye ulaşmış,²⁷⁰ ayrıca 1957’de turist olarak İsrail’in gelerek buraya yerleşenlerin sayısı da 1.482 kişi olmuştur.²⁷¹

Son olarak, 1957 yılında İsrail’e gelen göçmenlerin sayısı her ne kadar artsa da içinde bulunulan mevcut koşullardan hoşnut olmayarak ülkeden ayrılmak isteyenlerde bulunuyordu. Örneğin, konu hakkında bir takım iddialarda bulunan İsrail yerel basını, Fas’tan gelen Yahudilerden 3.500’ünün geri döndüklerini ayrıca 2.000 kişinin daha Fas’a geri dönmek için gerekli izinleri beklediğini yazmıştır. Basında çıkan bu haberler üzerine İsrail Hükümeti basın bürosu, Nisan 1957-Eylül 1957 ayları arasındaki altı aylık süre zarfında yalnızca 54 göçmenin Fas’a döndüğünü ve Fransa’ya dönmek istediğini beyan eden 257 göçmenden bir kısmının daha Fas’a gidebileceklerinin muhtemel olduğunu belirterek basında neşredilen sayıları yalanlamıştır.²⁷²

4.5.1. 1948-1957 Yılları Arasında Dünyanın Çeşitli Yerlerinden İsrail’e Yapılan Göçler

İsrail Devleti’nin resmi olarak kurulduğu 14 Mayıs 1948’den, 1957 yılının aralık ayının son gününe kadar İsrail’e gelen Yahudi göçmenlerin sayısı 897.722 kişi olarak

²⁶⁹ TDA, 538/2669.20059.1.

²⁷⁰ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail Nüfusu (1948-Günümüz)**, “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 13/12/2024.

²⁷¹ TDA, 538/2390.18458.1.

²⁷² TDA, 538/2669.20037.1.

açıklanmıştır. Bu göçmenlerin kökeni ile birlikte hangi ülkeden ne kadar göçmenin geldiği ise şu şekilde belirtilmiştir:

Tablo 3.16. İsrail’e Gelen Göçmenler Hakkında Bilgi

Geldiği Ülke (Avrupa)	Kişi Sayısı
Romanya	124.309
Polonya	138.759
Bulgaristan	38.677
Türkiye	37.460
Çekoslovakya	18.394
Macaristan	22.724
Yugoslavya	7.744
Sovyet Rusya (Letonya ve Litvanya Dahil)	6.766
Almanya	9.262
Fransa	4.982
Avusturya	3.194
Yunanistan	2.175
İngiltere	3.082
İtalya	1.670
Belçika	1.311
Hollanda	1.493
İspanya	421
İsveç	468
İsviçre	546
Portekiz	43
Danimarka	27
Norveç	14
İrlanda	30
Finlandiya	5
Lüksemburg	17
Kıbrıs	144
Diğer Avrupa Ülkelerinden Gelenler	149
Toplam	423.866

Kaynak: TDA, 538/2390.18463.1.

Tablo 3.17. İsrail’e Gelen Göçmenler Hakkında Bilgi

Geldiği Ülke (Asya)	Kişi Sayısı	Geldiği Ülke (Afrika)	Kişi Sayısı	Geldiği Ülke (Amerika)	Kişi Sayısı
Irak	123.338	Fas, Tunus ve Cezayir	155.336	Birleşik Devletler	2.843
Yemen	45.897	Libya	32.225	Kanada	432
İran	33.296	Güney Afrika	1.006	Arjantin	3.638
Aden	3.275	Mısır ve Diğer Afrika Ülkeleri	35.002	Brezilya	1.102
Hindistan	6.263			Güney Amerika	1.952
Çin	2.605				
Japonya	3				
Diğer Asya Ülkeleri	4.966				
Toplam	219.643		223.569		9.967

Kaynak: TDA, 538/2390.18463.1.

Bütün bu yeni gelen Yahudi göçmenlere ek olarak; Avustralya'dan 261, diğer çeşitli ülkelerden de toplamda 20.416 Yahudi göçmen İsrail'e ayak basmış ve aynı dönem içinde İsrail'i turist olarak ziyaret eden 9.200 kişinin de ülkeye yerleşme kararı aldığı açıklanmıştır.²⁷³

4.6. 1958-1960 Yılları Arasında İsrail'e Gerçekleşen Göçler

1957 yılında İsrail'den ayrılmak isteyenlerle ilgili yerel basında çıkan haberler her ne kadar İsrailli yetkililer tarafından yalanlansa da İsrail'deki hayat standartlarından memnun olmayarak geldikleri ülkelere geri dönmek için resmi makamlara başvuruda bulunan Yahudilerin sayısı 1958 yılı itibarıyla artarak devam etmiştir. Öyle ki 6 Ocak 1958'de, yerel basınının iddialarını destekleyen haber Türkiye Tel Aviv elçiliğinden gelmiş ve söz konusu elçilik, *"...resmi makamlar şimdiye kadar 200 muhacirin Polonya'ya avdet etmek üzere İsrail tabiiyetinden çıkarılmaları için müracaatta bulunduklarını açıklamakta ise de Polonya'nın yeni Tel Aviv elçisi M. Bida ahiren vaki bir görüşmemiz sırasında müracaat sahiplerinin binleri aştığını sarahaten ifade etmiştir..."* açıklamalarında bulunmuştur.²⁷⁴

İsrail Hükümeti'nin göçlere verdiği önem ve devletin bekasının dahi bu göçlerin devamına bağlı olarak görüldüğü bir ortamda, yaşananlar hiç şüphesiz ki İsrail Hükümeti'ni endişeye sevk etmiştir.²⁷⁵ Böyle bir ortamda İsrail'e gelmek isteyen her bir göçmen için elini taşın altına koyarak onların bu göç yolculuklarını sorunsuz bir şekilde çözüme kavuşturmakta İsrailli yetkililerin öncelikleri arasında olmuştur. Nitekim 30 Nisan 1958'de, Suriye'den Türkiye üzerinden İsrail'e göç etmek isteyen soydaşları için Türk Hükümeti ile iletişime geçen İsrailli yetkililer, söz konusu göçmenlerin sevk masraflarının tamamen kendileri tarafından üstlenileceğini taahhüt ederek Türk mercilerinin gereken kolaylığı göstermesini istemekten de geri kalmamışlardır.²⁷⁶

İsrail'in, 1952 yılında ülkeye gelen Yahudi göçmenler hakkında bilgi vermemeye yönelik katı tutumunun, 1955-1957 yılları arasında ayrıntılı veriler paylaşılmamakla birlikte son bulduğuna değinmiştik. Fakat hükümet yetkilileri iki yıllık bir aradan sonra,

²⁷³ TDA, 538/2390.18463.1.

²⁷⁴ TDA, 538/2393.21121.1.

²⁷⁵ TDA, 538/2393.21121.1.

²⁷⁶ TDA, 538/2770.20336.1.

1958 yılı itibariyle yine içe kapanmış, 1958-1960 yıllarına ait göçmenlerle ilgili bilgi paylaşmamıştır. 1958 yılının ilk yarısıyla ilgili eldeki tek mevcut bilgide Türkiye Tel Aviv elçiliği maslahatgüzarı Nejat Uçtum tarafından 25 Haziran'da Türkiye'ye gönderilen notada, İsrail İçişleri Bakanlığı'ndan öğrenildiği üzere, Mayıs ayında İsrail'den ayrılan göçmenlerin sayısının ülkeye yerleşmek için gelenlerin sayısını aştığı bilgisidir ki bu sayı da en az 14.000 kişi olarak kabul edilmektedir. İsrailli yetkililer ayrıca Haziran ayında şu ana kadar 989 göçmenin ülkeye geldiğini buna karşılık 717 kişinin de bir daha dönmek üzere İsrail'i terk ettiğini, Haziran ayında da ülkeden ayrılacakların Mayıs ayından az olmayacağını düşündüklerini ifade etmişlerdir. Buna karşılık, Yahudi Ajansı'na mensup bir sözcünün de, Haziran ayında toplamda 1500 göçmenin gelmesini beklediklerini fakat ayrılacakların ise Mayıs ayında ülkeyi terk edenlerden az olmayacağını iletmesi olmuştur.²⁷⁷

Son olarak, resmi makamlar tarafından daha sonra açıklanan verilere göre ülke nüfusu 1958'de 2.032.000 kişi olmakla birlikte ilerleyen yıllarda nüfus artmaya devam etmiş ve 1959'da 2.089.000²⁷⁸ olarak açıklanan nüfus 1960 yılında 2.150.400²⁷⁹ kişi olmuştur. Söz konusu yıl, Yahudilerin toplam nüfusa oranı, %88,9 olmakla birlikte nüfusun genelini oluşturanlardan 239.100 kişi Yahudi olmayan vatandaşlardan müteşekkildi.²⁸⁰

²⁷⁷ TDA, 538/2390.18474.1.

²⁷⁸ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **Hayati İstatistikler: İsrail Nüfusu (1948-Günümüz)**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 27.12.2024.

²⁷⁹ Söz konusu Yahudi Sanal Kütüphanesi'nin, Hayati İstatistikler: İsrail Nüfusu (1948-Günümüz), bölümünde rakam; 2.150.000 kişi olarak verilmiştir.

²⁸⁰ Yahudi Sanal Kütüphanesi, **İsrail/Filistin'deki Yahudi ve Yahudi Olmayan Nüfus (1517-Günümüz)**, "Çevrimiçi" <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>, Erişim Tarihi 27.12.2024.

SONUÇ

Tarih boyunca stratejik bir öneme sahip olan ve uzun yüzyıllar boyunca da pek çok medeniyet ve kültüre ev sahipliği yapan Orta Doğu, gerek içinde barındırdığı yer altı zenginlikleri ve önemli su yolları, gerekse de üç büyük semavi dinin doğup yayıldığı yer olması hasebiyle hem tüm dikkatleri üzerine çekmiş hem de küresel güçlerin bölgedeki egemenliklerini pekiştirmek amacıyla girişecekleri çatışmalara da ziyadesiyle ev sahipliği yapmıştır.

Orta Doğu'nun, Asya ile Afrika arasındaki en önemli kilit noktalarından birini teşkil eden Akdeniz kıyısındaki Filistin ise, her ne kadar çağlar boyunca pek çok kavim ve topluluklara ev sahip sahipliği yapsa da bölgenin kaderini değiştirecek olaylar silsilesi, henüz daha Hz. Musa zamanında Mısır'daki Firavunun zulmünden kaçarak “vaat edilmiş” topraklara göç eden Yahudilerin, bu ilk sürgün hayatı ile başlamıştır. Hiç şüphesiz ki, bu sürgün hayatı ile fitili ateşlenen olaylar zincirine, dünyayı değiştiren ve dönüştüren akımlarında eklenmesi, hem Yahudi toplumunu hem de tüm dünyayı yakından ilgilendiren meselelere dönüşmüş ve nitekim buradaki en önemli dönüm noktasını da, 1789'daki Fransız ihtilalinin ortaya çıkartacağı “liberal” ve “milliyetçi” fikirler oluşturmuştur.

Yahudilerin 19. yüzyılda hem Batı hem de Doğu Avrupa'da karşılaştıkları zulüm ve baskılar sonucunda kendilerini güvenli bir limana atabilmek umuduyla başlattıkları kitlesel göçlerde yolu Filistin'e düşenler, başlangıçta bunun siyasi bir anlamı olmasa da, bazı Yahudilerin ön ayak olmasıyla “Yakup'un evine gidelim” ayetini bir slogan olarak kullanan “Siyon Aşıkları” adındaki bir dernek etrafında örgütlenmiş ve soydaşlarının Kudüs ve Filistin'e yerleşmelerini amaçlayarak Siyonizmin de ilk adımlarını atmışlardır. Neticede, artık uğradıkları haksızlıklara boyun eğmek istemeyen Yahudiler, 1882 yılına kadar uyuyan bir milletin yaşanan pogromlardan sonra tılsımlı uykusundan uyandığını belirterek, Filistin'de bir Yahudi devleti kurulmasını isteyen ilk Siyonist belge “Biluim” manifestosu da bu amaçla yayımlanmıştır.

Milliyetçiliğin ortaya çıkış ve yayılışına Avrupa'da artan Anti-Semitizm'in de eklenmesi, bir gün “Siyon” a geri dönme hayali kuran ve “Siyasal Siyonizm” hareketi

altında örgütlenen Yahudilerin, “vaat edilmiş topraklarda” bir araya gelerek “İsrail” i kurmaları yönünde onlara ilham aşılamıştır. Öyle ki söz konusu bu ilham, Yavuz Sultan Selim önderliğindeki Osmanlı Devleti’nin henüz daha 1516’da Mercidabık Savaşıyla ele geçirdiği Filistin’i, Sultan II. Abdülhamit zamanında devletin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntılardan medet umarak, ülke topraklarını pazarlık konusu haline getirme cüretini göstermelerine dahi sebep olmuştur. Neticede, Ağustos 1897’de İsviçre’nin Basel şehrinde I. Siyonist kongresini toplayan Yahudiler, kuracakları devletin temellerini de burada atmışlardır.

1908’de Osmanlı Devleti’nde ilan edilen II. Meşrutiyet, ülke genelinde pek çok milliyetçi örgütün ortaya çıkmasına neden olmuştur. Nitekim bu durum, Osmanlı’dan sonra sahip olduğu topraklarda en fazla Müslüman nüfus barındıran İngilizlerin, bir taraftan sömürgelerine bir diğer taraftan da Osmanlı Devleti’nde yaşanan iç politik gelişmelere dikkat kesilmelerine sebebiyet vermiştir. Nihayetinde, siyaset ve diplomasi sanatındaki ustalıkları ile bilinen İngilizler, yaşanan bu gelişmeleri kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak istemiş ve bu doğrultuda da bir taraftan Şerif Hüseyin ve İbn-i Suud gibi güçlü liderler aracılığıyla Arap ayrılıkçı hareketleri desteklerken bir diğer taraftan da I. Dünya Savaşı’nda kendilerine sağlanacak maddi destek mukabilinde Siyonistlere de belli başlı sözler vermeyi ihmal etmemişlerdir.

Böylece, Filistin’in Yahudi yurdu kabul edilerek bağımsızlık verilmesini ve bölgeye gerçekleştirilmek istenen Yahudi göçlerinin de serbest bırakılmasını isteyen Siyonistler, hayalini kurdukları devlete bir adım daha yaklaşmış, 1917’de Balfour Deklarasyonu adıyla kaleme alınan mektupla, 1897’deki Siyonist kongrede temellerini attıkları devletin bu kez de tapusunu alarak siyasi hazırlık sürecini tamamlamış, ardından da 14 Mayıs 1948’de de uzun yıllardır arzu ettikleri devletlerine kavuşmuşlardır. Fakat, Tel Aviv’deki Rothschild Bulvarında bulunan Güzel Sanatlar Müzesinde, kendisini dinleyenlere hitap eden Ben Gurion’un, kalabalığa Yahudi devletinin kurulduğunu müjdelemesi ise Araplar tarafından hoş karşılanmamış, nitekim hemen ertesi gün şafakla birlikte Mısır uçakları İsrail’i bombalamıştır.

20. yüzyılla birlikte dünyanın, önce üst üste yaşanan savaşlarla toplumsal, ardından 1929 Dünya Ekonomik Buhranı ile ekonomik olarak sarsıldığı bir dönemde,

Türkiye’de ister istemez nasibine düşeni almış ve bu durumdan olumsuz etkilenmiştir. Özellikle II. Dünya Savaşı sürecinde, bütçenin ağırlıklı olarak savunmaya ayrılması ve seferberliğin ilanı, ülke ekonomisine katkıda bulunan önemli miktardaki emek gücünün de sahadan çekilerek silah altına alınmasına neden olmuştur. Türkiye, hem içinde bulunduğu ekonomik çıkmaz hem de her ne pahasına olursa olsun II. Dünya Savaşı’nın dışında kalma anlayışıyla, ortaya çıkan problemlerin çözümünde rahat davranamayacağı gibi, istenmeyen olaylara sebep olmamak adına da “ihtiyatlı” olmaya çalışmıştır. Nitekim, özellikle İngilizlerin II. Dünya Savaşı’yla birlikte Siyonizm sempatzanlığını bir tarafa bırakarak Filistin’e yönelik Yahudi göçlerini engelleme girişimleri, Türkiye’nin de bu doğrultuda adım atarak hem İngilizleri bölgede güç bir duruma düşürmemeye hem de dünya siyasetinin gündemini yeterince meşgul eden Filistin konusunda arzu edilmeyen olaylara sebep olmamak adına bazı hassas dengelerin gözetilmesine neden olmuştur. Ancak Türkiye, tüm bunlara rağmen Yahudilerin Filistin’e yönelik göçlerine henüz daha II. Dünya Savaşı başlamadan önce izin vermiş, savaş sırasında ise alınacak yeni kararlar da ülkede kalmamaları şartı ile transit geçmelerine onay vermiştir.

Yaşadığı çalkantılı ve stratejik coğrafyanın, tarihi ve kültürel zenginliğinin sorumluluğunu sırtlayan Türkiye, çevresinde cereyan eden olaylara karşı önce devletin güvenliğini daha sonra da menfaatlerini göz önünde tutarak, özellikle II. Dünya Savaşı’ndan sonra kartların yeniden dağıtıldığı “yeni dünya düzeninde” kendisine yer açmak istemiş ve nihayetinde de hem Sovyet Rusya’nın izlediği politikalar hem de komünizm tehdidi dolayısıyla safını belli ederek Batı’nın yanında yer almak istemiştir.

II. Dünya Savaşı’nı kazanabilmek adına elindeki tüm altın ve dolar rezervlerini tüketen ve bu yüzden de dışa bağımlı hale gelen İngiltere’nin, savaş sonunda Türkiye ve Yunanistan’a sağladığı ekonomik ve askeri yardımları 1947’de sonlandıracağını açıklaması ise, komünizmin bölgede yayılmasını istemeyen ABD’yi harekete geçirmiş ve böylece Türkiye, hem Truman ve Marshall yardımlarından payına düşeni almış hem de Orta Doğu’da uygulanacak çevreleme politikasında da bölgede oluşturulmak istenen paktlardaki saç ayağının önemli bir parçası olmuştur.

Batı’nın yanında yer alınmak istenmesi ve alınan destekler, hiç şüphesiz ki Türkiye’nin başlangıçta Filistin halkının özgürlük mücadelesine duyduğu sempati ve

Filistin’de kurulmasına karşı çıktığı İsrail Devleti’ne yönelik tutumlarında da değişimler meydana getirmiştir. Ancak tüm bunlara rağmen Türkiye, İsrail Devleti’nin kuruluşuna temkinli yaklaşmış ve özellikle bölgede ekonomik, siyasi ve askeri bakımdan tehlike arz edebilecek, bunun içinde genelde tüm dünyadaki özeld e ise SSCB’de komünist terbiye ile büyümüş binlerce Yahudi’nin İsrail’e yönelik göç hareketliliğinin üzerine hassasiyetle eğilmeyi ve yaşanan gelişmeleri de yakından takip etmeyi kendi güvenliği açısından zaruri görmüştür.

Henüz daha İsrail Devleti kurulmadan önce, Yahudilerin resmi ve gayriresmi yollardan Filistin topraklarına yönelik gerçekleştirdikleri göçlerde, özel olarak kiraladıkları gemiler vasıtasıyla kullandıkları güzergahlardan biride Türk karasuları olmuştur. Nitekim bölgeye yönelik kaçak Yahudi göçlerini engellemek isteyen İngilizler, Türk hükümetiyle sürekli irtibat kurarak aralarında Türk bandıralı gemilerinde olduğu bazı vapurları yakın gözetim altında tutmak istemişlerdir.

İngilizler, hem bölgedeki menfaatlerini hem de Araplarla Yahudiler arasındaki dengeleri koruyabilmek adına gerçekleştirilmeye çalışılan bu yasadışı göç trafiğinin önüne geçmek maksadıyla bir müddet Türkiye’nin başını ağrıtmış, başta Montrö Boğazlar Sözleşmesi olmak üzere yerel ve uluslararası bir takım sözleşmelere başvurularak bu girişimlerin engellenmesini Türk hükümetinden talep etmiştir. Fakat İngilizler tarafından yapılan bu taarruzlar, hem Montrö Sözleşmesine göre Türkiye’nin buna hakkı olmadığı hem de Boğazlar meselesini ortaya atmak için bahane bekleyen Sovyet Rusya tehlikesine karşı dikkat çekilerek Türk hükümeti tarafından bertaraf edilmiştir.

Bölgede güçlü bir İsrail yaratmak amacıyla “sürgünleri toplama” ifadesini kullanarak, Yahudileri ülkelerine göç etmeleri konusunda sürekli çağrıda bulunan İsrailli yetkililerin karşılaştıkları en büyük problem ise, yeni kurulan devletin maddi imkansızlığı ve ülkeye gelen göçmenlerin ne şekilde iskân ve istihdam edilecekleriydi.

Bölgeye gelen Yahudi göçmenler ilk olarak Arapların terk ettikleri evler ile İngiltere ordusuna ait eski askeri kamplarla birlikte göçmen kabul alanlarına, ikinci aşamada ise kentlerin veya gelişmeye uygun bölgelerin etrafında kurulan transit kamplara yerleştirilmişlerdir. Kabul kamplarından transit kamplarına gönderilen göçmenler burada

tam ve yarı zamanlı işlerde çalışmaktaydılar. Nitekim bu ilk iki kamp arasındaki en temel fark ise birincisinde göçmenlerin tüm masrafı “Yahudi Ajansı” tarafından karşılanmaktayken, ikicisinde masraflar göçmenlere aitti.

İsrailli yetkililer her ne kadar Yahudi göçmenlerin iskân meselesine üzerinde ehemmiyetle dursalar da onları uğraştıran asıl meselelerden biride mecbur kalmadıkça yorucu işlerde çalışmak istemeyen ve bu sebeple de tarım gibi beden işçiliği gerektiren işlere yönelmeyen Yahudilerin de olmasıydı. Nitekim bu durum yerel basında da sert bir şekilde eleştirilmiş ve böylece çareler üretmek mecburiyetinde kalan İsrailli yetkililer, hem Filistin’e gelen Yahudileri toprak hayatına alıştırmak hem de ülkenin zirai gelişimine katkıda bulunmak amacıyla, “kibbutz” yani Kollektif Köyleri kurmuşlardır.

İsrailli yetkililerin, ülkenin içinde bulunduğu ekonomik dar boğazda ise desteğine başvuracağı ilk adres ABD ve orada yaşayan Yahudiler olmuştur. Ancak şunu da belirtmemiz gerekir ki, İsrail hükümetinin Yahudi göçlerini teşvik eden bu politikası, ülke içindeki vatandaşlar tarafından da sert bir dille eleştirilmekten geri kalmamıştır. Çünkü, söz konusu bu göçmenlerin ülkeye geldiklerinde beraberinde getirdikleri ekonomik külfet, ülkede yaşanan mali krizi doruk noktasına ulaştırmış, İsrail hükümeti de söz konusu bu tepkilerin önüne geçebilmek adına belirli dönemlerde resmi makamlar aracılığıyla, ülkeye yeni katılan göçmenlerle ilgili İstatistik Dairesi tarafından paylaşılan verileri sansürleyerek eleştiri oklarının hedefi olmaktan uzaklaşmaya çalışmıştır.

Şüphesiz ki İsrail’in bu “muhaceret” politikası ve artarak devam eden Siyonist göçleri, bir taraftan Filistin ve bölgedeki Araplar için bir tehdit unsuru olurken bir diğer taraftan da Orta Doğu’da bir türlü sağlanamayan barışı tehdit etmiştir. Nitekim evlerinden, işlerinden, mal-mülk ve topraklarının ellerinden alınacağına dair tedirginlik yaşayan Araplar, zamanla bu korkularının hiçte haksız yere olmadığını acı deneyimlerle tecrübe etmişlerdir. Nitekim 14 Mayıs 1948 gecesi, Filistin’deki İngiliz manda rejiminin son bularak yerini İsrail Devleti’ne bırakmasının ardından, her ne kadar farklı rakamlar telaffuz edilse de İsrail Başbakanı Ben Gurion’un da açıkladığı rakamlara göre ülke nüfusu 650.000 kişiden oluşmuş, yıllar geçtikçe söz konusu bu nüfus oranı katlanarak artmış ve en nihayetinde de tarihler 1960’ı gösterdiğinde ülke nüfusu 2.150.400’ü bulmuştur.

Avrupa'daki Yahudi çocuklarını, Nazilerin zulmünden kurtararak “illegal” göç hareketi içinde örgütlenmiş olan “Genç Aliya” hareketi ise, Filistin’e yönelik Yahudi göçlerinin bir başka yönünü ortaya koymaktadır. Henüz daha Şubat 1934’te, yaşları 15-17 arasında değişen ve toplam 45 erkekten oluşan ilk kafiye Filistin’e getiren örgüt, 1951 yılı sonu itibariyle 54.373 çocuk ve genci İsrail’e kazandırmış ve bu gençlerin %70’ini tarımsal yerleşimlerde istihdam ederek İsrail’e önemli katkılarda bulunan dinamik ve yaratıcı bir harekete dönüşmüştür.

Yahudilerin, hem BM Genel Kurulu kararlarını ihlal etmeleri hem de sistematik bir şekilde ve oldubitti anlayışıyla günümüzde dahi “yayılmacı” politikalarını sürdürmelerine tanık olunmaktadır. İsrail’in, bölgedeki geleceği ve güvenliği açısından teşvik ettiği göçler ile bu var olma mücadelesinin en kilit dönemlerini ise hiç şüphesiz ki Arap-İsrail Savaşları oluşturmaktadır. Nitekim bu durum beraberinde Filistinli mülteciler meselesini de getirmiştir. 1948 yılındaki ilk Arap-İsrail Savaşıyla birlikte, her ne kadar farklı rakamlar telaffuz edilse de, 750-800 bin dolaylarındaki Filistinli mülteci evini, işini toprağını bırakarak kaçmış, nitekim İsrail Başbakanı Ben Gurion’da savaşla birlikte kaçan bu mültecilerin geride bıraktıkları hayatlarına geri dönüş yolunu, İsrail’in varlığını tehlikeye düşürmemek adına kapattıkları açıklamakla kalmamış birde onları, girdikleri yeri çöle çeviriyorlar diyerek küçümsemeyi de ihmal etmemiştir.

İlginçtir ki, tarihsel süreç içerisinde uğradıkları haksızlık, zulüm ve “diaspora” karşısında bu kadar zor günler geçiren Yahudilerin, yüzyıllar sonra aynı kaderi Filistinli mültecilere layık görerek, onların el koydukları mallarını kendi vatandaşlarına peşkeş çekmesi ve bu insanları yersiz yurtsuz bırakması da tarihin garip bir cilvesi olsa gerektir.

Türkiye ise, başta bölge ülkeleri olmak üzere dünyanın çeşitli yerlerine dağılan ve son derece kötü koşullar altında yaşam mücadelesi veren bu mültecilerin, içinde bulundukları müşkül durumu görmemezlikten gelmemiş, elindeki imkanlar nisbetinde Türk Kızılay Derneği ile birlikte bu insanlara yardım eli uzatmıştır.

Henüz daha tarihler 6 Nisan 1948’i gösterdiğinde yani ilk Arap-İsrail Savaşı patlak vermeden önce Türk Kızılay Derneği, hükümete başvuruda bulunarak Filistin’e sihi bir heyet göndermek istemiş, ardından Haziran’da ise bu defa Filistin’de savaşan Araplar için 10.000 Türk lirası değerinde ilaç ve sihi malzeme yardımında bulunmuştur.

CHP yönetimindeki Türk hükümeti ise 6 Eylül’de gerçekleştirilen Bakanlar Kurulu toplantısında alınan kararla, Filistinli mültecilere yardım edilmesini kararlaştırmış ve 10 Ekim’de de gönderilmesi kararlaştırılan söz konusu gıda maddelerini İstanbul limanında “Kadeş” vapuruna yükleyerek Türk Kızılay’ı aracılığıyla Beyrut’taki Uluslararası Kızılhaç Komitesi’ne göndermiştir.

Türkiye’nin Filistinli mültecilere yaptığı yardımlar bunlarla sınırlı kalmamıştır. Türk Kızılay Derneği, hükümetin mültecilere yaptığı yardımları 10 Ekim’de Beyrut’a götürecek olan “Kadeş” vapuruna yetiştirilmek üzere, hükümetten bağımsız, içinde birtakım gıda ürünleriyle birlikte kireç klorür, kumaş ve battaniye bulunan paketleri, Filistinli mültecilere hediye olarak göndereceğini açıklamıştır. Hükümet ise 9 Aralık 1948’de toplanan Bakanlar Kurulu’nda, Filistinli mülteciler için 2000 adet çadır yardımı yapılmasını kararlaştırmış, söz konusu çadırlar ise 10 Ocak 1949’da İskenderun limanında “İzzet” ve “Tevfik” vapurlarına yüklenerek Beyrut ve Port Said’e gönderilmiştir. Bununla da yetinmeyen Türkiye, bir taraftan Filistinli mülteciler için İskenderun’daki Kızılay bürolarına çadır kurarken, bir diğer taraftan da mültecilere yardım işlerinde kullanılmak üzere kamyon satın alınması için 5.000.000 Türk lirası hibe etmiştir.

İlerleyen zaman içerisinde, Türkiye’de meydana gelen deprem ve sel gibi doğal afetlerin yanı sıra Bulgaristan’dan kovulan ve tam bir yoksulluk içinde Türkiye’nin yolunu tutan 155.000’e yakın göçmenin ülkede oluşturduğu ekonomik külfet, Türk hükümetinin Filistinli mültecilere yapmakta olduğu yardımları sekteye uğratmıştır. Fakat tüm bu mevcut sıkıntılara rağmen Türk Kızılay Derneği elini taşın altına sokmuş ve önce 1951’de, 3500 dolar tutarında 8.225 kg pirinç ve Filistinli mültecilerin tedavisi için Amman’da açılacak hastaneye 5000 Türk Lirası hibe edildiğini açıklamış, daha sonra da 1952’de önce 30, 1955’te de 85 ton ekmeklik buğdayın yine Kızılay tarafından Filistinli mültecilere hibe edildiğini belirtmiştir.

Başta BM olmak üzere dünyadaki çeşitli ülkelerle birlikte uluslararası ve yerel kuruluşların, Filistinli mülteciler için gösterdikleri bu çabaya elbette İsrail hükümeti de kayıtsız kalmamıştır! Fakat ilginç olan şudur ki, İsrailli yetkililer bir taraftan söz konusu mülteciler için yardımda bulunmayı ihmal etmezken bir diğer taraftan da yerlerini

yurtlarını terk eden ve kaçtıkları ülkelerdeki finans kuruluşlarında, mültecilerin geride bıraktıkları 6.000.000 sterlin tutarındaki mevduata el koymayı da unutmamışlardır.

Toplumlar arasındaki ilişkilere musallat olan sorunlar ve bu sorunların giderek büyümesi neticesinde ortaya çıkan savaşlar, her ne kadar bir tarafın zaferiyle sonuçlansa da tüm bu yaşananlar bölgede istikrar ve kalıcı bir barış ortamı sağlanamayacağını bizlere, genelde Orta Doğu, özelde ise Filistin’de yıllardır vuku bulan hadiselerden göstermektedir. Şunu rahatlıkla ifade edebiliriz ki, Orta Doğu’da meydana gelen tüm bu gelişmeler yalnızca bölgesel değil dünyadaki barış ortamını da tehdit etmeye maalesef devam edecektir.

KAYNAKÇA

Arşiv Kaynakları

A. Devlet Arşivleri Başkanlığı, Dışişleri Bakanlığı, Türk Diplomatik Arşivi.

TDA, 522/2850.22286.1.

TDA, 522/2850.20483.2.

TDA, 522/2850.20165.1.

TDA, 538/2392.21470.1.

TDA, 522/88056.320652.22.

TDA, 522/88055.320651.40.

TDA, 522/88055.320651.107.

TDA, 522/88056.320652.7.

TDA, 538/2800.20349.2.

TDA, 522/2850.17484.1.

TDA, 538/2669.20596.1.

TDA, 538/2600.21389.2.

TDA, 538/2729.19594.3.

TDA, 522/2784.23382.2.

TDA, 522/2784.23380.35.

TDA, 522/2784.23380.33.

TDA, 522/2784.23380.32.

TDA, 522/2784.23380.30.

TDA, 522/2784.23380.29.

TDA, 522/2784.23380.23.

TDA, 522/2784.23380.22.

TDA, 522/2784.23380.21.

TDA, 522/2784.23380.20.

TDA, 522/2784.23380.18.

TDA, 522/2784.23380.16.

TDA, 522/2784.23380.12.
TDA, 522/2784.23380.3.
TDA, 522/2784.23366.17.
TDA, 522/2784.23366.16.
TDA, 522/2784.23366.15.
TDA, 522/2784.23366.14.
TDA, 522/2784.23366.13.
TDA, 522/2784.23366.12.
TDA, 522/2784.23366.10.
TDA, 522/2784.23366.9.
TDA, 522/2784.23366.8.
TDA, 522/2784.23366.7.
TDA, 522/2784.23366.5.
TDA, 522/2784.23366.2.
TDA, 522/2784.23485.37.
TDA, 522/2784.23485.36.
TDA, 522/2784.23485.35.
TDA, 522/2784.23485.34.
TDA, 522/2784.23485.33.
TDA, 522/2784.23485.31.
TDA, 522/2784.23485.30.
TDA, 522/2784.23485.29.
TDA, 522/2784.23485.28.
TDA, 522/2784.23485.27.
TDA, 522/2784.23485.25.
TDA, 522/2784.23485.24.
TDA, 522/2784.23485.23.
TDA, 522/2784.23485.22.
TDA, 522/2784.23485.21.

TDA, 522/2784.23485.20.
TDA, 522/2784.23485.19.
TDA, 522/2784.23485.18.
TDA, 522/2784.23485.17.
TDA, 522/2784.23485.16.
TDA, 522/2784.23485.15.
TDA, 522/2784.23485.13.
TDA, 522/2784.23485.11.
TDA, 522/2784.23485.10.
TDA, 522/2784.23485.9.
TDA, 522/2784.23485.8.
TDA, 522/2784.23485.7.
TDA, 522/2784.23485.6.
TDA, 522/2784.23485.5.
TDA, 522/2784.23485.4.
TDA, 522/2784.23485.3.
TDA, 522/2784.23485.2.
TDA, 522/2784.23369.3.
TDA, 522/2784.23369.2.
TDA, 538/2809.21092.2.
TDA, 538/2809.21092.1.
TDA, 538/2809.21068.2.
TDA, 538/2734.21757.2.
TDA, 538/2809.21056.2.
TDA, 538/2809.21056.1.
TDA, 538/2668.20561.5.
TDA, 538/2809.21059.1.
TDA, 538/2733.15380.1.
TDA, 538/2810.21272.1.

TDA, 538/2763.20108.1.
TDA, 538/2669.20592.1.
TDA, 538/2668.19564.1.
TDA, 538/2800.20359.1.
TDA, 538/2809.21065.1.
TDA, 538/2809.21065.2.
TDA, 538/2687.22490.1.
TDA, 538/2627.20966.12.
TDA, 538/2627.20966.11.
TDA, 538/2627.20966.8.
TDA, 538/2627.20966.6.
TDA, 538/2627.20966.3.
TDA, 538/2809.21059.3.
TDA, 538/2809.21059.2.
TDA, 538/2828.21437.1.
TDA, 538/2702.20522.2.
TDA, 538/2628.21363.1.
TDA, 538/2735.21847.3.
TDA, 538/2687.22331.1.
TDA, 538/2668.20563.1.
TDA, 538/2627.19848.3.
TDA, 538/2627.19825.1.
TDA, 538/2668.19563.1.
TDA, 538/2669.20051.1.
TDA, 538/2627.19606.1.
TDA, 538/2669.20059.1.
TDA, 538/2669.20037.1.
TDA, 538/2390.18463.1.
TDA, 538/2393.21121.1.

TDA, 538/2770.20336.1.
TDA, 538/2390.18474.1.
TDA, 522/2784.23381.6.
TDA, 522/2784.23381.3.
TDA, 522/2784.23381.2.
TDA, 522/2784.23381.1.
TDA, 522/2774.23447.3.
TDA, 522/2774.23447.2.
TDA, 571/68149.297467.274.
TDA, 522/2773.22261.2.
TDA, 538/2686.22364.1.
TDA, 538/2771.22221.11.
TDA, 538/2393.21123.2.
TDA, 538/2829.21457.1.
TDA, 522/2775.23328.1.
TDA, 522/2775.23350.2.
TDA, 522/2741.23781.7.
TDA, 522/2775.23350.10.
TDA, 522/2778.23467.2.
TDA, 522/2774.23424.3.
TDA, 522/2774.23424.2.
TDA, 522/2775.23350.3.
TDA, 522/2778.23460.3.
TDA, 522/2774.23425.23.
TDA, 522/2774.23425.22.
TDA, 522/2774.23425.21.
TDA, 522/2774.23425.20.
TDA, 522/2774.23425.19.
TDA, 522/2774.23425.18.

TDA, 522/2774.23425.15.
TDA, 522/2774.23425.12.
TDA, 522/2774.23425.10.
TDA, 522/2774.23425.9.
TDA, 522/2774.23425.7.
TDA, 522/2774.23425.3.
TDA, 522/2775.23350.1.
TDA, 522/2774.23427.1.
TDA, 522/2775.23350.12.
TDA, 522/88055.320651.2.
TDA, 538/2813.23592.2.
TDA, 522/2774.23425.8.
TDA, 522/2775.23350.8
TDA, 522/2778.23470.4.
TDA, 522/2778.23472.10.
TDA, 522/2774.23425.6.
TDA, 522/2778.23452.1.
TDA, 522/2778.23468.4.
TDA, 522/2778.23468.5.
TDA, 522/2778.23468.4.
TDA, 522/2778.23464.10.
TDA, 522/2778.23468.2.
TDA, 522/2778.23466.5.
TDA, 522/2778.23466.4.
TDA, 522/2778.23464.5.
TDA, 522/2778.23454.3.
TDA, 522/2778.23464.13.
TDA, 522/2778.23464.12.
TDA, 522/2778.23466.2.

TDA, 522/2778.23464.1.
TDA, 522/2775.23350.9.
TDA, 522/88055.320651.104.
TDA, 522/88055.320651.105.
TDA, 522/2741.23781.8.
TDA, 522/2778.23456.13.
TDA, 522/2778.23456.11.
TDA, 522/2778.23456.10.
TDA, 522/2778.23461.18.
TDA, 522/2778.23461.17.
TDA, 571/35796.141079.9.
TDA, 571/35796.141079.10.
TDA, 571/35796.141079.7.
TDA, 571/35796.141079.8.
TDA, 538/2733.15376.1.
TDA, 522/2778.23461.10.
TDA, 538/2631.22125.1.
TDA, 538/2812.23651.2.
TDA, 522/2778.23456.8.
TDA, 522/2778.23454.8.
TDA, 522/2778.23454.7.
TDA, 522/2778.23454.5.
TDA, 522/2778.23454.4.
TDA, 522/2738.23239.3.
TDA, 522/2738.23239.4.
TDA, 522/2778.22268.3.
TDA, 522/2778.22268.6.
TDA, 547/44853.216583.9.
TDA, 522/2775.23351.1.

TDA, 538/2686.21986.1.

TDA, 522/2778.22264.1.

TDA, 522/2778.22265.3.

TDA, 538/2828.21433.1.

TDA, 538/2771.22236.1.

B. Devlet Arşivleri Başkanlığı, Cumhurbaşkanlığı Arşivi.

BCA, 30-10-0-0/110.736.16.

BCA, 30.18.1.2/118.87.1.

BCA, 30.10.0.0/99.641.7.

BCA, 30.18.1.2/91.57.4.

BCA, 30.18.1.2/92.85.5.

BCA, 30.10.0.0/99.641.17.

C. Türk Kızılay Arşivi.

TKA, K/3094, B/8.1-4.

TKA, K/3094, B/8.5.

TKA, K/3275, B/78.2.

TKA, K/3275, B/79.2.

TKA, K/3275, B/80.2.

TKA, K/3275, B/89.2.

TKA, K/3275, B/151.2.

TKA, K/3275, B/152.2.

TKA, K/3275, B/153.2.

TKA, K/3275, B/154.2.

TKA, K/3275, B/155.2.

TKA, K/3275, B/156.2.

TKA, K/3275, B/157.2.

TKA, K/3275, B/121.2.

TKA, K/3275, B/110.2.

TKA, K/3275, B/28.2.

TKA, K/3275, B/27.2.
TKA, K/3275, B/73.2.
TKA, K/3275, B/29.2.
TKA, K/3275, B/49.2.
TKA, K/3275, B/62.2.
TKA, K/3275, B/147.1.
TKA, K/3275, B/178.2.
TKA, K/3275, B/81.1.
TKA, K/3275, B/3.1.
TKA, K/3275, B/130.2.
TKA, K/3275, B/182.1.
TKA, K/3275, B/274.1.
TKA, K/3275, B/265.1.
TKA, K/3275, B/280.1.
TKA, K/3275, B/286.1.

Resmi Yayınlar

Türk Kızılay Derneği, “Kongreye Sunulan Raporlar-1950”, Ulus Basımevi, Ankara, 1950.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt: 14, Toplantı: 3, Yirmi Beşinci Birleşim, 29.12.1948,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c014/tbmm08014025.pdf>, Erişim Tarihi 19/05/2025.

T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem VIII, Cilt:20, Toplantı:3, Yüz Altıncı Birleşim, 10.06.1949,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c020/tbmm08020106.pdf>, Erişim Tarihi 19/05/2025.

T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:10, Cilt:8, İçtima:2, On Beşinci İnikat, 16.12.1955,

<https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d10/c008/tbmm10008015.pdf>, Erişim Tarihi 19/05/2025.

- T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:21, Toplantı:4, Birinci Birleşim, 01.11.1949, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c021/tbmm08021001.pdf>, Erişim Tarihi 20/05/2025.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:20, Toplantı:3, Yüz İkinci Birleşim, 6.6.1949, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d08/c020/tbmm08020102.pdf>, Erişim Tarihi 20/05/2025.
- T.B.M.M. Tutanak Dergisi, Dönem:8, Cilt:11, Toplantı:2, On Dokuzuncu Birleşim, 19.12.1951, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c011/tbmm09011019.pdf>, Erişim Tarihi 20/05/2025.
- T.B.M.M. Zabıt Ceridesi, Devre:9, Cilt:28, İçtima:4, Elli Üçüncü İnikat, 28.11.1954, <https://www5.tbmm.gov.tr/tutanaklar/TUTANAK/TBMM/d09/c028/tbmm09028053.pdf>, Erişim Tarihi 20/05/2025.

Kitaplar

- AKKAYAN, T. (1979) **Göç ve Değişme**, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- AKYÜREK, H. A. (2020) **İstihbarat Savaşları-Birinci Dünya Savaşı'nda Suriye ve Lübnan'da Casusluk Faaliyetleri**, İstanbul, Kronik Kitap.
- ARI, T. (2017) **Geçmişten Günümüze Orta Doğu**, İstanbul, Akademi Yayıncılık.
- ARMAOĞLU, F. (2023) **Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları (1948-1988)**, İstanbul, Kronik Kitap.
- BALİ, R. N. (2003) **Cumhuriyet Yıllarında Türkiye Yahudileri, Aliya: Bir Toplu Göçün Öyküsü (1946-1949)**, İstanbul, İletişim Yayınları.
- CLEVELAND, W. L. (2008) **Modern Ortadoğu Tarihi**, İstanbul, Agora Kitaplığı.
- ÇİÇEKLİ, B. (ed.) (2009) **Göç Terimleri Sözlüğü**, Cenevre, Uluslararası Göç Örgütü.
- ÇİMEN, A. (2020) **Tarihi Değiştiren Konuşmalar**, İstanbul, Timaş Yayınları.
- DİKERDEM, M. (1977) **Orta Doğuda Devrim Yılları**, İstanbul, İstanbul Matbaası.
- ENGİN, V. (2024) **Pazarlık-İkinci Abdülhamid ile Siyonist Lider Dr. Theodore Herzl Arasında Geçen 'Filistin'de Yahudi Vatanı' Görüşmelerinin Gizli Kalmış Belgeleri**, İstanbul, Yeditepe Yayınevi.
- FROMKIN D. (2023) **Barışa Son Veren Barış**, İstanbul, Epsilon.
- GARAUDY, R. (1983) **Siyonizm Dosyası**, İstanbul, Pınar Yayınları.

- GOODRICK-CLARKE, N. (2013) **Kara Güneş-Aryan Kültleri, Ezoterik Nazizm ve Kimlik Politikaları**, İstanbul, Kırmızı Kedi Yayınevi.
- GÖNLÜBOL, M. Ve diğerleri (2014) **Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)**, Ankara, Siyasal Kitabevi.
- HERZL, T. (2007) **Yahudi Devleti**, İstanbul, Ataç Yayınları.
- İNALCIK, H. (2017) **Devlet-i Aliyye, Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar 1, Klasik Dönem (1302-1606: Siyasal, Kurumsal ve Ekonomik Gelişim)**, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KOLOĞLU, O. (2020) **Abdülhamid Gerçeği**, İstanbul, Pozitif Yayınevi.
- KURTOĞLU, R. (2018) **Evanjelizm Tanrısı Kıyamete Zorlamak**, İstanbul, Destek Yayınları.
- KURTOĞLU, R. (2019) **Babil'den Günümüze İsrail-Amerika Kehanetleri: MESİH-USA VE TÜRKİYE**, İstanbul, Destek Yayınları.
- LEWIS, B. (2006) **Ortadoğu**, Ankara, Arkadaş Yayınevi.
- LEWIS, B. (2004) **Semitizm ve Anti-Semitizm**, İstanbul Everest Yayınları.
- MARTİN, S. (2009) **Tüm Gizemleriyle Tapınak Şövalyeleri**, İstanbul, Kalkedon Yayıncılık.
- ÖKE, M. K. (2021) **Siyonizm-Filistin Sorunu (1880-1923)**, İstanbul, Timaş Yayınları.
- ÖKE, M. ; M. L. KARAMAN, E. TURAM, M. BAYDUR, O. KOLOĞLU (2013) **Kutsal Topraklarda Casuslar Savaşı**, İstanbul, İrfan Yayıncılık.
- ÖZAL, İ. B. (2018) **Kısa Birinci Dünya Savaşı Tarihi**, İstanbul, Timaş Yayınları.
- SANDER, O. (1995) **Siyasi Tarih, İlkçağlardan 1918'e**, Ankara, İmge Kitabevi.
- SANDER, O. (2013) **Siyasi Tarih, 1918-1994**, Ankara, İmge Kitapevi.
- SAYDAM, A. (1997) **Kırım ve Kafkas Göçleri**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- TANSU, S. N. (2017) **Ya Devlet Başa Ya Kuzgun Leşe-İttihat ve Terakki**, İstanbul, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık.
- UZUNÇARŞILI, İ.H. (2016) **Osmanlı Tarihi 2. Cilt, İstanbul'un Fethinden Kanuni Sultan Süleyman'ın Ölümüne Kadar**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- YAVUZ, R. (2020) **Ortadoğu Şekillenirken**, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık.
- YILMAZ, H. R. (2023) **Bayrak Kalpak Revolver-İttihad ve Terakki Nasıl Tartışılmalı**, İstanbul, Timaş Tarih.

YILDIRIM S. (2021) “Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti Dönemi”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi-Demokrasi ve Dış Politika (1938’den 2000’li Yıllara)**, Ed.: N. KOÇ, 1. Baskı, İstanbul, İdeal Kültür Yayıncılık, ss.47-99.

Makale ve Tezler

AKGÜN, B. (2009) “Türk Dış Politikası ve Uluslararası Örgütler”, **Akademik Orta Doğu, Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, Sayı 6, s.1-40.

AKKOR, M. (2017) “II. Dünya Savaşı’nın Sonu ve Truman Doktrini’nin Ortaya Çıkışı”, **Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi**, Sayı 2, s.1-17.

ALANOĞLU, H. (2018) “The Times Gazetesine Göre Demokrat Parti’nin Dış Politikası (1950-1960)”, Yüksek Lisans Tezi, **Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Kütahya.

ALICI, S. (2009) “1950-1960 Dönemi Türk Dış Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, **Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**, Ankara.

ALKHADER, M. (2015) “Hagana ve Irgun Terör Örgütleri ve İsrail’in Kuruluşundaki Roller”, Yüksek Lisans Tezi, **Polis Akademisi Güvenlik Birimleri Enstitüsü**, Ankara.

ARSLAN, A. (2007) “Avrupa’dan Türkiye’ye Yahudi Göçünün Stratejik Olarak Kullanılması (1880-1920)”, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, Sayı 5, s.7-41.

ARSLANTAŞ, N. (2011) “İslami Dönemde (638-1099) Filistin’e Yahudi Göçü”, **Belleten**, Sayı 274, ss.641-690.

BAŞ, A. (2019) “Filistin Uzlaştırma Komisyonu ve Türkiye”, **Tarih Dergisi**, Sayı 69, s.135-168.

BAŞLAMİŞLİ, M. (2018) “İngiliz Kraliyet Raporunda Filistin’e Yahudi Göçleri (1930-1936)”, **Filistin Araştırmaları Dergisi (FAD)**, Sayı 4, s.42-66.

“Ben Gurion-Bir Felaketzede”(1956), **Akis Dergisi**, Sayı 132, s.14.

BESALEL, Y. (20/09/2018) “II. Abdülhamit ve Osmanlı Yahudileri”, **Şalom**.

“Bunlar Hep Hakikattir” (1955), **Akis Dergisi**, Sayı 57, s.22.

“Cemal Abdülnasır” (1956), **Akis Dergisi**, Sayı 123, s.13.

ÇETİNKAYA, G. (2019) “Soğuk Savaş Döneminde Türkiye ve Eisenhower Doktrini”, **Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi (UTAD)**, Sayı 2, s.1-14.

ÇEVİK, A. (2021) “Savaşın Gölgesinde Bir İnsanlık Dramı: Struma Vakası”, **Cudes Journal of Current Debates in Social Science**, Vol 04(1), s.24-32.

- DAĞILMA, İ. (2023) “Roger Garaudy’nin Gözüyle Siyonizm”, **Strateji Düşünce ve Analiz Merkezi**, 2023, İstanbul, ss.1-15.
- DAĞLAR, O. (2008) “II. Meşrutiyet’in İlanının İstanbul Basını’ndaki Yansımaları (1908)”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No 38, s.141-159.
- DAĞ, A.E. (2023) “ İnönü Dönemi Türkiye-Orta Doğu İlişkileri”, **Uluslararası Ekonomi, Politika, Beşerî ve Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 1, s.39-63.
- DEMİRCAN, N. (2020) “Yahudi Devletinin İnşası ve Arap-İsrail Çatışmasının Başlangıcı”, **Ulusa: Uluslararası Çalışma Dergisi**, Sayı 2, s.215-226.
- “Dış Haberler” (1954), **Akis Dergisi**, Sayı 4, s.19.
- “Dış Politika-Bir Revizyon Lüzumu” (1956), **Akis Dergisi**, Sayı 96, s.4.
- DOĞANOĞLU, K. (2020) “Siyasi Yönleriyle İsrail Tarihi ve Türkiye ile Olan İlişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, **Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Kırşehir.
- DURSUN, D. (1985) “Filistin Sorunun Ortaya Çıkışı”, **Uludağ Üniversitesi İktisat ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı 2, s.193-200.
- DURAN, M. A. (2021) “Filistin Taksim Planı ve İngiliz Manda İdaresinin Sona Ermesinin Cumhuriyet ve Ulus Gazetelerine Yansımaları (1947-1948)”, **İsrailiyat: İsrail ve Yahudi Çalışmaları Dergisi**, No 8, s.44-62.
- “Dünyanın Barut Fıçısı: Orta Doğu” (1955), **Akis Dergisi**, Sayı 80, s.20.
- DÜZGÜN, M. (2006) “Türk Kamuoyunda İsrail (1948-1973)”, Doktora Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İzmir.
- EMİNOĞLU, A. (2016) “ Tarihsel Süreçte Türkiye İsrail İlişkilerinin Değişen Yapısı”, **Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi**, Sayı 15, s.88-106.
- ERHAN, Ç. (2020) “İkinci Dünya Savaşı Yıllarında Yahudilerin Türkiye’ye Kabulü Meselesi”, **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları**, s.125-150.
- EROĞLU, H. (1985) “Yurtta Sulh, Cihanda Sulh”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı 2, s.435-450.
- GÜMÜŞ, M. (2006) “1950-1960 Arası Türk Dış Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, **Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Bilim Dalı**, Bolu.
- “Harici Siyaset” (1956), **Akis Dergisi**, Sayı 135, s.8.
- İSTANBUL, (18 Telefonla) (19/02/1948) “Filistin’deki Türk Tabaası”, **Ulus**.

- KAAN, O. (2021) “İktidar ve Muhalefet İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti’nin Birinci Kongresi”, **Akademik Hassasiyetler**, Sayı 15, s.165-187.
- KANAY, Y. (2008) “Cumhuriyet Arşivi Belgelerine Göre Demokrat Parti Dönemi Türk-Arap İlişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, **Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü**, Kocaeli.
- KARABULUT, M. (2016) “Osmanlı İmparatorluğu’nda 19. Yüzyılda Değişim Süreci, Sosyal ve Kültürel Durum”, **Mecmua-Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, s.49-65.
- KARABULUT, T. (2023) “Filistin’e Yapılan Yahudi Göçleri ve Toprak Satışı Meselesi”, **Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, Sayı 4, s.57-64.
- KARAHAN, A. (2024) “XXI. Yüzyılda Dünyada ve Türkiye’de Düzensiz Göçler”, Yüksek Lisans Tezi , **Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Göç Araştırmaları Anabilim Dalı**, Hatay.
- KARAKÖSE, H. (2022) “Türkiye’nin Filistin ve İsrail Siyaseti (1939-1949)”, **Uluslararası Akademik Sosyal Kaynaklar Dergisi**, Sayı 44, ss.1768-1777.
- KAYGISIZ, H. (2014) “Filistin’e Yapılan Yahudi Göçleri”, Yüksek Lisans Tezi, **Kilis 7 Aralık Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Ana Bilim Dalı**, Kilis.
- KEMİKSİZ, N. N. (2017) “Filistin Sorunu”, **Anka Enstitüsü Stratejik Araştırmalar Merkezi**, ss.1-34.
- KEMİKSİZ, N. N. (2018) “Arap-İsrail Sorunu ve Bölgesel Yansımaları”, **Journal of Awareness**, Sayı 5, s.127-144.
- KILLIOĞLU, M. E. (2021) “Türkiye-İsrail Çevresel (Hayalet) Paktı”, **Ankara Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi (USDAD)**, Sayı 7, s.47-65.
- KOÇAK, Y. ; E. TERZİ (2012) “Türkiye’de Göç Olgusu, Göç Edenlerin Kentlere Olan Etkileri ve Çözüm Önerileri”, **Kafkas Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Sayı 3, ss.163-184.
- KODAL, T. (2007) “Türk Arşiv Belgelerine Göre II. Dünya Savaşı (1939-1945) Yıllarında Türkiye Üzerinden Filistin’e Yahudi Göçleri”, **Atatürk Dergisi**, Sayı 3, s.133-163.
- KODAMAN, B. ; N. İPEK (1993) “Yahudilerin Filistin’e Yerleştirilmeleriyle İlgili Olarak II. Abdülhamid’e 1879’da Sunulan Layiha”, **Belleten Türk Tarih Kurumu**, Sayı 219, s.565-580.
- KOLUKIRIK, S. (2006) “Bulgaristan’dan Göç Eden Türk Göçmenlerin Dayanışma ve Örgütlenme Biçimleri: İzmir Örneği”, **C.Ü. Sosyal Bilimler Dergisi**, No 1, ss.1-13.
- KUDÜS, A.P. (18/02/1947) “Yahudiler Bir Saat Grev Yaptılar”, **Cumhuriyet**.

- KURTBOĞAN Y. (2020) “Mehmet Fuat Köprülü’nün Dış İşleri Bakanlığı Döneminde Türk Dış Politikası ve Adana Basınına Yansıması”, Yüksek Lisans Tezi, **Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Kahramanmaraş.
- KÜÇÜKYAĞCI, T. (2024) “Uluslararası Mülteci Hukukunda UNRWA ve UNHCR: Filistinli Mültecilerin Hukuki Koşullarına Bakışı”, **Toplum, Ekonomi ve Yönetim Dergisi**, Sayı Filistin, s.64-81.
- MATİÇ, U. (2017) “Orta Doğu Krizlerine Yönelik Demokrat Parti Dönemi Türk Dış Politikası”, Doktora Tezi, **İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**, İstanbul.
- MURAT, T. (2019) “İsrail Devletinin Kuruluşu ve Türk Basınına Yansımaları”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, s.449-468.
- “Orta Doğu-Bir Kar Helvası” (1956), **Akis Dergisi**, Sayı 97, s.21.
- “Orta Doğu-İki Blok” (1956), **Akis Dergisi**, Sayı 108, s.16.
- “Orta Doğu” (1956), **Akis Dergisi**, Sayı 101, s.14.
- ÖZBAKIR K. (2014) “TBMM Tutanaklarına Göre 1950-1960 Döneminde Türkiye’nin Dış İlişkileri”, Yüksek Lisans Tezi, **Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Manisa.
- PARDOĞAN, B. M. (1993) “Başlangıcından Bugüne Filistin Sorunu”, Yüksek Lisans Tezi, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**, İstanbul.
- SAKİN, S. ; C. DEVECİ (2011) “Ortadoğu Kavramı ve Sınırları Üzerine Bir Değerlendirme”, **History Studies, ABD ve Büyük Ortadoğu İlişkileri Özel Sayısı**, ss.281-293.
- SELİMEFENDİGİL, Y. (2018) “Fuad Köprülü Dönemi Türk Dış Politikası (1950-1955)”, Yüksek Lisans Tezi, **Atatürk Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, Erzurum.
- SEZER, S. (2017) “Volkan Gazetesinde 31 Mart Vakası”, **Nişantaşı Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Sayı 2, s.143-159.
- ŞENEL B. (2014) “İsrail Devleti’nin Kuruluşunda Türkiye’nin İsrail’i Tanıma Süreci”, Yüksek Lisans Tezi, **Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**, Çanakkale.
- TAKKAÇ, A. (2022) “1957 Krizi’nden Suriye İç Savaşına Suriye’ye Yönelik Türk Dış Politikası”, Yüksek Lisans Tezi, **Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı**, Karaman.

- TETİK İ. (2015) “ Demokrat Parti’nin 1950-1960 Yılları Arasında Uyguladığı Siyasi Politikaların Türk Demokrasisine Yansımaları”, Yüksek Lisans Tezi, **Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü**, İzmir.
- TOPÇU, İ. (2018) “Türkiye -İsrail İlişkilerinin İlk Yılları (1948-1952)”, **International Journal of History Studies**, Sayı 2, p.161-175.
- TOSUN, U.U. (2022) “Truman Doktrini’nin İlanı ve Türkiye’deki Etkileri”, **MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi**, Sayı 4, s.1705-1715.
- TUNÇ, A. (2019) “San Remo Konferansı’nın (18-26 Nisan 1920) İstanbul Basını’ndaki Yansımaları”, **Kesit Akademi Dergisi**, Sayı 21, s.456-479.
- USTA, A. (2018) “Aydınlanma Düşüncesine Kısa Bir Bakış”, **Kastamonu Üniversitesi İletişim Fakültesi, Kastamonu İletişim Araştırmaları Dergisi**, Sayı 1, s.74-90.
- ÜLMAN, A.H. (1958) “Orta Doğu Buhranı”, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, Sayı 4, s.232-261.
- “Yakın Doğu, İsrail-Mısır Gerginliği” (1955), **Akis Dergisi**, Sayı 71, s.16-17.
- YEŞERTMEN, E. (2021) “İkinci Dünya Savaşı Öncesi Romanya’dan Türkiye’ye Göçler ve İskân (Çumra Örneğinde 1935-1939)”, Yüksek Lisans Tezi, **Artvin Çoruh Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı**, Artvin.
- YETÜT, Ö. (2009) “Türkiye İsrail İlişkilerinin Orta Doğu Çatışma Sürecine Etkisi”, Yüksek Lisans Tezi, **Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler ve Küreselleşme Anabilim Dalı**, İstanbul.
- YILMAZ, T. (t.y.) “Türkiye-İsrail İlişkileri: Tarihten Günümüze”, **Akademik Orta Doğu, Altı Aylık Orta Doğu Araştırmaları Dergisi**, Sayı 9, s.9-24.

Gazeteler

Cumhuriyet

Şalom

Ulus

İnternet Kaynakları

Atatürk Ansiklopedisi, “**Montreux (Montrö) Boğazlar Sözleşmesi (22 Haziran-20 Temmuz 1936)**” (2021), “Çevrimiçi” [Montreux \(Montrö\) Boğazlar Sözleşmesi \(22 Haziran-20 Temmuz 1936\) - Atatürk Ansiklopedisi](#), Erişim Tarihi 18/11/2024.

- Atatürk Ansiklopedisi, “**Orta Doğu Komutanlığı Projesi**” (2023), “Çevrimiçi” https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/detay/1052/Orta_Do%C4%9Fu_Komutanl%C4%B1%C4%9F%C4%B1_Projesi, Erişim Tarihi 30/01/2025.
- Avrupa Konseyi, “**Göç ve Göçmenler**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.coe.int/en/web/compass/migration>, Erişim Tarihi 15/05/2025.
- Britannica, “**Arap Birliği**” (1998), “Çevrimiçi” <https://www.britannica.com/topic/Arab-League>, Erişim Tarihi 05/01/2025.
- Britannica “**Görkemli Devrim-İngiliz Tarihi (1688-1689)**” (1998), “Çevrimiçi” <https://www.britannica.com/event/Glorious-Revolution>, Erişim Tarihi 20/08/2024.
- Birleşmiş Milletler, “**Filistinli Mültecilere Yardım/UNRPR’nin Kurulması, Özel Fon-GA Kararı**” (1948), “Çevrimiçi” <https://www.un.org/unispal/document/auto-insert-179872/>, Erişim Tarihi 15/01/2025.
- Birleşmiş Milletler, “**Mülteciler**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.un.org/en/global-issues/refugees>, Erişim Tarihi 15/05/2025.
- Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği, “**Mülteci ve Göçmen?**” (2016), “Çevrimiçi” https://www.unhcr.org/cy/wp-content/uploads/sites/41/2018/02/UNHCR_Refugee_or_Migrant_TR.pdf, Erişim Tarihi 15/05/2025.
- Birleşmiş Milletler Yakın Doğu’daki Filistin Mültecilerine Yardım ve Çalışma Ajansı, “**Genel Kurul Kararı 302**” (1949), “Çevrimiçi” <https://www.unrwa.org/content/general-assembly-resolution-302>, Erişim Tarihi 20/01/2025.
- Birleşmiş Milletler Türkiye, “**Birleşmiş Milletler Antlaşması**” (1945), “Çevrimiçi” https://turkiye.un.org/sites/default/files/2020-02/UN-charter-turkish_0.pdf, Erişim Tarihi 22/01/2025.
- Euro News, “**1949’de Yaşanan Nekbe (Büyük Felaket) nedir, Filistinliler için Ne Anlama Geliyor?**” (2024), “Çevrimiçi” <https://tr.euronews.com/2024/05/15/1948de-yasanan-nekbe-buyuk-felaket-nedir-filistinliler-icin-ne-anlama-geliyor>, Erişim Tarihi 11/07/2025.
- Gov.il, “**Knesset**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.gov.il/en/departments/knesset/govil-landing-page>, Erişim Tarihi 31/05/2025.
- Herzl Enstitüsü, “**Theodor Herzl (1860-1904)**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://herzlinstitute.org/en/theodor-herzl/>, Erişim Tarihi 23/08/2024.
- Holokost Ansiklopedisi, “**Nazi Döneminin Kurbanları: Nazi Irkçı İdeolojisi**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://encyclopedia.ushmm.org/content/tr/article/victims-of-the-nazi-era-nazi-racial-ideology>, Erişim Tarihi 20/11/2024.

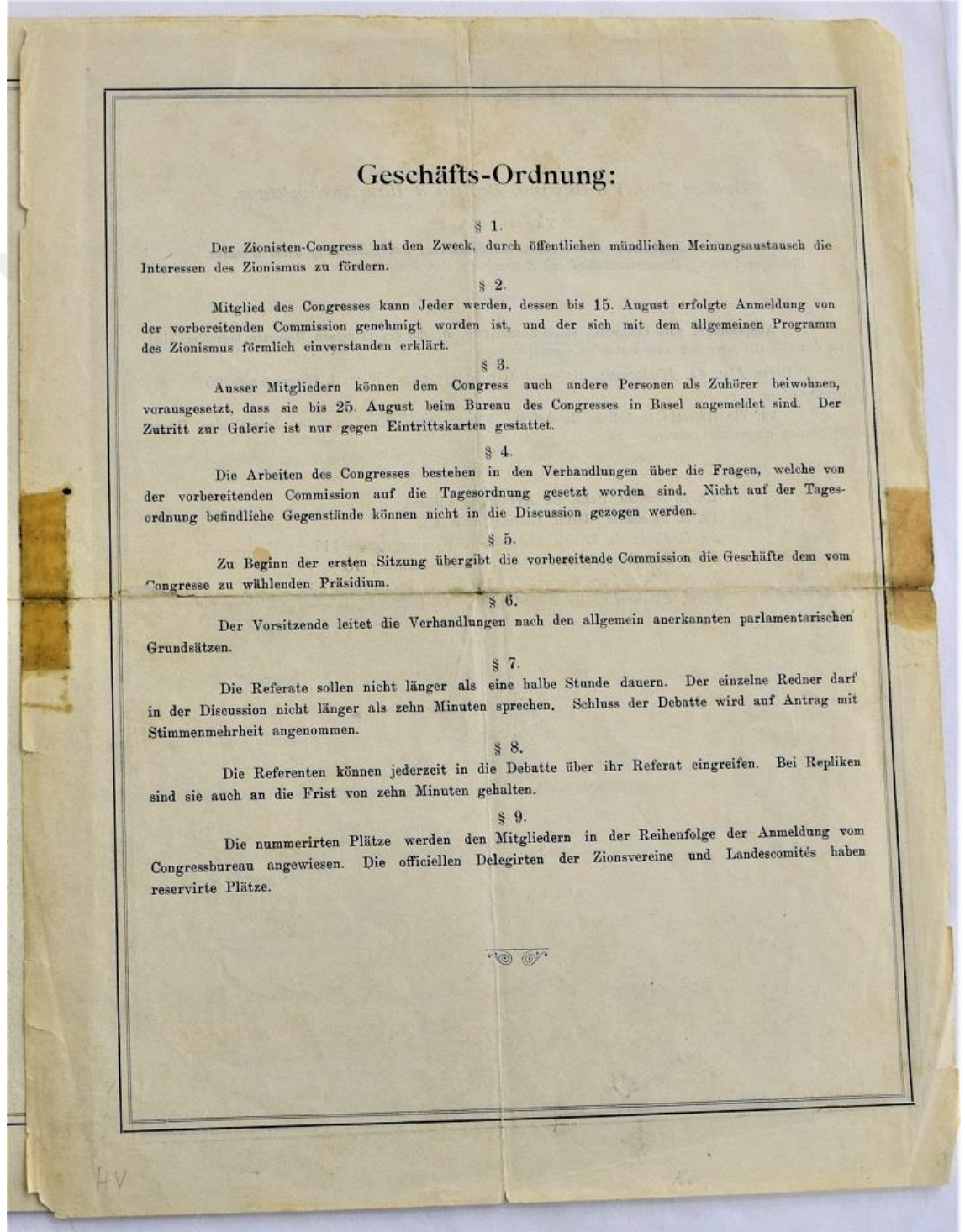
- Holokost Ansiklopedisi, “**Nüremberg Irk Yasaları**” (2025), “Çevrimiçi” <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nuremberg-laws?series=28>, Erişim Tarihi 11/06/2025.
- İnönü Vakfı, “**Montrö Boğazlar Sözleşmesi Tam Metni**” (1936), “Çevrimiçi” <https://www.ismetinonu.org.tr/montro-bogazlar-sozlesmesi/>, Erişim Tarihi 18/11/2024.
- İsrail Büyükelçiliği Ankara, “**İkili İlişkiler-1949’dan Bu Yana İsrail-Türkiye İkili İlişkileri**” (2024), “Çevrimiçi” <https://new.embassies.gov.il/ankara/tr/the-embassy/bilateral-relations>, Erişim Tarihi 05/01/2025.
- Lexpera, “**Gemi Sicil Yönetmeliği**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/gemi-sicil-yonetmeliği-karar-sayisi-7283-32188>, Erişim Tarihi 21/11/2024.
- New World Encyclopedia, “**Trygve Lie**” (2023), “Çevrimiçi” https://www.newworldencyclopedia.org/entry/Trygve_Lie#google_vignette, Erişim Tarihi 15/01/2025.
- Oklahoma Tarih Topluluğu, “**Savaş Tahvili Kampanyaları**” (2010), “Çevrimiçi” <https://www.okhistory.org/publications/enc/entry?entry=WA020>, Erişim Tarihi 31/05/2025.
- Sualtı Gazetesi, “**Tonaj Ölçümleri**” (2011), “Çevrimiçi” <https://www.sualtigazetesi.com/tonaj-olcumleri/>, Erişim Tarihi 22/11/2024.
- T.C. Sağlık Bakanlığı, “**Limanlarımızda Gemi Sağlık İşlemleri**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.hssgm.gov.tr/LimanlarimizdaGemiSaglikIslemleri>, Erişim Tarihi 20/11/2024.
- The Nobel Prize, “**Nobel Barış Ödülü 1950-Ralph Bunche Biyografik**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/1950/bunche/biographical/>, Erişim Tarihi 08/01/2025.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “**Güncel Türkçe Sözlük-Göç**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 15/05/2025.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “**Güncel Türkçe Sözlük-Pogrom**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 02/07/2025.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “**Güncel Türkçe Sözlük-Antisemitizm**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 02/07/2025.
- Türk Dil Kurumu Sözlükleri, “**Güncel Türkçe Sözlük-Diaspora**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://sozluk.gov.tr/>, Erişim Tarihi 02/07/2025.
- Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “**Genç Osmanlılar**” (2013), “Çevrimiçi” <https://islamansiklopedisi.org.tr/genc-osmanlilar>, Erişim Tarihi 03/07/2025.

- Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “İsrail” (2001), “Çevrimiçi” <https://islamansiklopedisi.org.tr/israil>, Erişim Tarihi 15/05/2025.
- Türk Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, “Bağdat Paketi” (1991), “Çevrimiçi” <https://islamansiklopedisi.org.tr/bagdat-pakti>, Erişim Tarihi 30/01/2025.
- Türk Yahudi Toplumu, “Holokost-Struma” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.turkyahudileri.com/content-page.php?lang=tr&page=struma&category=>, Erişim Tarihi 15/05/2025.
- Türk Yahudi Toplumu, “Aşkenaz ve Sefarad Yahudileri Kimlerdir?” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.turkyahudileri.com/content-page.php?lang=tr&page=askenaz-ve-sefarad-yahudileri-kimlerdir&category=#:~:text=A%C5%9Fkenazlar%20Almanya%2C%20Fransa%20ve%20Do%C4%9Fu,Yahudiler%20ve%20onlar%C4%B1n%20soyundan%20gelenlerdir,> Erişim Tarihi 31/05/2025.
- Türkiye Cumhuriyeti Beyrut Büyükelçiliği, “Büyükelçilik Tarihi ve Önceki Büyükelçilerimiz” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://beyrut-be.mfa.gov.tr/Mission/MissionChiefHistory>, Erişim Tarihi 15/01/2025.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “Hayati İstatistikler: İsrail’in Nüfusu (1948-Günümüz)” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/population-of-israel-1948-present>, Erişim Tarihi 01/12/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “İsrail/Filistin’deki Yahudi ve Yahudi Olmayan Nüfusu (1517-Günümüz)” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/jewish-and-non-jewish-population-of-israel-palestine-1517-present>, Erişim Tarihi 03/12/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “Britanya Filistin Mandası: Peel Komisyonu (1937)” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-peel-commission>, Erişim Tarihi 28/08/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “İsrail Çalışmaları Bir Antoloji: Siyonizm Tarihi” (2009), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/israel-studies-an-anthology-the-history-of-zionism>, Erişim Tarihi 23/08/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “İsrail Savunma Kuvvetleri: IDF’nin Kuruluşu” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-founding-of-the-israel-defense-forces>, Erişim Tarihi 28/11/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “Mısır’dan Vaat Edilmiş Topraklara” (t.y.), “Çevrimiçi” [Mısır’dan Vaat Edilmiş Topraklara — Watchtower ONLINE KÜTÜPHANE](https://www.jewishvirtuallibrary.org/misr-dan-vaat-edilmis-topraklara), Erişim Tarihi 17/08/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “Siyonizm’le İlgili Metinler: BILU Manifestosu (1882)” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu-manifesto>, Erişim Tarihi 20/08/2024.

- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “**BILU (21 Ocak 1982)**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/bilu-2>, Erişim Tarihi 11/06/2025.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “**Siyonizm: Siyonizmin Tanımı**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/a-definition-of-zionism>, Erişim Tarihi 23/08/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “**İsrail’in Modern Tarihi: Kont Bernadotte’un Suikastı (17 Eylül 1948)**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/the-assassination-of-count-bernadotte>, Erişim Tarihi 08/01/2025.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “**Irgun Tz’va’i Le’umi (Etzel): Arka Plan ve Genel Bakış (1931-1948)**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/background-and-overview-of-the-irgun-etzel>, Erişim Tarihi 16/10/2024.
- Yahudi Sanal Kütüphanesi, “**Lehi veya Stern Çetesi**” (t.y.), “Çevrimiçi” <https://www.jewishvirtuallibrary.org/lo-x1e25-amei-x1e24-erut-israel>, Erişim Tarihi 09/01/2025.
- Yahudi Siyonist Organizasyonu, “**Planda Neler Var?**” (2022), “Çevrimiçi” http://www.zionistarchives.org.il/Pages/BlogShimurHerzl_Tochniya.aspx, Erişim Tarihi 11/06/2025.
- Yahudi Siyonist Organizasyonu, “**Omurgası Olmayan Bir Günlük**” (2023), “Çevrimiçi” http://www.zionistarchives.org.il/Pages/BlogShimurHerzl_Diaries.aspx, Erişim Tarihi 11/06/2025.
- Yahudi Siyonist Organizasyonu, “**Bir Milyon Göçmen İçin Yarış**” (t.y.), “Çevrimiçi” <http://www.zionistarchives.org.il/AttheCZA/Pages/TochnitHamilyon.aspx>, Erişim Tarihi 11/06/2025.

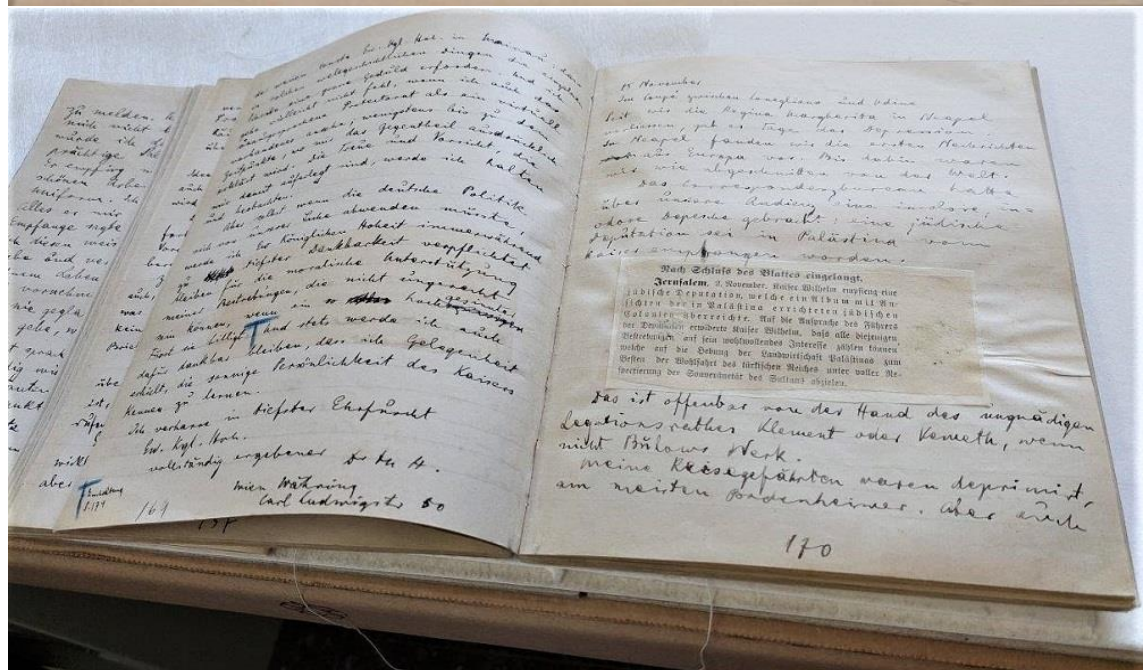
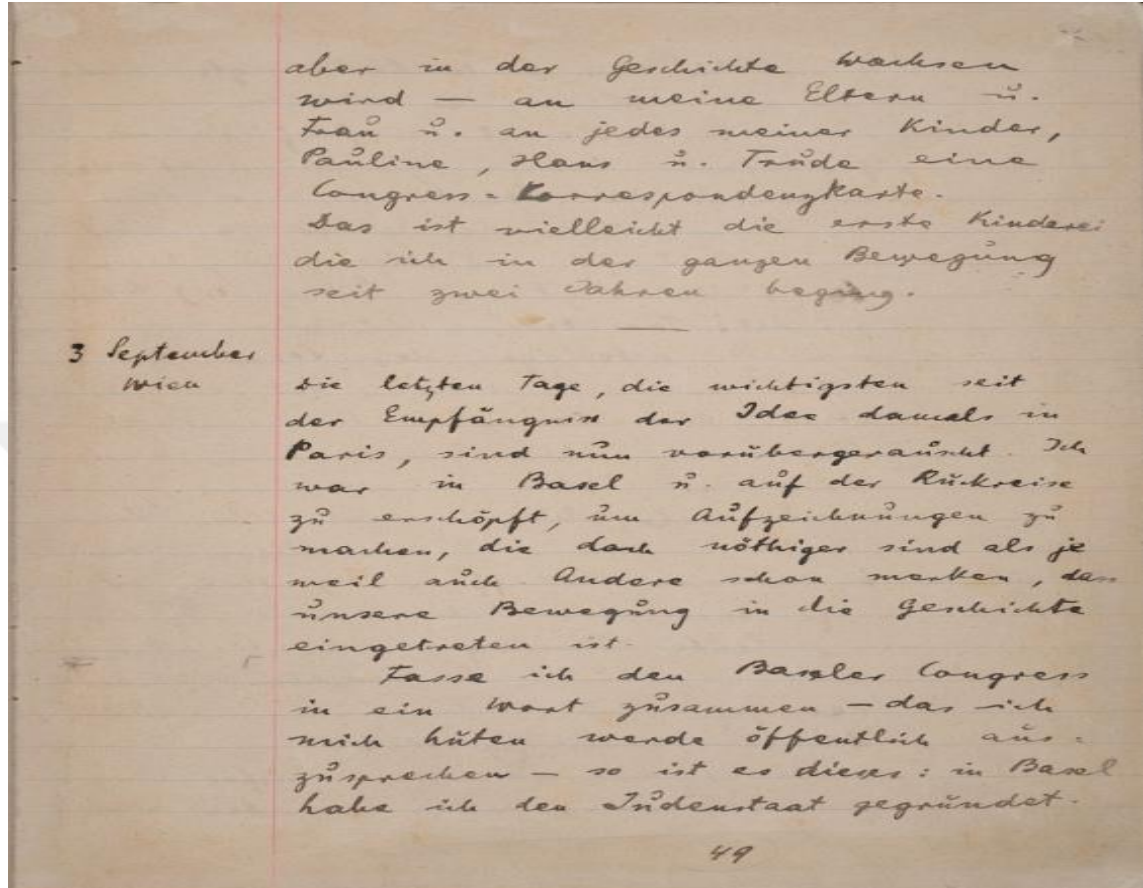
EKLER

EK 1: 1897'de Basel'de Toplanan 1. Siyonist Kongrenin Gündemi

Kaynak: Dünya Siyonist Organizasyonu, Planda Neler Var? "Çevrimiçi", http://www.zionistarchives.org.il/Pages/BlogShimurHerzl_Tochniya.aspx, Erişim Tarihi 11/06/2025.

EK 2: 1. Siyonist Kongre Sonunda Theodor Herzl'in "Basel'de Yahudi Devletini Kurdum" Deddiği Günlük

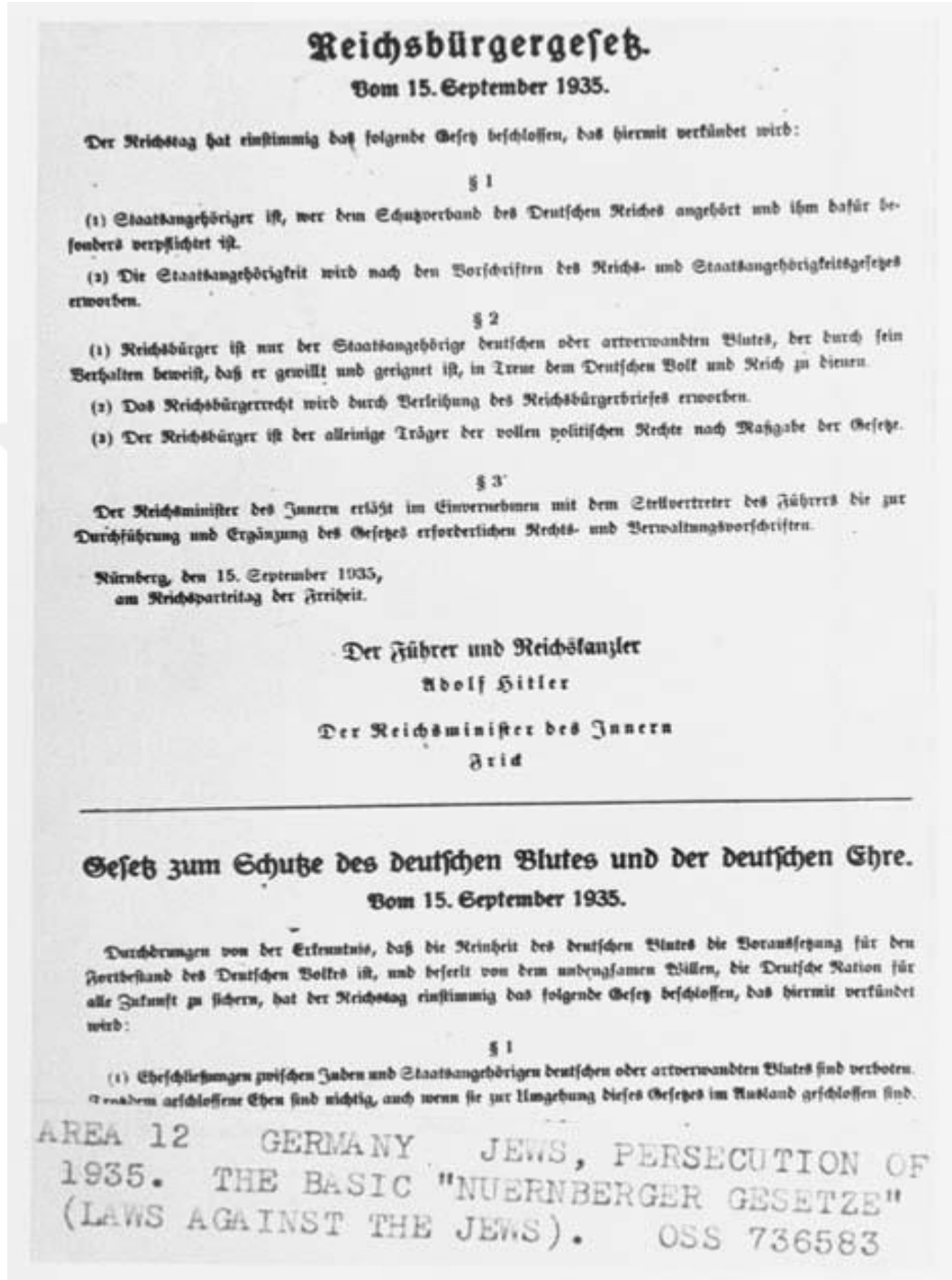
Kaynak: Dünya Siyonist Organizasyonu, Omurgası Olmayan Bir Günlük, "Çevrimiçi",
http://www.zionistarchives.org.il/Pages/BlogShimurHerzl_Diaries.aspx, Erişim Tarihi 11/06/2025.

EK 3: Kamplardaki Yahudi Mülteciler

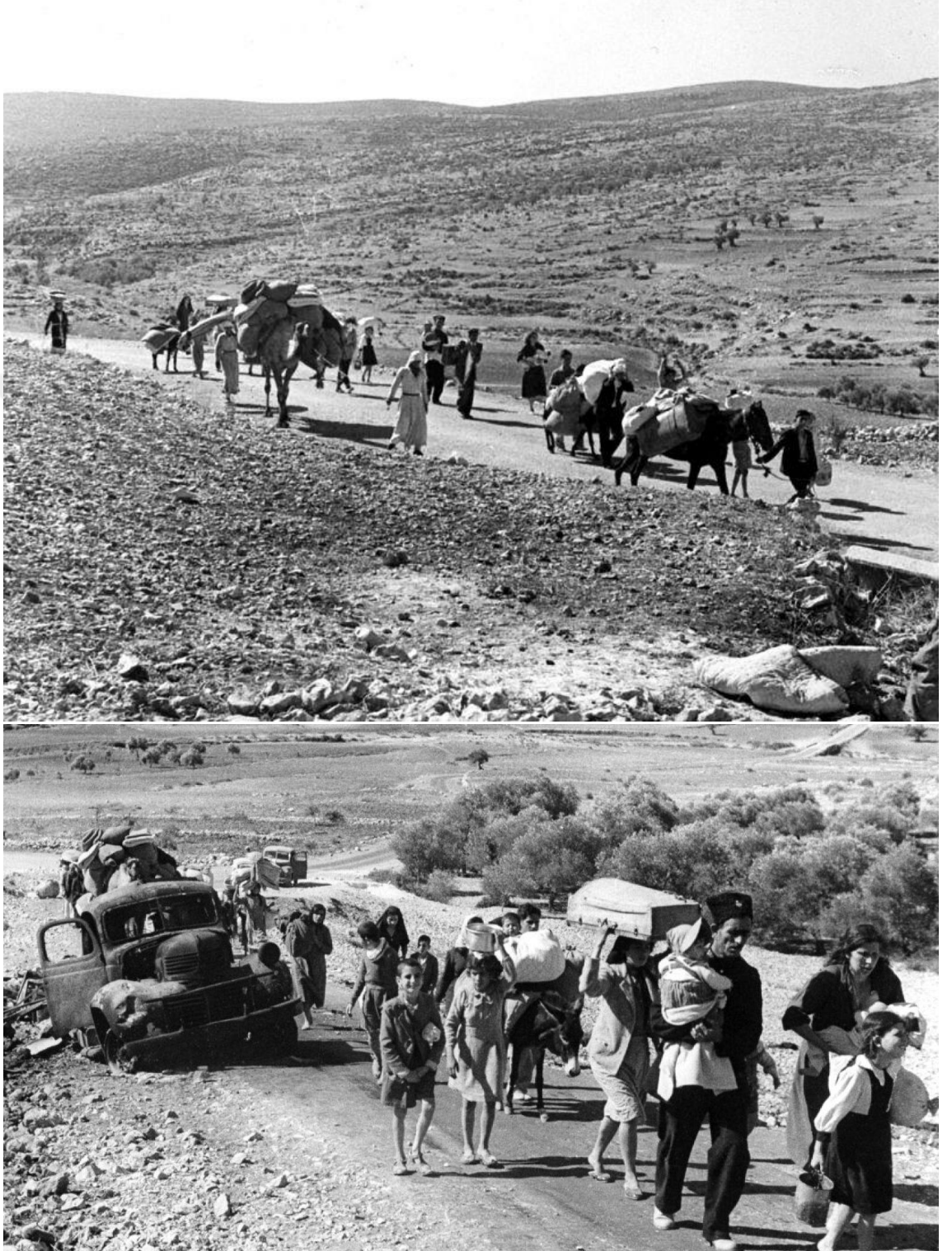
Kaynak: Dünya Siyonist Organizasyonu, Bir Milyon Göçmen İçin Yarış, “Çevrimiçi”, <http://www.zionistarchives.org.il/AttheCZA/Pages/TochnitHamilyon.aspx>, Erişim Tarihi 11/06/2025.

EK 4: Nüremberg Irk Yasaları Örneği

Kaynak: Holokost Ansiklopedisi, Nüremberg Irk Yasaları, "Çevrimiçi", <https://encyclopedia.ushmm.org/content/en/article/nuremberg-laws?series=28>, Erişim Tarihi 11/06/2025.

EK 5: Filistinli Mülteciler

Kaynak: Euro News, 1948’de Yaşanan Nekbe (Büyük Felaket) Nedir, Filistinliler için Ne Anlama Geliyor, “Çevrimiçi”, <https://tr.euronews.com/2024/05/15/1948de-yasanan-nekbe-buyuk-felaket-nedir-filistinliler-icin-ne-anlama-geliyor>, Erişim Tarihi 11/06/2025.

